

בבלי ירושלמי תוספתא

חוברת שבועית ללימוד בי"ת
ביחד עם **תכשיטי הבית**
פרק נ"ך ליום

בעידודו של מו"ר הרה"ץ שליט"א

פרשת
ויצא
ל' מרחשון – ו' כסליו תשפ"ה

יוצא לאור ע"י חסידי ברסלב
יבנאל עיר ברסלב – עיר השמחה

ניתן להשיג בתיבה בכניסה ל'היכל מוהרא"ש'
או שלח צרף למייל: breslevsheli1@gmail.com

נדפס לזכות נשמתו הטהורה
של כ"ק אדמו"ר עט"ר
מוהרא"ש
ר' אליעזר שלמה בן
ר' מנחם זאב זי"ע

לזכות מורנו ורבנו הרה"צ
ר' יצחק שמואל אהרן לעזער
שליט"א

יהי רצון שימשיך להנהיג את הקהילה הקדושה מתוך
בריאות איתנה ונחת מכל יצ"ח ותלמידיו

לזכות נשמתם הקדושה והטהורה של
רבי חייא ובניו חזקיה ויהודה
ולזכות
רב המנונא סבא ורב הונא ריש גלותא

טוֹב לוֹמַר לִפְנֵי הַלְמוּד :
הַלְמוּד בָּבְלִי, יְרוּשַׁלְמִי, תּוֹסֶפְתָּא וּנְבִיאִים כְּתוּבִים יִהְיֶה לְעִלּוּי
הַשְׁכִינָה הַקְדוֹשָׁה וּלְהָקֵל צַעֲרָהּ, לְעִלּוּי כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
שֶׁנִּפְטְרוּ מִן הָעוֹלָם, גְּאֻלָּה, יְשׁוּעָה, רְפוּאָה וְהַצָּלָחָה לְכֻלָּל
נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּרוּחָנִיוּת וּבְגַשְׁמִיוּת, גִּלּוּי מָשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בְּרַחֲמִים
וּבְנִין בֵּית מִקְדָּשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן.

ולימרו ליה אבוך זבין ואת אמאי מפקת — ותימה: למה לא יוכל להוציא מיד הלקוחות? אפילו למאן דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם — היינו בגון שלא מת הבן בחיי האב, אלא שנתנו לו דמים קודם שמת האב. אבל כשנפלו לו בשדהו גוסס — אמרו לעיל (קכו, ב) דאפילו לרבי מאיר, דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם — לא מהני מידי לקנות בנכסים כשדהו גוסס ופירש הרב רבינו יצחק ברבי מאיר: דוודאי המכר אינו מכר, אלא לענין חזרת מעות איידי הכא, שבנו מוציא שהעבודה שהיה להם ללקוחות מן הדין מהם, כי אין להם אפילו שעבוד בקרקע בשביל מעותיהם, ולפי זה צריך לומר דסבירא לן אדם משעבד דבר שלא בא לעולם. דאי לא משעבד — מאי מקשי: לימרו ליה אבוך זבין ואת מאי מפקת? והלא אין אדם משעבד דבר שלא בא לעולם ואף על גב דאמרן לעיל "דאיקנ" קנה והוריש לא משתעבד — היינו משום דשמואל לטעמיה, דאית ליה מלוה על פה אינו גובה מן היורשין. אבל לדידן דאית לן גובה מן היורשין — הויא כמו (מצוה) ומשתעבד, אף על פי שלא בא לעולם. ואם תאמר: אבתי מאי פריך: ולימרו ליה אבוך זבין ואת אמאי מפקת? דלמא היינו טעמא — משום דאין בעל חוב נוטל בראוי, כמו שכותב אשה, דתנן בבבא בתרא פרק "יש בכור" (נב, א) דאינה נוטלת בראוי ושמא יש לומר: דוקא כתובת אשה, אבל בעל חוב נוטל בראוי. מיהו, קשה: דאם כן כי קא חשיב בכתובות ריש פרק "אף על פי" (נד, ב) דתנאי כתובה ככתובה דמי לענין כמה דברים — אמאי לא חשיב נמי לענין ראוי דאינה ככתובה ואיתא בבעל חוב? אבל אי ליתא בבעל חוב — אתי שפיר. אבל אין להביא ראיה מדאמר במסנתן: מאי לאו, יורשי האב — בנים, מוריש? — אחין. פירוש: בני הבן, וקאמר: אין בעל חוב נוטל. לאו היינו משום דאינו נוטל בראוי, אלא שעמא משום דאמרי מכח דאבי אבא קאתי. אבל אין להביא ראיה מדאמר רב נחמן: יתומים שגבו בחובת אביהן – בעל חוב חוזר ונוגבה אותם מהם, אלמא נוטל בראוי. שהרי אין זה ראוי, אלא משעבדי ליה מדרבי נתן. מיהו, קשה: דהוה ליה למימר "בן שלוחה", ולא "בן שמכר". ולא לימא "בנו מוציא מיד הלקוחות" ועוד קשה: למה יש לו להזות ללקוחות שעבוד על אביו? מי עדיף ממלוה על פה, דאין לך מלוה על פה גדול מזה של כן נראה לרבינו יצחק: דאלו נכסים כתב האב לבנו מהיום ולאחר מיתה, דהיינו גופא מהיום ופירוש לאחר מיתה, כמו שאנינו לעיל בפרק "יש נוחלין" (קלו, א): מכר האב או הבן בחיי האב. וסבירא לה' ל"שלחו מתם" דהכא כרבי יוחנן, דאמר לעיל בפרק "יש נוחלין" דלא קנה לוקח. מכל מקום זו היא שקשה בדיני ממונות, דלימרו ליה: אבוך זבוך כר'.

אלא אי קשיא הא קשיא בן שמכר בו' — ולא גרסינן "אי איתמר הכי איתמר", שהרי כל הדברים הללו שלחו מתם. ומה ששלחו "זו היא שקשה בדיני ממונות" ולא ידעו על איזה דבר שלחו כר'. **כגון** שהחזוק כתב זבין בבית דין — פירש רבינו שמואל: שכתוב בו הנפק. ואין נראה לרבינו יצחק, דאינך דיינים גופייהו מי לא מצי למיטעי בההוא גברא אי גזלן הוא אי לאו? שהרי אין חותמין אלא על חתימת העדים, ואפילו מה שבשטר אין צריכין הדיינים לקרות אלא הכי פירושו: החזוק כתב ידו בבית דין — שראו בית דין כתב ידו קודם שנעשה גזלן, דליכא למימר שלאחר כך חתם. כמו החזוק שטר כתובה בשוק דבפרק שני דקדושין (ג, ב), וכגון הואיל דאיתחזק בבית דין לא אמרינן בפרק "זה בורר" (סנהדרין לא, א) דהיינו שראו בית דין את השטר כבר, וכדפרישית בסוף פרק קמא דבבא מציעא (יז, ב). **ואף** על פי שלא החזוק כתב ידו בבית דין — מכאן יש ללמוד שאם היו שנים מעידים ואחר כך נעשו קרובים, שאחר מעיד על כתב ידן שמכירין אותו, ולא חיישינן שמא היום חתם. **ההוא** בברכתה הוא דכתיב — דאשמועינן קרא שיזכה הצדיק לבנים כמותו, דכתיב בתריה "תשיתמו לשרים בכל הארץ".

אבל

אבל

אמר

איתְּמַר: בֵּן שֶׁמָּכַר בְּנִכְסֵי אָבִיו בְּחַיֵּי אָבִיו, וּמֵת - בְּנוֹ מוֹצִיא מַיָּד הַלָּקוֹחוֹת. וְוֹ הִיא שֶׁקָּשָׁה בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, וְלִימְרוּ לֵיהּ: אֲבוּךְ מְזַבֵּין וְאַתְּ מַפֵּיקְ? - וּמַאי קוּשְׁיָא? דִּלְמָא מָצֵי אָמַר: מִכֹּחַ אֲבוּהּ דְּאַבָּא קָאָתֵינָא; תְּדַע, דִּכְתִיב: "תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ תְּשִׁיתֵמוֹ לְשָׂרִים בְּכָל הָאָרֶץ" אֶלָּא אִי קַשְׁיָא הָא קַשְׁיָא: בֵּן בְּכוֹר שֶׁמָּכַר חֵלֶק בְּכוֹרָה בְּחַיֵּי אָבִיו, וּמֵת בְּחַיֵּי אָבִיו - בְּנוֹ מוֹצִיא מַיָּד הַלָּקוֹחוֹת, וְוֹ הִיא שֶׁקָּשָׁה בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת; אֲבוּהּ מְזַבֵּין אִיהוּ מַפֵּיקְ? וְכִי תֵּימָא, הָכָא נָמֵי אָמַר: מִכֹּחַ אֲבוּהּ דְּאַבָּא קָאָתֵינָא; אִי מִכֹּחַ דְּאַבָּא קָא אָתֵיא, בְּחֵלֶק בְּכוֹרָה מַאי עֲבִידְתֵּיהּ? - וּמַאי קוּשְׁיָא? דִּלְמָא מָצֵי אָמַר: מִכֹּחַ אֲבוּהּ דְּאַבָּא קָאָתֵינָא וּבְמָקוֹם אָב קָאֵימְנָא אֶלָּא אִי קַשְׁיָא הָא קַשְׁיָא: הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ עֲדוּת בְּשִׁטְרוֹ עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה גַּזְלָן, וְנַעֲשָׂה גַּזְלָן - הוּא אֵינוֹ מֵעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ, אֲבָל אֲחֵרִים מְעִידִין; הָשְׁתָּא אִיהוּ לָא מְהֵימַן, אֲחֵרִינִי מְהֵימְנִי? וְוֹ הִיא שֶׁקָּשָׁה בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת. - מַאי קוּשְׁיָא? דִּלְמָא בְּגוֹן שֶׁהוּחְזַק כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין אֶלָּא אִי קַשְׁיָא הָא קַשְׁיָא: הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ עֲדוּת בְּשִׁטְרוֹ עַד שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה גַּזְלָן, וְנַעֲשָׂה גַּזְלָן - הוּא אֵינוֹ מֵעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ, אֲבָל אֲחֵרִים מֵעִידִין; הוּא לָא מְהֵימַן, אֲחֵרִינִי מְהֵימְנִי? וְכִי תֵּימָא, הָכִי נָמֵי בְּגוֹן שֶׁהוּחְזַק כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין; וְהָא אָמַר רַב יוֹסֵף בַּר מְנַיּוּמִי אָמַר רַב נַחְמָן: אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הוּחְזַק כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין - וּמַאי קוּשְׁיָא? דִּלְמָא גְּזֵירַת מָלֵךְ הִיא דְּאִיהוּ לָא מְהֵימַן וְאַחֲרִינִי מְהֵימְנִי, וְלָאו מִשּׁוּם דְּמִשְׁקַר דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְחוֹתָנָם מִשּׁוּם דְּלָא מְהֵימְנִי הוּא? אֶלָּא גְּזֵירַת מָלֵךְ הוּא שֶׁלֹּא יְעִידוּ לָהֶם, הָכָא נָמֵי גְּזֵירַת מָלֵךְ הוּא שֶׁלֹּא יָעִיד עַל כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין; מַעְיְקְרָא, וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ: "תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ" - הַהוּא בִּבְרָכָה כְּתִיב. - וּמִי מָצֵית אָמַרְתְּ בִּבְרָכָה כְּתִיב,

1 ולימרו ליה — לקוחות: אבוך זבין ואת מפקת, שאתה יורש ממנו? והלא אין אדם יורש
2 מה שמכר אביו **דלמא** — דאמר להו חנוך בן ראובן: מכח יעקב דהוא אבוה דאבא קא
3 אתינא, דבני בנים הרי הן כבנים, וכי היכי דראובן אבי היה יכול לירש את יעקב אביו
4 אילו [היה] זה אחרי מות אביו — כך אני יורש את יעקב מגזירת הכתוב, ולא מכח ראובן
5 אבי אני יורש. ואין בנכסים הללו שום זכות
6 לראובן, ומכירתו לאו כלום היא. **תדע** — דחנוך
7 בן ראובן יורש את יעקב זקנו שלא מכח ראובן,
8 דכתיב "תחת אבותיך יהיו בניך", לראובן קאמר:
9 תחת אבותיך — דהיינו יעקב, יהיו בניך —
10 דהיינו חנוך, מדלא כתיב "תחתיך יהיו בניך".
11 **אלא אי קשיא הא קשיא** — אי איכא למימר
12 דשלחו מתם "זו היא שקשה בדיני ממונות" —
13 לאו כי האי גוונא שלחו כדלעיל, דהא לאו
14 קשה הוא. אלא הכי שלחו מתם: בכור שמכר
15 חלק בכורתו בחיי אביו, ומת הבכור. כגון ראובן
16 שמכר חלק בכורתו הראוי להגיעו בנכסי אביו,
17 ומת ראובן, ואחר כך מת יעקב — בא חנוך
18 ומוציא מיד הלקוחות חלק בכורת ראובן אביו,
19 ונוטלה לעצמו, באילו לא מכרה ראובן. שחנוך
20 יורש חלק בכורת אביו בנכסי זקנו אביו, ואף על
21 פי שמת הבכור בחיי אביו. כדתנן לעיל (קטו, ב):
22 בנות שלפחד נטלו שלשה חלקים, חלק שהיה
23 ראוי לאביהן שהיה מיוצאי מצרים, ושהיה בכור
24 ונוטל שני חלקים. חלק **בכורה מאי עבידתיה** —
25 והלא אינך בכור **ומאי קושיא** — בדיני ממונות.
26 **דלמא מצי אמר** - תנוך: מכח יעקב אבי אבא
27 קאתינא, כדכתיב "תחת אבותיך יהיו בניך",
28 ויעקב אני יורש באילו אני ראובן, דבמקום
29 ראובן אבי אני עומד באילו אני בכור, מגזירת
30 הכתוב, וכדתנן: בנות שלפחד כר'. **אלא אי קשיא**
31 **בדיני ממונות הא קשיא** — והכי שלחו ליה
32 מתם. היה יודע לו בעדות — ראובן לשמעון, עד
33 שלא נעשה ראובן גזלן, והיה שמו חתום בשטר
34 הלואתו של שמעון. **ואחר כך נעשה גזלן** —
35 ונפסל לעדות, כדכתיב (שמות כג) "אל תשת
36 ידך עם רשע להיות עד חמס". ואף על פי
37 שנאמן אדם לומר "זה כתב ידי", כדתנן
38 בכתובות (כ, ב), מעתה אינו מעיד על כתב
39 ידו, שהרי כל דבריו אנו מחזיקין שקר
40 משנעשה גזלן, ושמא עד אחד פסול זיפו, או
41 עצמו כתבו וחתם בו היום שקר. **אבל אחרים**
42 **מעידין** — כדמפרש במסקנא. והשתא לפום
43 מאי דקא סלקא דעתך, הכי קשה בדיני
44 ממונות: דאיכא לא מהימן אחריני מהימני?
45 בתמיה. והלא שמא הוא עצמו חתם בו היום
46 שקר, שהרי גזלן הוא, וכשממכירין תחתימתו מה
47 אנו מרמיזין בכך? והלא שמא פסול הוא **בגון**
48 **שהוחזק** — בהנפק בבית דין בטרם היותו גזלן,
49 דהשתא ליכא למימר הכי. אלא אלו מעידין
50 שחתמו בהנפק זה וקיימו השטר מקמי דהוי
51 האי גברא גזלן, והיה שעתא היה הוא עצמו
52 נאמן לומר "זה כתב ידי". והשתא ליכא למיפרך "איהו לא מהימן אחריני מהימני",
53 דהא הני אחריני אכתב ידן הן מעידין, ולא אכתב ידו, ושטרא מקימנא וקאי במילתא.
54 **אף על פי שלא החזוק כו'** — דגזירת הכתוב היא דאתנו אינו נאמן, ולא משום
55 דמחזיקין ליה כמזויף ובוטל. הלכך, אחריני מהימני, דליכא למימר משנעשה חתנו זיף
56 וכתב. **לעולם דאמרן מעיקרא** — בן שמכר בנכסי אביו כו'. **בברכה הוא דכתיב** —
57 שהצדיקים יש להם בנים ובני בנים לעורשם, כדכתיב בסיפיה "תשיתמו לשרים בכל
58 הארץ".

אמר ליה רב אחא בר מניומי תא שמע נפל הבית עליו ועל אמו כו' — תימה: רב ששת אמאי לא מייתי לה למתניתין? והלא פשוט הוא ועוד, איהו גופיה אמר לעיל בפרק "יש נוחלין" (קיד, ב): האשה את בנה, הא קא משמע לן אשה את בנה דומיא דאשה את בעלה, מה אשה את בעלה כו' אף אשה את בנה אין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחין מן האב ואומר רבי: דמשום דהך ברייתא משבשתא היא, הביאה והיה רוצה לתרצה. מפי רבי.

אשה את בעלה אין הבעל יורש את אשתו כשהיא בקבר — לעיל בפרק "יש נוחלין" (קיד, ב) פירשתי להך מילתא, מנין דבעל אינו יורש את אשתו כשהיא בקבר.

ההוא דאמר ליה לחבריה נכסי דבר סיסין כו' — משום דאיירי הכא בנכסים בחזקת מי הם, אייתי ההיא עובדא דמיירי בה נמי לאוקומה נכסי בחזקת לוקח ובחזקת מוכר. מיהו, תימה היא שמביאו התלמוד שני פעמים במסכת אחת, כאן ר"בחזקת הבתים" (לעיל ל, א).

הדרן עלך מי שמת

אֲבָל לְעִנְיַן דִּינָא לָא? וְהָתַנְיָא: נָפַל הַבַּיִת עָלָיו וְעַל אָבִיו, עָלָיו מוֹרִישִׁין, וְהֵיכָא עָלָיו פִּתְּחָה אִשָּׁה וּבַעַל חוֹב, יוֹרְשֵׁי הָאָב אוֹמְרִים: הַבֵּן מֵת רִאשׁוֹן וְאַחַר כָּךְ מֵת הָאָב, וּבַעַל חוֹב אוֹמֵר: הָאָב מֵת רִאשׁוֹן וְאַחַר כָּךְ מֵת הַבֵּן; מַאי לָאו יוֹרְשֵׁי הָאָב - בְּנֵי, מוֹרִישָׁיו - אַחִי; וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לָא מְצֵי אָמַר "מִכֹּחַ אֲבוּהּ דְּאַבָּא קָאָתֵינָא", דְּכִי כְּתִיב "תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ" - בְּבִרְכָה כְּתִיב, כִּי מֵת הַבֵּן וְאַחַר כָּךְ מֵת הָאָב מַאי הֲוֵי? נֵימָא לְהוּ בַּעַל חוֹב: יְרוּשַׁת אֲבוּהוֹן קָא שָׁקְלִיתֶם - לָא, יוֹרְשֵׁי הָאָב - אַחָיו, מוֹרִישָׁיו - אֲחֵי דְּאַבּוּהּ. בָּעוּ מִינַּיהּ מָרֵב שֵׁשֶׁת: בֵּן מַהוּ שֶׁיְּיָרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בַּקֶּבֶר לְהַנְחִיל לָאַחִין מִן הָאָב? אָמַר לְהוּ רַב שֵׁשֶׁת, תֲּנִיתוּהָ:

חָמָא שֶׁנִּשְׁבָּה וּמֵת בְּנוֹ בְּמְדִינָה, וּבֵן שֶׁנִּשְׁבָּה וּמֵת אָבִיו בְּמְדִינָה - יוֹרְשֵׁי הָאָב וְיוֹרְשֵׁי הַבֵּן יַחֲלוֹקוּ; הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא כִּדְקָתָנֵי - הֵי נִינְהוּ יוֹרְשֵׁי הָאָב וְהֵי נִינְהוּ יוֹרְשֵׁי הַבֵּן? אֶלָּא לָאו הָכִי קָאָמַר: אָב שֶׁנִּשְׁבָּה וּמֵת בֵּן בְּתוֹ בְּמְדִינָה, וּבֵן בְּתוֹ שֶׁנִּשְׁבָּה וּמֵת אָבִי אִמּוֹ בְּמְדִינָה, וְלָא יָדְעִינַן הֵי מִינַּיְיהוּ מֵת בְּרִישָׁא - יוֹרְשֵׁי הָאָב וְיוֹרְשֵׁי הַבֵּן יַחֲלוֹקוּ; וְאִם אִיתָא, נְהִי נָמֵי דְּבֵן מֵת בְּרִישָׁא, לֵירְתֵיהּ לַאֲמּוּהּ דְּאִמּוּהּ בְּקִבְרֵיהּ וְלֵירְתֵינְהוּ לַאֲחוּהּ מִן אֲבוּהּ אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּה: אֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בַּקֶּבֶר לְהַנְחִיל לָאַחִין מֵאָב. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בַּר מַנְיוֹמֵי לְאַבַּיֵי, אַף אָנָן נָמֵי תָּנֵינָא: נָפַל הַבַּיִת עָלָיו וְעַל אִמּוֹ - אִלּוּ וְאִלּוּ מוֹדִים שֶׁיַּחֲלוֹקוּ; וְאִם אִיתָא, נְהִי נָמֵי דְּבֵן מֵת בְּרִישָׁא, לֵירְתֵיהּ לְאִמֵּיהּ בְּקִבְרֵיהּ וְלֵירְתוּ אִינְהוּ לְאַחֵי מֵאֲבוּהּ אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּה: אֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בַּקֶּבֶר לְהַנְחִיל לָאַחִין מִן הָאָב, שְׁמַע מִינָּה. וְתַעֲמֵיהּ מֵאי? אָמַר אַבַּיֵי: נֶאֱמְרָה סִיפָּה בְּבֵן וְנֶאֱמְרָה סִיפָּה בְּבַעַל, מַה סִּיפָּה הָאֲמוּרָה בְּבַעַל - אֵין הַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ בַּקֶּבֶר, אַף סִיפָּה הָאֲמוּרָה בְּבֵן - אֵין הַבֵּן יוֹרֵשׁ אֶת אִמּוֹ בַּקֶּבֶר לְהַנְחִיל לָאַחִין מִן הָאָב. הָהוּא דַּאֲמַר לֵיהּ לַחֲבֵרֵיהּ: "נִכְסֵי דְּבַר סִיסִין מְמַבְּנֵינָא לָךְ". הֲוַאי חֲדָא אַרְעָא דַּהֲוָה מִיקְּרֵיָא "דְּבֵי בַּר סִיסִין", אֲמַר לֵיהּ: הָא לָאו דְּבֵי בַּר סִיסִין הִיא, וְאִיקְּרוּיֵי הוּא דְּמִיקְּרֵיָא "דְּבֵי בַּר סִיסִין". אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן, אוֹקְמֵהּ בִּידָא דִּלּוֹקֵחַ. אֲמַר לֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: דִּינָא הָכִי? הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה וְרַמֵי דְּרָבָא אִדְּרָבָא, וּדְרַב נַחְמָן אַדְּרַב נַחְמָן; דְּרָבָא אִדְּרָבָא לָא קַשְׁיָא: הָכָא מוֹכֵר קָאֵי בִּנְכָסִיהּ, הָתָם לוֹקֵחַ קָאֵי בִּנְכָסִיהּ. דְּרַב נַחְמָן אַדְּרַב נַחְמָן לָא קַשְׁיָא: הָכָא, כֵּיוָן דַּאֲמַר לֵיהּ "דְּבֵי בַּר סִיסִין" וּמִיקְּרֵיָא "דְּבֵי בַּר סִיסִין" - עָלֵיהּ דִּידֵיהּ רָמְיָא לְגַלּוֹיֵי דְּלָאו דְּבֵי בַּר סִיסִין הִיא. הָכָא, לֹא יְהֵא אֶלָּא דְּנָקִיט שְׁטָרָא, מִי לָא אָמְרִינַן לֵיהּ: קַיֵּים שְׁטָרָךְ וְקוּם בְּנַכְסֵי?

הדרן עלך מי שמת

אבל לענין דינא לא — בתמיה, מי לא אשכחן במתניתין דין זה? ואמאי אמרינן "וזו היא שקשתה", דמשמע שאין מוצאין ראיה לדבריהם, ומתוך כך מקשין על סברת שמועתם **הכי נרסינן: מאי לאו יורשי האב בני מורישיו אחי [וכו'] לא יורשי האב אחי מורישיו אחי האבות** — ופירשה: מאי לאו "יורשי האב" היינו בני דההוא בן שנפל הבית עליו ועל אביו, כגון שנפל הבית על האובן ועל יעקב אביו, והיתה עליו בתובת אשה ובעל חוב, יורשי האב כגון חנוך בן האובן, אומר: האובן מת ראשון, ואחר כך מת האב דהיינו יעקב, ומכח יעקב אני בא לירש, ולא מכחו של האובן. אלמא לענין דינא אמרינן מכח אבוה דאב. **ומשני: לא יורשי האב אחיו** — של האובן, שאומר: האובן מת ראשון ואחריו מת יעקב אביו, וירשנו כל נכסיו של אבינו, ואין לראובן אחינו חלק בהן, שהרי הוא מת תחלה ובן אין לו. דהכא ודאי לאו מכח האובן באין לירש, שהרי גם הם ראויין לירש את יעקב כמותו. **מורישיו** — אחי דאבוה, אחי יעקב — עֵשָׂו, דוד ראובן. וכשנפל הבית עליו ועל מורישיו — דהיינו עשו אחי יעקב אביו, יורשי מורישיו — כגון אחי עשו, אומרים: האובן מת תחלה, ועשו מת אחריו, ואנו יורשיו של נכסיו, כי לא יירש האובן בן יעקב בנכסי עשו דודו תחת יעקב (אבינו) [צריך להיות: אביו] שמת כבר, שהרי האובן מת תחלה, ואחר כך מת עשו. ובעל חוב אומר: עשו מת תחלה, והאובן מת אחריו. והרי יירש האובן נכסי יעקב אביו שמת בנכסי עשו עמכם ונטל חלקו. דהשתא ליכא הכא "תחת אבותיך יהיו בניך", דלעניין דינא לא אשכחן במתניתין שום ראיה למילתא דשלחו מהם, והלכך קשה הוא בדיני ממונות. ומיהו, הכי הלכתא כדשלחו מהם, דהכי סבירא להו, אלא דלא אשכחן ראיה מפורשת. וכן כל הני דאמרן לעיל — הכי הלכתא. **בעו מיניה מרב ששת** — יוסף בן רחל שמת בחיי אמו, ואחר כך מתה רחל אמו, מהו שיירש את אמו כשהוא בקבר באילו הוא חי, להנחיל לאחיו שלו מן אביו. כגון לראובן בן יעקב מלאה, שהוא אחיו מאביו. **בטדינה** — בארץ מולדתו. **חי ניתו יורשי האב כו'** — והלא אם אין לו בנים לא לאב ולא לבן — קרובי האב יורשין את שניהם. או אם יש בנים לאותו בן — הרי הן יורשין את האב ואת הבן. **וטת בן בתו במדינה** — ויורשי הבן הם קרובי אביו, שהוא בעל אמו. ואם איתא — דבן יורש את אמו בקבר. **נחי נמי דבן מיית ברישא** — אמאי יחלוקו יורשי האב ויורשי הבן? לירתו יורשי הבן את הכל, שהרי יירש את אבי אמו תחת אמו אף על פי שהוא בקבר, ולירתינהו לאחיו מן האב שהן יורשי הבן, ואמאי יחלוקו עמהן יורשי האב? **לירתיה לאפיה בקבר** — דכמי שמת אחרון דמי. **אמר אביי נאמר סיכה בבעל כו'** — המקראות מפורשין ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קיד, ב). **אין הבעל יורש את אשתו** — בשהיא מתה בקבר. **אין הבן יורש את אמו בשהוא בקבר כו'** — האי "בקבר" לא דמי לההוא קבר דבעל. **ההוא דאמר ליה לחבריה כו'** — הכל פירשנו ב"חזקת הבתים" בראשו, ואגב גררא דמיירי מתניתין בנכסים בחזקתן, נקט ליה הכא.

הדרן עלך מי שמת

משנה **גט פשוט** — שטר פשוט כעין שלנו, שאינו תפור ומקושר, כדלקמן. וכל שטרות קרויין גט, כדאמרינן בעלמא (בבא קמא צה, א); וגט חוב שאין בו אחריות. ובין בגיטין ובין בשאר שטרות מיירי, כדאמרינן בגמרא, כדי שלא תחלוק בין גיטין לשטרות. **עדיו מתוכו** — בסוף השטר, כמו שאנו נוהגין לתחתום בתוכו. **מקושר עדיו מאחוריו** — כותב שיטה, ומניח חלק כשיעור שיטה הכתובה, וכופלה על החלק, ותופר. ואחר כך כותב שיטה, ומניח שיטה חלק, וכופלה על החלק, ותופר. וכן הרבה, כדי מקום תורף השטר. והעדים חתומין מבחוץ, בענין שפירשו אמוראי בגמרא. ובלבד שלא יהיו קשרין מרובין מעדיו, כדתנן במסכת גיטין (פא, ב) דהוה ליה קרח. וטופס של שטר כתוב כולו בעין פשוט, וזהו הנקרא לפנינו "הפשוט שבמקושר". ואלו הכפילות — כל כפל וכפל בפני עצמו, ונראה מבחוץ בין כפל לכפל כעין קסת הסופר כזה*. וכן מוכח בגמרא שהעדים החתומין על כל קשר וקשר נקראין ונראין מבחוץ. **שניהן פסולין** — שלא נעשו בתיקון חכמים. ואם שטר חוב הוא — אינו גובה בו מן הלקוחות, ואם גט אשה — אינה מתגרשת. **שיכול** — לפשוט ולעשותו פשוט, שיקרע התפירות ויפתח השטר ויהיה פשוט. **הכל כפנהג המדינה** — בגמרא מפרש. וטעמא דמקושר מפרש בגמרא. **גט פשוט עדיו שנים** — מי שרוצה לעשות שטר פשוט אינו צריך להחתים בו אלא שני עדים, והרוצה לעשות מקושר צריך להחתים בו שלשה, שכך תקנו חכמים. **פשוט שכתוב בו עד אחד בו** — בגמרא פריך: פשיטא. **גמרא** **מנהני מילי** — שיש שני מיני שטרות חלוקין זה מזה בעדים ובקישור.

גט פשוט - עדיו מתוכו, מקושר - עדיו מאחוריו.
פשוט שכתבו עדיו מאחוריו, מקושר שכתבו עדיו מתוכו - שניהם פסולין. רבי חנינא בן גמליאל אומר: מקושר שכתבו עדיו מתוכו - כשר, מפני שכולו לעשותו פשוט. רבן שמעון בן גמליאל אומר: הכל כמנהג המדינה. גט פשוט - עדיו בשנים, ומקושר - בשלשה. פשוט שכתב בו שני עדים - שניהם פסולין. גמרא מנהני מילי? אמר רבי חנינא, דאמר קרא: "שרות עדים"; "שרות בכפך יקנו וכתוב בספר וחתום זה

גט פשוט עדיו מתוכו ומקושר עדיו מאחוריו — כל שטר חוב קרוי גט, כדאמר: גט חוב שאין בו אחריות, פרק "הגוזל קמא" (בבא קמא צה, א), ובפרק קמא דגיטין (י, א): כל גט שיש עליו עד כותי — פסול, חוץ מגיטי נשים ושחרורי עבדים. והאי מילתא שייך למיתני (בהאי פירקין ולא במסכת גיטין. והדתם שייך למיתני) פרק "הניזקין" ולא (בסדרו) נזיקין. דהכא, אגב דתנא פרק "מי שמת" בבותב שטר שכתב כל נכסיו בבריאות ובשכיב מרע — תנא הכא "גט פשוט" דאיירי בשטרות, ואגב דאיירי התם בפרק "השולח" בתיקון העולם — תנא בתריה פרק "הניזקין" דאיירי בחיי.

מקושר עדיו מאחוריו — תימה: לרב ירמיה בר אבא, דאמר בגמרא מלמטה למעלה חתמו, ומאחורי הכתב כנגד הכתב, ליחוש דלמא כתב למעלה מעדים מאי דבעי. דסתם שטר יש בו גליון מן הצד, ומחיק ליה לשטר הראשון, ויעשנו פשוט ואף על גב שהשטר יהיה לצד העדים שחותמין בו שחור — מכל מקום אינו יכול להזדייף. דהכי משמע בכתובות (כא, א) דשחור שלהם אין יכול להזדייף, דאמר התם: האי מאן דבעי לאתויי תחתית ידיה בבי דינא — לכתוב אחספא, ואי איתא — ליתייה בשחור של קלף אלא ודאי איני יכול להזדייף. ואם בן היכי נמי דאיכא שהשטר והעדים לצד אחד, ואיכא טיוטא בין העדים לשטר. אבל הכא דסהדי תחתימי מבחוץ ואיכא טיוטא בפנידים — לא אמרינן אטיוטא תחתימי. ואם תאמר: ליחוש דכתב מאי דבעי אגליון שבין העדים עד סוף השטר, למאן דאמר מלמטה למעלה, ויהא השטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת. דהא לא מצי גייז ליה, שמניחו בשביל האשראה ויש לומר: דמסייט ליה. אבל בלא טיוטא מצי זייף, כדפרישית. ואפילו תחתימי סהדי זה תחת זה, דהשתא ליכא לאותה שיטה של שטר שיזדייף כי אם עד אחד — מכל מקום יכול לכתוב על אותו עד אחד שתחייב לו מאה מנה, והוה ליה כתב ידו. ולכך צריך לפרש דמסייט ליה. והכי נמי לרב הונא, דאמר בין קשר לקשר, איכא למיחש דלמא ימחוק כל השטר מבפנים ויכתוב למעלה מן העדים בגליון, או מן הצד כנגד העדים, ויהיה כתב ידו בשיטה אחת עם השטר, אי לא גייז או ייסיט כל מה שלמעלה מהן ושמן הצד. הכי נמי איכא למיחש, בין למאן דאמר מלמטה למעלה בין למאן דאמר בין קשר לקשר, בכל השטרות פשוטים דתחתימי שלשה עדים, ליחוש שיחתוך כל השטר לבד העדים, ויעשה שטר מקושר כנגד אותן העדים, וכתב מאי דבעי, בין דכשר משני צדדין ויש לומר: דמסייט ליה מבחוץ כנגד העדים. ודוחק גדול הוא, דמשמע שכשר בלא טיוטא, מדלא מישתמיט גמרא לפרש הכי. ורבי פירש: דיש לדחות ההיא דכתובות (שם), דבלאו הכי מצי לפרש למימר אריש דמגילתא, בדלקמן (קסז, א). אלא לחבי נקט חספא — דבקלף הוה טעי לכתוב במקום טוב. וגם צריך עיון אם מקושר תחתם בכתב יד מצד שני מהני, דאם כן אי הוה מחזר אשטר — דלמא עביד ליה מקושר בכתב יד. אבל בקלפין שלנו שיכול להזדייף מצד שחור — אין ראיה לקלפין שבימיהם. **פשוט** שכתבו עדיו מאחוריו פסול — טעמא משום שמא יעשנו מקושר, ויהיה השטר מוקדם. ואפילו לא תחימי כי אם שני עדים — גזרי שנים אטו שלשה. ואם תאמר: הלא במקושר יש חלק בין שיטה לשיטה, ואם כן פשוט שאין בו חלק — היאך יעשנו מקושר שלא היה בו חלק? ויש לומר: שהיה כתוב בסדר פשוט. והכי מוכח מרבי חנינא בן גמליאל שאומר: מקושר שכתבו עדיו מתוכו — כשר, מפני שיכול לעשותו פשוט. ואם יש במקושר חלק — היאך יכול לעשות פשוט? הלא יכירו שהיה מקושר אלא ודאי לא היה בו חלק. ותימה: למאן דאמר בגמרא בין קשר לקשר, סלקא דעתא מגואי, ואם אין בו חלק היאך יחתמו? ויש לומר: דמכל מקום בין שיטה לשיטה דחזק להו עלמא. אי נמי: טעמא דפסול — בדפירש בקונטרס, משום שלא נעשה בתיקון חכמים, שנעשה פשוט ולא נחתם מתוכו. בדפסלינן ב"המגרש" (גיטין פז, א) בכמה ענינים אפילו מצד הכתב, כיון שאין נקראין העדים עם הגט. ואין לומר דהתם היינו טעמא משום שאנו חוששים שמא תוסיף על הגט מה שתרצה, לפי שאין עדים תחתיו, ולכך פוסלין אותו — הא ליכא למימר, שהרי לא משוינן שום חילוק, אלא אפילו כתוב בו "שריר וקיים", או שלא נשאר חלק מלמטה, או שחתם אחד מעדיו למטה, והשני למעלה או מן הצד — פסול, והכי נמי הכא.

מקושר שכתבו עדיו מתוכו כשר מפני שיכול לעשותו פשוט — תימה: גם כן כל השטרות פשוטים שחתומים בהם שלשה עדים יהיו פסולים, שיעשם מקושרים ויהיו מוקדמין ויהו נאמר באן שנתן בפשוט — מאי קא פריך בגמרא: לדברי רבי חנינא בן גמליאל אינו דומה זמנו של זה? והא בהאי איכא למיחש דילמא שטר אינו אלא מוקדם ויהא מקושרים ואומר רבינו יצחק: דבמתניתין איפליגו היכא דידוע לנו שהוא עשוי שנה אחת קודם הזמן הכתוב בה, כדין מקושר, דהשתא איכא למיחש דילמא פרע ליה. והשתא פריך שפיר רבי: לרבי חנינא בן גמליאל, כיון דהאי מקושר כתוב בו שנה אחר ההלואה — אם כן מאחר הוא, שלא ימנה אלא מזמן הכתוב, וחימנין דזייף ביה, וכשירצה לפרוע ויאמר "אירכס לי שטרא", ויכתוב שובר "ביום פלוני פרעתי לו מנה". ואחר כך יעשה אידך שטר פשוט, ויהיו סבורין שעתה שעת הלואה ומשני: קסבר רבי חנינא אין כותבין שובר. ומכל מקום קצת קשה: אם דינו כפשוט שבא לפנינו, מאי קאמר: וכי מטא זמניה משוי ליה שטר פשוט? בלאו הכי נדון כפשוט, כדפרישית בשטר הקושר שעדיו מתוכו מגבים בו בדין פשוט ואומר רבינו יצחק: דאי לא משוי ליה פשוט אלא כמו שהוא, ואיהל שבשובר כתוב שפרע מה שכתוב בשטר, והוא מקושר — רגלים לדבר שפרעו, ולא מגבין ביה. אבל כי משוי ליה פשוט — לא יכולו להדגיש שהוא רמאות. ואם תאמר: אמאי לא הוה קשה לרבי על מתניתין דשטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרים, דאיכא למימר בדקאמר הכא, ואמאי כשרים? ויש לומר: דסבירא ליה כמאן דאמר דמאוחרין נמי פסולין. אי נמי, כשיעשה שובר יכתוב בו "פרעתי הלואה שכתוב בו זמן פלוני", דהשתא ליכא למיחש למידי. אי נמי, שובר בלא זמן. ולכך מאוחרין כשרים. אבל הכא במקושר שעדיו מתוכו הוי (דמיחזי) (מאוחר) ולא מסיק אדעתיה לכתוב בנגדו שובר בלא זמן. או זמן שכתוב בשטר, (שכיון) שהיה מקושר — לא מסיק אדעתיה שאינו מזמן הכתוב אלא שנה לפני הזמן. אבל מאוחרין, שבשעת כתיבת השובר יודע שהיה מאוחר, ומסיק אדעתיה לכתוב שובר שלא יבא לידי זיוף. ונראה לי שאם יעשה שובר מקושר — תו לא אתי לידי חשש כלל, ולא היה צריך למימר דלא כתבי שובר. **שדות** בבסף יקנו — עצה טובה קא משמע לן, והכי קאמר: "וכתוב" — זה תופס, "וחתום" — זה תורף, מוכר ולוקח זמן ושדה. דתורף איקרי תחימה, כדאמרינן בגיטין (כא, ב): תלשו חתמו ונתנו לתורף בר' (דתורף). "והעד עדים" — כמשמעו. והכי נמי איידך קרא: "ואקח את ספר המקנה" — טופס, "ואת החתום" — תורף, "ואת הגלוי" — זהו העדים, שהוא גליון של שטר. "מצות וחוקים" — בפשוט נמי יש הרבה דברים שצריך ליזהר, שלא יחתמו לא מלמעלה ולא מן הצד אלא מתחתיו, ושלא ירחיקו העדים יותר משיטה אחת. וכיון דמצי למימר דאתי לפשוט, ולפרשו כמו שפירש — ליח לן למימר דאתי לדדשא.

תקנו רבנן מקושר כו' — מספקא לן: בזמן הזה, כשכתן מגרש אשתו אם צריך לעשות מקושר, כי מתוך התקנה משמע שאין לגרש כי אם במקושר. אך לפי שאין אנו בקיאין בו בטוב — נכון יותר לעשותו פשוט, שהוא קל יותר. אי נמי: לא תקינו רבנן כי אם באותו מקום. ורבינו יצחק הזה אומר דתקינו רבנן מקושר — לא שיהא חובה לעשותו כן, אלא כדי שלא יפסידו נשותיהן התקינו לעשותו כן.

שלא תחלוק בין גיטין לשטרות — שאם תפסלנה בשטרות אתי למיפסל אף בגיטין. אי נמי: אי לא עבדי שטרי חוב מקושר — אתי שיגיחו לעשותו גם בגיטין. אלא מתוך שהורגלו לעשותו מקושר יעשו בגיטין. ולפירוש קמא אין להקשות משטרות שאנו פוסלין בעד בותי', וגיטין מכשירין, ולא גזרינן גיטין אטו שטרות. דהתם היינו טעמא משום דאין עדי הגט חותמין זה בלא זה, ומדטרוי חתים ברישא — שמע מינה חבר הוא. אבל עדי שטר חותמין זה בלא זה. **רב** ירמיה בר אבא אמר אחורי הכתב בנגד הכתב מבחוץ — אי לא אמר אלא "אחורי הכתב בנגד הכתב", ולא אמר "מבחוץ" — הוה אמינא: בנגד הכתב — היינו בלפי הכתב, ואחורי הכתב — היינו למעלה מן הכתב, שאינו למטה בשאר חתימות. ואי [הוה] אמר "אחורי הכתב מבחוץ" — הוה אמינא אפילו בין קשר לקשר, קא משמע לן: בנגד הכתב ולא בנגד הקשר. ואי הוה אמר "מבחוץ בנגד הכתב" — הוה אמינא לצדדין. **לרב** הונא דאמר בין קשר לקשר קא סלקא דעתך מגואי — ואף על גב דתנן: מקושר עדיו מאחוריו — איכא למימר דשפיר קרי אחוריו בין שיטה לשיטה, לפי (שאין) העד אחורי השיטה שתחתיו. **ואם** איתא אין זמן ואין עדים בזה מיבעי ליה — ואם תאמר: לרבי ירמיה נמי קשה, דבין שהיו אחוריו דרך אורך השיטה, והיה סבור בו שהוא פשוט — היה לו לפסלו נמי משום עדים שהיו מאחוריו, דתנן: גט פשוט שכתוב עדיו מאחוריו — פסול וכי תימא: לא ידע מתניתין כלל, דהא לא ידע שיעשו שטר מקושר עד ששמעוה לקמן, אבל קודם לכן לא. ואפילו פשוט שפסול בשעיו מאחוריו לא היה יודע, שהרי במתניתין דפסלינן ליה היינו משום שלא יעשנו מקושר והיה מוקדם, וכיון שלא היה יודע כלום במקושר לא היה יודע בפשוט שפסול בשעיו מאחוריו — הא ליכא למימר חדא, שאין סברא לומר שרבי לא היה בקי בשטר פשוט. ועוד קשה: דאמר לו רבי שמעון בריה: בין קשרין מובלע, מנא ליה? רבי לא שנה, רבי שמעון מנא ליה? ועוד, אף על פי שלא היה יודע דפסול פשוט שעדיו מאחוריו, משום דמקושר מיתני בהדי פשוט, ואיכא למימר כמו שלא היה יודע מתניתין במקושר לא היה יודע גם בפשוט — מכל מקום היה לו לידע מתניתין דגיטין (פז, ב) דתנן התם: העדים החתומים בראש הדף מן הצד מאחוריו, בגט פשוט פסול ויש לומר: דהיה יודע דבמקושר שנה מונין שתים, עד ששמעוה מזוניו. וכאן היה סבור שלא היו כותבין בין הקשרים שום עיקר השטר, לכך היה מתמה "אין זמן בזה"? דלא היה סבור שהיה כותב בין הקשרים. אבל לרבי ירמיה ניחא, שהיה יודע שעדיו מאחוריו. וכן יש להקשות ולתרץ לבתר דמשני מאבראי לרב הונא. אבל זה קשה: דמאי פירכא הא דאעדים לא קפיד, כיון שדינם להיות בין קשר לקשר? שהרי היה יודע בטיב מקושר ויש לומר, דהכי קא פריך: דאם איתא — אעדים נמי היה לו להקפיד, שהם עיקר השטר, ולא היה לכותבם אלא בפשיטות השטר. ודחק.

ובשיעור

זה פשוט — כעין ספר. וחתום — משמע: צרור וחתום ומקושר. והעד שנים — כדאמר בעלמא (סוטה ב, ב): כל מקום שנאמר "עד" הרי כאן שנים, עד שיפרוט לך הכתוב אחד, כמו שפרט לך "לא יקום עד אחד באיש לכל עון" וגו' — מכלל דעד סתם הרי כאן שנים. מתוך שנתרבה בקשריו — שהחמיר בו הכתוב, והטריח לעשות קישורין — החמיר נמי בריבוי עדים. זה פשוט שבמקושר — התופס שכתוב בעין שלנו. מצות והוקים — משמע שיש מיני חלוקי דינין ביניהו. עצה טובה קא משמע לן — כדמפרש בריש "חזקת הבתים" (לעיל כט, א) כדכתיב "ונתתם בכלי חרש למען יעמדו" וגו'. בפלונתא דרבי עקיבא ורבנן — במסכת מכות, להקיש שלשה לשנים כו'. אלא מקושר מדרבנן הוא — כדמפרש טעמא לקמן. ומגרשי נשייהו — מתוך כעס. שהגט פשוט נכתב מהרה, וכשנחתם מרגום — אינם יכולים להחזיר גרושותיהן, כדכתיב "ואשה גרושה מאישה לא יקחו" (ויקרא כא). חיכן עדים — דמקושר חותמין. רב הונא אמר בין קשר לקשר — וקא סלקא דעתך השתא מבפנים. אחוריי הכתב — בנגד כל הכתב מבחוץ. הכי סבירא ליה לרבי ירמיה בר אבא, כדמוכח לקמן, דלדידיה מחזיקין חתימת עדים בנגד כל סוף הכתב. ולדידיה אינו צריך לכתוב "שריר וקיים", שמקום חתימת העדים מקיים כל הכתב בנגדו מבפנים. ואמר רבי אין זמן בזה — בתמיה. ואם איתא — דבין קשר לקשר חתמי עדים מגואי, והרי הן מובלעין בין קשריו כמו הזמן — אמאי לא קפיד אלא אזמן? אעדים נמי הוה ליה למיבעי: אמאי אין עדים? בין קשר לקשר מאבראי — ונראין העדים בין חריצי הקשרין, כדפרישית במתניתין. וניחוש דלמא זייף וכתב מאי דבעי — בסוף השטר שבמקושר, שהרי חתימי סהדי בראש השטר בין הקשרים, והואיל ואין העדים חתומים בסוף השטר. ומשני: דכתב בו — בסוף השטר "שריר וקיים" דהיינו הוכחה של סוף השטר, ואין יכול עוד להוסיף אחריו. וניחוש דלמא זייף וכתב — אחר ההוא "שריר וקיים" מאי דבעי, וכתב "שריר וקיים" אחרינא, בסוף מה שהוסיף. תרי שריר וקיים לא כתבינן — ההוראה יודע שהוא זיוף. ופריך: דלמא זייף ומחיק, ומשני: האמר רבי יוחנן תלויה מקויימת כשרה — טעה הסופר והגיה ותלה תיבה או שתים בין שיטה לשיטה, ואחר כן קיימה בסוף השטר, כמו שאנו כותבין: תיבה פלונית דביני חטי שריר וקיים.

מחק

וְזֶה פָּשׁוּט, "וְחָתוּם" - זֶה מְקוּשָּׁר, "וְהָעֵד" - שְׁנַיִם, "עֵדִים" - שֶׁלֹּשָׁה, הָא כֵּיצַד? שְׁנַיִם לְפָשׁוּט, שֶׁלֹּשָׁה לִמְקוּשָּׁר. - וְאֵיפוּךְ אֲנָא - מִתּוֹךְ שֶׁנִּתְרַבָּה בְּקִשָּׁרָיו נִתְרַבָּה בְּעֵדָיו. רַבָּנָן אָמְרִי: "וְאָכַתָּ אֶת סֵפֶר הַמִּקְנֶה אֶת הַחֻתוּם הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים וְאֶת הַגָּלוּי"; "וְאָכַתָּ אֶת סֵפֶר הַמִּקְנֶה" - זֶה פָּשׁוּט, "אֶת הַחֻתוּם" - זֶה מְקוּשָּׁר, "וְאֶת הַגָּלוּי" - זֶה פָּשׁוּט שֶׁבִּמְקוּשָּׁר, "הַמִּצְוָה וְהַחֻקִּים" - אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁבֵּין פָּשׁוּט לִמְקוּשָּׁר, הָא כֵּיצַד? זֶה עֵדָיו שְׁנַיִם וְזֶה עֵדָיו שְׁלֹשָׁה, זֶה עֵדָיו מְתוּכוֹ וְזֶה עֵדָיו מֵאֲחוֹרָיו. - וְאֵיפוּךְ אֲנָא - מִתּוֹךְ שֶׁנִּתְרַבָּה בְּקִשָּׁרָיו נִתְרַבָּה בְּעֵדָיו. רָמֵי רַב יְחִזְקֵאל אָמַר, מֵהָכָא: "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר", אִם תִּתְקַיֵּים עֲדוּתָן בִּשְׁנַיִם, לָמָּה פָּרַט לְךָ בִּשְׁלֹשָׁה? לוֹמַר לְךָ: שְׁנַיִם לְפָשׁוּט, שְׁלֹשָׁה לִמְקוּשָּׁר. - וְאֵיפוּךְ אֲנָא - מִתּוֹךְ שֶׁנִּתְרַבָּה בְּקִשָּׁרָיו נִתְרַבָּה בְּעֵדָיו. וְהֵנֵי לְהֵכִי הוּא דַּאֲתָא? כָּל חַד וְחַד לְמִילְתֵיהּ הוּא דַּאֲתָא, לְכִדְתַנְיָא: "שְׁתוֹת בַּפֶּסַח יְקַנֵּי וְכָתוֹב בַּסֵּפֶר וְחָתוּם" - עֲצָה טוֹבָה קָא מַשְׁמַע לָן, "וְאָכַתָּ אֶת סֵפֶר הַמִּקְנֶה" - הֲכִי הָוֵה מַעֲשֶׂה, "עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים" - לְהַקִּישׁ שְׁלֹשָׁה לִשְׁנַיִם, בְּפֹלְנְתָּא דִּרְבִּי עֲקִיבָא וְרַבָּנַן אִלֵּא, מְקוּשָּׁר מִדְּרַבָּנַן, וּקְרֵי אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא. וְטַעֲמָא מַאי תַּקִּינוּ רַבָּנַן מְקוּשָּׁר? אַתְרָא דְּכַהֲנֵי הָוֹו, וַהֲווּ קָפְדֵי טוּבָא וּמְגָרְשִׁי נְשַׁיְיהוּ, וַעֲבְדֵי רַבָּנַן תַּקָּנְתָּא, אַדְּהָכִי וְהָכִי מַיְיתְבָא דַּעֲתַיְיהוּ. - הָתַיְינָן גִּיטִּין, שְׁטָרוֹת מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? - כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּחַלֵּק בֵּין גִּיטִּין לִשְׁטָרוֹת. הֵיכָן עֵדִים חוֹתְמִין? רַב הוּנָא אָמַר: בֵּין קֶשֶׁר לְקֶשֶׁר, וְרַב יִרְמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר: אֲחוֹרֵי הַכְּתָב וְכִנְגֶד הַכְּתָב מִבַּחוּץ. אָמַר לֵיהּ רָמֵי בַּר חָמָא לְרַב חִסְדָּא: לְרַב הוּנָא דְּאָמַר בֵּין קֶשֶׁר לְקֶשֶׁר, קָא סָלְקָא דַּעְתִּין בֵּין קֶשֶׁר לְקֶשֶׁר מִגַּוַּאי, וְהָא הַהוּא מְקוּשָּׁר דְּקָאָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי, וַאֲמַר רַבִּי: אֵין זְמָן בָּזֶה? אָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרַבִּי לְרַבִּי: שָׁמָּא בֵּין קְשָׁרָיו מוּבְלָע? פַּלְיֵיהּ וְחַוֵּיהּ; וְאִם אֵיתָא, "אֵין זְמָן וְאֵין עֵדִים בָּזֶה" מֵימַעְיָא לֵיהּ אֲמַר לֵיהּ: מִי סָבְרַתְּ בֵּין קֶשֶׁר לְקֶשֶׁר מִגַּוַּאי? לָא, בֵּין קֶשֶׁר לְקֶשֶׁר מֵאֲבָרַאי. - וְנִיחוֹשׁ דִּלְמָא זְיֵיף וְכָתַב מַאי דְּבָעֵי, וְחַתִּימֵי סָהֲדֵי - דִּכְתִיב בֵּיהּ "שָׁרִיר וְקַיָּם". - וְנִיחוֹשׁ דִּלְמָא כָּתַב מַאי דְּבָעֵי, וַהֲדַר כָּתַב "שָׁרִיר וְקַיָּם" אָחֳרִינָא - חַד "שָׁרִיר וְקַיָּם" כָּתְבִינַן, תְּרֵי "שָׁרִיר וְקַיָּם" לָא כָּתְבִינַן. - וְלֵיחוֹשׁ דִּלְמָא מָחֵיק לֵיהּ לְ"שָׁרִיר וְקַיָּם", כְּתַב מַאי דְּבָעֵי, וַהֲדַר כָּתַב "שָׁרִיר וְקַיָּם" - הָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: תְּלוּיָה מְקוֹיֶּמֶת - כְּשֵׁרָה,

מחק

מחק פסול — אף מה שהגיה עליו, אף על פי שמקוים. וכדמפרש ואזיל, שאותו המחק בסוף השטר במקום שהיה יכול לומר שהיה כתוב בו "שריר וקיים", כגון בתר ב"מנא דכשר למיקניא ביה" ומחקו, והגיה מה שרצה, ואחר כך כתב "שריר וקיים". אבל באמצע הכתב — אין לחוש, שהרי הדבר ניכר שקודם שנכתב "שריר וקיים" בזה השטר נמחק ונתקיים. **וכשיעור שריר וקיים** — וכל שכן אם שיעור המחק יותר מזה. **ולרבי ירמיה בר אבא דאמר אחורי הכתב כנגד כל הכתב מבחוץ** — חותמין העדים, וממלאים מקום חתימת העדים עד סוף השטר, ולא צריך "שריר וקיים". **ניחוש דלמא** — דיוק וכתיב מאי דבעי מגואיי בסוף השטר, ואף על פי שאין עוד עדים כנגדו מבחוץ, ואיבעי ליה: לא הנחתי זה החלק מבחוץ אחורי זו השיטה אלא להרבות עדים גם בזו השיטה כנגדה מאחוריה, ולא נזדמן לי, כן פירש רבינו חננאל. ובספרים שלנו כתוב: ומפיש בעדים מאבראי. כלומר, נגד אותה השיטה שיוסיף מבפנים יחתום עליה עדים כנגדה מבחוץ, כדי למלאות כל השטר עדים, לקיים כל הכתוב בתוכו מצד שני כנגדו, ואיבעי ליה: כדי לרבות עדים הוא דעבדי. אף על פי שמקשר דיו בשלושה עדים — אני נתכוונתי לפרסם הדבר, והרביתי עדים הרבה. וכהא דתנן (גיטין פא, ב): גט קרח הכל משלימין עליו כו'. אי**תיבו** גט קרח — כל שקשריו מרובים מעדיו. אבל אם עדיו מרובים מקשריו — שפיר דמי. **אמר ליה** — רב חסדא לרמי בר חמא. **מי סברת** — אליבא דרבי ירמיה בר אבא. **עדים כסדרן כתיבי** — מאחורי הכתב, שאם השטר כתוב שתי שגם העדים חותמין שתי, **ואם הכתב כתוב ערב** — שגם העדים חתומין ערב, והתחילו לחתום בתחלת השטר כנגד זכרון עדות שהיתה בפנינו כו' **וכולן זה תחת זה** — אם כן ודאי יכול להוסיף ולזייף ולהחתים, כדקאמרת. **אלא מלמטה למעלה חתימי** — מתחילין לחתום מאחריו כנגד שיטה אחרונה זה תחת זה, והולכין וחותמין לארבו של שטר. ואם השטר כתוב ערב — הן חותמין שתי. וכן מפורש בתלמוד ארץ ישראל: גט פשוט עדיו לרחבו, ומקושר עדיו לארבו. וכיון שמתחילין לחתום כנגד שיטה אחרונה — אין יכול להוסיף עוד ולזייף עוד מצד אחר, שאין השטר מתקיים אלא **מכנגד התחתיות ולמעלה. ריעותא בשיטה אחרונה** — שיש כתוב שם תנאי או פרעון המזיק לבעל השטר, וגייסו לה להחליא שיטה אחרונה. ואף על גב דגייס ליה לראובן בהדיה, החתום כנגדה מבחוץ — הרי משתייר ביה "בן יעקב עד", ותנן דכשר בכך. **בן איש פלוני עד כשר** — מאחר שמכירין שזה כתב ידו של אותו בן פלוני. **ומשני: דכתב ביה ראובן בן בתה דרא** — בשורה אחת, ואי גייס ליה לראובן — גייס ליה נמי ל"בן" בהדיה, ולא נשאר בלתי יעקב לבדו. **וקא מתכשר ביעקב עד** — דאמרינן: יעקב עצמו חתם את שמו.

לאו

— היכי הוה גייס ליה? הלא לא יראו "שריר וקיים" ויפסלוהו. ולרב הונא היה כתוב בו, כדמשני לעיל. אבל בפשוט, בין למר ובין למר — לא היה כתוב בפשוטים שלהם "שריר וקיים". **דכתב** ראובן בן בתה דרא ויעקב עד בתה דרא עלויה — כלומר, כתוב "ראובן בן" בשיטה אחרונה והיינו בתה דרא, ואחר כך "יעקב עד" לארבו של שטר. ופירש רבינו יצחק בן מאיר: אי "בן" בראש ראובן ואחר כך יעקב — הוה מצי גייס לשיטה אחרונה עד "ראו" של ראובן ועם "בן" שתחתיו, וישאר "בן יעקב". וקושיא של רבינו יצחק בן מאיר כשאפרש, שיעקב וראובן בתה דרא לארבו של שטר, ר"ל תחת ראש ראובן. שאם לא היה כשר בהכי ב"בן" למעלה ו"יעקב עד" למטה — מאי דוחקיה לשניי ש"בן" גדול בראובן? לימא שראובן למעלה ובן יעקב למטה, דהשתא ליכא חששא למידי. ועוד: אמאי תירץ גמרא דלא כתיב ביה "עד"? לישני: כגון שכתב בו "עד", ובגון שיעקב למטה, ומעט מיעקב תחת ראובן, כדפרישית. ועוד: דהשתא לא קשיא מידי מה שהקשיתי לקמן ש"ראובן בן יעקב עד" פסול במקושר, ו"יעקב עד" גרידא כשר אלא ודאי לא הוה מצי לתרוצי הכי, דאפילו כשראובן למעלה ר"ל יעקב" למטה, ומעט מיעקב תחת ראובן — גייז לשיטה אחרונה עם "ראו" ועם "בן" שתחתיו, ומתכשר ב"בן" של מעלה ויעקב של מטה. ולא בטוענים טוענים שאינו כשר בהכי — אינו, מפני תשובות חבילות מעולות שפירשנו. ואין להעלילו בלשונו, כי זדונו שוגג. אלא "בן" היה גדול ביותר, והיה מחזיק כנגד כל שם ראובן שעליו, ואחר כן יעקב, דהשתא לא מצי גייז אלא ראובן [עם בן] ביחד, ולא ישאר אלא "יעקב [עד]". והשתא ניחא דהא דפריך: דלמא גייז "ראובן בן" ומתכשר ב"יעקב עד". ולא הוה מצי לשנויי ש"בן" תחת ראש ראובן ומעט מיעקב תחת ראובן, דהשתא לא מצי גייז לראובן בלא מעט מיעקב — הכי לא הוה מצי לשנויי, כדפרישית דגייז ל"ראו" ול"בן" שתחתיו, וישאר "בן" של שם ראובן [וגם יעקב, ומתכשר בהכי. אלא "בן" כנגד כל ראובן. אי נמי, "בן" תחת "בן" של שם ראובן], ואי גייז ל"ראו" — ישאר תרי "בן" זה תחת זה, ויעקב אחר "בן ראובן". הוה לשון רבינו יצחק בן אשר: "ראובן בן" בתה דרא ויעקב עליהיה, דצריך שיתבוה "בן" תחת "בן" של שם ראובן (בן יעקב), שאם יתחיל ויכתוב כנגד תחלת ראובן למטה "בן" כנגד "ראו" — נמצא "בן" של ראובן עצמו בולט ל"בן", והוה גייז ל"ראו" של ראובן, וגם "בן" של מטה מ"ראו" עמו, ר"ל של ראובן היה נשאר, והיה קשה כבתחלה. אבל עתה, שיכתוב ה"בן" למטה כנגד ה"בן" העליון של ראובן — ישאר "בן" אחד למטה ואחד למעלה, ויהיה ניכר הקלקול שעשה. ואפילו ימחקנו לאותו של מטה — יהא ניכר המחק, ויכירו בית דין שהוא עשה. אי נמי, צריך שיכתוב "בן" באותיות גדולות שיחזיקו כל ראובן בתחתיתו, וזהו עיקר, כי אז יהיה יותר היכרא. ואין לחוש לזה הקלקול אלא בראובן לבדו, אבל בשאר שמות לא. **ומתכשר** (בבן) יעקב עד — תימה: היאך יתכשר? הלא מכירים אנו שיעקב לא חתם זה, ומה סברו לומר? דבשלמא ההיא דתנן התם (גיטין פז, א): שני גיטין שכתוב זה בצד זה, את שהעדים נקראו עמו — כשר. ופריך בגמרא: וליתכשר האי ב"ראובן בן", והאי ב"יעקב עד", כמו שאפרשנו אחרי כן. אלא הכא היכי מתכשר? ואי בתחתית יונית שחותמים אביהן תחלה, ואיבא למימר שהאי יעקב שנשאר הוא העד, שפירש הוי ראובן בנו יעקב — זה דוחק, דאם כן הוה ליה בתחתית יונית ויש

וכשיעור שריר וקיים — וכל שכן יותר, שימחוק שני שיטין או שלשה כדי להעריס, וכתב מאי דבעי, והדר כתב "שריר וקיים". לכך פסול כל מקום שנוכל לומר: בכאן היה יכול להיות כתוב "שריר וקיים". אבל בפחות מ"שריר וקיים" — ליכא למיחש מידי. **וליחוש** דלמא כתב מאי דבעי ומחתים סהדי מאבראי — אבל אי לא מחתים להו — היה פסול, שסיום העדים יש לו להיות בנגד סיום השטר. וליכא למימר דמטיינ ליה מצד אחר, דשמא יעשה שם האשרתא. **אנא** לרבות עדים קא עבדי — ויקיים בשלשה שלמעלה, דמכל תלתא מקיימים, כדאמרינן בפרק "הזורק" (גיטין פא, ב). והכא לא מצי לשנויי בדלקמן: אין מקיימים אלא מעדים של מטה. דפריך לקמן: וניחוש דלמא כתב הוא ועדיו בשיטה אחת, ואמר "בדי לזרבות בעדים הוא דעבדי" ואמר: כל כי האי גוונא אין מקיימים אלא מעדים של מעלה — הבא נמי לישני באן: אין מקיימין אלא מעדים של מטה ויש לומר: דהא מתניתין בשילהי "הזורק" (שם) שמע מינה מכל בי תלתא מקיימין, אבל לקמן שכתב בשיטה אחרונה — אין מקיימין.

מלמטה למעלה חתימי — ואם תאמר: בין לרב הונא בין לרב ירמיה, מתניתין דקתני: מאחוריו, ומפרש לה שהתחומין בין קשר לקשר, ולאידך מלמטה למעלה — אמאי תקינו הכי? אלא שיהיו תחומים כולן תחת שיטה אחרונה מבחוץ, ולא יצטרך כמו בן לרב הונא לכתוב שריר וקיים ויש לומר: דכל מה שיוכלו לשנותו מפשוט היו משנים, לפי שלא יהיו הכל בקיאין לעשותו, דאדהכי מייתבא דעתיה. **וניחוש** דלמא מהרמי ריעותא בשיטה אחרונה וגייז לה — ואם תאמר אם כן למדין משיטה אחרונה, דהא מהדר הוא מענינו של שטר, והיכי גייז? הא יהא פסול אם חתכה, כיון דלא מהדר ויש לומר: דבמקושר לא נהגו חורת השטר, והיו למדין משיטה אחרונה. דבפשוט ודאי אין למדין, לפי שהעדים תחומים מבפנים, ולא דייקי, וחותמין רחוק מן הכתב שיטה, ויכול לזייף באותה שיטה אי לאו משום דאמרינן אין למדין. אבל במקושר, שעדיו מאחוריו מלמטה למעלה — מכווני שפיר לחתום בנגד שיטה אחרונה. והשתא נמי, כי למדין משיטה אחרונה — יכול להזדייף מבפנים, לפי שאין העדים חותמים בנגד אותה השיטה שזייף. ואם תאמר: והוא יחתום עדים בנגד הכתב שזייף מבפנים, ויקיים באידך תלתא סהדי ויש לומר: שלא היה בשיטה כי אם עד אחד חתום, ואם הוא עצמו חתום שני פסולים, אי נמי העדים שחתמו בראשונה הם טייטו בגליון שלמטה מן השטר מבחוץ, שלא יבא אדם אחריהם ויכתוב שטר באותו גליון ויהיה עד לזה שזזו כתב ידו. ואם תאמר: לרבי חנינא בן גמליאל מקושר שכתוב עדיו מתוכו, תיאר יעשנו פשוט? הלא בפשוט איכא חורת השטר, ובמקושר ליכא, ואם כן בשיעשנו פשוט ולא יראו חורת השטר — יפסלוהו ויש לומר: ההיא דרבי חנינא בן גמליאל על כרחך במקושר דמהדר, כיון שעדיו מתוכו. **וגייז** ליה לשיטה אחרונה — ואם כן לרבי ירמיה לא הוה כתיב ביה "שריר וקיים" במקושר, דאי הוה כתיב ביה

מְחַק - פָּסוּל, וְאַף עַל פִּי שֶׁמְּקוּמִים. וְלֹא אָמְרוּ מָחַק פָּסוּל אֶלָּא בְּמָקוֹם "שָׁרִיר וְקַיָּם", וְכִשְׁיעוּר "שָׁרִיר וְקַיָּם". וּלְרַבִּי יִרְמְיָה בַּר אַבָּא דְּאָמַר: אֲחוֹרֵי הַכְּתָב וְכִנְגֶד הַכְּתָב מִבַּחוּץ, לֵיחוֹשׁ דִּלְמָא כָּתַב מְגוֹאֵי מַאי דְּבָעֵי וּמְחַתֵּם סָהֲדֵי יְתִירֵי מֵאַבָּרָא, וְאָמַר: אֲנָא לְרַבּוֹת בָּעֲדִים הוּא דַּעֲבַדִי אֲמַר לֵיהּ: מִי סָבְרַתְּ עֲדִים כְּסִדְרָן חֲתִימִי? עֵדִים מִמַּטָּה לְמַעְלָה חֲתִימִי. וְלֵיחוֹשׁ דִּלְמָא מְהַרְמֵיא רֵיעוּתֵיהּ בְּשִׁטָּה אַחֲרוֹנָה, וְגַיֵּיז לֵיהּ לִרְאוּבֵן בַּהֲדֵיהּ, וּמִתְכַּשַּׁר בְּ"בֶּן יַעֲקֹב עֵד"; דִּתְנַן: "בֶּן אִישׁ פְּלוֹנִי עֵד" - כָּשֵׁר - דִּכְתִיב "רְאוּבֵן בֶּן" בְּחַד דָּרָא, וְ"יַעֲקֹב עֵד" עֲלָוַויהּ. וְלֵיחוֹשׁ דִּלְמָא גַּיֵּיז לֵיהּ לִ"רְאוּבֵן בֶּן", וּמִתְכַּשַּׁר בְּ"יַעֲקֹב עֵד", דִּתְנַן: "אִישׁ פְּלוֹנִי עֵד" - כָּשֵׁר - דִּלְמָא כָּתוּב "עֵד". וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם דִּכְתַב "עֵד", דְּיַדְעִינַן בָּהּ דְּהָא חֲתִימוֹת יָדָא

לאו

ויש לומר, דהכי פריך: ולימא דלמא גייז ל"ראובן בן" ומתכשר ב"יעקב עד", ויהיה הלוה סבור שלא זייפו, ויהא עדיו כמו שכתבו לו, וכל כמה שלא יצריכנו הלוה לקיימו — לא נקיימנו, אי לא טענינן ליתמי ללקוחות ומלוה טענות זיוף — אתי שפיר, שבלא שום שכחה יהיצא מהם. נחזור למשנת גיטין, דתנן התם פרק "המגרש" (פו, א): שני גיטין שכתבום בזה אחר זה, את שהעדים נקראים עמו — כשר. ופריך בגמרא: וליתכשר האי ב"ראובן" והאי ב"בן יעקב עד", דתנן: "איש פלוני עד" אכתרא, כשר השתא משמע דפשיטא דקמא כשר בראובן גרידא, מדלא מייתי ראיה דכשר כמו מ"בן יעקב עד", והא אינו כשר בראובן ועוד: לאחר שתירץ דכתב "ראובן בן" אקמא ר"יעקב עד" אכתרא, ופריך: ליתכשר האי ב"ראובן ובן" והאי ב"יעקב עד", דתנן: "איש פלוני עד" — כשאומר עד נמי, היכי פשיטא ליה דקמא כשר ב"ראובן בן" גרידא? ופירש רש"י ד"בראובן בן" כשר, דמשמע: אני בן של ראובן, כדרך תחימת היוונים, והוי כמו "בן איש פלוני". והאי ב"יעקב עד" — שאומרו עד אחר הוא, ששמו יעקב. ופירוש זה אינו נראה, חדא — דאמאי אית לן למימר דראובן בן יווני הוא, כיון שהכתב כתוב עברי? ועוד: כי נמי הוי יווני, והדה כמו "בן פלוני" — לא הוי כשר, כיון דלא כתב "עד" ועוד פירכא קמא לא תבא שפיר. ויש לפרש הכי התם: מעיקרא פריך ולייתכשר האי ב"ראובן" והאי ב"בן יעקב עד". בלומר, ראובן נחבון להעיד על שני גיטין, וכתב על התחתון "בן יעקב עד", ולהכי מתכשר, דתנן: "בן איש פלוני עד" — כשר. וגם התם שמו "ראובן" על הראשון, ובהכי כשר, דתנן: את שעדים נקראים עמו — כשר, ועם הראשון נקרא ("בן) יעקב עד", ש"ראובן" קאי א"בן יעקב", ופשיטא דכשר, ולכך לא הביא ראיה להכשירו. ומשני: דכתב "ראובן בן" אקמא ר"יעקב עד" אכתרא, והשתא ידעינן דהאי "יעקב" דכתרא לא זהם ראובן, דלא חתם שמא דאבוה. ופריך: וליתכשר האי ב"ראובן בן" והאי ב"יעקב [עד]", דתנן: "איש פלוני עד כשר" בלומר, יש לנו לומר שיעקב חתם בשני "יעקב עד" ובהכי כשר, ואחר כך בא ראובן בנו וחתם על ראשון "ראובן בן", וחשב שחתימת יעקב עד נקראת עם אותה שלו, ובהכי כשר, כדתנן: את שהעדים נקראים עמו — כשר ומשני: דלא כתב "עד", דהשתא ודאי יעקב לא חתם על השני, דהא לא כתב "עד". אי נמי, דכתב "עד", ויודעים דהאי חתימת ידו לא דיעקב הוא. [שייך לעמוד א] **דלא** כתב עד — משמע: הא אם כתב "ראובן בן יעקב עד" היה פסול. הוה קשה, דפסלינן "פלוני בן איש פלוני עד", ומכשרינן "בן איש פלוני עד" או "איש פלוני עד". שאם חתמו מעיקרא "איש פלוני עד", שלא היה בא לידי זיוף, או "בן" למעלה ו"פלוני עד" למטה תחתיו — כמו בן יהא כשר. אדרבה, הוה לן למימר דאם חתמו מעיקרא "איש פלוני בן איש פלוני עד" יהא כשר, והכי הוה לן למימר: אי גייז שיטה אחרונה עם ראובן דחתים עליו — יהא פסול, והכי הוה לן למימר ויש לומר, דהא תנן: "בן איש פלוני עד" — כשר, "איש פלוני עד" — כשר, ולא משוי חילוק בין פשוט למקושר, ואית לן למימר דכשר הכא. אבל "פלוני בן פלוני עד" לא תנן דכשר. אף על גב ד"פלוני בן פלוני" כשר, וכל שכן כשנכתב "עד", מכל מקום כיון דלא תנן דכשר בהדיא — משוינן חילוק, דבפשוט כשר, במקושר דאתי לידי זיוף פסול. ויש שנותנין טעם, שיותר יש לנו להכשיר "איש פלוני עד" דהא איכא במה גרים שאין לחם אב, ואין יכולין לחתום שם אביהן, אלא "פלוני עד". **ולימא** סיומא בעלמא שוויה דהא רב צייר בוורד כו' — ואם תאמר: שאני התם דאתחזק מעיקרא בדיסקי, כדאמרינן פרק "השולח" (גיטין לו, א), אבל הכא לא מכל מקום אית לן למימר, אי חתים איניש שמיה דאבוה — שמא זה רגיל לחתום כך. **כל** מקושר שאין עדיו מאחוריו בשיטה — פירש רבינו יצחק: כשחותמין עליו מלמטה למעלה, ואין כי אם עד אחד חתום לארכו של שטר, וחתומין זה אחר זה. לפיכך, אי גייז שיטה אחרונה — ייחתוך כל ראשי העדים, ולא ישאר כי אם "בן פלוני עד" וניכר הרמאות, כיון שכל העדים חתומין. ואי מלמעלה למטה חתימי — צריך שייחיו כולם כלים בשיטה אחרונה. ולא נזיירא, דמהדר לתרוצי אפילו כתב "עד", ואם כן כשחותמים מלמעלה למטה ובולם כלים בשיטה אחרונה, וגייז לשיטה אחרונה — גייז בהדיה "עד" של כל התחתונין ופירש רבינו יצחק בן אשר: לעולם בן אשר: וכי תימא זייוף מגואי ויחתום מאבראי, ויאמר: כדי להרבות עדים הוא דעבדי הכי — יהא פסול, דכל מקושר שאין עדיו כלים בשיטה אחרונה יהא פסול. לכך, כיון שכל העדים חתומים בשיטה אחרונה — תו לא יבא לידי זיוף, דתו לא מצי חתים מאבראי, שכולם צריכים להיות בשיטה אחת ובשיטה אחרונה. וקשיא לן מהא דאמרינן בירושלמי: מקושר לארכו של שטר חתים ויש לפרש: כל מקושר שאין עדיו כלים בשיטה אחת פסול — כלומר שיחתום "ראובן" בשיטה אחרונה, ותחתיו "בן", ותחתיו "יעקב", ותחתיו "עד", בן כולם. לכך, אי גייז ליה לשיטה אחרונה — ייחתוך כל התחתימות. **אמר** רבי יוחנן כל המחקין כולן צריך שיכתוב ודין קיומיהן — בפירוש רבינו חננאל לא גרס "ודין", דלא הוי אלא שופרא דשטרא, ועוד שאנו כותבין "שריר וקיים". **וצריך** שיחזור מעניינו של שטר בשיטה אחרונה — ואם תאמר: אם בא שטר לפנינו שחתימת העדים רחוקה מן השטר שיטה אחת, ולא החזירו מעניינו של שטר בשיטה אחרונה — יהא כשר; דלמאי איכא למיחש? אי משום דאי היה בעי מזייף באותה שיטה חלק — הא אין למידין משיטה אחרונה, ולהא ליכא למיחש

לָאו דְּיַעֲקֹב הוּא. - וְדִלְמָא בְּשִׁמְיֵה דְּאַבּוּהּ חָתֵם -לָא שָׁבֵיק אִינִישׁ שְׁמֵיהּ דִּידֵיהּ וְחָתֵים בְּשְׁמֵיהּ דַּאֲבוּהּ. - וְדִלְמָא סִימָנָא בְּעָלְמָא הוּא דְּשַׁוְּיֵהּ, דְּהָא רַב צַיֵּיר בְּוֻורָא, רַבִּי חֲנִינָא צַיֵּיר חֲרוּתָא, רַב חִסְדָּא - סמ"ק, רַב הוֹשַׁעְיָא - ע"ן, רָבָא בַּר רַב הוֹנָא - מַכּוֹתָא - לָא חָצִיף אֱינָשׁ לְשַׁוּוֹיֵהּ לִשְׁמֵיהּ דַּאֲבוּהּ סִימָנָא. מָר זוּטְרָא אָמַר: לְמָה לָךְ פּוֹלֵי הַאי? כָּל מְקוּשָּׁר שֶׁאֵין עֲדָיו כָּלִין בְּשִׁיטָה אַחַת - פָּסוּל. אָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: כָּל הַמְּחָקִין כּוּלָּן - צָרִיךְ שֶׁיְּכַתְּבוּ "וְדִין קִיּוּמֵיהֶן". וְצָרִיךְ שֶׁיַּחֲזוֹר מֵעִנְיָנוֹ שֶׁל שְׁטָר בְּשִׁיטָה אַחֲרוֹנָה. מַאי טַעֲמָא?

אמר

לאו דיעקב הוא — אין בזה המלכות שום אדם ששמו יעקב שיכתוב כך. **ודלמא בשמיה דאבוה** — יעקב, חתם ראובן, וכן מנהגו לחתום לכבוד אביו. **ודלמא סימנא שויה** — לא בשביל שידעה שם החותם כך, אלא נהוג היה זה האיש לכתוב אותיות הללו לשם סימן, כמו צורת חותם שבטבעתו, שממנה מכירים שזה שלח חותם זה. **רב צייר בוורא** — צורת הדג היה עושה בשטרות במקום חתימתו, וכבר יודעים לעולם שזה הוא חתימתו, ומועיל בחתימת שמו. והמפרש טעם אמאי צייר בוורא דוקא אינו אלא טועה. ושמא על שם מעשיהם, זה נהג לאכול דגים, וזה נהג בתמרים, וסימנא בעלמא היו עושים. **חריותא** — חריות של דקל וענפים היה צר במקום חתימת שמו. **חתים סמ"ק** — משמו. **חתים ע"ן** — משמו. **מכותא** — תורן של ספינה, משט"א בלעז. **מר זוטרא אמר למה לך** — כל הני שינויי דחיקי לרבי ירמיה בר אבא? **הבי** סבירא ליה: שכל שטר מקושר ועדים חתומים מבחוץ אחורי הכתב לארכו, מראשו לסופו, בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה, ואין עדיו כלין בשיטה אחת — פסול. שצריך שיתיחלו לחתום בשוה, זה תחת זה, ולסיים בשוה. הלכך, בין שמתחילין לחתום שלשתן כנגד שיטה אחרונה דהיינו מלמטה למעלה, בין שמתחילין לחתום כנגד שיטה ראשונה ומסיימין בשיטה אחרונה — אינו יכול לא להוסיף בסוף השטר, שהרי אין חתימתם כנגד ההוא תוספת, ולא למיגז ולקצר ריעותא דבסוף השטר, דאי גייז חד מן העדים — גייז בולהו. כתב בפירוש רבינו חננאל: ואף על גב דפריך רבי ירמיה כל מה דאקשו עליה, מתניתין ברב הונא דייקא, דקתני: רבי חנינא בן גמליאל אומר מקושר שכתבו עדיו מתוכו — כשר, שיכול לעשותו פשוט. ואליבא דרב ירמיה דאמר מקושר עדיו מלמטה למעלה חותמין — לא יתכן להעשות המקושר פשוט. ואי קשיא לך: אי הכי, אפילו לרב הונא, אפילו פשוט שכתבו עדיו מאחוריו יהא כשר, שיכול לעשותו מקושר הא לא קשיא, דהא תנן: פשוט עדיו שנים, ואם תעשהו מקושר — המקושר בשני עדים פסול הוא. אבל המקושר שעדיו שלשה, אם יש עדים בתוכו, אפילו אלף — כשר הוא. ועוד: המקושר אם תעשהו פשוט נמצא מאוחר, כדלקמן, וכשר. ואם תעשה הפשוט מקושר — יהיה מוקדם, והמוקדם פסול. **הכי גרסינן בפירוש רבינו חננאל: כל המחקין כולן צריך שיכתוב קיומיהון** — ולא גרס "ודין". ופירוש: כל המחקין שאינן במקום "שריר וקיים", דאמרינן לעיל דכשרים — צריך לקיימן בסוף השטר לפני "שריר וקיים", שאם אינן מקויימין — איכא למימר שמחק וזייף והגיה כרצונו לאחר שנכתב השטר ולאחר שחתמו העדים. **וצריך שיחזור בו'** — זהו שאנו כותבין בסוף השטר "וקנינא מן פלוני בר פלוני לפלוני ככל מה דכתב ומפרט לעיל" כו', דהיינו שמפרט וכופל הענין הכתוב למעלה. והאי "וצריך שיחזור" — הכי מפרשינן לה: וצריך שלא יהא כתוב בסוף השטר בשיטה אחרונה שום דבר חידוש רשום תנאי שהשטר תלוי בו שאינו כתוב למעלה. לפי שלא נלמד משיטה אחרונה, כדמפרש לקמן, ונמצא שיתקיים השטר העליון בלא התנאי, ויגבה בו שלא כדין, אף על פי שלא נתקיים התנאי. אלא בדברים שאין לנו צורך בהן ללמוד ממנו יסיים שטרו, כגון מענינו של שטר. ומעתה לא נפסיד כלום אם לא נלמד משיטה אחרונה, שהרי כבר מפורש למעלה מה שכתב בשיטה אחרונה.

אמר

כל מקושר שאין עדיו כלין בשיטה אחרונה — ייחתוך כל החתימות. **אמר** רבי יוחנן כל המחקין כולן צריך שיכתוב ודין קיומיהן — בפירוש רבינו חננאל לא גרס "ודין", דלא הוי אלא שופרא דשטרא, ועוד שאנו כותבין "שריר וקיים". **וצריך** שיחזור מעניינו של שטר בשיטה אחרונה — ואם תאמר: אם בא שטר לפנינו שחתימת העדים רחוקה מן השטר שיטה אחת, ולא החזירו מעניינו של שטר בשיטה אחרונה — יהא כשר; דלמאי איכא למיחש? אי משום דאי היה בעי מזייף באותה שיטה חלק — הא אין למידין משיטה אחרונה, ולהא ליכא למיחש

אמר רב עמרם לפי שאין למדין משיטה אחרונה — מפני שאין העדים יכולין לקרב חתימתן כל כך בסמוך בסוף השטר, ומניחין ריוח בין השטר לחתימתן, ויכול אדם לזייף ולהוסיף בינתים שיטה אחת. והלכך תקון רבנן לחזור מענינו של שטר בשיטה אחרונה, לבלתי שיכתב בה דבר הצריך. שהרי אם זייפו והוסיפו לאחר זמן — אין אנו מפסידין כלום אם לא נלמד הימנה, שהרי כבר כתוב כל זה למעלה. וגם אם זייפו ויוסיפו בשיטת החלק שאחר ענינו של שטר שבשיטה אחרונה בין השטר לעדים — לא מעלה ולא מוריד, שהרי אין למדין משיטה אחרונה. ובשאין כתוב בשטר "שריר וקיים" מיירי. כן נראה בעיני טעם הדבר ופירושו, ועיקר. **הרחיק את העדים שני שיטין מן הכתב פסול** — אם אין כתוב בו "שריר וקיים". אפילו יש עדים שלא נוסף בו דבר זיוף, מכל מקום האי שטרא חספא בעלמא הוא, שלא נעשה כתקון חכמים, וכמלוה על פה דמיא. **אלא לאו שמע מינה אין למדין משטה אחרונה** — הלכך הרחיק שני שיטין פסול, שיכול לזייף שני שטין ונלמוד מן הראשונה.

אָמַר רַב עַמְרָם: לְפִי שֶׁאֵין לְמֵדִין מִשִּׁיטָה אַחֲרוֹנָה. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב עַמְרָם: מְנָא לָךְ הָא? אָמַר לֵיהּ, דְּתָנְיָא: הִרְחִיק אֶת הָעֵדִים שְׁנֵי שִׁיטִין מִן הַכְּתָב - פָּסוּל, שִׁיטָּה אַחַת - כָּשֵׁר; מַאי שְׁנָא שְׁנֵי שִׁיטִין? דִּלְמָא מְזַיֵּף וְכָתַב, שִׁיטָּה אַחַת נַמִּי מְזַיֵּף וְכָתַב אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּה: אֵין לְמֵדִין מִשִּׁיטָּה אַחֲרוֹנָה, שְׁמַע מִינָּה.

איבעיא

עדי מסירה מדבר דיבורי, אי הוה תנאה וזייפיה — אפילו לאחר כמה ימים מדבר דיבורי, כדאמר רבי יוחנן פרק שני (שם כב, ב) על מילתא דאין כותבין על נייר מחוק כו' וחכמים מבשרין. ואמר רב יוחנן: אפילו מכאן עד עשרה ימים מבשיר רבי אליעזר, דאי הוה תנאה זייפיה — מדבר דיבורי. ואם כן, מאי קפריך הא ליכא חזרת השטר? אלמא, אף על פי שאין יכול לזייף — פסול כי ליכא חזרה. ואף על גב דרבי (אליעזר) [צריך להיות: אלעזר] פליג על רבי יוחנן ופוסל בר מלאלתר — מכל מקום הלכה כרבי יוחנן רבו. ועוד ברייש "חוקת הבתים" (בבא בתרא כט, א) אמר אביי: "שדות בבסקי יקנו" — עצה טובה קא משמע לן, זהו בסברת רבי יוחנן דהתם. והא לאו ראיה היא, דעל כרחך לא פריך אליבא דרבי יוחנן דהא ליכא חזרת השטר, דלדידיה היכי פריך? והא בעינן כתב שאינו יכול להודיעי אליבא, דהא אמר רבי יהודה בן בתירא: אין כותבין על נייר מחוק ולא על הדיפתרא, וחכמים מבשיירי, ואמר רבי יוחנן: בשהכשיר רבי אליעזר — אפילו מכאן ועד עשרה ימים, דמדבר דיבורי. אלא אליבא דרבי אלעזר פריך, דאמר: לא הכשיר רבי אליעזר אלא לאלתר, אבל מכאן ועד עשרה ימים לא. והכי נמי פריך שפיר: והא בעינן חזרת השטר וליכא, ויוכל לזייף, ולא דיבורי לימים רבים. אבל לרבי יוחנן — הכי נמי דכשר, כיון שאין יכול לזייף מדבר דיבורי. [מיהו, מצינו למימר דאף לרבינו יוחנן פריך], ולא הכשיר רבי יוחנן אפילו מכאן ועד עשרה ימים אלא בניטין, דליכא רוב תנאים — הלכך מדבר דיבורי. אבל בשאר שטרות מכאן ועד עשרה ימים לא, דרוב ענייני תנאים הם בשטר, ולא דבירי לזמן מרובה. מיהו, מסתבר דפסול, גזירה אטו היכא דלא הרחיק שיטה אחת, דלא משתמיט לאפלוגי בהן, אלא בין הרחיקו ללא הרחיקו — בעינן חזרת השטר. **לפי** שאין למדין בר' — בימיהם לא היו כותבין "שריר וקיים" בפשוטין שלהם, כדאמר גבי מקושר לעיל: דכתב "שריר וקיים" — מכלל דבפשוטים לא היו כותבין "שריר וקיים". ולכך לא היו למדין משיטה אחרונה, שלא יוכל לזייף בשיטה אחת שהרחיקו העדים, והיו כותבים חזרת השטר בשיטה אחרונה, ולא שום דבר עיקר שאין למדין הימנה. ואם אירע בהן מחק — היו כותבין אותו, והיו מקיימים אותו קודם שיטה אחרונה, דאחרי כן לא היו למדין כל עיקר הימנה. ויש לתמוה: אם כן, היאך הורגלנו לכתוב קיום מחקים אחר "וקנינא מיניה"? והא אין למדין משיטה אחרונה, ואין לך למדין גדול מזה. ולא היה לנו ללמוד, לפי שיכול לבא לידי זיוף כיון שהשטר כשר בלא "שריר וקיים", שפעמים לא יכתוב מתחלה "שריר וקיים", ויבא זה ויחתוך מה שירצה, ויגיה, ויקיים המחק בסוף, ויכתוב "שריר וקיים" ויש לומר: כיון שהורגלנו לכתוב "שריר וקיים" — יזהא פסול אם לא נכתב בן, אפילו בשאין בו מחק, והשתא לא יוכל לבא לידי זיוף. לכך אנו כותבין שפיר קיום מחקים אחר "וקנינא מיניה", ולמדין אנו היטב משיטה אחרונה, כיון שאנו כותבין "שריר וקיים". והא דכותבין "וקנינא מיניה" וכו' — לא היא חזרת השטר, אלא לפי שעדיין עדות הנקנין הוא, שבתחלה כתב ואמר לנו "הוו עלי עדים ונקו ממני" ואחר כן ו"קנינא מיניה". והוא הדין שיכול לכתבו באמצע השטר. ולפי האי פירוש דלא צריך חזרת השטר, אם כן היא דכתבינן בניטין "דין דיהוי ליכי מנאי ספר תירוכין וגט פטוריך" לא היא משום חזרת השטר, דלא צריך למכתב חזרה כיון דכתבינן "שריר וקיים", ובניטין "כדת משה וישראל" הוי במקום "שריר וקיים". ובעיא היא ב"המגרש" (גיטין פה, ב) אי בעינן "דין" או לא, ולא איפשיטו. ולכך נראה שלעיקר גט אנו כותבין "דין", ואין אנו צריכין חזרה, משום טעם שפירשתי, ויבולים לכתוב "דין" בשיטה אחרונה, ד"בדת משה וישראל" הוי במקום "שריר וקיים". ויש תימה: למה שינו הקדמונים לכתוב "שריר וקיים" וללמוד משיטה אחרונה, ולקיים מחקים אחר "וקנינא מיניה"? כיון שחכמי הגמרא לא היו כותבין "שריר וקיים", מדקאמר: אין למדין משיטה אחרונה, ומקיימים מחקים קודם שיטה אחרונה ויש לומר: שחששו שפעמים שיטעו העדים שאינן בקיאין, וירחיקו שני שיטין. ואפילו לא יהא אדם חצוף לעשות שטר חדש בשני שיטין, כי יראג שיבחישהו העדים שלא התמנו על שטר זה מעולם — מכל מקום לא יראג מלהוסיף שני שיטין, וילמדו מן העליונה, כי העדים לא יהיו זכורים שהרחיקו שני שיטין, וכיון דכתב "שריר וקיים" — למדין בטוב משיטה אחרונה. וזה שאל רבינו יצחק לרבינו חם על קיום מחקים שאנו כותבין בשיטה אחרונה, והשיב כמו שפירשתי, שאנו סומכין על "שריר וקיים". ונקשה על האי פירוש שנשמעו "שריר וקיים" ו"כדת משה וישראל" שהורגלנו לכתוב לא כתבינן חזרת השטר, והלא גם הם היו כותבין "כדת משה וישראל", כדמוכח במסכת ידים (פרק רביעי משנה ח) אמרו צדוקים: קובלים אנו עליכם פרושים, שאתם כותבין את המושל עם משה בגט. הכי גרסינן במשניות, ולא גרסינן "את המושל עם השם", כמו שכתוב במקצת משניות, כי מה ענין השם בגט? דוודאי בית חשמונאי היו כותבין "בשנת כך וכך ליחתן בהן גדול לאל עליון" מקמי דאתבטלת אזכרת מן [שטרי"א], כדאיתא בפרק קמא דראש השנה (יז, ב), אבל המושל לא היו כותבין כשהיו כותבין את השם. אלא ודאי "עם משה" גרסינן. אלמא כותבין "כדת משה וישראל" בניטין ויש לומר: שמתחלה היו כותבין "כדת משה וישראל" באמצע הגט, ואחר כך תקנהו לכתבו בסוף הגט במקום "שריר וקיים", ולכך אין כותבין חזרת השטר. ולאחר פטירתו של רבינו חם מצא רבינו יצחק בהלכות גדולות שהיה לרבינו חם, בתיקון הגט שעשה: כל דבר שלמדין הימנו, אם מחק או תלה — צריך לכתוב "דעל המחק" או "דבירי חזי" קודם שיטה אחרונה לפני "וקנינא מיניה". אך בדברים שאנו עליהם, שכתב פעמים ושלש בתוך השטר — אז אין עיקר הגט תלוי בו — בזה הורגלו לקיים אחר שיטה אחרונה. אם כן סבירא ליה דאין למדין משיטה אחרונה, ו"קנינא מיניה" הוה חזרת השטר, ו"שריר וקיים" דכתבינן — על חנם הוא. וצריך ליזהר בניטין שלא לכתוב "דין דיהוי ליכי מנאי ספר תירוכין" בשיטה אחרונה, אלא ב"תירוכין" ואילך, שהוא כפל לשון, מאחר שאין למדין משיטה אחרונה אף על גב שאנו כותבין "שריר וקיים" בשטרות ו"כדת משה וישראל" בניטין, שאין לכתוב דבר שהוא מעיקר הגט בשיטה אחרונה, ומבעיא לן ב"המגרש" (גיטין פה, ב) אי בעינן "דין" או לא, ולא איפשיט. וקשיא לרבינו יצחק על האי פירוש שפירש רבינו חם, שאין למדין משיטה אחרונה. וקיום מחקים שהורגלו לכתוב אחר "וקנינא" היינו בדברים שאין עיקר השטר תלוי בו — אם כן יבא לידי זיוף, שימחוק בשטר דבר, ויכתוב עליהם דבר ששנוי בשטר, ויקיימנו בסוף השיטה אחר "וקנינא מיניה". וכמו שאומר רבינו חם מתחלה: דלמדין משיטה אחרונה — וכן נראה לרבינו יצחק מדנהג לכתוב "שריר וקיים" בשטרות, ובניטין "כדת משה וישראל", מכל מקום, נהי שאנו למדין משיטה אחרונה — הרחיק שני שיטין פסול, דלמא גייר ליה לעילאי וכתב הוא בשני שיטין, ועדיו הם בשיטה שלישית. ורבינו יצחק פירש: שמא בעבור הטורח הורגלו לכתוב "שריר וקיים", דפעמים בחזרה גופה היה מחק, והוה צריך לקיימו ולחזור פעם אחרת. דנהי שאין למדין משיטה אחרונה זכות לבעל השטר — חובתו מיהא למדין, שבחובתו אין לחוש שמא יזייף. לכך היה צריך לקיים המחק של חזרת, שלא יאמר הלוה או המוכר: זכות היה לי שם ומחקתו.

איבעיא

איבעיא להו שיטה ומחצה מהו — לא בעי היכא דמסיים השיטה באמצע השיטה, והניחו העדים אותו חצי שיטה הנשארת גם שיטה אחרת מהו — דפשיטא דפסול, דכתב מאי דבעי באותו חצי, ויחזור בשיטה אחרונה. אבל יש לפרש: היכא דסיים השטר בסוף השיטה, והניחו השיטה שלימה, וכתבו באמצע שיטה מהו? מי אמרינן שפסול, לפי שזייף בשיטה שלימה ובחציה יכתוב חוזרת השטר, ואין למדין מן החציה שהיא שיטה אחרונה. אבל מן השלימה למדין. או דלמא שכשתר, שגם מן השיטה שלימה אין למדין שהיא אחרונה מן השטר. מיהו פשיטא דכשתר, דאין למדין משיטה אחרונה היינו טעמא — שערים לא עשו דייקי ומרמזיקין שיטה אחת. אם כן, כשמרמזיקין שיטה וחומשים באמצע שיטה, כיון דליכא כי אם רוחב שיטה אחת בין העדים לשטר — אין למדין ממנה, ולכך לא יוכל לזייף, וכשתר. ועוד: דומיא דהרמזיק שני שיטין הרמזיק שיטה אחת, דמיירי בעובי כזה [בעי], מהו? מי אמרינן לא יוכל לזייף בלום בשיטה ומחצה, או דלמא ברוחק יכתוב שני שיטין, ופסול.

אלא מהא ליכא למשמע מינה — ואי רישא דוקא — סיפא לאו דוקא, ושיטה ומחצה כשיטה אחת דקאמר כשר דמי. ואי סיפא דוקא — רישא לאו דוקא, ושיטה ומחצה כשני שיטין דפסול דמי.

דאמר חזקיה מלאהנו בקרובים כשר — אדרמיך שני שיטין קאי. וכן מוכח ב"המגרש" (גיטין פז, ב) דקאמר: ואי משום שני שיטין פסול — דאמר חזקיה: מלאהנו בקרובים כשר. לפירוש רבינו חננאל, שגורס בברייתא: נמצא מן הראשונים קרוב או פסול — משיע ליה שפיר לדחוקיה, דמכשיר עדים ראשונים שנמצאו קרובים. אלא לגירסת ספרים דלא גרסי ראשונים — אם כן היכי משיע ליה? דלמא הברייתא לא מכשרת אלא כשנמצאו בסוף עדים כשרים, אבל מצאו למעלה במקום שאויר פסול — אימא הקרוב נמי פסול ויש לומר: מדלא קבע ליה מקום, וקאמר סתמא: נמצא ארבעה או חמשה קרובים או פסולים כשר — שמע מינה בבל דוכתא מכשר להו. כגון הא דאמר בשילהי "הזורק" (שם פב, א): שמע מינה, אי חתים בתחלה קרוב או באמצע בין בסוף כשר, ממאי — מדלא קבע מקום. ואם תאמר: היכי משיע ליה? הא בברייתא משכיר בין קרוב בין פסול, וחזקיה לא משכיר אלא קרוב, מדלא קאמר פסול. ומאי טעמא דחזקיה? ויש לומר: דחזקיה סבר לה כרבי עקיבא, דאמר ב"הזורק" (שם פא, ב): גו קרח הכל משלימין עליו, אפילו קרוב, אבל פסול — לא. אבל ברייתא סברה בבין נגס דמכשר בגו קרח להשלים אפילו עבד, וסבר כחזקיה בחדא, בקרוב. ונראה לרבינו יצחק דאין הלכה כחזקיה דסבר כרבי עקיבא, אלא כבן נגס דמכשיר אפילו פסול. דאמרינן התם: כי אתו לקמיה דרבי אמי, אמר: צא והשלים עליו עבד תן חשוק. והוהיה דרבי אמי עיקר טפי, דקבע גבי פלוגתא, אבל ההיא דחזקיה לא הובאה לשם. ועוד: דסתמא דגמרא כבן נגס, דאמרינן ב"המביא תניין" (שם יח, ב): אי חתים בתחלה קרוב או פסול, ומוכח התם דלכולי עלמא כשהותם בתחלה פסול, משום תנאי — כשר, אי לא אתי לאיתלופי בקיום שטרות בעלמא. ועוד: דשמא חזקיה נמי אית ליה דבן נגס, והא דאמר מלאהנו בקרובים ולא קאמר בפסולים — לרווחא דמילתא קאמר, דלדרבי הכל בבי האי גוונא כשר. (הג"ה. שיטה ומחצה — נראה ליישב בגון שחתומים עדים באמצע שיטה, ומספקא ליה שמא יכתוב מה שירצה בחצי השלמות. עד כאן הג"ה).

פחות מבאן כשר — בתוספתא מסיים כאן: וכמה יהיו העדים רחוקים מן הכתב ויהיה כשר — כדי שיהיו נקראים עמו, דברי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר: מלא שיטה אחת. רבי דוסתאי ברבי ינאי אומר: מלא חתימת שני עדים. שטר שחתום עליו [חמשה עדים] ונמצאו שלשה הראשונים קרובים או פסולים — תתקיים העדות בשאר. ונראה לר"ת ולרבינו תם דמן הצד מיירי. **ואל** תתמה שהרי אויר פוסל בשלשה — ואם תאמר: אמאי לא מייתי ראיה מגט קרח, שאויר פוסל וקרוב משלים? ויש לומר: משום דההיא גופא תקנתא דרבנן היא, והיא גופא צריכה ראיה ממילתא דאוריירא. ואם תאמר: מה שייך טעם פסול בה ראין לו לפסול אויר הגט לפסול וקרוב משלים? ויש לומר: הכי קאמר, מלאהנו בקרובים כשר, ואף על גב דאויר פסול — אין לגזור מילוי קרובים אטו אויר, שהרי אויר פוסל בשלשה, ופסול לא פוסל אלא בארבעה, אבל בשלשה לא פסלי ולא גזרינן אטו שלשה דאויר פסול. ועוד יש לומר: דלא מייתי ראיה מגט קרח דלא גזרינן השלמת קרובים אטו אויר, משום דהתם דין הוא דלא גזרינן, דטעמא דאויר פסול לא הוי אלא משום דקשריו מרובין מעדיו, ולא משום שיכול לזייף. אפילו איכא ארבעה שיטין חלקים בין עדים לעדים — כשר בטיוט בעלמא, דהו ליכא למיחש לזיוף, ולא אמר: סהדי אטיוט חתימו, כיון שאין השטר מצד שהעדים חתומין, כדאמרינן במשנה. ולכן לא גזרי קרובים אטו אויר שני שיטין, דאפילו יש בו אויר — בטיוטא בעלמא סגי. אבל הכא, דטיוטא לא מהני מידי, לפי שהעדים בצד השטר כתובים, ואי טייט ליה אמרי אטיוטא חתימי — ולכך נגזור מילוי קרובים אטו אויר, משום דבאויר אין לו תקנה. ולהכי מייתי ראיה מטוכח, שאויר פוסל בה ראין לו תקנה, ופסול כשר, ולא פסלינן ליה אטו אויר. **שהרי** אויר פוסל בשלשה — לא מיירי בסוכה גדולה שמשייר שיעור סוכה ושלש דפנות לכל צד — דאותה למה תהיה פסולה? ואם לא איירי לישב תחת האויר — דאם כן מאי איריא שלשה? אפילו פחות נמי אמר במסכת סוכה (סז, א) שאין ישנים תחתיו. אלא הכי פירושא: סוכה גדולה ויש לה שלשה דפנות, ויש לה אויר שלשה לכל אורך הסוכה — פסולה, שאויר שלשה מפסיק, ותחת אין נשאר בו כי אם שני דפנות לכל צד. וסכך פסול לא יהוי הפסק כי אם בארבעה טפחים. אי נמי, כגון שיש לה לסוכה ארבעה דפנות, והיא אינה גדולה כל כך שישאר הכשר סוכה מכל צדי האויר. **נמצא** אחד מהם כו' — יש תימה: מהא דאמר הכא נמצא אחד מהן קרוב או פסול כשר, ולרבי עקיבא קרוב מיהא כשר, ובין בתחלה ובין בסוף בין באמצע כשר, מדלא קביע ליה מקום. ואפילו לרבינו חננאל דגרס בראשונה — לאו לאפוקי בסוף, דכל שכן הוא היכא שאין אויר פסול דכשר. ודבי נמי בגט קרח לרבי עקיבא קרוב כשר. ובפרק קמא דמכות (ה, ב) אמר רבי עקיבא: אף שלשה, נמצא אחד מהן קרוב או פסול — עדותן בטלה ויש לומר: דדהם מיירי בעדים בני פה, והיכא דלאסהדותי אתו — עדותן בטלה, דשיילינן להו אי לאסהדותי אתו אי למיחתי אתו, דרב נחמן פסיק התם הלכה כרבי. אבל הכא — לאו לאסהדותי חתימי, אלא למילתי. והיכא שהותמן באמצע או בסוף אמרינן משום תנאי חתימי, ולאו לאסהדותי קאתו. וכמו כן גבי גט קרח — לא חתימי אלא להשלים הקרח, שיהא עדים כמו הקשרים. ואף על פי דלעדות אחר על פה שיילינן אי למיחתי אתו אי לאסהדותי אתו — היינו משום שלא נחקרה עדותן בבית דין. אבל בשטר — אין צריך לחקור אמאי חתימי, דעדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן בבית דין דמי, כאילו נחקר שלמילוי או לתנאי דתמנו. ורב יהודאי פסק על שטר שיש בו חמשה עדים או יותר, ונמצא אחד מהן קרוב או פסול בתחלה

איבעיא להו: שִׁטָּה וּמֶחֱצָה, מַאי? תָּא שְׁמַע: הָרַחְיק אֶת הָעֲדִים שְׁנֵי שִׁטִּין - פָּסוּל; תָּא שְׁמַע - כָּשֵׁר. אֵימָא סֵיפָא: שִׁטָּה אַחַת - כָּשֵׁר; שִׁטָּה אַחַת הוּא דְּכָשֵׁר, הָא שִׁטָּה וּמֶחֱצָה - פָּסוּל אֲלָא מַהָא לֵיכָּא לְמִשְׁמַע מִינָּהּ. מַאי הֲוֵי עֲלָהּ? תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: הָרַחְיק אֶת הָעֲדִים שְׁנֵי שִׁטִּין מִן הַכָּתָב - פָּסוּל, פָּחוֹת מִכָּאן - כָּשֵׁר; הָיוּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה עֲדִים חֲתוּמִין עַל הַשְּׁטָר, וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל - תִּתְקַיֵּים עֵדוּת בַּשְּׁאָר. מְסַיַּע לֵיהּ לְחִזְקִיָּה, דְּאָמַר חִזְקִיָּה: מְלֹאהָנוּ בְּקָרוֹבִים - כָּשֵׁר; וְאַל תִּתְמַהּ, שֶׁהֲרֵי אֲוִיר סוֹפֵהּ פּוֹסֵל כְּשֶׁלֹּשָׁה, כָּךְ פָּסוּל פּוֹסֵל בְּאַרְבָּעָה. אִיבַּעְיָא לְהוּ: שְׁנֵי שִׁטִּין שֶׁאָמְרוּ הֵן אֶלָּא מֵהָא לֵיכָּא לְמִשְׁמַע מִינָּהּ — חֲדָא דְּקָא, אוֹ סֵיפָא אוֹ רֵישָׁא, וְתַנָּא הָא אַגַּב הָא. **פָּחוֹת מִכָּאן כָּשֵׁר** — דְּהֵיינוּ שִׁיטָה וּמֶחֱצָה. הֵכִי גַּרְסִינַן בְּפֵירוּשׁ רַבֵּינוּ חֲנַנְאֵל: הָיוּ אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה עֵדִים חֲתוּמִים עַל הַשְּׁטָר וְנִמְצָא שְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים קְרוֹבִים אוֹ פְּסוּלִים תִּתְקַיֵּים עֵדוּת בַּשְּׁאָר. מְסַיַּע לֵיהּ לְחִזְקִיָּה דְּאָמַר מְלֹאהָנוּ בְּקָרוֹבִים כָּשֵׁר — פֵּירוּשׁ: אִם הָיָה בֵּין הַכְּתָב לָעֵדִים חֵלֶק בְּשִׁעוּר שְׁנֵי שִׁיטִּין, וּמִילֵּא מָקוֹם הַחֵלֶק בְּקְרוֹבִים — הַשְּׁטָר הֲוֵה כָּשֵׁר, וּמַקִּימִין אוֹתוֹ מִשֹּׁאָר הָעֵדִים שָׁבוּ. וְלֹא נִמְצְאוּ דִּבְרֵי חִזְקִיָּה בְּפֵירוּשׁ בַּתַּלְמוּד. וְיֵשׁ לוֹמַר: בְּגוּ קְרַח מְדַבֵּר חִזְקִיָּה, וְנִרְאִין דִּבְרֵי חִזְקִיָּה כְּדִבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא, דְּתַנַּן בְּמַסֶּכֶת גִּיטִּין (פא, ב): גּוּ קְרַח — הַכֹּל מְשַׁלְּמִין עָלָיו כְּדִבְרֵי בֶּן נַנָּס, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵין מְשַׁלְּמִין אֶלָּא קְרוֹבִים הָרְאוּיִים לְהָעִיד בַּמָּקוֹם אַחֵר, כָּךְ פֵּירַשׁ רַבֵּינוּ חֲנַנְאֵל. וְלֵי נִרְאֶה לְשׁוֹן הָרִאשׁוֹן, שֶׁסּוֹף הַבְּרַיְיתָא דְּקַתָּנֵי: הָיוּ עָלָיו אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה כּוּ' — וְדַאי מִעֵּין הַתְּחִלָּה מִיירֵי, בְּמִילּוּי שְׁנֵי שִׁיטִּין הַפּוֹסְלִים אֶת הַשְּׁטָר, כְּדִקְתָנֵי רֵישָׁא. וּבֵא לוֹמַר שֶׁמִּילּוּי קְרוֹבִים מִכְשִׁירוֹ. וְהֵיינוּ דְּקָאָמַר: מְסַיַּע לֵיהּ לְחִזְקִיָּה, דְּאִיירֵי נַמִּי בְּמִילּוּי שְׁנֵי שִׁיטִּין שֶׁל חֹלֶק. דְּאִי בְּרַיְיתָא בְּעִלְמָא מִיירֵי, בְּלֹא מִילּוּי שְׁנֵי שִׁיטִּין, וּלְאוֹרְוִיֵּי דִּין עֵדִים פְּסוּלִים שֶׁיִּתְקַיְּמוּ הָעֵדוּת בְּשֹׁאָר — לֵיתְנֵיהּ בְּמַסֶּכֶת מְכוֹת (ו, א) גַּבֵּי הַהִיא פְּלוּגְתָּא דִּרְבִּי יוֹסֵי (הַגְּלִילִי): דִּפְלִיגִי הַתָּם בִּדִינֵי מְמוֹנוֹת אִם תִּתְקַיֵּים הָעֵדוּת בְּשֹׁאָר אִם לָאו. וְחִזְקִיָּה נַמִּי, אִם בְּגוּ קְרַח מִיירֵי — מַה צָּרִיךְ סִיּוּעַ מִן הַבְּרַיְיתָא מִמַּתְנִיתִין דְּגִיטִּין דִּבְגוּ נַנָּס וּרְבִי עֲקִיבָא יְכוֹל לְסַיְיעֵהוּ, וְתוּ, חִזְקִיָּה מַתְנִיתִין דְּגִיטִּין אַתָּא לְאַשְׁמוּעִינַן? בְּתַמְיָה. **וְאַל תִּתְמַהּ** — מִזֶּה הַחֻלּוֹק, כִּי בְּהִיזְתָּא חֵלֶק הַשְּׁטָר — פָּסוּל, וְאִם מִילְּאוּ בְּפְסוּלִין לְעֵדוּת — כָּשֵׁר. **שֶׁהֲרֵי סוֹכָה** — בְּהִיזְתָּא בָּהּ אֲוִיר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים פְּסוּלָה, וְאִם מִילְּאוּ בְּסֹכֶךְ פָּסוּל, כְּגוֹן בְּדֹבֶר הַמְקֻבָּל טוּמְאָה — הוֹבְשְׁרָה הַסּוּכָּה, שֶׁאֵין סֹכֶךְ פָּסוּל פּוֹסֵל אֶלָּא בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים. וְרַב יְהוּדַאי גָּאוֹן נַמִּי מוֹקֵי לָהּ לְהָא דְּחִזְקִיָּה בְּהִלְכוֹת עֵדוּת שֶׁלּוֹ כְּגוֹן דְּהוּה חָתִים בְּרִישָׁא, כִּי הֵיכִי דְּלָא תִּקְשֵׁי אַדְּרַב נַחְמָן, דְּאָמַר בְּמַסֶּכֶת מְכוֹת: אֲפִילּוּ בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל — עֵדוּתָן בְּטֵילָה. דְּהֵיכָא דְּחָתִים קָרוֹב בְּרִישָׁא — מוֹכְחָא מִילְּתָא דִּלְבַסּוֹף עָבְדִי, וְלָא לְעֵדוּת אַחֲמִיתָה. וּבְהָא כּוּלֵּי עָלְמָא מוֹדוּ. וְהֵכִי תָּנֵיא בְּתוֹסְפְתָּא (פרק שבועי דגיטין): שְׁטָר שֶׁחָתְמוּ עָלָיו חֲמִשָּׁה וְנִמְצְאוּ שְׁלֹשָׁה הָרִאשׁוֹנִים קְרוֹבִים אוֹ פְּסוּלִים — תִּתְקַיֵּים הָעֵדוּת בְּשֹׁאָר הֵן

הן **ואוירן** — שיעור כתיבת השיטין ואויר חלק בינתים — נפסל, אבל פחות מיכן — אינו נפסל. **הכי גרסינן: ראי סלקא דעתך הן ולא אוירן למאי חזיא** — והלא ניכר הזיוף, לפי שצריך לכתוב אותיות דקות יותר משאר אותיות השטר, כדי לתת חֵלֶק בין שיטה לשיטה, ואם יכתוב כתיבה גסה — גם עתה ניכר הזיוף, שאין חלק בינתים כשאר שיטות שבשטר. **שני שיטין שאמרו** — בשיעור כתב ידי עדים, שהוא יותר מכדי שיעור ידי סופר. **מאי מעמא כל דמזייף ליה לגבי סופר אויל** — אולי לא יאבה לו ולא ישמע אליו לאורועי נפשיה, אלא עושה בצינעא בתוך ביתו, ואינו יודע לבניו ידו בכתיבה דקה כמו הסופר. **בגון לך לך זה על גב זה** — לא אתא לאיפלוגי אדחזקיה. אלא ודאי בכתב ידי עדים משערין כתיבת שני השיטין חלק, ועדיין צריך אויר בין שיטה לשיטה מלבד עובי הכתיבה, כדי שאם יהיו שני "לך" בשני השיטין זה בעלויונה וזה בתחתונה — צריך שלא יגע משך גובה הלמ"ד של "לך" התחתון להגיע בר' של "לך" העליון, דהא זימנין דמינהדרי בהדי הדדי ר' דשיטה עליונה ולמ"ד דשיטה התחתונה. **אלמא קסבר שני שיטין וארבעה אויירין** — שני אוירות בין שני השיטין, משום כ' דעליונה ולמ"ד דתחתונה. ואויר למעלה משיטה עליונה בשביל גובה למ"ד של "לך" העליון, ואויר למטה מן השניה בשביל "לך" התחתון. ו"לך" "לך" זה על גב זה — לאו דוקא שתהא למ"ד בכנד למ"ד וכ' בכנד כ', אלא כדפרישית. שזה למעלה בעליונה וזה למטה בתחתונה. ושלשה אוירין — דבין שני השיטין די לנו באויר אחד, שיכול לאמן את ידו להרחיק ראש הלמ"ד דתחתונה מכנגד רגל כ' העליונה. **ביוך בן לוי** — שני אוירין איכא הכא, אחד למעלה בשביל למ"ד ד"לוי", ואחד למטה בשביל כ' ד"ברוך". **אמר רב לא שנו** — שני שיטין דפסול, אלא אם כן הרחיק בין העדים לשטר. אבל אם הוא בין העדים לקיום, הנקרא אשתרא על שם "ואישרנוהו וקיימנוהו" הכתוב בו, בגון שטר שכתב בו הנפק דהיינו אשתרא — אפילו הרחיק הרבה וכתב בו הנפק ואזיל — במטשטשו בדיו, וסתם בית דין אטיוטא לא תתימי, אלא אעיקרו של שטר. **דמשני: דמטיין ליה** — כלומר, מלכלכו בדיו, ואין יכול לכתוב בו שום זיוף. אבל אם בא הנפק לפנינו ויש בו שני שיטין חלק בלא טיאוט — פסול הוא, שלא נעשה כתיקון חכמים. **אטיוטא תימי** — ולא אעיקר של שטר. כדאמרינן בגיטין (פז, א): חיישינן שמא אשאילת שלום שכתב בשטר חתמו, ולא אעיקרו של שטר — הכא נמי כך מעידין: בפנינו אטייט בדיו ונמחק, כדי שלא יחשדו בבעל השטר. **ומשני: כי דינא אטיוטא** — אין דרכן לחתום. אבל עדים — הכל מצויין לחתום, ואפילו עמי הארץ, ואתי למיחתם אטיוטא. **ויחוש דלמא גייז ליה** — לשטר העליון לגמרי, ומחיק ליה לטיוטא, ובתב הוא והלוואתו ועדיו מזוייפין על המחק. **דאמר רב שטר הבא הוא ועדיו על המחק כשר** — דמה לי אם חתמו עדים על קלף חלק או על הקלף שחוק, הואיל ואנו מכירין חתימת ידיהן, וגם העליון לא נמחק אלא פעם אחת כמו מקום שהעדים חותמין בו. וגבי אשתרא, אף על פי שאין אנו מכירין ידי עדים שלמעלה שעל המחק — נסמך על אשתרא שאחריו שמתקיימת עדותן, והלכך יכול למחוק הטיוטא, ולזייף עדים.

הניחא

הֵן וַאֲוִירָן, אוֹ דִלְמָא הֵן וְלֹא אֲוִירָן? אֲמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מִסְתַּבְּרָא דְּהֵן וַאֲוִירָן, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ הֵן וְלֹא אֲוִירָן, שִׁיטָּה אַחַת בְּלָא אֲוִירָה לְמַאי חֲזְיָא? אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ הֵן וַאֲוִירָן, שְׁמַע מִינָּהּ. רַבִּי שַׁבְּתַי אָמַר מְשַׁמְּיהּ דְּחִזְקִיָּה: שְׁנֵי שִׁיטִּין שֶׁאָמְרוּ - בִּכְתַב יְדֵי עֵדִים וְלֹא כְּתַב יְדֵי סוֹפֵר; מַאי מַעְמָא? דְּכָל הַמְזַיֵּיף, לָאו לְגַבֵּי סַפְרָא אָזֵיל וּמְזַיֵּיף. וְכַמָּה? אָמַר רַב יִצְחָק בָּן אֶלְעָזָר: כְּגוֹן "לֵךְ לְךָ" זֶה עַל גַּבֵּי זֶה; אֶלְמָא קָסָבַר: שְׁנֵי שִׁיטִּין וְאַרְבָּעָה אֲוִירִין. רַב חִיָּיא בַּר אַמֵּי מְשַׁמֵּיהּ דְּעוּלָּא אָמַר: כְּגוֹן "לֵךְ" "לֵךְ" בְּשִׁיטָּה אַחַת; קָא סָבַר: שִׁיטָּה אַחַת וּשְׁנֵי אֲוִירִין. אָמַר רַב: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בֵּין עֵדִים לַכְּתָב, אֲבָל בֵּין עֵדִים לַאֲשַׁרְתָּא - אֲפִילּוּ טוּבָא נַמֵּי פָּשֵׁר. - מַאי שְׁנָא בֵּין עֵדִים לַכְּתָב - דִּלְמָא מְזַיֵּף וְכָתַב מַאי דְּבָעֵי וַחֲתִימֵי סָהֲדֵי; בֵּין עֵדִים לַאֲשַׁרְתָּא נַמֵּי מְזַיֵּף וְכָתַב מַאי דְּבָעֵי וַחֲתִימֵי סָהֲדֵי? - דְּמַטְיֵין לֵיהּ. - אִי הָכִי, בֵּין עֵדִים לַשֶּׁטֶר נַמֵּי מְטַיֵּין לֵיהּ! - אָמְרִי: סָהֲדֵי אִטְּיוּטָא הוּא דַּחֲתִימִי. - בֵּין עֵדִים לַאֲשַׁרְתָּא נַמֵּי, אָמְרִי: בֵּי דִּינָא אִטְּיוּטָא הוּא דַּחֲתִימִי! - בֵּי דִּינָא אִטְּיוּטָא לָא חֲתִימִי. - וְלֵיחוֹשׁ דִּלְמָא גַּיֵּיז לֵיהּ לְעֵילָּא, וּמָחֵק לֵיהּ לְמַטְיֵּוטָא וְכָתַב מַאי דְּבָעֵי וּמַחֲתֵם סָהֲדֵי, וְאָמַר רַב: שֶׁטֶר הַבָּא הוּא וְעֵדָיו עַל הַמַּחַק - כָּשֵׁר!

הניחא

שיטה אחת למאי חזיא — אי מזייף ביה וכתב בה שני שיטין דקות — יהא ניכר שהוא מזוייף, שהנך שני שיטין דקות משאר השטר. ועוד, דלא אזיל לגבי ספרא לכתוב כתיבה דקה, ואפילו אי בעי גייז ליה. ויש מפרשים: שיטה אחת בלא אוירה למאי חזיא — אין יכול לכתוב בה כלום, ואמאי אצטריך למימר דהרחיק שיטה בשר? אבל לא בעי למיפרך: שני שיטין למאי חזיין. דטובא חזיין — לכתוב בו שיטה אחת, ונימא דלמדין משיטה אחרונה. דהא דאמר לעיל אין למדין — היינו למסקנא הכא דמסיק הן ואוירן, דחזו לכתוב שני שיטין דאחת, ואוירא הוא לכתוב אחת, ולכך אין למדין. אבל מקמי דמסיק הן ואוירן — יש ללמוד אדרבה דלמדין, מדפסול הרחיק שני שיטין בלא אוירן.

כגון לך לך זה על גב זה — אין צריך לפרש שרגל הכ"ף על ראש הלמ"ד, אלא אפילו לא הוי רגל הכ"ף נגד ראש למ"ד, אפילו הכי הוי ארבעה אוירין. שאויר אחד צריך להיות בין שני שיטין בלא רגל כ"ף וראש למ"ד, כדאמר: כגון ל' למעלה וכ"ף למטה, וקסבר שני שיטין ושלשה אוירין — אלמא צריך להיות אויר בין שיטה לשיטה. ועוד אויר אחר מפני רגל כ"ף שבשיטה ראשונה, או מפני ראש למ"ד שבשיטה שניה — הוי שני אוירין בין שיטה לשיטה. ולאו ראיה היא, דאם כן למה צריך אויר שני? באויר ראשון יכולין להיות ראש למ"ד ורגל כ"ף, כיון שאינן זה בנגד זה? אלא צריך לפרש שהן זה בנגד זה "לך" "לך", דלא יתחיל לזייף אם אין בינתים רווח, שאם יארע "לך" "לך" זה בנגד זה ביותר, שיוכל לעשותו ברווח. שיטה אחת ושני אוירין — הוי יותר משני שיטין בלא אוירין, דאם בן שיטה למאי חזיא? כדפריך לעיל. **דמטיין ליה** — פירש רבינו תם: בנקודות או שורות, שניכר בחלק מעט ניכר שלא מחק מעיקרא. שאם היה מטשטשו בדיו ואין ניכר אם היה שם מחק או לא, ואפילו הכי מכשר לשטרא — אם כן יטשטש כל השטר לגמרי, וגם העדים שלמטה, ויכתוב שטר בגליון של מעלה, וזייף עדים, והאשרתא של מטה מקיימן. ואם אין גליון למעלה ויש שיטה אחת בין העדים לכתב — יכתוב השטר ועדים באותה שיטה, והעדים הראשונים יטשטש בדיו, והאשרתא מקיימת בעדים שזייף. להכי צריך לפרש שיטו אנקותרו או שורות. **שטר** הבא הוא ועדיו על המחק כשר — דהא קפסלינן בגיטין (כא, ב) שטר הבא על המחק היינו כשעדיו על הגיליון.

רבי יוחנן אומר רבי' — תימה: דמשמע דאתא לפלוגי, ובמאי פליג? דהא לא פסיל אלא בלא טיוט, דאי בטיוט — אמאי פסול? וכי תימא: איכא ביניידו, דרבי יוחנן פסיל אפילו בטיוטא שני שיטין בין עדים לאשרתא, משום דימחקם ויכתוב הוא שטר ועדים על המחק, והאשרתא מקיימין, דסבירא דמקיימין מן האשרתא שבו — הא ליכא למימר, דאם כן כל שטרות שיש בהן

בתחלה — כשר, כדאמרינן לבבות תחמו. אבל אי תחימי בסוף — פסול. ואין נראה לרבינו תם, דאמר ב"המביא תנייר" (גיטין יח, ב): למאן דאמר שנים משום עדים וכולם משום תנאי, ולכך נמצא בסוף אחד מהם קרוב או פסול — כשר, אבל אי תחים בתחלה קרוב או פסול — אמרי לה פסול, אמרי לה כשר; מאן דאמר פסול — דאתי לאחלופי בשאר שטרות דעלמא, ולא יאמרו משום תנאי חתמו, כיון שהפסולים חתמו לכתחלה. אלמא, אפילו למאן דמכשיר בסוף — פסול לכתחלה. ואם כן הכא, בין בתחלה בין בסוף כשר. וראשונים דגרס רבינו חננאל — לאו דוקא, אלא כל שכן הוא, אף על גב שאויר פסול. ואם תאמר: אם כן, אמאי כשר ולא אתי לאיחלופי בקיום שטרות דעלמא כדרהתם? ויש לומר: התם, מדרבנן דפסלי בתחלה משום דעדי הגט אין חותמין אלא זה בפני זה, ואי חתים בתחלה קרוב או פסול, יאמרו אינך העדים שבעמדים שם: קרובים לשם עדות חתמו. שיכולים לחתום בתחלה אותם עדים בשרים שהיו שם וחתמו קרובים, ואתי לאכשורי קרובים. אבל בסוף — יאמרו: שנים לשם עדים, ואינן משום תנאים. אבל בשאר שטרות שחותמין זה שלא בפני זה, אם נמצא פסול בתחלה — כשר, דלא אתי לאכשורי בעלמא. שידעו שלא לשם עדות חתמו, אלא כמו שמצאם החתימו, ובשעה שחתמו אלו הראשונים לא מצאו אחרים עד אחרי כן. והקשה לו רבינו יצחק: אם כן, אמאי בשרים שבשנמצאו בסוף? הא אמרינן לקמן: כל הי האי גונא אין מקיימין מעדים שלמטה — מכלל דבעלמא אין מקיימין אלא מעדים שלמטה. ואם כן, בשיראו פסולין לבסוף במקום קיום השטר — יאמרו: קרוב או פסול כשר. וחזר בו רבינו תם, ואין מכשיר כי אם בתחלה ולא בסוף. מפני שקיום השטר בסוף, בדפסיק רב יהודאי. אבל קשה מגט קרח (גיטין פב, א) שאנו מכשירין בין בתחלה בין בסוף! ויש לומר: דשאני התם דמכל תלתא מקיימין, ולא סגי בקיומא דהכא. כדמפרש התם. אבל בפשוטים, שאנו מקיימין משלמטה בתרי — פסול לבסוף.

בהן אשראתא — פסולין, שיכולין למחקן ויכתוב הוא ועדיו על המחק. אלא ראי סביראי ליה דאין מקיימין בכי האי גוונא מאשראתא, אלא מן העדים. ויש לומר: דסבר רבי יוחנן אי מטיינ ליה פסול, משום דבי דינא אשטיוטא דחמי. אי נמי: איכא למימר דלא פליגי, אלא רב מיירי בטיוטא, ורבי יוחנן מיירי בלא טיוטא. אי נמי, שיטה אחת בין עדים לאשראתא לרב בשר, דכל כהאי גוונא אין מקיימין אותו מאשראתא, אלא מעדים שבו. עד כאן. **הניחא** לרב כהנא משמיה דשמואל, איכא ניחא? אם כן כל שטר מקוים ימחקנו! ויש לומר: דהא לא קשה כולי האי, דכיון שהיה כתוב מתחלה — לא יוכל למחקו שלא יהיו ניכרים האותיות. אבל מחק דטיוטא אינו ניכר, וימחקנה ויכתוב כמו שירצה. ואף על גב דבסמוך פריך: ואם תאמר חזר ומחק אף על פי שהיה מחוק — לפי האמת פריך, דאין חילוק בין טיוטא לכתב. **שיטה** אחת נמי פסול — שיכתוב הוא ועדיו בשיטה אחת והאשראתא מקיימן. ואם תאמר: כי היכי דפסלינן שטר הבא הוא בשיטה אחת ועדיו בשיטה אחרת, משום שדרך עדים להרחיק תחתמתן מן הכתב שיטה אחת — הכי נמי הוה לן למיפסל שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת, משום שבית דין מרחיקין השיטה אחת מן העדים, ויכול לזייף באותה שיטה! ויש לומר: דסהדי לא דייקי לסמוך חתימתם, אבל בית דין דייקי וחתמי סמוך לעדים. ודשהרחיקו שיטה אחת — פסול, שיכול לכתוב בהשטר הוא ועדיו בשיטה אחת, והאשראתא מקיימן. השתא דאתינן להכי, דפסלינן אותן שטרות שיכול לזייפינהו — אם כן צריך ליזהר באותן שטרות ובחובות שיש להן גליון, שלא יחתמו העדים זה אצל זה. שיכול לבא לידי זיוף, ולכתוב בגליון שבאורך העדים מה שירצה, דהוי שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת ובשר, ויחתוך בל השטר. אלא יחתמו זה תחת זה, דהשתא ליכא למיחש. דאי משום שיכתוב בגליון שטר לפני העד "אני פלוני התחתום חייב לפלוני מנה", והוי שטר הבא הוא והלוה בכתב ידו בשיטה אחת — משום הא לא פסלינן לשטרא, דאיהו העד הוא דאפסיד אנפשיה כשהוא חתם במקום שיכול לזייף ולכתוב על עצמו מה שירצו. ואין לפסול השטר אלא בשיש חלק לפניהם והן יחתמון זה אצל זה, שעתה יכול לעשות שטר שיש שני עדים להוציא מאחרים. אבל משום עצמו — לא, דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה. וכן נמי אם אין גליון בשטר — לא יחתמו בסוף שיטה זה אצל זה כיון שיש חלק לפניהם, משום דהוה טעמא שפרישתי, אלא זה תחת זה. אי נמי, מצינו למימר דאפילו יש גליון מרוחב בראש השטר, והעדים יחתמון זה אצל זה בראש שיטה של שטר — בשר, אף על פי דמצי כתיב מאי דבעי בראש גליון. דלא פסלינן שטר אלא בשיכול לזייף בחלק שהוא צורך השטר, שאינו יכול לחתכו, ואם היה חתוך היה השטר פסול, כגון שני שיטין לפני העדים, או לפני האשראתא בינו לעדים, וכגון חלק שהוא אחר השטר במקושר בסופו, שגם הוא צריך לשטר משום אשראתא. ולכך פריך לעיל: וניחוש דלמא זיף מאי דבעי בר'. אבל בחלק שאין צורך השטר, שאם היה נחתך לא היה השטר פסול, אף על גב שיכול לזייף בו מה שירצה — אין השטר פסול בבך, כגון חלק שבגליון. וגם רוב פעמים ששושבינין חותמין בכתובות זה תחת זה ומניחין חלק שני שיטין לפניהם. אלא ודאי אין בכך כלום, כיון שאין צורך השטר. (וגם קושיות שהקשו במשנה יש מהן מתורצין בתירוץ זה. עד כאן הגהה). מיהו, אם חתמו בשטר בסוף שיטה זה אצל זה, והניחו חצי שיטה חלק לפניהם — פסול, לפי שיכולים לזייף באותו חלק. והוא צורך השטר, שאם היה נחתך — היה השטר פסול, דאמרינן: חלק היה בשטר כתוב שהיו אלו העדים תחתון עליו, והוא החבו, ועשה זה השטר לפני העדים שיכולים להניח חלק לפניהם, כיון שאינו צורך השטר. אלא יש להן לחתום זה תחת זה. ואם תאמר: זה אינו צורך השטר, אותה חצי שיטה שלפני העדים, שאפילו תחובה — אין לנו לחוש ששם היה השטר, שאם כן היה הלוה שוטה שעשה שטרו והניח חלק לפני העדים, שהמלוה היה יכול לכתוב שטר אחר כך ולתחוך זה! ויש לומר: שמא יש לנו לחוש שבאותו תחך היה שטר אחר, והניח הלוה חלק הרבה לפני העדים, שחשב שאם יכתוב בו המלוה שטר אחר ויתחוך זה — יוודע זיופו ויהיה ניכר בתחוך שיש בסופו, מכל מקום צורך השטר הוא. ויש להם לעדים לתחוך זה תחת זה אם יותמין בסוף שיטה ומניחין חלק לפניהם. ומכל מקום, יש לומר שאין צורך השטר, שאפילו תהיה אותה חצי שיטה חלק תחובה — יהא השטר כשר, ולא ניחוש שמא היה שם השטר שאלו העדים תחומין עליו, והמלוה כתב זה השטר — לזה אין לחוש, לפי שהלוה לא היה שוטה כל כך שהניח חלק למעלה מן העדים שיוכל המלוה לתחוך השטר הזה, וגם כל החלק שלמעלה בשוה לשטר זה, ולא ישאר חלק כך אם בנגד העדים, ויכתוב שם מאי דבעי ולא יהא ניכר זיופו. ולכך אינו |צורך| השטר, ויכולים לתחום זה אצל זה, אף על פי שמניחין חצי השיטה לפניהם שיכול לזייף בהן — בשביל כך אין לנו לפסול השטר, כיון שאינו צורך השטר, שאם היה חתוך — לא נפסל השטר בבך, שאין לחוש כלום, כדפרישית. ורבינו תם פסק כמו שפירשתי תחלה, שהעדים צריכין לחתום או אריישא דמגילתא אפילו זה אצל זה, או באמצע שיטה, וכמו כן שיחתמו זה תחת זה. ויש ליתן טעם בשושבינים שאין שייך באלו כלל, דהתם לא נפסול השטר בשביל השושבינים שחתומים רחוק שני שיטין, שאינם מן העדים, ואינם שייכין לשטר כלל. **גופא** אמר רב שטר הבא הוא ועדיו על המחק כשר — ואם תאמר: וניחוש שמא מעיקרא היה הוא על הנייר ועדיו על המחק דפסול, ומחק כל השטר וכתב מאי דבעי, והוי על המחק! ויש לומר: להא ליכא למיחש, שאם מעיקרא הוה הוא על הנייר ועדיו על המחק — הוה כתוב בין סהדא לסהדא: "אנחנא סהדי

הָנֵיחָא לְרַב דְּהָנָא דְּמַתְנֵי לַהּ מִשְּׁמַיְיהּ דִּשְׁמוּאֵל - שַׁפִּיר, אֶלָּא לְרַב דְּמַתְנֵי לַהּ מִשְּׁמַיְיהּ דְּרַב - מַאי אִיפָּא לְמֵימַר? קָסָבַר: כָּל כִּי הַאי גַּוְונָא, אֵין מְקַיְּימִין אוֹתוֹ מִן הָאַשְׁרָתָא שֶׁבּוֹ, אֶלָּא מִן הָעֵדִים שֶׁבּוֹ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא בֵּין הָעֵדִים לַכָּתָב, אֲבָל בֵּין עֵדִים לְאַשְׁרָתָא - אֲפִילּוּ שִׁיטָּה אַחַת פָּסוּל. מַאי שָׁנְיָא בֵּין עֵדִים לְאַשְׁרָתָא? דִּלְמָא גָּיֵיז לְעֵילָאי וְכָתַב הוּא וְעֵדָיו בְּשִׁיטָּה אַחַת, וְקָסָבַר: שְׁטָר הַבָּא הוּא וְעֵדָיו בְּשִׁיטָּה אַחַת - כָּשֵׁר; אִי הָכִי, בֵּין עֵדִים לְכָתָב נָמֵי, דִּלְמָא גָּיֵיז לֵיהּ לְעֵילָאי וְכָתַב מַאי דְּבָעֵי וַחֲתִימִי סָהֲדֵי! - קָא סָבַר: שְׁטָר הַבָּא הוּא בְּשִׁיטָּה אַחַת וְעֵדָיו בְּשִׁיטָּה אַחֶרֶת - פָּסוּל. - וְלִיחוּשׁ דִּלְמָא כָּתַב הוּא וְעֵדָיו בְּשִׁיטָּה אַחַת, וְאָמַר: אֲנָא לְרַבּוֹת בְּעֵדִים הוּא דְּעָבְדִי! - קָסָבַר: כָּל כִּי הַאי גַּוְונָא, אֵין מְקַיְּימִין אוֹתוֹ מִן הָעֵדִים שֶׁלְּמַטָּה אֶלָּא מִן הָעֵדִים שֶׁלְּמַעְלָה. גּוּפָא, אָמַר רַב: שְׁטָר הַבָּא הוּא וְעֵדָיו עַל הַמַּחַק - כָּשֵׁר.

ואם בין שטר לעדים כשר, וטעמא כדמסקינן — אין למדין משיטה אחרונה. ואם אתה אומר כשר היכא דהשטר בשיטה אחת ועדיו בשיטה אחרת — איכא למיחש דגייז ליה לעילאי, וכתב בהדיא שהשטר בשיטה חלק מאי דבעי, וחתמי סהדי. **הוא ועדיו** — השטר והעדים. **ומשנינ: קסבר רבי יוחנן** — שטר הבא לפנינו בשיטה אחת, ועדים בשיטה אחרת תחתיה — פסול, כדפרישית טעמא — משום דאין למדין משיטה אחרונה, כדאמרינן לעיל. **ודלמא** — היינו דך פריכא, דגייז ליה לעילאי וכתב מאי דבעי וחתימי סהדי. והכי פריך: וניחוש ודלמא חך חלק שהיתה בין שטר לעדים — זיף בה, וחתך את השטר מלמעלה. ודלמא בתיב בהדיא שיטה חלקה שהכשרנו בין השטר לעדים כל מאי דבעי, וחתים נמי סהדי בהדיא שיטה, ונמצא שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת, וכשר, ואין שלמטה של שיטה ההיא, אומר: הוספתים על הראשונים, לפרסם את הדבר יותר. **ומשנינ: כל כי האי גוונא קסבר** — כלומר, כשיוציא לפנינו שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת, ויש בה עוד תחת אותה שיטה עדים אחרים — אין מקיימין אותו אלא מן העדים התחומים עמו בשיטה אחת.

ואם מה שירצה. **ומשנינן: קסבר רב כל כי האי גוונא** — כלומר, כל שטר שיש בו הנפק והוא ועדיו על המחק — לא סמכינן אאשראתא, ולא תתקיים אלא בהכרת ידי עדים הכתובים על המחק. והלכך, הרחיק שני שיטין את האשראתא מן העדים מלמעלה וטיטיו — כשר, וסמכינן אאשראתא, דהא לא כתיבי הוא ועדיו על המחק דנימא כי האי גוונא אין מקיימין, ובית דין אטיוטא לא חתימי אלא אעיקר השטר. הלכך כשר השטר והאשראתא. **וריב יוחנן אומר לא שנו** — הרחיק את העדים בשיעור שני שיטין פסול. **אלא בין העדים לשטר אבל בין העדים לאשראתא אפילו שיטה אחת פסול** — ואף על גב דמטיינ. ומפרש טעמא דרבי יוחנן, דקסבר: שטר שכתוב בולו בשיטה אחת, וגם העדים חתומין באותה שיטה — כשר. ויכול לחתוך את העליון, ויכתוב שטר ועדים פסולים באותה שיטה, ואנו נסמוך אאשראתא לקימן. ואם השטר בולו בשיטה אחת והעדים בשיטה אחרת — פסול. ונראה בעיני טעמו של דבר הוא ועדיו בשיטה אחת כשר — דלא פלוג רבנן בין שטר גדול לשטר קטן שיהא קטן פסול יותר מן הגדול. אבל אם בולו בשיטה אחת, ועדיו בשיטה אחרת — פסול. והיינו טעמא, דאמרינן לעיל: הרחיק שיטה אחת חלק

ואם תאמר – והלא חוזר הוא ומחזק את השטר, וזיף, וחתמי סהדי! ומשנינן: אין דומה חתימת העדים, שחתום על המחק שנמחק פעם אחת, לכתיבת השטר הכתוב על נמחק שתי פעמים, ויהא ניכר הזיוף, **וניחוש דלמא שדי** — בעל השטר דיוקא בקלף במקום חתימת העדים קודם שתחתמו, ומחקו, וחזר וכתב על כל הקלף, ומחקו כולו, וחתמו העדים בקלף שנמחק שתי פעמים, והשטר נכתב על המחק פעם אחת. וכי הדר מחזק ליה כדי לכתוב עליו זיוף — הוה ליה נמחק שתי פעמים כמו שנמחק מקום חתימת העדים שתי פעמים. **אלא אם כן** נמחק **בפניהם** — ואם יראו מקום חתימתן משונה במחיקה מן העליון — לא יחתומו. **עדיו על המחק כשר** — אם מכירין לחתימתן, או שהיה כתב ידם במקום אחר.

&הוא על המחק כו' פסול — שמא מחק את השטר וזייפו. **השתא נמי** — חזור עוד ומחק ומזייף. [ומקשינן]: והא אמרת אינו דומה כו'. ומשנינ: הני מילי היכא דחתמי סהדי על המחק, בין שיש שני מיני מחקים בשטר אחד זה אצל זה — יכול להכיר מי נמחק יותר מחבירו. **למחקא דהא מגילתא** — זה עב וזה דק, ומחק של קלף עב אינו ניכר כל כך. ונקבל **תיובתא דיהיבו בי דינא** — שלא יפסיד בעל השטר עדות של עדיו, ואחר כך נמחק ונכתוב בהדיא מגילתא גופא, ונדמייה. אית ספרים דגרסינן בהה: ונישוהייה. אמר רבי ירמיה חרושתן לבית דין טוענין, ולא ידעו להדקדק כל כך או להשהותו להכשיר שטר פסול, הלכך פסקוהו למילתיה, ופסלו כל שטר שעל המחק ועדיו על הנייר. ואית דלא גרסי "ונשהייה", וגרסי: רבי ירמיה אומר חיישינן לבית דין טוענין, ואין נותנין לב לדמות ולמחוק. ובמקום תירוץ רב הרשעיא תירץ רב ירמיה כך. **חשיב רבי לדברי רבי חנינא בן גמליאל** — שאמר: מקושר יכול לעשותו פשוט.

והלא

יומו לגמחק בן שני ימים. - **ולישהנייהי!** אמר רבי ירמיה: חיישינן לבית דין טוענין. **"רבי חנינא בן גמליאל אומר: מקושר"** וכו'. השיב רבי לדברי רבי חנינא בן גמליאל:

והלא

וְאִם תֹּאמַר: מוֹחֵק וְחוֹזֵר וּמוֹחֵק - אֵינוֹ דּוֹמֶה נִמְחַק פַּעַם אַחַת לְנִמְחַק שְׁתֵּי פְּעָמִים. - וְלִיחוּשׁ דִּלְמָא שָׁדֵי דְּיוֹקָא אֲמָקוֹם עֵדִים מֵעִיקָּרָא וּמָחֵיק לֵיהּ, דְּכִי הַדַּר מָחֵיק לֵיהּ לְהָאִי, הָוֶה לֵיהּ אִידֵי וְאִידֵי נִמְחַק שְׁתֵּי פְּעָמִים! אָמַר אַבַּיֵי, קָסָבַר רַב: אֵין הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל הַמַּחַק אֶלָּא אִם כֵּן נִמְחַק בִּפְנֵיהֶם. מֵיתִיבִי: הוּא עַל הַנְּייָר וְעֵדָיו עַל הַמַּחַק - כָּשֵׁר; וְנִיחוּשׁ דִּלְמָא מָחֵיק לֵיהּ וְכָתַב מֵאי דְּבָעָא, וְהֵוֵי לֵיהּ הוּא וְעֵדָיו עַל הַמָּחַק! דְּכָתְבִי הָכִי: "אֲנַחְנָא סָהֲדֵי חֲתַמְנָא עַל מָחֲקָא וּשְׁטָרָא כָּתַב עַל נַיְירָא". - דִּכְתְבִי הֵיכָא? אִי מִלְּתַחַת - גַּיִז לֵיהּ, אִי עִילָּאֵי - מָחֵיק לֵיהּ! - דִּכְתְבִי בֵּין סָהֲדָא לְסָהֲדָא. - אִי הָכִי, אֵימָא סֵיפָא: הוּא עַל הַמָּחַק וְעֵדָיו עַל הַנְּייָר - פָּסוּל; אַמַּאי פָּסוּל? הָכָא נָמֵי נִכְתְּבוּ הָכִי: "אֲנַחְנָא סָהֲדֵי חֲתַמְנָא עַל נַיְירָא וּשְׁטָרָא עַל מָחֲקָא"! [וְהָשְׁתָּא] נָמֵי! מַאי אָמְרַתְּ? מוֹחֵק חוֹזֵר וּמוֹחֵק - הָא אָמְרַתְּ: אֵינוֹ דּוֹמֶה נִמְחַק פַּעַם אַחַת לְנִמְחַק שְׁתֵּי פְּעָמִים! - הָנֵי מִילֵּי הֵיכָא דַּחֲתִימִי סָהֲדֵי אֲמָחֲקָא, הֵיכָא דְּלָא חֲתִימִי סָהֲדֵי אֲמָחֲקָא אֶלָּא אַנַּיְירָא - לָא יָדְעִי. - וְלִיתֵי מְגִילְתָא אַחֲרִיתִי וְלִמְחוֹק וְלִידְמֵי! - לָא דָּמֵי מָחֲקָא דְּהָא מְגִילְתָא לְמָחֲקָא דְּהָא מְגִילְתָא. - וְלִקְבְּלָה לְחֲתִימוֹת יָדָא דְּסָהֲדֵי בְּבֵי דִינָא, וְלִמְחוֹק וְלִידְמֵי! אָמַר רַב הוֹשַׁעְיָא: אֵינוֹ דּוֹמֶה נִמְחַק שְׁתֵּי פְּעָמִים לְבֵית דִּין טוֹעִין. וְלִישְׁהֲנִייהִי! אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: חֲיִישִׁינַן לְבֵית דִּין טוֹעִין. וְהָא לָא חָשׁ לֵיהּ רַב חִסְדָּא, וְאָמַר: מְקוּשָּׁר יָכוֹל לְעָשׂוֹתוֹ פָּשׁוּט! וְהָא אִיכָּא דְּרַב חִסְדָּא דְּאָמַר: מְקוּשָּׁר יָכוֹל לְעָשׂוֹתוֹ פָּשׁוּט! - הָתָם שָׁאנֵי, דְּאִיכָּא סָהֲדֵי דְּחָתְמִי עַל הַמָּחַק. וְהָא אִיכָּא סָהֲדֵי דְּחָתְמִי עַל הַמָּחַק! - הָתָם שָׁאנֵי, דְּאִיכָּא סָהֲדֵי דְּחָתְמִי עַל הַנְּייָר. וְהָא אִיכָּא סָהֲדֵי דְּחָתְמִי עַל הַנְּייָר! - הָתָם שָׁאנֵי, דְּאִיכָּא סָהֲדֵי דְּחָתְמִי עַל הַנְּייָר וְעַל הַמָּחַק. וְהָא אִיכָּא סָהֲדֵי דְּחָתְמִי עַל הַנְּייָר וְעַל הַמָּחַק! - הָתָם שָׁאנֵי, דְּאִיכָּא סָהֲדֵי דְּחָתְמִי עַל הַנְּייָר וְעַל הַמָּחַק וְעַל הַמָּחַק. וְהָא אִיכָּא סָהֲדֵי דְּחָתְמִי עַל הַנְּייָר וְעַל הַמָּחַק וְעַל הַמָּחַק וְעַל הַמָּחַק! - הָתָם שָׁאנֵי, דְּאִיכָּא סָהֲדֵי דְּחָתְמִי עַל הַנְּייָר וְעַל הַמָּחַק וְעַל הַמָּחַק וְעַל הַמָּחַק וְעַל הַמָּחַק! - הָתָם שָׁאנֵי, דְּאִיכָּא סָהֲדֵי דְּחָתְמִי עַל הַנְּייָר וְעַל הַמָּחַק וְעַל הַמָּחַק וְעַל הַמָּחַק וְעַל הַמָּחַק וְעַל הַמָּחַק! - הָתָם שָׁאנֵי, דְּאִיכָּא סָהֲדֵי דְּחָתְמִי עַל הַנְּייָר וְעַל הַמָּחַק

השתא הוא דאוחפ מינאי — פירוש: ומפסדי הלקוחות שלא כדין. אבל משום פסידא דלוה — לא איכפת לן, דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה כשלוה בהאי שטרא, כדפרישית לעיל גבי עדים, דלית לן למיפסל לשטרא משום שיהכל לזיף על העדים עצמן, להוציא עליהם כתב ידן — דאינהו דאפסדו אנפשייהו. אי נמי, יש לומר: דאין לחן הפסד ללקוחות, כגון דכתב זה השטר בלא אחריות, ואפילו הכי חיישינן לפסידא דלוה — שאין זה הפסד שיהא הלוה יודע ליזהר כל כך, ולא מסיק אדעתיה שיבא לידי זיוף.

בשנת פלוני — נראה לרבינו יצחק דהאי "ארכן" לאו היינו מלך, אלא ממונה, שמסירים אותו משררתו לאחר שנה ואין ממונה עולמית. והיינו דפריך: דלמא עברהו ואמלכוהו, ואף על גב דקרי ליה מלך — כן דרך לקרות שררה לשון מלוכה, כדאמר "מלך רבה" (ברכות סד, א), ואבל אי "ארכן" היינו מלך — אינו דרך שיעבירוהו ממלכותו.

הינא אחת — לשון יווני הוא, כדאמר (שבת לא, ב): בלשון יווני קורין לאחד "הינא". ושקוד: דמאי קא משמע לן? דאם אמר "הריני נזיר שתי נזירות" דהוה חייב שתי נזירות: אבל אי אמר "הריני נזיר אחת", מה לי לשון עברי ומה לי לשון יווני, מה לי לשון לעז! ויש לומר: דאם אינו יודע מהו לשון דיגון טריגון, ואמר "הריני נזיר דיגון, טריגון", ואינו משמע בלשון הקדש כמו דיגון שתים כו', דאהי הוי לשון לועז. והא קא משמע לן דהוי בלשון חכמים, וחייב אם אמר "דיגון" שתי נזירות. וכי האי גונא אמרינן (בנדרים) (י, א): "הריני נזיר, נזיר, פזיר", איכא דאמרי לשון נברים הכי, ואיכא דאמרי לשון חכמים (שבדו) להיות נזיר בו. **עיין** תפלה — הוא רע כשמהרהר בתפלתו, כדאמרינן בברכות (נה, א): המעיין בתפלתו בא לידי כאב לב, כדאמרינן התם: אלו דברים המזכירים עונותיו של אדם: קיר נטוי, ועיון תפלה. והשתא הוי דומיא דהרהור עבירה ולשון הרע, שאינו מצוה. אבל אינו נראה, דלמה אינו ניצול בכל יום? הרבה בני אדם אינם מצפים מתי יבא לתפלתם, שאינם מכוונים כל כך שיצפו לתפלתם! ונראה לרבי: דעיון תפלה שהוא רע — שאינם מכוונים לתפלתם, כדאמרינן (שבת קכו, א) באלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בו' — ועיון תפלה, ומזה אין אדם ניצול בכל יום, שאין שום אדם יכול לכוין בתפלתו היטב. והכי אמר בירושלמי (ברכות פרק "היה קורא" הלכה ו') אמר רבי מתניה: מחזקנא טיבותא לרישא דכר מטי למודים כרע מגרמיה.

באתרא

וְהָלְאָה אֵינוֹ דּוֹמֶה זְמַנּוֹ שֶׁל זֶה לִזְמַנּוֹ שֶׁל זֶה; פָּשׁוּט, מָלַךְ שָׁנָה - מוֹנִין לוֹ שָׁנָה, שְׁתַּיִם - מוֹנִין לוֹ שְׁתַּיִם; מְקוּשָּׁר, מָלַךְ שָׁנָה - מוֹנִין לוֹ שְׁתַּיִם, שְׁתַּיִם - מוֹנִין לוֹ שָׁלֹשׁ. וְיִמְנִין דַּיְיקָא מִינַיהּ זוּזֵי בְּמִקּוּשָּׁר וּמִיתְרְמֵי לֵיהּ זוּזֵי בֵּינֵי בֵינֵי וּפָרַע לֵיהּ, וְאָמַר לֵיהּ: הַב לִי שְׁטָרָא, וְאָמַר לֵיהּ: אֵירְכַּם לִי, וְכָתַב לֵיהּ תַּבְרָא, וְכִי מָטֵי זְמַנֵּיהּ מְשַׁמֵּי לֵיהּ פָּשׁוּט, וְאָמַר לֵיהּ: הָנֵי הָשְׁתָּא דַּיְיקַתְּ מִינַּאי! - קָא סָבַר: אֵין כּוֹתְבִין שׁוֹבָר. וּמִי בָּקֵי רַבִּי בְּמִקּוּשָּׁר? וְהָא הַהוּא מְקוּשָּׁר דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי, וְאָמַר רַבִּי: שָׁטָר מְאוּחָר זֶה! וְאָמַר לוֹ זוּנִין לְרַבְּךָ: כָּךְ מְנָהֲגָהּ שֶׁל אוּמָּה זוֹ, מָלַךְ שָׁנָה - מוֹנִין לוֹ שְׁתַּיִם, שְׁתַּיִם - מוֹנִין לוֹ שָׁלֹשׁ! - בָּתַר דִּשְׁמָעָהּ מִזּוּנִין סְבָרָה. הַהוּא שְׁטָרָא דַּהֲוָה כָּתַב בֵּיהּ "בִּשְׁנַת פְּלוֹנִי אַרְכָּן", אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: יְבֹרַךְ אֵימָתַי עָמַד אַרְכָּן בְּאַרְכְּנוּתֵיהּ. - וְדִלְמָא דְּאַרִיךְ מַלְכוּתֵיהּ! - אָמַר רַב הוֹשַׁעְיָא: כָּךְ מְנָהֲגָהּ שֶׁל אוּמָּה זוֹ, שָׁנָה רִאשׁוֹנָה קוֹרִין לוֹ "אַרְכָּן", שֵׁנִיָּה - קוֹרִין לוֹ "דִּיגוֹן". - וְדִלְמָא עֲבוֹרֵי עֲבוּרֵיהּ וַהֲדַר אוֹקְמוּהוּ! אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: הַהוּא - "אַרְכָּן דִּיגוֹן" קְרָאוּ לֵיהּ. תָּנוּ רַבָּנָן: "חֲרִינִי נְזִיר הֵינָא", סוֹמְכוֹס אוֹמֵר: "הֵינָא" - אַחַת, "דִּיגוֹן" - שְׁתַּיִם, "טְרִיגוֹן" - שָׁלֹשׁ, "מֶטְרִיגוֹן" - אַרְבַּע, "פֶּנְטִיגוֹן" - חָמֵשׁ. תָּנוּ רַבָּנָן: בֵּית עָגוֹל, דִּיגוֹן, טְרִיגוֹן, פֶּנְטִיגוֹן - אֵינוֹ מְמַמֵּא בְּנִגְעִים, טֶטְרִיגוֹן - מְטַמֵּא בְּנִגְעִים. מָנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנָן: לְמַעְלָה אוֹמֵר "קִיר" "קִירוֹת" - שְׁתַּיִם, לְמַטָּה אוֹמֵר "קִיר" "קִירוֹת" שְׁתַּיִם - הֲרֵי כָּאן אַרְבַּע. הַהוּא מְקוּשָּׁר דַּאֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי, וַאֲמַר רַבִּי: אֵין זְמַן בָּזֶה? אָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר רַבִּי לְרַבִּי: שָׁמָא בֵּין קְשָׁרָיו מוּבְלָע? פַּלֵּיהּ וְחַזֵּיהּ. הֲדַר חֲזָא בֵּיהּ רַבִּי בְּבִטּוּשׁ, אָמַר לֵיהּ: לָאו אָנָא כְּתַבְתֵּיהּ, רַבִּי יְהוּדָה חַיְיטָא כְּתַבְתֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: כְּלָךְ מִלְּשׁוֹן הָרַע הַזֶּה. יְמִנִין הָוֶה יָתִיב קַמֵּיהּ וְקָא פָּסֵיק מִילְּשׁוֹן הָרַע הַזֶּה. אָמַר לֵיהּ: לָאו אֲנָא כְּתַבְתֵּיהּ, רַבִּי יְהוּדָה חַיְיטָא כְּתַבְתֵּיהּ. אָמַר לֵיהּ: כְּלָךְ מִלְּשׁוֹן הָרַע הַזֶּה. - בְּשְׁלָמָא הָתָם אֵיפָא לְשׁוֹן הָרַע, אֶלָּא הָכָא מַאי לְשׁוֹן הָרַע אִיפָּא? - מִשּׁוּם דְּרַב דִּימִי. דְּתָנוּ רַב דִּימִי בַּר כָּפְרָא: לְעוֹלָם אַל יַסְפֵּר אָדָם בְּטוּלְתָּהוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, שְׁמָּתוֹךְ שֶׁהוּא מְסַפֵּר בְּטוּלְתָּהוֹ בָּא לִידֵי רָעָתוֹ. אָמַר רַב עַמְרָם אָמַר רַב, שָׁלֹשׁ עֲבֵירוֹת אֵין אָדָם נִיצּוֹל מֵהֶן בְּכָל יוֹם: הִרְהוּר עֲבֵירָה, וְעַיִן תִּפְלָה, וְלָשׁוֹן הָרַע. - לָשׁוֹן הָרַע סָלְקָא דַּעְתָּךְ?! אֶלָּא

וזה אין זמנו של **פשוט** כזמנו של **מקושר** — דאילו זמנו של פשוט, אם נכתב בשנה ראשונה שעמד המלך — אין מונין לו אלא שנה, שתים — מונין לו שתים. אבל מקושר, אם מלך שנה — כותבין בשטר שתים, שתים — מונין לו שלש. כלומר, מקדימין לו שנה, שהרי מנהג האומה כדלקמן להקדים למלך שנה. ושמא לכבוד המלך היו עושין כבור בבור החזיק במלכותו שתי שנים. וחכמים תקנו לכתוב במקושר כמנהג האומה, כדי לתת חילוקים הרבה ותומרות במקושר, משום תקנת הכהנים הקפדנים, כדאמרינן לעיל, כדי שלא יהא נוח לגרש נשותיהן. ומקשינן: **דלמא** יוזף ליה **במקושר** — דמוסיף ליה שתא, ופריעה בתוך שנתו. ואמר ליה: אירכס לי שטרא, וכתיב ליה שובר, ובתר הכי משוי ליה פשוט, ואמר ליה: בתר דכתבית לך האי שובר הדרת ויזפת מינאי, ושטר שלי מוכיח, דזמנו בתר זמן השובר. ופרקינן: אין כותבין שובר, ולעולם לא פרע ליה עד דקרע (ליה) לשטרא. ופלוגתא היא לקמן בפירקין בכתיבת השובר. **ומי בקי רבי במקושר** — דאמר: זמנו של זה לא כזמנו של זה. **והא ההוא דאתא לקמיה דרבי** — בשנה ראשונה של מלך, וכתוב בו שתים. ואמר רבי: מאוחר הוא זה. **זונין** — שם חכם. **כך מנהגה בו'** — דרבנן תקון במקושר כי ההוא מנהג, לדפריך מצות וחוקים בין פשוט למקושר, כדאמרן בריש פירקין. **ומשני: בתר דשמעה מזונין** — אותיב לרבי חנינא. **ההוא שטר** — פשוט. **דהוה כתב ביה בשנת פלוני ארכן** — לזה פלוני מפלוגו, ולא הוה כתב ביה כמה שנים למלכותו של אותו מלך, או ראשונה או שניה או שלישית. "ארכן" זה מלך, ובשנה ראשונה קורין לו ארכן בדלקמן, לפי שעתה מתוקן הוא, כמו "אריך או לא אריך" (סוכה מד, ב), וכמו "ועדות מלכא לא אריך לנא למחזא" (עזרא ד) — לא נאה ויפה לנו לראות עדותו של מלך ודרפתו. **יבוק איתתי עמד ארכן במלכותו** — כי בשנה הראשונה של מלכותו נכתב שטר זה, ומהדהיא שתא טרפי בעלי חובות ללקוחות. **דאריך במלכותו** — כלומר, לאחר שהארין ומלך כמה שנים לזה פלוני זה מפלוגו. ולא יטרפו ללקוחות אלא מיכן ולהבא: **שנה ראשונה** קורין לו **ארכן** — מתוקן למלכות מחדש. דינון — לשון שנים, וקרוב ללשון לעז שלנו. **ודלמא עבודי עבריהו** — ממלכותו, והדר אמלכוהו לסוף שנתים ושלש, ומיקרי נמי ארכן, ושמא השטר נכתב בשמלך בשניה, ואמאי יגבה מזמן ראשון? **ארכן** דינון קרי ליה — לפי שההזיורהו למלכותו אחר שהעבירוהו. **תנו רבנן הריני נזיר הינא סומכוס אומר הינא אחת** — כלומר, אם לא פירש כמה נזירות נזר, ואמר "הריני נזיר הינא" — היינו נזירות אחת, לשלשים יום, וכולם — הינא דיגון טריגון — כולן לשון לעז שלנו הם. דינון **שתים** — והיכי נזיר ששים יום. **בית** עגול — העשוי כבבשן, שאין לו שום פינת קרן זוית.

דינון — פינות שתים, מצד אחת עגול ורצו אחת יש לו שתי פינות. **טריגון** — דעביד כחורצבא, ויש בה שלש פינות. **פינטיגון** — יש לו חמש פינות (בזה), **טטריגון** — מרובע. **מנא הני מילי** — דאין מטמא בנגעים אלא מרובע. **למעלה** — הוא יכול לומר "והנה הנגע בקיר הבית". ובתב "קירות". **הרי כאן ארבע** — והיינו מרובע, אבל בית עגול — כולו קיר אחת. "ומראהו שפל מן הקיר" לגופיה אתא. ובפירוש רבינו חננאל: כיוצא בו אמור, אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא יראת השם, שנאמר (איוב כח) "הן יראת ה'" שכן בלשון יוני קורין לאחת "הינא". ושמא בספריהם כתובה. **הוא היה בביישות** — כסבור שהוא כתבו. וברצונו לא היו עושין מקושר אלא פשוט, לפי שטועים בו. אי נמי, לפי שהיה מובלע בין קשריו יותר מדאי, שרבי עצמו טעה בו. **יהודה חייטא** — כן שמו. **כלך מלשון הרע הוה** — כלומר, לא היה לך להטיל אשמה עליו, היה לך לומר: איני כתבתיו. **מאי לשון הרע איבא** — והלא בשבחו של רבינו יצחק חייטא דיבר, בשאמר יהודה חייטא כתבתיו! **בא לידי רעתו** — לידי גנותו, מתוך שמרבין בשבחו — מזכירין שם גנות שבו. **עיין תפלה** — יש מפרשין: שלאחר שהתפלל דן בלבו שישלם לו הקדוש ברוך הוא שכרו, ועשה הקדוש ברוך הוא צרכיו, וישמע תפלתו, לפי שהתפלל בכוונה.

אבק לשון הרע — כגון דאמרי "נורא בי פלניא", בערכין (טו, ב). **רוב בגול** — רוב בני אדם חשודין על הגזל, כעין גזל, שמזרין להתירא במשא ובמתן, לעבד איש מריזח דראוי לו לחבירו. **ותנא קמא ליית ליה מנהגא דמדינה** — בתמיה, אם רבן שמעון בן גמליאל בא לומר שדיני פשוט ומקושר המפורשין לתנא קמא, אם יש מדינה שנהגו לשנות דינם בענין אחר, הכל כמנהג המדינה — והלא תנא קמא נמי מודה בהא! **אמר אביי באתרא דנהיגי כו'** — אתא לפרש אביי באיזה מנהג המדינה מצו לפלוגי תנא קמא ורבן שמעון. **קפידא** — ואם גט אשה — פסול לגרש בו. **מר סבר קפידא** — ואף על גב דמנהג המדינה בין בפשוט בין במקושר, בין דאמר ליה בפשוט — קפידא הוא, ויפסל המקושר. ורבן שמעון סבר: הכל כמנהג המדינה, כלומר מראה מקום הוא לו, שאם טורח לו לכתוב מקושר — יכתוב פשוט. ומיהו, אם יכתוב מקושר — טפי ניחא ליה, שהרי מנהג המדינה בשניהם. **אם הטעה לשבח** — בקדושין, האומר "התקדשי לי בדינר של כסף" ונמצא של זהב. אבל בשבח יוחסין — "על מנת שאני לוי" והוא כהן — לא אמר רבי שמעון מקודשת, דהא מציא היא למימר: מסאנא דרב מכרתי לא בעינא. הטעה לשבח היינו מראה מקום — מתרצה בשל כסף, וכל שכן בשל זהב. ובמתקדשת על ידי שלוחה מוקמינן לה התם.

&פסול — שהיא אינה רוצה להתבייש במקום אחר. **ורבי אלעזר מכשיר** — דסבר: מראה מקום הוא לו, לטרוח וללכת בשבילה עד אותו מקום. ואם יחפוץ ללכת יותר — תבוא עליו ברכה. **אמר אביי לא נצרכא** — למיתני עד אחד בפשוט פסול, אלא היכא דקמסייע ליה עד אחד בעל פה, ואתא מתניתין לאשמועינן דלא סמכינן אשטרא לטרוף מלקוחות, דשני עדים הכתובים בשטר הוא דמפקי ליה לקלא, ואינו אלא כמלוה על פה, וטרפה מבני חרי, כדין המלוה את חבירו בעדים בלא שטר. וגם הלוה יכול לומר: פרעתי, ולא יכול המלוה לטעון ללוה: היה לך לקרוע שטר שבידי. מכיון שלא נעשה כתיקון חכמים — לא חשבו הלוה, ולא נזכר לשואלו למלוה. **אמימר אכשר בעד אחד בכתב** — וכתב ידו מקויים ממקום אחר בעדים, ועד אחד נמי בעל פה מסהיד על אותה מלוה. ונראה בעיני דלגמרי מכשיר, אפילו לטרוף מלקוחות כאילו נחתמו שני עדים, דעד אחד בשטר ועד אחד בעל פה מפקי ליה לקלא. ונראים הדברים כן, דסתם מכשיר — לגמרי משמע. **אי הכי קשיא מתניתין** — דפרכינן: פשיטא. ומשני:

באתרא דנהיגי בפשוט ואמר ליה זיל עביד לי פשוט ועבד ליה מקושר — משמע: משום דאמר ליה "עביד לי פשוט". אבל אי אמר ליה סתמא ליה "זיל עביד לי גיטא", ועביד ליה מקושר — כשר, אף על גב דבאתרא דנהיגי בפשוט. ובקדושין אמר: אף על גב דלא אמר כי אם "עביד לי גיטא", דהכי איתא בגירסא התם: באתרא דנהיגי בפשוט ועבד ליה מקושר.

אמר אביי לא נצרכא אלא בעד אחד בו' — הכא משמע: דוקא אחד בכתב ואחד בעל פה, הא שנים בכתב כל אחד בפני עצמו — מצטרפין, ואליבא דרבי יהושע בן קרחה, וכמאן דאמר (סנהדרין ל, ב) הלואה אחר הלואה מצטרפין. אי נמי, למאן דאמר לא מצטרפין, שני שטרות של עד אחד, כגון הודאה אחר הודאה, שמפרש בכל אחד ואחד "ממה דאודי לן בהאי שטרא אודי נמי קמי פלניא" — מצטרפין. דאי לא מצטרפין נמי בכי האי גוונא — לינקוט הא, וכל שכן אחד בכתב ואחד בעל פה. ומיהו יש לדחות: דעד אחד בכתב ועד אחד בעל פה לא מיירי בכהאי גוונא דהוה שייך למינקט ביה שניהם בכתב, וכגון ששנים מעידים שראו שלוה או שמעו שהודה, דכי האי גוונא הוי שייך למינקט שניהם (בכתב) אין מצטרפין, אם אינו מצטרף שם. אלא מיירי כגון שאותו שבכתב מעיד על ההלואה שראה אותה, ושבעל פה מעיד שראה שמסר השטר הזה לו, שהעיד תחתם בו, דבכי האי גוונא לא הוה מצי למינקט שניהם בכתב. ולהכי קשה נמי לאמימר, שהרי יש במסירת שטר זה שני עדי מסירה, שהעיד תחתם הוא בעד מסירה, דמוכיח שמסרו לו מלוה, שהוא לא היה הותם אלא בצווי של לוה. והעד שבעל פה מעיד שמסרו לוה למלוה — הלכך כשר אף על פי שלא חתם עליו אלא עד אחד, שהרי על מסירתו יש שני עדים, וקיימא לן כרבי אלעזר. אבל שניהם בכתב יהיו כ — פסולין לבולי עלמא, שאין על כל שטר ושטר אלא עד אחד. וסברא הוא, דלא אשכחן בשום מקום שטר בעד אחד לבד שיועיל. והכי משמע נמי מדחשיב עד אחד בכתב ועד אחד בעל פה בזוה אחר זה, ואי הוי שניהם מעידין על ראיית המלוה או על שמיעת הודאה — אמאי קרי להו זה אחר זה? הלא יכולין להיות כאחד, כגון שכתב בשטר "בפני פלוני אני החתום ובפני פלוני, לוה פלוני מפלוני מנה", ושבעל פה מעיד "בפני פלוני ובפני פלוני החתום, לוה פלוני מפלוני"! ולפי מה שפירשתי, דעד אחד שבעל פה היינו שמעיד על מסירת שטר שחתום בו העד — אתי שפיר הא דבעי לקמן סתמא בעד אחד בכתב ועד אחד בעל פה אי מצטרפי, דמשמע סתמא בלא פירוש שלא ראו שניהם כאחד, שההלוואה והמסירה לא היו כאחד, שלא היה יכול למצוא שניהם מעידין על ההלוואה אלא בענין זה. שאם מעידין כל אחד על ראיית המלוה

אֵלָּא, אֲבַק לָשׁוֹן הָרַע. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: רוֹב בְּגַזָּל, וּמִיעוּט בַּעֲרָיוֹת, וְהַכֹּל בְּלָשׁוֹן הָרַע. - בְּלָשׁוֹן הָרַע סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא, אֲבַק לָשׁוֹן הָרַע. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הַלֵּל מִמְּנַהֵג הַמְּדִינָה". וְתָנָא קָמָא לַיְת לֵיהּ מִנְהֲגָא מְדִינָה?! אֲמַר רַב אַשִׁי: בְּאַתְרָא דְּנָהֲגִי פָּשׁוּט, וַאֲמַר לֵיהּ: "עֲבִיד לִי פָּשׁוּט", וַאֲזַל עֲבַד לֵיהּ מְקוּשָּׁר - קָפֵידָא; נְהֲגִי מְקוּשָּׁר, וַאֲמַר לֵיהּ: "עֲבִיד לִי מְקוּשָּׁר", וַאֲזַל עֲבַד לֵיהּ פָּשׁוּט - קָפֵידָא; כִּי פְּלִיגִי - בְּאַתְרָא דְּנָהֲגִי בְּפָשׁוּט וּמְקוּשָּׁר, וַאֲמַר לֵיהּ: "עֲבִיד לִי פָּשׁוּט", וַאֲזַל עֲבַד לֵיהּ מְקוּשָּׁר - מָר סָבַר: קָפֵידָא, וּמַר סָבַר: מַרְאָה מָקוֹם הוּא לוֹ. אָמַר אַבָּיֵי: רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי אֶלְעָזָר, כּוּלְּהוּ סָבְרִי לְהוּ: מַרְאָה מָקוֹם הוּא לוֹ. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל - הָא דַּאֲמָרַן. רַבִּי שִׁמְעוֹן - דִּתְנַן, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם הִטְעָה לְשֶׁבַח - הֲרֵי זוֹ מְקוּדֶּשֶׁת. רַבִּי אֶלְעָזָר - דִּתְנַן: הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה "הִתְקַבֵּל לִי גִּיטֵּי מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי", וְקִיבְּלוּ לָהּ מִמָּקוֹם אַחֵר - פָּסוּל, וְרַבִּי אֶלְעָזָר מְכַשֵּׁר; מָר סָבַר: קָפֵידָא, וּמַר סָבַר: מַרְאָה מָקוֹם הוּא לוֹ. [פָּשׁוּט שֶׁכָּתוּב בּוֹ אֶחָד" כו'**]. בְּשִׁלְמָא מְקוּשָּׁר שֶׁכָּתוּב בּוֹ שְׁנֵי עֵדִים פָּסוּל - אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וּבְעָלְמָא כָּשֵׁר הָכָא נַמִּי כָּשֵׁר, קָא מַשְׁמַע לָן דְּפָסוּל. אֶלָּא פָּשׁוּט שֶׁכָּתוּב בּוֹ עֵד אֶחָד - פְּשִׁיטָא? אֲמַר אַבָּיֵי: לָא נִצְרְכָא, דַּאֲפִילּוּ עֵד אֶחָד בְּכִתְבָם וְעֵד אֶחָד בְּפֶה. אֲמַימָר אַכְשַׁר בְּעֵד אֶחָד בְּכִתְבָם וְעֵד אֶחָד עַל פֶּה. אֲמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְאֲמַימָר: וְהָא דְּאַבַּיֵי מַאי? אֲמַר לֵיהּ: לָא שָׁמַעְתָּ לִי, כְּלוֹמַר לָא סְבִירָא לִי. - אֶלָּא קַשְׁיָא מִתְּנִיתִין!**

מה התם פסולא דאורייתא — למאן דאמר בפרק "המגרש" (גיטין פו, א) גבי יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד הולד כשר — בכתב ידו ועד דוקא, אבל כתב סופר ועד פסול לגמרי — אתי שפיר. אבל למאן דאמר נמי התם: כתב סופר ועד נמי כשר הולד, ואפילו בסופר דלא מובהק — קשה: אמאי קרי ליה הכא פסול דאורייתא? ויש לומר: דהדהיא כאביי דהכא סבירא ליה. אי נמי, הכא מירעי שהסופר בעצמו חתם, או שכתבו קרוב או פסול.

הכא נמי פסולא דאורייתא — לאו דאורייתא ממש, דגט מקושר מדרבנן הוי כדאמר לעיל. אלא מה שהולך ממזר מדרבנן, כי היכי דהוי ממזר בפסול פשוט — קרי ליה דאורייתא, ולאו דוקא. ורשב"ם פירש פסול דאורייתא — דלא גבי מבני חרי, ואין נראה לרבי; דאפילו כי הוי פסולא דרבנן לא היה גבי מבני חרי.

אימא נסבא — תימה לרבי: מאי קושיא? תפסת מועט תפסת! והכי הוי מצי לאוקמי דנסבא פחות מדינר. מיהו, עוד קשה: דבכתובות פרק בתרא (קי, ב) אמרינן: כתוב בו בבל — מגבהו ממעות שבבבל, כתוב בו כסף סתם — כל מה שירצה לזה מגבהו. פירוש: מטבע פחותה של כסף. ופריך: ואימא נסבא. ותימה: וכי נסבא פחותה מאיטר שאין בה רק [שמונה] פרוטות? ומאי שנא נסבא ממיני פרוטות? דהא "מה שירצה" קאמר התם — היינו מטבע פחות של כסף, מדפריך עלה: ואימא פריט, ומשני: פריטי דכספא לא עבדי אינשי — מכלל דמטבע פחותה של כסף דעבדי אינשי נותן לו. והכא נמי בשמעתין משמע הכי דרגיעי מאיסר, אם נפרש דמכח גריעותא מקשה "אימא נסבא", דאי לא גריע טפי מאיסר — ברישא הוי ליה לאקשויי "ואימא פריטי". ורבינו

מַתְנִיתִין: הָא קָא מְשַׁמַּע לָן, דִּשְׁנֵיהֶן בְּמִקּוּשָׁר כְּעֵד אֶחָד בְּפָשׁוּט, מָה הָתָם פְּסוּלָא דְאוֹרַיְיתָא, אַף הָכָא נַמִּי פְּסוּלָא דְאוֹרַיְיתָא, תֵּדַע, דִּשְׁלַחוּ מֵהָתָם חֲבֵרַיָּא לְרַבִּי יִרְמְיָה: עַד אֶחָד בְּכָתְבָהּ וְעֵד אֶחָד עַל פֶּה, מַהוּ שֶׁיְּצָטָרְפוּ? אֲלִיבָּא דְּרַבָּנָא קַמָּא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה לָא תִּיבְעֵי לָךְ, דַּאֲפִילּוּ שְׁנַיִם בְּכָתְבָהּ וּשְׁנַיִם עַל פֶּה לָא מְצָטָרְפִי, אֶלָּא כִּי תִּיבְעֵי לָךְ - אֲלִיבָּא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: שְׁנַיִם בְּכָתְבָהּ וּשְׁנַיִם עַל פֶּה הוּא דְּמְצָטָרְפִי, אֲבָל עֵד אֶחָד בְּכָתְבָהּ וְאֶחָד עַל פֶּה לָא מְצָטָרְפִי, אוֹ דִלְמָא לָא שָׁנֵא? תֵּלְמִידֵיכֶם נוֹטָה - שֶׁיְּצָטָרְפוּ. אָמַר לֵיהּ: מַנַּן הָכִי מַתְנִינַן לָהּ, דִּשְׁלַחוּ לֵיהּ חֲבֵרַיָּא לְרַבִּי יִרְמְיָה: שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ אֶחָד בְּבֵית דִּין זֶה וְאֶחָד בְּבֵית דִּין זֶה, מַהוּ בְּבֵית דִּין אֶצֶל בֵּית דִּין שֶׁיְּצָטָרְפוּ? אֲלִיבָּא דְּרַבָּנָא קַמָּא דְּרַבִּי נָתָן לָא תִּיבְעֵי לָךְ, דַּאֲפִילּוּ בְּחַד בֵּית דִּינָא נַמִּי לָא מְצָטָרְפִי, אֶלָּא כִּי תִּיבְעֵי לָךְ - אֲלִיבָּא דְּרַבִּי נָתָן: בְּחַד בֵּי דִּינָא הוּא דְּמְצָטָרְפִי, אֲבָל בְּתַרְתֵּי בֵּי דִּינָא לָא מְצָטָרְפִי, אוֹ דִלְמָא לָא שָׁנֵא? וְשָׁלַח לְהוּ: אֲנִי אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁאַתֶּם שְׁלַחְתֶּם לִי, אֶלָּא כָּךְ הָיָה מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם וְהִנִּיחַ אִשְׁתּוֹ מְעוּבֶּרֶת וְיָצְתָה וְיָלְדָה בְּנוֹ וְהִגְדִּיל וְלָמַד תּוֹרָה מִפִּי אָבִיו וְשָׁכַח, וְחָזַר וְלִמְּדוֹ אִמּוֹ וְשָׁכַח, וְחָזַר וְלִמְּדוֹ אָבִיו וְשָׁכַח, וְחָזַר וְלִמְּדוֹ אִמּוֹ וְשָׁכַח, וְכָךְ הָיָה שׁוֹנֶה לְפָנֵיהֶם בְּכָל יוֹם וְיוֹם עַד שֶׁלָּמַד מֵאָה סְדָרִים שֶׁלֹּא שָׁמַע מֵעוֹלָם וְלֹא שָׁכַח מֵעוֹלָם, וְכֵן הַרְבֵּה. וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא אָמְרוּ: אֲפִילּוּ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיָה אוֹמֵר לָהֶם הַלָּכָה לְאוֹתוֹ הַתַּלְמִיד וְהָיָה שׁוֹנֶה לָהֶם הַלָּכָה לְאוֹתוֹ הַתַּלְמִיד, לְפִי שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁהַלֵּב מְקַבֵּל כְּמוֹ הַשְׁנָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּבֵית דִּין זֶה, מַהוּ שֶׁיְּצָטָרְפוּ בְּבֵית דִּין זֶה וְחָזְרוּ וְהֵעִידוּ שְׁלַחוּ לֵיהּ: שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ בְּבֵית דִּין זֶה וְחָזְרוּ וְהֵעִידוּ בְּבֵית דִּין זֶה, מַהוּ בְּבֵית דִּין זֶה שֶׁיְּצָטָרְפוּ? אֲלִיבָּא דְּרַבִּי נָתָן לָא תִּיבְעֵי לָךְ, דַּאֲפִילּוּ בְּחַד בֵּית דִּינָא נַמִּי לָא מְצָטָרְפִי, אֶלָּא כִּי תִּיבְעֵי לָךְ - אֲלִיבָּא דְּרַבִּי נָתָן: בְּחַד בֵּי דִּינָא הוּא דְּמְצָטָרְפִי, אֲבָל בְּתַרְתֵּי בֵּי דִּינָא לָא מְצָטָרְפִי, אוֹ דִלְמָא לָא שָׁנֵא? וְשָׁלַח לְהוּ: אֲנִי אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁאַתֶּם שְׁלַחְתֶּם לִי, אֶלָּא כָּךְ הָיָה מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהָלַךְ לִמְדִינַת הַיָּם וְהִנִּיחַ אִשְׁתּוֹ מְעוּבֶּרֶת וְיָצְתָה וְיָלְדָה בְּנוֹ וְהִגְדִּיל וְלָמַד תּוֹרָה מִפִּי אָבִיו וְשָׁכַח, וְחָזַר וְלִמְּדוֹ אִמּוֹ וְשָׁכַח, וְחָזַר וְלִמְּדוֹ אָבִיו וְשָׁכַח, וְחָזַר וְלִמְּדוֹ אִמּוֹ וְשָׁכַח, וְכָךְ הָיָה שׁוֹנֶה לְפָנֵיהֶם בְּכָל יוֹם וְיוֹם עַד שֶׁלָּמַד מֵאָה סְדָרִים שֶׁלֹּא שָׁמַע מֵעוֹלָם וְלֹא שָׁכַח מֵעוֹלָם, וְכֵן הַרְבֵּה. וְכֵן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא אָמְרוּ: אֲפִילּוּ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה הָיָה אוֹמֵר לָהֶם הַלָּכָה לְאוֹתוֹ הַתַּלְמִיד וְהָיָה שׁוֹנֶה לָהֶם הַלָּכָה לְאוֹתוֹ הַתַּלְמִיד, לְפִי שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁהַלֵּב מְקַבֵּל כְּמוֹ הַשְׁנָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּמוֹתַב תִּלְתָא הֲוִינָא וְחַד לֵיתוֹהִי". וְעַל דָּא עַיְּילוּהוּ לְרַבִּי יִרְמְיָה בְּבֵי מִדְרָשָׁא. **משנה** כָּתוּב בּוֹ "זוּזִין מְאָה דְּאִינּוּן סְלָעִין עֶשְׂרִין" - אֵין לוֹ אֶלָּא עֶשְׂרִין; "זוּזִין מְאָה דְּאִינּוּן תְּלָתִין סְלָעִין" - אֵין לוֹ אֶלָּא מָנֶה. "כֶּסֶף זוּזִין דְּאִינּוּן" וְנִמְחַק - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁתַּיִם. "כֶּסֶף סְלָעִין דְּאִינּוּן" וְנִמְחַק - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁתַּיִם. "דְּרָכוֹנוֹת דְּאִינּוּן" וְנִמְחַק - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁתַּיִם. כָּתוּב בּוֹ מָנֶה וּמִלְמַטָּה מֵאתַיִם, מִלְמַעְלָה מֵאתַיִם וּמִלְמַטָּה מָנֶה - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַתַּחְתּוֹן. אִם כֵּן, לָמָּה כּוֹתְבִין אֶת הָעֶלְיוֹן? שֶׁאִם תִּמְחַק אוֹת אַחַת מִן הַתַּחְתּוֹן - יִלְמַד מִן הָעֶלְיוֹן. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנָן: "כֶּסֶף" - אֵין פָּחוֹת מִדִּינָר כֶּסֶף; "כֶּסֶף דִּינָרִין" וְ"דִינָרִין כֶּסֶף" - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנֵי דִּינָרִין כֶּסֶף; "כֶּסֶף בְּדִינָרִין" - אֵין פָּחוֹת מִבִּשְׁנֵי דִּינָרִין דְּהַב, כֶּסֶף. אָמַר מָר: "כֶּסֶף" - אֵין פָּחוֹת מִדִּינָר כֶּסֶף. וְאֵימָא: נִסְבָּא! אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: דִּכְתוּב בֵּיהּ "מַטְבֵּעַ". וְאֵימָא: פְּרִיטֵי! אָמַר רַב פַּפָּא: בְּאִתְרָא דְּלָא סָגֵי פְּרִיטֵי דִּכְסַפָּא. תָּנוּ רַבָּנָן: "דְּהַב" - אֵין פָּחוֹת מִדִּינָר דְּהַב; "דִּינָרִין דְּהַב" - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנֵי דִּינָרִין דְּהַב, כֶּסֶף. "דְּהַב דִּינָרִין" וְ"דִינָרִין דְּהַב" - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנֵי דִּינָרִין דְּהַב; דְּהַב בְּדִינָרִין - אֵין פָּחוֹת מִבִּשְׁנֵי דִּינָרִין כֶּסֶף, דְּהַב. אָמַר מָר: "דְּהַב" - אֵין פָּחוֹת מִדִּינָר דְּהַב. אֵימָא: נִסְבָּא! אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: דִּכְתַב בֵּיהּ "מַטְבֵּעַ". וְאֵימָא:

מִשְּׁנֵי: הָא קָא מְשַׁמַּע לָן — מִתְּנִיתִין דְּקָתֵי פָּשׁוּט שֶׁכְּתוּבוֹ בְּיַד עֵד אֶחָד פָּסוּל — שֶׁיִּלְמַד מִקּוּשָׁר מִמֶּנּוּ, וּלְהֵכִי תַּנְיֵיהּ לְעֵד אֶחָד, לְמֵימְרָא: מָה עֵד אֶחָד פָּסוּל דְּאוֹרַיְיתָא, כְּדִרְבִּיתָ (דברים יט) "לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ" בו' — אַף שְׁנַיִם שֶׁבְּמִקְּשָׁר הַטִּילוּ עָלָיו חֲכָמִים פְּסוּלָא דְאוֹרַיְיתָא, וְאִם גַּם — אֵינָהּ מְגוּרְשָׁת, וְאִם שֶׁטֶר מִלְּוָה הוּא — אֵינוֹ טוֹרֵף מִמְּשֻׁעְבָּדִי. אֲבָל אִם יֵשׁ שֵׁם עֵד אֶחָד בְּעַל פֶּה עִם עֵד אֶחָד הַחֲתוּם בְּשֹׁטֶר — אֵז יִהְיֶה הַשֹּׁטֶר כָּשֵׁר לְגַמְרֵי, דְּמִצְטָרְפִין. **תֵּדַע דִּשְׁלַחוּ לֵיהּ כוּ'** — וּשְׁלָח לְהוּ דְּמִצְטָרְפִין. דִּשְׁלַח לֵיהּ חֲכָמִים לְרַבִּי יִרְמְיָה לְבַתֵּר דְּאַפְסְקוּהוּ מִבֵּי מִדְרְשָׁא, כְּדַאֲמַר בְּפֶרֶק "לֹא יִחְפֹּר" (בבא בתרא כג, ב): אַפְקוּהוּ לְרַבִּי יִרְמְיָה מִבֵּי מִדְרְשָׁא, וְעַל דָּא עַיְּילוּהוּ כְּדַאֲמַרִינַן בְּמִסְקְנָא. **מַהוּ שֶׁיְּצָטָרְפוּ** — דִּנְיָמָא כְּמֵאן דְּחַתְּמִי תְּרוַיְיהוּ, בְּשׁטָר דְּמֵי, **אֲלִיבָּא דְּרַבָּנָא קַמָּא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה כוּ'** — פְּלוּגְתַּיְיהוּ בְּסַנְהֶדְרִין בְּפֶרֶק "זֶה בורר" (ל, א) דְּתַנְיָא: אֵין עֵדוּתוֹ מִצְטָרֶפֶת בֵּית דִּין עַד שֶׁיִּרְאוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר: שְׁמוֹנָעִין דְּבָרִיו שֶׁל זֶה הַיּוֹם, וְכִשֶּׁיָּבִיא חֲבֵירוֹ לְמָחָר שֶׁיּוֹמְעִין דְּבָרָיו. וְהֵנִי שְׁנֵי מַחְלוֹקוֹת, שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה וְרַבָּנָן וּדְרַבִּי נָתָן וְרַבָּנָן, הַתָּם מִפְּרָשׁ שִׁטְעָמָא, אֲבָל הָכָא אֵינָא קָרָא וְאֵינָא סְבִירָא. **הָשְׁתָּא** — הַשְׁנַיִם הַחֲתוּמִים בְּשׁטָר וְרוֹצִין אָנוּ לְקַיֵּים עֵדוּתוֹ בְּשׁטָר שֶׁהֵן חֲתוּמִין בּוֹ, אִי שְׁנַיִם בְּעַל פֶּה לְעִנְיַן לְגַבּוֹת מִמֶּנּוּ בְּעֵדוּתוֹ בְּלֹא שְׁטָר — אֵין מְצָטָרְפִין אִם לֹא שֶׁרָאוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד אֶת אוֹתוֹ מִנָּה קָא מִסְהֲדִי. **אֲלִיבָּא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** — שְׁנַיִם בְּכָתְבָהּ וּשְׁנַיִם בְּעַל פֶּה מְצָטָרְפִין, אֲפִילּוּ אִם בָּזֶה אַחַר זֶה רָאוּ עֵדוּתָן, אֲבָל אִם עַד אֶחָד בְּכָתְבָהּ כו'. **אַכַּר לֵיהּ** — רַב אַשִׁי לְאַמֵּימָר: אֲנַן הָכִי מַתְנִינַן לָהּ כו', וְלֹא תִּקְשֵׁי מִינֵיהּ לְאִבֵּי דְּאַמַּר אֵין מְצָטָרְפִין. **מַהוּ שֶׁיִּכּוֹאוּ בֵּית דִּין** — זֶה אָצֵל בֵּית דִּין אַחֵר לְצָרֵף עֵדוּתוֹ שֶׁשָּׁמְעוּ, וְיִשְׁפּוֹט לְפִי הָעֵדוּת. **אֲלִיבָּא דְּתַנָּא קַמָּא דְּרַבִּי נָתָן** — לְמַעְלָה פֵּירְשׁוּהוּ. וּבִשְׁאֵרוֹ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד, אֲפִילּוּ לֹא הֵעִידוּ בְּבֵית דִּין כְּאֶחָד, בְּהֵבֵי פְּלִיגִי רַבִּי נָתָן וְרַבָּנָן. **וּמַה אֶחָד מֵהֶן** — לְאַחַר שֶׁהֵעִידוּ הָעֵדִים עַל תִּרְיוּמֵי דָּם בִּפְנֵי שְׁלִשָּׁה, וְאֵין קִיּוּם הַשֹּׁטֶר אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה, דִּבְעִינַן בֵּית דִּין לְקַבֵּל הָעֵדוּת. וְחַד לֵיתוֹהִי — דְּלֹא מִתְחַזֵּי כְּשִׁיקְרָא מֵאִי דִּכְתִיב בְּרִישָׁא "בְּמוֹתַב תִּלְתָא הֲוִינָא" וּבְסוֹפוֹ לֹא נִתְחַמְּנוּ אֶלָּא שְׁנַיִם. **עַל דָּא עַיְּילוּהוּ** — שֶׁהִשִּׂיב לָהֶם כֹּהֲגוֹן. דְּהָא דְּאַפְקוּהוּ שֶׁשָּׁאַל שְׁלֹא כֹּהֲגוֹן: רִגְלוֹ אַחַת חוּץ לְתַחוּם וְרִגְלוֹ אַחַת בְּתוֹךְ הַתְּחוּם, וְעַל דָּא אַפְקוּהוּ מִבֵּי מִדְרְשָׁא בְּפֶרֶק "לֹא יִחְפֹּר", וְהַשְׁתָּא הוּא דְּעַיְּילוּהוּ. **מִשְׁנָה כָּתוּב בּוֹ כוּ'** — בְּשׁטָר מְלֵאָה דְּאִינּוּן עֶשְׂרִים סְלָעִים לוֹהֵ מְלֵאָה זוּזִים מֵאָה דְּאִינּוּן עֶשְׂרִים סְלָעִים אֶלָּא עֶשְׂרִים זוּזִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁמֵּאָה זוּזִי חֵרֵי הֵן (בכלל) עֶשְׂרִים וְחֲמִשָּׁה סְלָעִים — אֵין לְמַלּוֹת אֶלָּא (מנה) עֶשְׂרִים זוּזִים, דִּיד בְּעַל הַשְׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה, וְהַמּוֹצִיא מַחֲבֵירוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. וּשְׁמַע כָּךְ פֵּירוּשׁ: מֵאָה זוּזִים נִרְשָׁם וְחִסְּרִים שֶׁאֵינָן שׁוֹוִין אֶלָּא עֶשְׂרִים סְלָעִים. **אֵין לוֹ אֶלָּא מָנֶה** — מֵאָה זוּזִים. שִׁיּוּר לְפָרֵשׁ כָּךְ: זוּזִים מֵאָה דְּאִינּוּן תְּלָתִין סְלָעִים קְלִים, שֶׁאֵינָן שׁוֹוִין אֶלָּא עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה סְלָעִים, דִּיד בְּעַל הַשְׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה. הַסֵּלַע אַרְבָּעָה דִּינְרִין, הַמָּנֶה עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה סְלָעִים, **וְנִמְחַק** — הַמִּנְיָן שֶׁכְּתוּבוֹ בְּאַחַר "דְּאִינּוּן". **דִּרְכוֹנוֹת** — בִּלְעַז קִינּוֹ"ש, וְהֵם דְּרָכְמוֹנוֹת שֶׁבִּסְפֹר עוֹרֵא (ב). **וּמִלְּמַטָּה מֵאתַיִם** — בְּשִׁכְפּוּל דִּבְרֵי בַּשְּׁטָר — אֲלֹא שֶׁלֹּא יְהֵא כָּתוּב בְּשִׁיטָה אַחֲרוֹנָה. **לְמַה כּוֹתְבִין אֶת הָעֶלְיוֹן** — הוֹאִיל וּבְסוֹף הַשְּׁטָר חוֹזֵר וְכוֹפֵל אֶת דִּבְרֵיהֶ, שְׁכּוֹתְבִין וְשׁוֹנִין אַחֲרֵיהֶן מִמַּן זֶה: "כָּךְ וְכָךְ קִבַּלְתִּי עָלַי וְעַל יוֹרְשַׁי" בו'. **גמרא תָּנוּ רַבָּנָן כֶּסֶף אֵין פָּחוֹת מִדִּינַר כֶּסֶף** — "כֶּסֶף לוֹהֵ פְּלוּנִי מִפְּלוּנִי". **כֶּסֶף דִּינָרִין אוֹ דִינָרִין כֶּסֶף אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנֵי דִּינָרִין כֶּסֶף** — לוֹהֵ, דְּהֵבִי מִשְּׁמַע: כֶּסֶף שְׁנֵי דִּינָרִין לוֹהֵ פְּלוּנִי מִפְּלוּנִי. **כֶּסֶף בְּדִינָרִין אֵין פָּחוֹת מִשְּׁנֵי דִּינָרִין זְהֻב כֶּסֶף** ד"כֶּסֶף בְּדִינָרִין" מִשְּׁמַע: כֶּסֶף לוֹהֵ פְּלוּנִי מִפְּלוּנִי שׁוֹוֶה שְׁנֵי דִּינָרִין שֶׁל זָהָב, וּכְדְּמִפְרֵשׁ לְקַמָּן שֶׁכְּתוּבוֹ בְּ"כֶּסֶף בְּדִינָרִין" מִשְּׁמַע שֶׁל כֶּסֶף. **זְהֻב בְּדִינָרִין אֵין פָּחוֹת מִשְּׁוָה שְׁנֵי דִּינָרִין שֶׁל כֶּסֶף** — אוֹתוֹ זָהָב שֶׁלּוֹהֶ, וּכְדִּמְפַרֵשׁ לְקַמָּן ד"דִּינָרִין" מִשְּׁמַע שֶׁל כֶּסֶף.

[דף י"ב ע"א]

כְּמָה דְתֵימַר קַלְקְלָתוֹ תַּקָּנָתוֹ שֶׁהוּא אָסוּר בְּהֶסְפֵּד. וְדִכְוָותַהּ קַלְקְלָתוֹ תַּקָּנָתוֹ שֶׁיְּהֵא אָסוּר בְּמְלָאכָה׃

הלכה יב מתני׳ כָּל הַפָּתוּב בִּמְגִילָה ׳דִּי לָא לְמִיסְפַּד׳, לְפָנָיו אָסוּר, לְאַחֲרָיו מוּתָּר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו אָסוּר. ׳דִּי לָא לְהִתְעַנָּאָה׳, לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו מוּתָּר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, לְפָנָיו אָסוּר וּלְאַחֲרָיו מוּתָּר.

גמרא מַתְנִיתָא דְּר׳ מֵאִיר. דְּר׳ מֵאִיר אָמַר דִּי לָא לְמִיסְפַּד אָסוּר לְהִתְעַנּוֹת. וּדְלָא לְהִתְעַנּוֹת מוּתָּר בְּהֶסְפֵּד. וְדִי לָא סְתָם׳ כְּדִי לָא לְהִתְעַנָּיָא. אָמַר ר׳ יוֹנָה אִילֵּין יוֹמַיָּא דִּי לָא לְמִיסְפַּד בְּהוֹן, מִקְצָתָן דִּי לָא לְהִתְעַנָּיָא בְּהוֹן. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מַה תַּלְמוּד לוֹמַר בְּהוֹן בְּהוֹן שְׁנֵי פְּעָמִים? אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁהַלַּיְלָה מוּתָּר וְהַיּוֹם אָסוּר. כְּהָדָא דְתָנֵי לְהֵן אֵינָשׁ דְּיֵיהֵוֵי עָלָוְהִי יֵיסַר בִּצְלוֹ. אָמַר ר׳ יוֹסֵי בִּי ר׳ בוֹן שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהַזְכִּירָן מִבָּעֶרֶב. וְאָתְיָיא כָּיי דְּאָמַר ר׳ זְעוּרָה בְּשֵׁם רַב חוּנָה, אוֹמְרָהּ כְּלֵילֵי שַׁבָּת וּכְיוֹמוֹ.

מַתְנִיתָא, אוֹ בְּאַחַד עָשָׂר בְּר׳ יוֹסֵי, אוֹ בִּשְׁנֵים עָשָׂר בְּר׳ מֵאִיר. וְקַשְׁיָא עַל דְּר׳ (מֵאִיר) [יוֹסֵי] לָא כֵן תָּנֵי בִּתְרֵין עָשָׂר בְּיוּהּ יוֹם טִירְיוֹן?! וְאָמַר ר׳ יַעֲקֹב בַּר אַחָא, בָּטֵל יוֹם טִירְיוֹן, יוֹם שֶׁנֶּהֱרַג לוּלְיָנוּס וּפוּפּוּס.

יוֹם תִּלְתָּ עָשָׂר בְּיוּהּ, יוֹם נִיקָנוֹר. מַהוּ יוֹם נִיקָנוֹר? שִׁלְטוֹן מִשֶּׁל מַלְכוּת יָוָן עוֹבֵר לְאֶלֶכְסַנְדְּרִיאָה, וְרָאָה אֶת יְרוּשָׁלֵם וְחֵירֵף וְגִידֵּף וְנִיאֵץ, וְאָמַר בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם אֶתּוֹץ אֶת הַמִּגְדָּל הַזֶּה. וְיָצָא אֵלָיו אֶחָד מִשֶּׁל בֵּית חַשְׁמוֹנַאי וְהָיָה הוֹרֵג בְּחַיָּילוֹתָיו עַד שֶׁהִגִּיעַ לַקְּרוֹכִין שֶׁלּוֹ, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ לַקְּרוֹכִין שֶׁלּוֹ קָטַע אֶת יָדוֹ וְהָלַךְ אֶת רֹאשׁוֹ וּתְלָאָן בָּעֵין, וְכָתַב מִלְמַטָּן, הַפֶּה שֶׁדִּיבֵּר בְּאַשְׁמָה וְהַיָּד שֶׁפָּשְׁטָה בְּגַאֲוָה, וּתְלָיִין בְּקוּנְטָם נֶגֶד יְרוּשָׁלֵם.

עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי (מֵאִיר) [יוֹסֵה] נִיחָא, בָּא לוֹסֵר לְפָנָיו. עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי (יוֹסֵה) [מֵאִיר] מַה בָּא לוֹסֵר. לוֹסֵר לְפָנָיו לֵית לֵיהּ, עַצְמוֹ אָסוּר מִפְּנֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר!

[דף י"ב ע"ב]

בָּא לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁהוּא אָסוּר בְּהֶסְפֵּד. וַאֲפִילוּ עַל דְּרַבִּי (מֵאִיר) [יוֹסֵה] לֵית הִיא מִקַּשְׁיָא?! לָא כֵן תָּנֵי בִּתְרֵין עָשָׂר בְּיוּהּ יוֹם טִירְיוֹן?! וְאָמַר ר׳ יַעֲקֹב בַּר אַחָא, בָּטֵל יוֹם טִירְיוֹן, יוֹם שֶׁנֶּהֱרַג לוּלְיָנוּס וּפַפּוּס.

בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר פּוּרְיָיא דִּי לָא לְמִיסְפַּד. בְּשִׁית עָשָׂר בְּיוּהּ שָׁרִיוּ לְמִבְנֵי שׁוּר יְרוּשָׁלֵם, דִּי לָא לְמִיסְפַּד.

עַל דַּעְתֵּיהּ דְּר׳ מֵאִיר נִיחָא, בָּא לוֹסַר (לְפָנָיו) [עַצְמוֹ]. עַל דַּעְתֵּיהּ דְּר׳ יוֹסֵה מַה בָּא לוֹסַר? לוֹסַר לְפָנָיו לֵית לֵיהּ, עַצְמוֹ אָסוּר מִפְּנֵי חֲמִשָּׁה עָשָׂר?! בָּא לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁהוּא אָסוּר בְּהֶסְפֵּד. וְאַפִּילוּ עַל דַּעְתֵּיהּ דְּר׳ מֵאִיר לֵית הוּא מְקַשְׁיָא, לָא כֵן תָּנֵי, בִּתְרֵין עָשָׂר בֵּיהּ יוֹם טִירְיוֹן וְאָמַר ר׳ יַעֲקֹב בַּר אַחָא בְּטֵל יוֹם טִירְיוֹן יוֹם שֶׁנֶּחֱרַג בּוֹ לוּלְיָינוּם וּפַפּוּס.

בְּשִׁבְעַת עָשָׂר בֵּיהּ, קָמוּן עַמְמַיָּיא עַל פְּלֵיטַת סָפְרָיָא בִּמְדִינַת כּוּלְקִים וּבִית זַבְדִּין וַהֲוָה פֻּרְקָן. עַל דַּעְתֵּיהּ דְּר׳ מֵאִיר נִיחָא, בָּא לוֹסַר עַצְמוֹ. עַל דַּעְתֵּיהּ דְּר׳ יוֹסֵה מַה בָּא לוֹסַר. לְפָנָיו לֵית לֵיהּ, עַצְמוֹ אָסוּר! אָמַר ר׳ יוֹסֵה, כָּל אִילֵּין מִילַּייָא לָא מְסַיְּיעָן וְלָא תָּבְרָן לָא עַל דְּר׳ מֵאִיר וְלָא עַל דְּר׳ יוֹסֵה, לֹא בָא אֶלָּא לִמְנוֹת יָמִים שֶׁנַּעֲשׂוּ בָּהֶן נִיסִּים לְיִשְׂרָאֵל. תֵּדַע לְךָ שֶׁהוּא כֵּן, דְּתַנִּינַן בְּרִישׁ יַרְחָא דְּנִיסָן דִּיתְתַּקַּן תְּמִידָא דִּי לָא לְמִיסְפַּד. בְּלֹא כָךְ אֵינוֹ אָסוּר מֵחֲמַת רֹאשׁ חֹדֶשׁ?!

אֲבָל בְּשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים מִתְעַנִּין לִפְנֵיהֶן וּלְאַחֲרֵיהֶן. מָה רָאִיתָה לְהָקֵל בְּאֵלּוּ וּלְהַחְמִיר בְּאֵלּוּ? שֶׁאֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, וְאֵין דִּבְרֵי תוֹרָה צְרִיכִין חִיזּוּק. וְאֵלּוּ דִּבְרֵי סוֹפְרִים, וְדִבְרֵי סוֹפְרִים צְרִיכִין חִיזּוּק.

הָדָא דַתְּ אָמַר עַד שֶׁלֹּא בָּטְלָה מְגִילַּת תַּעֲנִית, אֲבָל מִשֶּׁבָּטְלָה מְגִילַּת תַּעֲנִית בָּטְלוּ כָּל אֵלּוּ. ר׳ חֲנִינָה וְרַבִּי יוֹנָתָן תְּרֵיהוֹן אָמְרִין בָּטְלָה מְגִילַּת תַּעֲנִית, ר׳ בָּא וְר׳ סִימוֹן תְּרֵיהוֹן אָמְרִין בָּטְלָה מְגִילַּת תַּעֲנִית, ר׳ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר בָּטְלָה מְגִילַּת תַּעֲנִית.

אָמַר ר׳ יוֹחָנָן, אֶמֶשׁ הָיִיתִי שׁוֹנֶה, מַעֲשֶׂה שֶׁגָּזְרוּ תַּעֲנִית בַּחֲנוּפָה בְּלוּד, וְאָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁסִּפֵּר, וְעַל ר׳ יְהוֹשֻׁעַ שֶׁרָחַץ, אָמַר לָהֶם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ צְאוּ וְהִתְעַנּוּ עַל מַה שֶׁהִתְעַנִּיתֶם. וְאַתְּ אָמַר בָּטְלָה מְגִילַּת תַּעֲנִית? אָמַר ר׳ בָּא, וַאֲפִילּוּ תֵּימַר בָּטְלָה מְגִילַּת תַּעֲנִית, חֲנוּפָה וּפוּרִים לֹא בָּטְלוּ.

מִילֵּיהוֹן דְּרַבָּנָן אָמְרִי בָּטְלָה מְגִילַּת תַּעֲנִית. רַבִּי יוֹנָתָן צָיֵים כָּל עָרוּבַת רֵישׁ שַׁתָּא. רַבִּי אָבוּן צָיֵים כָּל עָרוּבַת שׁוּבָא. רַבִּי זְעוּרָה צָם תְּלָת מָאוֹן צוֹמִין, וְאִית דְּאָמְרֵי תְּשַׁע מָאוֹן וְלָא חָשׁ לְמְגִילַּת תַּעֲנִית. רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא מְפַקֵּד לְקָפְרָיָא אִין אַתָּת אִיתָא מִישְׁאֲלִינְכוֹן אֱיֵמְרוּן לַהּ בַּכֹּל מִתְעַנְיִן, חוּץ מִשַּׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד וַחֲנוּפָה וּפוּרִים׃

הלכה יג מתני׳ אֵין גּוֹזְרִין תַּעֲנִית עַל הַצִּיבּוּר בִּתְחִילָּה בַּחֲמִישִׁי, שֶׁלֹּא לְהַפְקִיעַ אֶת הַשָּׁעָרִים. אֶלָּא שָׁלֹשׁ תַּעֲנִיּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי, וְשָׁלֹשׁ שְׁנִיּוֹת חֲמִישִׁי וְשֵׁנִי וַחֲמִישִׁי. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כְּשֵׁם שֶׁאֵין הָרִאשׁוֹנוֹת בַּחֲמִישִׁי כָּךְ לֹא שְׁנִיּוֹת וְלֹא אַחֲרוֹנוֹת׃

[דף י"ג ע"א]

גמרא שִׁמְעוֹן בַּר בָּא אָמַר, אֲתָא עוֹבָדָא קוּמֵי ר' יוֹחָנָן וְהוֹרֵי כְּר' יוֹסָה, וַהֲוָה ר' לְעָזָר מִצְטַעֵר, אָמַר שָׁבְקִין סָתָמָא וְעָבְדִין כִּיחִידָיְא?! אַשְׁכַּח תָּנֵי לַהּ ר' חִייָה בְּשֵׁם ר' מֵאִיר. כַּד שָׁמַע דְּתָנֵי לַהּ ר' חִייָה בְּשֵׁם ר' מֵאִיר, אָמַר יָאוּת סַבָּא יָדַע פִּרְקֵי גְּרַמֵּהּ.

ר' מָנָא בְּעָא קוּמֵי ר' יוּדָן, לָא כֵן אָמַר ר' חִזְקִיָּה ר' אַבָּהוּ בְּשֵׁם ר' לְעָזָר, כָּל מָקוֹם שֶׁשָּׁנָה רַבִּי מַחְלוֹקֶת וְחָזַר וְשָׁנָה סְתָם, הֲלָכָה כַּפְּתָם?! אָמַר לֵיהּ וְלָא רַבִּי, דֵּילְמָא חוֹרָן. מָה הֵן, אֵין דְּאַשְׁכַּח רַבִּי מַתְנֵי מַחְלוֹקֶת וְחָזַר וְשָׁנָה סְתָם, הֲלָכָה כַּפְּתָם. אֲתַר דְּלָא אַשְׁכַּח רַבִּי מַתְנֵי מַחְלוֹקֶת, אֶלָּא אֲחֵרִים שָׁנוּ מַחְלוֹקֶת וְרַבִּי שָׁנָה סְתָם, לֹא כָל שֶׁכֵּן שֶׁתְּהֵא הֲלָכָה כַּפְּתָם?! וַאֲתָא ר' חִזְקִיָּה ר' יַעֲקֹב בַּר אַחָא ר' שִׁמְעוֹן בַּר בָּא בְּשֵׁם ר' לְעָזָר, וַאֲפִילּוּ אֲחֵרִים שָׁנוּ מַחְלוֹקֶת וְרַבִּי שָׁנָה סְתָם, הֲלָכָה כַּפְּתָם. וְלָמָּה הוּא מוֹרֶה לַהּ כִּיחִידָיְא? ר' שְׁמוּאֵל בַּר יְנָא בְּשֵׁם ר' אַחָא, הָדָא דְאַתְּ אָמַר בְּשֶׁאֵין מַחְלוֹקֶת אֵצֶל סְתָם, אֲבָל אִם יֵשׁ מַחְלוֹקֶת אֵצֶל סְתָם, לָא בְדָא הֲלָכָה כַּפְּתָם. ר' יוֹסֵי בִּי ר' בוֹן בְּשֵׁם ר' אַחָא, הָדָא דַתְּ אָמַר בְּיָחִיד אֵצֶל יָחִיד, אֲבָל בְּיָחִיד אֵצֶל חֲכָמִים, לָא בְדָא הֲלָכָה כַּפְּתָם׃

הלכה יד מתני' אֵין גּוֹזְרִין תַּעֲנִית בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים בַּחֲנוּכָּה וּבְפוּרִים, וְאִם הִתְחִילוּ אֵין מַפְסִיקִין, דִּבְרֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל. אָמַר ר' מֵאִיר, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל אֵין מַפְסִיקִין מוֹדָה הוּא שֶׁאֵין מַשְׁלִימִין. וְכֵן תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת׃

גמרא בַּמֶּה הִיא הַתְחָלָה? ר' בָּא אָמַר אַחַת, ר' יוֹסָה אָמַר שְׁתַּיִם. וְכֵן נִפַּק עוֹבָדָא כְּהָדָא דְּר' בָּא.

וּבַמֶּה קוֹרִים? ר' יוֹסָה אָמַר קוֹרִין בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת.

אָמַר לֵיהּ ר' מָנָא, בְּגִין מוֹדַעְתִּין דְּהוּא תַּעֲנִיתָא? רְבִיעִין עַל מְעֵיהוֹן, וְלָא יָדְעִין דְּהִיא תַּעֲנִיתָא?! אָמַר לֵיהּ, לְהוֹדִיעֲךְ שֶׁקּוֹרִין

[דף י"ג ע"ב]

בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת.

ר' יוּדָן קַפּוּדְקָיָא אָמַר קוּמֵי ר' יוֹסָה בְּשֵׁם ר' יוּדָה בַּר פַּזִּי, קוֹרִין בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. קָם ר' יוֹסָה עִם ר' יוּדָה בַּר פַּזִּי, אָמַר לֵיהּ אַתָּה שָׁמַעְתָּ מִן אֲבוּהּ דָּהָא מִילְתָא? אָמַר לֵיהּ, אַבָּא לָא אָמַר כֵּן, אֶלָּא בְּעַיְינֵי טַב, עַל יְדֵי דְּאִינּוּן יָדְעִין דְּהִיא רֵישׁ יַרְחָא, הֵן קוֹרִין בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּשְׁאָר כָּל הַמְּקוֹמוֹת קוֹרִין בְּרָכוֹת וּקְלָלוֹת.

תָּנֵי, תִּשְׁעָה בְּאָב שֶׁחָל לִהְיוֹת עֶרֶב שַׁבָּת, אוֹכֵל אֲפִילּוּ בֵּיצָה אַחַת וְשׁוֹתֶה אֲפִילּוּ כּוֹס אֶחָד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְבָנֵם לַשַּׁבָּת מְעוּנֶּה, דִּבְרֵי ר' יוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מִתְעַנֶּה וּמַשְׁלִים.

ר' זְעוּרָה בְּשֵׁם רַב יְהוּדָה, ר' בָּא ר' אִימִּי בַּר יְחֶזְקֵאל בְּשֵׁם רַב, הֲלָכָה כְּמִי שֶׁהוּא אוֹמֵר מִתְעַנֶּה וּמַשְׁלִים. וְלָמָּה לֹא אָמַר הֲלָכָה כְּר' יוֹסֵה? אִית תַּנָּיֵי תָנֵי וּמְחַלְּפִ דִּבְרֵי חֲכָמִים.

ר' זְעוּרָה בְּשֵׁם רַב חוּנָה, וַאֲפִילּוּ יָחִיד שֶׁגָּזַר עַל עַצְמוֹ תַּעֲנִית בְּעֶרֶב שַׁבָּת מִתְעַנֶּה וּמַשְׁלִים. כְּהָדָא, ר' בִּיבִי חֲוָה יָתֵיב קוּמֵי ר' יָסָא, בְּעָא מֵילַךְ מִינֵּיהּ הָדֵין עוֹבָדָא. אָמַר לֵיהּ נִימְטֵי בַּייְתָא צִיבְחַד? אָמַר לֵיהּ רוּמְשָׁא הוּא?! אָמַר לֵיהּ אִית בְּתַעֲנָה? אָמַר לֵיהּ אִית גַּבֵּי תּוֹרְמוֹסִין. אָמַר לֵיהּ וּמַשְׁלִימִין כְּר' יוֹסֵי:

הַזָּרָן עָלָךְ פֵּרַק סֵדֶר תַּעֲנִיּוֹת בֵּיצַד

הלכה א מתני' סֵדֶר תַּעֲנִיּוֹת הָאֵלּוּ הָאָמוּר, בָּרְבִיעָה הָרִאשׁוֹנָה. אֲבָל צָמְחִים שָׁנוּ, מַתְרִיעִין עֲלֵיהֶן מִיָּד. וְכֵן שֶׁפָּסְקוּ גְּשָׁמִים מִגֶּשֶׁם לְגֶשֶׁם אַרְבָּעִים יוֹם, מַתְרִיעִין עֲלֵיהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מַכַּת בַּצּוֹרֶת:

גמרא אֵי זֶהוּ מִיָּד שֶׁלָּהֶן? רַב אָמַר, שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי וְשֵׁנִי. שָׁנוּ בְּשֵׁינִי, מַהוּ לְהַתְרִיעַ עֲלֵיהֶן בַּחֲמִישִׁי? ר' זְעוּרָה שָׁמַע לַהּ מִן הָדָא (דניאל י) וַיֹּאמֶר אֵלַי אַל תִּירָא דָּנִיֵּאל, כִּי מִן הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר נָתַתָּה אֶת לִבְּךָ לְהָבִין וּלְהִתְעַנּוֹת לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ נִשְׁמְעוּ דְבָרֶיךָ, כְּבָר נִשְׁמְעוּ דְבָרֶיךָ. וְכָאן מִכַּיָּון שֶׁנָּתְנוּ בֵּית דִּין נַפְשָׁן לַעֲשׂוֹת, כְּמִי שֶׁעָשׂוּ.

תָּנֵי, בְּשֵׁם שֶׁמַּתְרִיעִין עֲלֵיהֶן בִּשְׁאָר יְמֵי שָׁבוּעַ, כָּךְ מַתְרִיעִין עֲלֵיהֶן בְּשַׁבִּיעִית – מִפְּנֵי פַּרְנָסַת אֲחֵרִים. מַהוּ מִפְּנֵי פַּרְנָסַת אֲחֵרִים? חַבְרַיָּיא אָמְרֵי מִפְּנֵי פַּרְנָסַת גּוֹיִים, ר' זְעִירָא אָמַר מִפְּנֵי פַּרְנָסַת

[דף י"ד ע"א]

חַשּׁוּדִים.

אָתְיָא דְּר' זְעוּרָה כְּרַבִּי, וּדְחַבְרַיָּיא כְּר' פִּינְחָס בֶּן יָאִיר. דְּר' זְעוּרָה כְּרַבִּי, חַד סַפָּר הֲוָה חָשִׁיד עַל פֵּירוֹת שְׁמִיטְתָּא, אַיְיתוּנֵיהּ גַּבֵּי רַבִּי. אָמַר לוֹן וּמָה יַעֲבִיד עֲלֵיכָא? וּבְגִין חַיָּיו הוּא עָבַד. וּדְחַבְרַיָּיא כְּר' פִּינְחָס בֶּן יָאִיר, רַבִּי בְּעָא מִישָּׁרֵי שְׁמִיטְתָּא, סְלַק ר' פִּינְחָס בֶּן יָאִיר לְגַבֵּיהּ, אָמַר לֵיהּ מָה עֵיבוּרָיָיא עֲבִידִין? אָמַר לֵיהּ עוּקְשִׁין יָפוֹת! וּמָה עֵיבוּרָיָיא עֲבִידִין? אָמַר לֵיהּ עוּקְשִׁין יָפוֹת! יְדַע רַבִּי דְּלֵית הוּא מַסְכְּמָא עִימֵּיהּ.

אָמַר לֵיהּ, מִישְׁנַּה, רַבִּי מֵיכוֹל עִיסָּן פְּטַל צִיבְחַד יוֹמָא דֵין, אָמַר לֵיהּ אִין. מִי נְחַת, חֲמָא מוּלְוָותָהּ דְּרַבִּי קָיְימָן. אָמַר כָּל אִילֵּין יְהוּדָאֵי זָיְינִין? אֶיפְשָׁר דְּלָא חָמֵי סְבַר אַפּוֹיֵי מִן כַּדּוּן. שְׁמַעוּן קָלֵהּ, אֲזַלוּן וַאֲמַרוּן לְרַבִּי. שְׁלַח רַבִּי בָּעֵי מְפַיְּיסָתֵיהּ. מְטוֹן בֵּיהּ גַּבֵּי קָרְתֵּיהּ, אָמַר בְּנֵי קָרְתִּי קוּרְבִין לִי! נַחְתּוּן בְּנֵי קָרְתֵּיהּ וַאֲקְפוּן עֲלָוֵי, אַמְרוּן לוֹן רַבִּי דּוּ בָּעֵי מְפַיְּיסָתֵיהּ, שַׁבְקוּנֵיהּ וַאֲזַלוּן לוֹן. אָמַר בְּנֵי דִילִי קוּרְבִין לִי! נָחַתַּת אֵישָׁתָא מִן שְׁמַיָּא וְאַקְפַת עֲלָוֵי. חַזְרוּן וַאֲמַרוּן לְרַבִּי, אָמַר הוֹאִיל וְלָא זָבִינָן מִישְׁבַּע מִינֵּיהּ בְּעָלְמָא הָדֵין, נִיזְבֵּי וְנִשְׁבַּע מִינֵּיהּ לְעָלְמָא דְאָתֵי׃

הלכה ב מתני׳ יָרְדוּ לַצְּמָחִים אֲבָל לֹא לְאִילָן, לְאִילָן אֲבָל לֹא לַצְּמָחִים, זֶה וְזֶה אֲבָל לֹא לְבוֹרוֹת לְשִׁיחִין וּמְעָרוֹת, מַתְרִיעִין עֲלֵיהֶן מִיָּד׃

גמרא יָרְדוּ לַצְּמָחִים אֲבָל לֹא לְאִילָן, צִיבְחַד צִיבְחַד. לְאִילָן אֲבָל לֹא לַצְּמָחִים, סַגִּין סַגִּין׃

זֶה וְזֶה, אֲבָל לֹא לְבוֹרוֹת לְשִׁיחִין וּמְעָרוֹת. מַתְרִיעִין עֲלֵיהֶן מִיָּד׃ תָּנֵי מַתְרִיעִין עַל הָאִילָן בִּפְרָם הַפָּסַח, לַבּוֹרוֹת לַשִּׁיחִין וְלַמְּעָרוֹת בִּפְרָם הָעֲצֶרֶת. מֵעַתָּה אֲפִילּוּ יוֹתֵר מִיכָּן! יוֹתֵר מִיכָּן מַעֲשֶׂה נִיפִּים, וְאֵין מַתְרִיעִין עַל מַעֲשֶׂה נִיפִּים׃

ר׳ בֶּרֶכְיָה ר׳ חֶלְבּוֹ פָּפָּא בְּשֵׁם ר׳ לְעָזָר, פְּעָמִים שֶׁהַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין בִּזְכוּת אָדָם אֶחָד, בִּזְכוּת עֶשֶׂב אֶחָד, בִּזְכוּת שָׂדֶה אֶחָד. וּשְׁלָשְׁתָּן בְּפָסוּק אֶחָד, (זכריה י) ׳וּמְטַר גֶּשֶׁם יִתֵּן לָהֶם, לְאִישׁ עֵשֶׂב בַּשָּׂדֶה׳. ׳לְאִישׁ׳ אֲבָל לֹא לְאֲנָשִׁים. ׳לְעֵשֶׂב׳ אֲבָל לֹא לַעֲשָׂבִים. ׳בַּשָּׂדֶה׳ אֲבָל לֹא בַּשָּׂדוֹת׃

[דף י"ד ע"ב]

הלכה ג מתני׳ וְכֵן עִיר שֶׁאֵין יָרְדוּ עָלֶיהָ גְּשָׁמִים, כַּפָּתוּב (עמוס ד) ׳וְהִמְטַרְתִּי עַל עִיר אֶחָת, וְעַל עִיר אַחַת לֹא אַמְטִיר. חֶלְקָה אַחַת תִּימָּטֵר, וְחֶלְקָה אֲשֶׁר לֹא תַמְטִיר עָלֶיהָ תִּיבָשׁ׳, אוֹתָהּ הָעִיר מִתְעַנָּה וּמַתְרַעַת וְכָל סְבִיבוֹתֶיהָ מִתְעַנּוֹת וְלֹא מַתְרִיעוֹת. ר׳ עֲקִיבָה אוֹמֵר מַתְרִיעוֹת אֲבָל לֹא מִתְעַנּוֹת׃

גמרא אָמַר ר׳ סִימוֹן, כְּתִיב ׳וְהִמְטַרְתִּי עַל עִיר אֶחָת, וְעַל עִיר אַחַת לֹא אַמְטִיר. חֶלְקָה אַחַת תִּימָּטֵר, וְחֶלְקָה אֲשֶׁר לֹא תַמְטִיר עָלֶיהָ תִּיבָשׁ׳, זְכוּתָהּ דְּחַקְלָא עָבְדָא.

מִפְּנֵי אַרְבָּעָה דְּבָרִים יוֹרְדִין מִלְמַעְלָן. מִפְּנֵי בַּעֲלֵי זְרוֹעַ, וּמִפְּנֵי טְלָלִים הָרָעִים, וְשֶׁיְּהֵא הָעֶלְיוֹן שׁוֹתֶה כַּנָּמוּךְ, וְשֶׁיְּהוּ הַכֹּל תּוֹלִין עֵינֵיהֶם אֶל הַשָּׁמַיִם.

בִּזְכוּת שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הַגְּשָׁמִים יוֹרְדִין. בִּזְכוּת הָאָרֶץ, בִּזְכוּת הַחֶסֶד, בִּזְכוּת הַיִּסּוּרִין. וּשְׁלָשְׁתָּן בְּפָסוּק אֶחָד (איוב לז) ׳אִם לְשֵׁבֶט אִם לְאַרְצוֹ אִם לְחֶסֶד יַמְצִיאֵנוּ׳.

בַּעֲוֹן אַרְבָּעָה דְּבָרִים הַגְּשָׁמִים נֶעֱצָרִין. בַּעֲוֹן עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וּמְגַלֵּי עֲרָיוֹת, וְשׁוֹפְכֵי דָמִים, וּפוֹסְקִין בָּרְבִּים וְאֵינָן נוֹתְנִין. בַּעֲוֹן עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה מִנַּיִין? ׳הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים׳ וְגוֹ׳. מָה כְּתִיב בָּתְרֵיהּ (שם) ׳וְחָרָה אַף ה׳ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר׳. בַּעֲוֹן מְגַלֵּי עֲרָיוֹת מִנַּיִין? (ירמיה ג) ׳וַתַּחֲנִיפִי אֶרֶץ בְּזְנוּתַיִךְ וּבְרָעָתֵךְ׳. מַהוּ עָנְשׁוֹ שֶׁל דָּבָר? ׳וַיִּמָּנְעוּ רְבִיבִים וּמַלְקוֹשׁ לֹא הָיָה׳. בַּעֲוֹן שׁוֹפְכֵי דָמִים מִנַּיִין? (במדבר לה) ׳כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף אֶת הָאָרֶץ׳, כִּי הַדָּם הוּא יַחַן אַף עַל הָאָרֶץ. בַּעֲוֹן פּוֹסְקִין בָּרַבִּים וְאֵינָן נוֹתְנִין מִנַּיִין? (משלי כה) ׳נְשִׁיאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אָיִן, אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת שָׁקֶר׳.

חֲמִשָּׁה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ, אֵיד, עָב, עָנָן, נָשִׂיא, חֲזִיז. אֵיד מִנַּיִין? (בראשית ב) ׳וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ׳. עָב, שֶׁהוּא מְעַבֶּה אֶת הָרָקִיעַ (שמות יט) ׳הִנֵּה אָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַב הֶעָנָן׳. עָנָן, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֶת הַבְּרִיּוֹת עֲנָוִים אֵלּוּ לְאֵלּוּ. נָשִׂיא, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּעֲלֵי בָתִּים כִּנְשִׂיאִים, ׳מַעֲלֶה נְשִׂיאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ׳. חֲזִיז, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה אֶת הָרָקִיעַ חֲזִיזוֹנוֹת חֲזִיזוֹנוֹת (זכריה י) ׳יְיָ עוֹשֶׂה חֲזִיזִים׳:

וְכָל סְבִיבוֹתֶיהָ מִתְעַנּוֹת וְלֹא מַתְרִיעוֹת, שֶׁכֵּן מָצִאנוּ בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים מִתְעַנִּין אֲבָל לֹא מַתְרִיעִין: רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר מַתְרִיעוֹת אֲבָל לֹא מִתְעַנּוֹת, שֶׁכֵּן מָצִאנוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מַתְרִיעִין אֲבָל לֹא מִתְעַנִּין:

הלכה ד מתני׳ וְכֵן עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ דָּבָר אוֹ מַפּוֹלֶת, אוֹתָהּ הָעִיר מִתְעַנָּה וּמַתְרַעַת, וְכָל סְבִיבוֹתֶיהָ מִתְעַנּוֹת וְלֹא מַתְרִיעוֹת. ר׳ עֲקִיבָה אוֹמֵר מַתְרִיעוֹת וְלֹא מִתְעַנּוֹת:

גמרא מוֹתָנָא הֲוָה בְּצִיפּוֹרִין, לָא הֲוָה עָלַיִל גּוֹ אַשְׁקָקָה דַּהֲוָה ר׳ חֲנִינָה שָׁרֵי בְּגַוֵּיהּ, וַהֲווֹן צִיפּוֹרָאֵיי אָמְרִין, מָה הָהֵן, סַבָּא בֵּינְכִי וְיֵתֵב שְׁלָם הוּא וּשְׁכוּנָתֵיהּ, וּמְדִינְתָּא אָזְלָא בִּבְאִישׁוּת! עָאל וַאֲמַר קוּמֵיהוֹן, זִמְרִי אֶחָד הָיָה בְּדוֹרוֹ וְנָפְלוּ מִיִּשְׂרָאֵל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אֲלָף, וְאָנוּ כַּמָּה זִמְרֵי יֵשׁ בְּדוֹרֵינוּ, וְאַתֶּם מִתְרַעֲמִין?!

חַד זְמַן צָרְכוּן מֵיעְבַּד תַּעֲנִיתָא, וְלָא נְחַת מִיטְרָא. עָבַד ר׳ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מַחִית מִיטְרָא לְדָרוֹמָאֵיי,

[דף ט״ו ע״א]

וְרַבִּי חֲנִינָה עָצַר מַיָּא מִן צִיפּוֹרְאִיי. צָרְכוּן מֵיעְבַּד זְמַן תִּינְיָינוּת, שְׁלַח וְאַיְיתֵי לִי׳ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אֲמַר לֵיהּ מִישְׁנַּח מָרִי מִיפּוּק עִיסָּן לְהִתְעַנּוֹת, נַפְקוּן תְּרֵיהוֹן לְתַעֲנִיתָא וְלָא נְחַת מִיטְרָא. עָאל וְאָמַר קוּמֵיהוֹן, לָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מַחִית מִיטְרָא לְדָרוֹמָאיי, וְלָא ר׳ חֲנִינָה עָצַר מִיטְרָא מִן צִיפּוֹרְאיי. אֶלָּא דְּרוֹמָאיי לִיבְּהוֹן רַכִּיךְ וְשָׁמְעִין מִילָּה דְּאוֹרָיְיָא וּמִתְכַּנְעִין, וְצִיפּוֹרָאיי לִיבְּהוֹן קְשֵׁי וְשָׁמְעִין מִילָּה דְּאוֹרָיְיָא וְלָא מִיתְכַּנְעִין. מִי עָלַיִל, תְּלָה עֵינוֹי, וַחֲמָא אֲוִירָא שָׁיֵיף. אֲמַר עַד כַּדּוּן חָכִין?! מִיָּד נְחַת מִיטְרָא. וּגְדַר עַל גַּרְמֵיהּ דְּלָא לְמֶיעְבַּד כֵּן תּוּבָן. אֲמַר מָה אֲנָא מֵימוֹר לְמָרֵי חוֹבָא דְּלָא יְקַבֵּי חוֹבֵיהּ?

רַבִּי זְעוּרָה בְּשֵׁם ר׳ חֲנִינָה, מַה יַּעֲשׂוּ גְּדוֹלֵי הַדּוֹר? וְאֵין הַצִּיבּוּר נִידּוֹן אֶלָּא אַחַר רוּבּוֹ! שֶׁכֵּן מָצִינוּ שֶׁכָּל שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִנּוּדִים, לֹא הָיָה מְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כ) ׳וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּמּוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת מִקֶּרֶב הָעָם הַמַּחֲנָה׳. מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ (שם) ׳וַיְדַבֵּר ה׳ אֵלַי לֵאמֹר׳.

ר׳ יַעֲקֹב בַּר אִידִי בְּשֵׁם ר׳ יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מַה יַּעֲשׂוּ גְּדוֹלֵי הַדּוֹר? וְאֵין הַצִּיבּוּר נִידּוֹן אֶלָּא אַחַר רוּבּוֹ! שֶׁכֵּן מָצִינוּ שֶׁאִיזֶּבֶל שֶׁאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל בְּהַר הַכַּרְמֶל (מלכים א יח) ׳יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים׳, לֹא יָרְדָה הָאֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְשָׂרְפָה אֶת הַקָּרְבָּנוֹת.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יָאִיר בְּשֵׁם רַבִּי פִּינְחָס בֶּן יָאִיר, שְׁלֹשָׁה בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְתָהָא שֶׁבְּרָאָן, וְאֵילּוּ הֵן, כַּשְׂדִּים וְיִשְׁמְעֵאלִים וְיֵצֶר הָרָע. כַּשְׂדִּים (ישעיה כג) ׳הֵן אֶרֶץ כַּשְׂדִּים זֶה הָעָם לֹא הָיָה׳, הַלְוַאי לֹא הָיָה. יִשְׁמְעֵאלִים (איוב יב) ׳יִשְׁלָיוּ אוֹהָלִים לְשׁוֹדְדִים וּבַטּוּחוֹת לְמַרְגִּיזֵי אֵל לַאֲשֶׁר הֵבִיא אֱלוֹהַּ בְּיָדוֹ׳. יֵצֶר הָרָע (מיכה ד) ׳בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם ה׳ אוֹסְפָה הַצּוֹלֵיעָה, וְהַנִּדָּחָה אֲקַבְּצָה, וַאֲשֶׁר הֲרֵעוֹתִי׳. ר׳ בֶּרֶכְיָה, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יָאִיר בְּשֵׁם רַבִּי פִּינְחָס בֶּן יָאִיר, חֲרֵי הוּא כְּאֵילּוּ חֲרֵיעוֹתִי.

רַבִּי לִיעֶזֶר עָבַד תַּעֲנִיתָא וְלָא אִיתְנַחַת מִיטְרָא, עָבַד ר׳ עֲקִיבָה תַּעֲנִית וּנְחַת מִיטְרָא. עָאל וְאָמַר קוּמֵיהוֹן, אֶמְשׁוֹל לָכֶם מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי בָּנוֹת, אַחַת חֲצוּפָה וְאַחַת כְּשֵׁירָה. אֵימַת דַּהֲוָת בָּעְיָא הַהִיא חֲצִיפְתָּא עַלַּת קוּמֵי, הֲוָה אָמַר יֵבוֹן לַהּ מָה דְּהִיא בָּעְיָא וְתֵיזֵיל לַהּ. וְאֵימַת דַּהֲוָת הַהִיא כְּשֵׁירְתָּא עַלַּת קוּמוֹי, הֲוָה מַאֲרִיךְ רוּחֵיהּ מִתְחַמֵּד מִישְׁמוֹעַ שַׁוְעָתָהּ. וְאִית שָׁרֵי מֵימוֹר בֵּן? אֶלָּא שֶׁלֹּא לְחַלֵּל שֵׁם שָׁמַיִם בֵּי ר׳ אֶלִיעֶזֶר.

ר׳ אַחָא עָבַד תְּלָת עֲשְׂרֵה תַּעֲנָיִין וְלָא נְחַת מִיטְרָא. מִי עָלַיִל, פְּגַע בֵּיהּ חַד כּוּתַיי, אֲמַר לֵיהּ רַבִּי רַבִּי, עָצוֹר גּוּלְתָּךְ מִן מִיטְרָא. אֲמַר לֵיהּ, חַיָּיו דְּהַהוּא גַּבְרָא, שְׁמַיָּיא מֵיעְבַּד נִיסִּין וְשַׁתָּא מַצְלָחָא, וְהַהוּא

גַּבְרָא לֵית הוּא מֵיחֵי. וַעֲבַדוּן שְׁמַיָּא נִיפִּין וְאַצְלַחַת שַׁתָּא, וּמִית הַהוּא כּוּתָיָיא, וַהֲווֹן כָּל עַמָּא אָמְרִין, אֵיתוֹן חֲמוֹן פּוּרִין דְּשָׁמָשׁ:

וְכָל סְבִיבוֹתָיהָ מִתְעַנּוֹת וְלֹא מַתְרִיעוֹת. שֶׁכֵּן מָצִאנוּ בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים מִתְעַנִּין וְלֹא מַתְרִיעִין: ר' עֲקִיבָה אוֹמֵר מַתְרִיעִים אֲבָל לֹא מִתְעַנִּין. שֶׁכֵּן מָצִאנוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה מַתְרִיעִין וְלֹא מִתְעַנִּין:

הלכה ה מתני' אֵיזֶהוּ דָבָר? עִיר הַמּוֹצִיאָה חֲמֵשׁ מֵאוֹת רַגְלִי, יָצְאוּ מִמֶּנָּה שְׁלֹשָׁה מֵתִים בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה:

גמרא אָמַר רַבִּי לֵוִי, כְּתִיב (דברים כח) 'יַדְבֵּק ה' בְּךָ אֶת הַדָּבֶר', לְאַשָּׁה הַזֹּאת שֶׁהִיא מַדְבֶּקֶת שְׁלֹשָׁה כְּפָרִים זֶה אַחַר זֶה. תָּא עֲבִידָא (אֵינוֹ)

[דף ט"ו ע"ב]

יוֹתֵר מִיכָּן צְרִיכָה שִׁיעוּר אַחֵר? נִישְׁמְעִינַהּ מִן הָדָא, אֲפִילּוּ עִיר גְּדוֹלָה כְּאַנְטוֹכְיָא וְיָצְאוּ מִמֶּנָּה שְׁלֹשָׁה מֵתִים בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה. הָדָא אָמְרָה יוֹתֵר מִיכָּן [אֵינָהּ] צְרִיכָה שִׁיעוּר אַחֵר.

בָּתִּים שֶׁאָמְרוּ, בְּרִיאִים, אֲבָל לֹא מְרוּעָעִים. וְדִכְוָותַהּ בַּחוּרִים אֲבָל לֹא זְקֵינִים. תָּנֵי אַסְפְּרָה כָּל שֶׁהִיא. שְׁנַיִם בְּדָבָר וְאֶחָד בְּאַסְפְּרָה? אֵיתָא חֲמֵי, אַסְפְּרָה כָּל שֶׁהִיא, וְאַתְּ אָמַר הָכֵין?! לָכֵן צְרִיכָה, כְּשֶׁהִתְרִיעוּ עַל הָאַסְפְּרָה וְהָלְכָה לָהּ, וְאַחַר כָּךְ מֵתוּ שְׁנַיִם בְּדָבָר וְאֶחָד בְּאַסְפְּרָה:

הלכה ו מתני' עַל אֵלּוּ מַתְרִיעִין בְּכָל מָקוֹם, עַל הַשַּׁדְפוֹן, וְעַל הַיֵּרָקוֹן, וְעַל הָאַרְבֶּה, וְעַל הֶחָסִיל, וְעַל חַיָּה רָעָה, וְעַל הַחֶרֶב, מַתְרִיעִין עֲלֵיהֶן מִפְּנֵי שֶׁהִיא מַכָּה מְהַלֶּכֶת:

גמרא ר' חָמָא בַּר עוּקְבָה בְּשֵׁם ר' יוֹסֵי בֶּן חֲנִינָה, מַתְרִיעִין עַל פְּרַגְיָא שֶׁל פִּשְׁתָּן. מַאי טַעְמָא (ירמיה ה) 'שַׁמָּה וְשַׂעֲרוּרָה נִהְיְתָה בָּאָרֶץ'.

ר' שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן בְּשֵׁם ר' יוֹנָתָן, מַתְרִיעִין עַל הַשָּׁרָב. מַאי טַעְמָא (איוב ל) 'קוֹדַר הִילַּכְתִּי בְּלֹא חַמָּה, קַמְתִּי בַקָּהָל אֲשַׁוֵּעַ'.

אָמַר ר' לְעָזָר, אוֹקִיר לְאַסָּיָיךְ עַד דְּלָא תִּצְטָרִיךְ לֵיהּ. מָה טַעְמָא (שם לז) 'חֲיַעֲרוֹךְ שׁוּעָךְ לֹא בְצַר וְכֹל מַאֲמַצֵי כֹּחַ'.

רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ. ר' יוֹחָנָן אָמַר, אִם סִדַּרְתָּה תְּפִילָּה לֹא יְהֵא לְךָ צָרֵי עַיִן מִלְמַעְלָה, אֶלָּא הַכֹּל יְהוּ מְאַמְּצִין כֹּחָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר וְכָל מַאֲמַצֵי כֹּחַ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר, אִם סִדַּרְתָּה תְּפִילָּה לֹא תְּהֵא מֵיצֵר פִּיךָ, אֶלָּא (תהלים פא) ׳הַרְחֶב פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ׳.

לֹא סוֹף דָּבָר אַרְבָּה, אֶלָּא אֲפִילּוּ כָּנָף. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ חָסִיל? שֶׁהוּא חוֹסֵל אֶת הַכֹּל. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ גּוֹבַיי? דּוּ גְּבִי דִּינָא דְמָרֵיהּ.

לֹא סוֹף דָּבָר חַיָּה רָעָה, אֶלָּא אֲפִילּוּ בְּהֵמָה רָעָה. כְּבָר הָיוּ שָׁנִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חֲמוֹר נוֹשֵׁךְ וּמֵמִית, שׁוֹר נוֹשֵׁךְ וּמֵמִית.

לֹא סוֹף דָּבָר חֶרֶב שֶׁל מִלְחָמָה, אֶלָּא אֲפִילּוּ חֶרֶב שֶׁל שָׁלוֹם. שֶׁכְּבָר עָשָׂת רוֹשֶׁם בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ:

הלכה ז מתני׳ מַעֲשֶׂה שֶׁיָּרְדוּ זְקֵנִים מִירוּשָׁלֵם לְעָרֵיהֶם, וְנָזְרוּ תַּעֲנִית עַל שֶׁנִּרְאֶה כְּמִלּוֹא פִּי תַנּוּר שְׂדָפוֹן

[דף ט"ז ע"א]

בְּאַשְׁקְלוֹן. וְעוֹד נָזְרוּ תַּעֲנִית לְמָחָר עַל שֶׁאָכְלוּ וְאֵיבִים שְׁנֵי תִינוֹקוֹת בְּעֶרֶב הַיַּרְדֵּן. ר' יוֹסֵי אוֹמֵר, לֹא עַל שֶׁאָכְלוּ אֶלָּא עַל שֶׁנִּרְאוּ:

גמרא הָדָא דְאַתְּ אָמַר בִּמְכוּוָּנִים. אֲבָל בִּמְפוּזָּר, אֲפִילּוּ פָּרָא מִיכָּן.

אָמַר ר' מָנָא, נִרְאוּ רָצִין אַחֲרֵיהֶן. אָמַר ר' יוֹסָה בִּי ר' בּוֹן, נִרְאוּ בִּמְקוֹם שֶׁאֵין רָאוּי לָהֶם:

הלכה ח מתני׳ וְעַל אֵלּוּ מַתְרִיעִין בְּשַׁבָּת, עַל עִיר שֶׁהִקִּיפוּהָ גּוֹיִם אוֹ נָהָר, וְעַל הַסְּפִינָה הַמִּיטַּרֶפֶת בַּיָּם. ר' יוֹסֵי אוֹמֵר לְעֶזְרָה אֲבָל לֹא לִצְעָקָה. שִׁמְעוֹן הַתֵּימָנִי אוֹמֵר אַף עַל הַדֶּבֶר, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים:

גמרא רַב אָמַר, עֲנֵנִי ה' עֲנֵנִי. מַתְנִיתָא פְּלִיגָא עַל רַב, ר' יוֹסֵי אוֹמֵר לְעֶזְרָה אֲבָל לֹא לִצְעָקָה, וְהָא תַּנָּיֵא קַדְמָיֵיא סָבַר מֵימַר אֲפִילּוּ לִצְעָקָה?

לֵוִי בֶּן סִיסִי, בָּאוּ הַגְּיוֹסוֹת לְעִירוֹ. נָטַל סֵפֶר תּוֹרָה וְעָלָה לְרֹאשׁ הַגַּג, אָמַר, רִבּוֹן הָעוֹלָמִים, אֵין בַּטֵּלִית חֲדָא מִילָּה מִן הַדִּין סְפַר אוֹרָיְתָא – יֵיעָלוּן לוֹן, וְאִין לָא – יֵיזְלוּן לוֹן. מִיָּד אִיתַּבְעוּן וְלָא אִשְׁתַּכְחוּן. תַּלְמִידֵיהּ עָבַד בֵּן, יְבַשַּׁת יְדֵיהּ וְאַזְלוּן לוֹן. תַּלְמִיד תַּלְמִידֵיהּ עָבַד בֵּן, לָא יְבַשַּׁת יְדֵיהּ וְלָא אַזְלוּן לוֹן. לוֹמַר, שֶׁאֵין שׁוֹטָה נִפְגָּע, וְלֹא בְשַׂר הַמֵּת מַרְגִּישׁ בְּאוּזְמֵל:

הלכה ט מתני׳ עַל כָּל צָרָה שֶׁלֹּא תָבוֹא עַל הַצִּיבּוּר, מַתְרִיעִין עָלֶיהָ, חוּץ מֵרוֹב גְּשָׁמִים. מַעֲשֶׂה שֶׁאָמְרוּ לְחוֹנִי הַמְעַגֵּל הִתְפַּלֵּל שֶׁיֵּרְדוּ גְּשָׁמִים, אָמַר לָהֶן צְאוּ וְהַכְנִיסוּ תַּנּוּרֵי פְסָחִים בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יִמַּקּוּ, וְהִתְפַּלֵּל וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים.

עָג עוּגָה, וְעָמַד בְּתוֹכָהּ, וְאָמַר, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בָּנֶיךָ שָׂמוּ פָנֵיהֶם עָלַי שֶׁאֲנִי כְּבֶן בַּיִת לְפָנֶיךָ, נִשְׁבָּע אֲנִי בְּשִׁמְךָ הַגָּדוֹל שֶׁאֵינִי זָז מִיכָּן עַד שֶׁתְּרַחֵם עַל בָּנֶיךָ. הִתְחִילוּ הַגְּשָׁמִים מְנַטְּפִין, אָמַר לֹא כָךְ שָׁאַלְתִּי אֶלָּא גְּשָׁמֵי בוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת. יָרְדוּ בְּזַעַף, אָמַר לֹא כָךְ שָׁאַלְתִּי אֶלָּא גְּשָׁמֵי רָצוֹן בְּרָכָה וּנְדָבָה. יָרְדוּ כְּתִיקְנָן, עַד שֶׁעָלוּ יִשְׂרְאֵל מִירוּשָׁלֵם לְהַר הַבַּיִת מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים. אָמְרוּ לוֹ כְּשֵׁם שֶׁנִּתְפַּלַּלְתָּ עֲלֵיהֶם שֶׁיֵּרְדוּ, כָּךְ הִתְפַּלֵּל שֶׁיֵּלְכוּ לָהֶם. אָמַר לָהֶן צְאוּ וּרְאוּ אִם נִמְחֵית אֻבָּן הַטּוֹעִים:

גמרא ר׳ יוֹנָה, שִׁמְעוֹן בַּר בָּא, בְּשֵׁם ר׳ יוֹחָנָן, דָּבָר שֶׁאֵיפְשָׁר לְךָ לוֹמַר עָלָיו דַּיי, הִיא בְּרָכָה. רַבִּי בֶּרֶכְיָה ר׳ חֶלְבּוֹ רַב אַבָּא בַּר עִילַאי בְּשֵׁם רַב, עַד שֶׁיְּבַלְּלוּ שִׁפְתוֹתֵיכֶם מִלּוֹמַר דַּיֵּינוּ: בְּרָכָה דַּיֵּינוּ: בְּרָכָה:

[דף ט״ז ע״ב]

מַעֲשֶׂה שֶׁאָמְרוּ לְחוֹנִי הַמְעַגֵּל הִתְפַּלֵּל שֶׁיֵּרְדוּ גְּשָׁמִים, אָמַר לָהֶן צְאוּ וְהַכְנִיסוּ תַּנּוּרֵי פְסָחִים בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יִמַּקּוּ: הָדָא אָמְרָה עֶרֶב פְּסָחִים הָיָה. וְתָנֵי כֵן, בְּעֶשְׂרִין בֵּיהּ צָמוּן כָּל עַמָּא לְמִיטָרָא וּנְחַת לוֹן:

וְנִתְפַּלֵּל וְלֹא יָרְדוּ גְּשָׁמִים: אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בִּי רַבִּי בּוֹן, שֶׁלֹּא בָא בַּעֲנָוָה.

אָמַר ר׳ יוּדָן גֵּירָיָא, הָדֵין חוֹנִי הַמְעַגֵּל בַּר בְּרֵיהּ דְּחוֹנִי הַמְעַגֵּל הֲוָה. כְּמִיךְ לְחַרְבַּן בֵּית מוּקְדָּשָׁא, נְפַק לְטוּרָא לְגַבֵּי פָּעֲלַיֵּי, עַד דּוּ תַּמְזָן, נְחַת מִיטָרָא, עָאל לֵיהּ לְמְעָרְתָא. מִן יָתִיב נָם וּדְמֵךְ לֵיהּ, וַעֲבַד שְׁקִיעַ בְּשִׁינְתֵּיהּ שׁוּבְעִין שְׁנִין, עַד דַּהֲרַב בֵּית מוּקְדָּשָׁא וְאִיתְבְּנִי זְמַן תִּינְיָינוּת. לְסוֹף שׁוּבְעִין שְׁנִין אִיתְעַר מִן שְׁנֵתֵּיהּ, נְפַק לֵיהּ מִן מְעָרְתָא וַחֲמָא עָלְמָא מְחַלַּף, זַוּוֵי דַּהֲוָות בְּרָכִין עֲבִידָא זַייתִין. זַוּוֵי דַּהֲוָות זַייתִין עֲבִידָא זַרְעוֹ. שְׁאַל לֵיהּ לְמִדִּינְתָּא, אֲמַר לוֹן מָה קָלָא בְּעָלְמָא? אֲמְרוּן לֵיהּ וְלֵית אַתְּ יָדַע מָה קָלָא בְּעָלְמָא? אֲמַר לוֹן לָא. אֲמְרִין לֵיהּ, מַאן אַתְּ? אֲמַר לוֹן חוֹנִי הַמְעַגֵּל. אֲמְרוּן לֵיהּ שְׁמַעְנָן דַּהֲוָה עָלֵיל לְעֶזְרָה וְהִיא מַנְהֲרָה. עָאל וַאֲנְהַרַת, וּקְרָא עַל גַּרְמֵיהּ (תהלים קכו) ׳בְּשׁוּב ה׳ אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחוֹלְמִים׳:

הִתְחִילוּ הַגְּשָׁמִים מְנַטְּפִין, אָמְרוּ לֹא בָאוּ אֵילּוּ אֶלָּא לְהַתִּיר נִדְרוֹ שֶׁל זֶה: אָמַר לֹא כָךְ שָׁאַלְתִּי אֶלָּא גְּשָׁמֵי בוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת, יָרְדוּ בְּזַעַף: תָּנֵי שְׁמוּאֵל, כְּמִפֵּי הַנּוֹד:

אָמַר, לֹא כָךְ שָׁאַלְתִּי, אֶלָּא גִּשְׁמֵי רָצוֹן בְּרָכָה וּנְדָבָה, יָרְדוּ פְּתִיקָנָן עַד שֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִירוּשָׁלֵם לְהַר הַבַּיִת מִפְּנֵי הַגְּשָׁמִים: הָדָא אָמְרָה הַר הַבַּיִת מְקוֹרָה הָיָה. וְתָנֵי בֵּן, אִסְטָיו לִפְנִים מִפְּטָיו הָיָה:

אָמְרוּ לוֹ, כְּשֵׁם שֶׁנִּתְפַּלַּלְתָּ עֲלֵיהֶן שֶׁיֵּרְדוּ, כָּךְ הִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם שֶׁיֵּילְכוּ לָהֶם, אָמַר לָהֶן צְאוּ וּרְאוּ אִם נִמְחֵית אֶבֶן הַטּוֹעִים: מָה עִיסְקוֹ דְּהָדָא אֶבֶן הַטּוֹעִים? אֶלָּא כָּל מַאן דַּהֲוָה מוֹבַד מִילָּה הֲוָה נָסֵב לַהּ מִן תַּמָּן, וְכָל מַאן דַּהֲוָה מַשְׁכַּח מִילָּה הֲוָה מַייְבַל לַהּ לְתַמָּן.

אָמַר לָהֶן, כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶיפְשָׁר לָאֶבֶן הַזֹּאת לְהִימָּחוֹת מִן הָעוֹלָם, כָּךְ אִי אֶפְשָׁר לְהִתְפַּלֵּל עַל הַגְּשָׁמִים שֶׁיֵּילְכוּ לָהֶם, אֶלָּא צְאוּ וְהָבִיאוּ לִי פַּר שֶׁל הוֹדָיוֹת. וְיָצְאוּ וְהֵבִיאוּ לוֹ פַּר שֶׁל הוֹדָיוֹת, וְסָמַךְ שְׁתֵּי יָדָיו וְאָמַר, רִבּוֹנוֹ, הֵבֵאתָה רָעָה עַל בָּנֶיךָ וְלֹא יָכְלוּ לַעֲמוֹד בָּהּ. הֵבֵאתָה טוֹבָה עַל בָּנֶיךָ וְלֹא יָכְלוּ לַעֲמוֹד בָּהּ. אֶלָּא יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁתָּבִיא רְוָוחָה. מִיָּד נָשְׁבָה הָרוּחַ וְנִתְפַּזְּרוּ הֶעָבִים, וְזָרְחָה הַחַמָּה וְנִתְנַגְּבָה הָאָרֶץ, וְיָצְאוּ וּמָצְאוּ מִדְבָּר מָלֵא כְּמֵהִים.

שָׁאֲלוּ אֶת ר' אֶלִיעֶזֶר, מֵאֵימָתַי מִתְפַּלְּלִין עַל הַגְּשָׁמִים שֶׁיֵּילְכוּ לָהֶם? אָמַר לָהֶן, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא אָדָם עוֹמֵד בְּקֶרֶן הָעוֹפֶל וּמְשַׁקְשֵׁק אֶת רַגְלָיו בְּנַחַל קִדְרוֹן. אֲבָל בְּטוּחִים אָנוּ בְּבַעַל הָרַחֲמִים שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא מַבּוּל לְעוֹלָם. מָה טַעְמָא (ישעיה נד) 'כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבוֹר מֵי נֹחַ עוֹד עַל הָאָרֶץ':

הלכה י מתני' שָׁלַח לוֹ שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח וְאָמַר לוֹ צָרִיךְ אַתָּה לִפְדוֹת, אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה לְךָ וְאַתָּה מִתְחַטֵּא לִפְנֵי הַמָּקוֹם כְּבֶן שֶׁהוּא מִתְחַטֵּא לְאָבִיו וְעוֹשֶׂה לוֹ רְצוֹנוֹ, וְעָלֶיךָ הַכָּתוּב אוֹמֵר (משלי כג) 'יִשְׂמַח אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ':

גמרא שָׁאִילוּ נִגְזָרָה גְּזֵירָה כְּשֵׁם שֶׁנִּגְזְרָה בִּימֵי אֵלִיָּהוּ, לֹא נִמְצֵאתָה מֵבִיא אֶת הָרַבִּים לִידֵי חִילּוּל הַשֵּׁם? שֶׁכָּל הַמֵּבִיא אֶת הָרַבִּים לִידֵי חִילּוּל הַשֵּׁם צָרִיךְ נִידּוּי.

תַּמָּן תְּנִינָן, שָׁלַח לוֹ רַבָּן גַּמְלִיאֵל, אִם מְעַכֵּב אַתָּה אֶת הָרַבִּים נִמְצֵאתָ [מַכְשִׁילָן לֶעָתִיד לָבוֹא] מֵבִיא מַבּוּל לְעוֹלָם. לֹא נִמְצֵאת מְעַכֵּב רַבִּים מִלַּעֲשׂוֹת מִצְוָה? וְכָל הַמְעַכֵּב רַבִּים מִלַּעֲשׂוֹת מִצְוָה צָרִיךְ נִידּוּי.

וְאָמַר לוֹ, וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבַטֵּל גְּזֵירָתוֹ מִפְּנֵי גְּזֵירָתוֹ שֶׁל צַדִּיק? אָמַר לוֹ הֵן, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבַטֵּל גְּזֵירָתוֹ מִפְּנֵי גְּזֵירָתוֹ שֶׁל צַדִּיק, וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבַטֵּל גְּזֵירָתוֹ שֶׁל צַדִּיק מִפְּנֵי גְּזֵירָתוֹ שֶׁל צַדִּיק חֲבֵירוֹ.

אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה לְךָ, וְאַתָּה מִתְחַטֵּא לִפְנֵי הַמָּקוֹם כְּבֶן שֶׁהוּא מִתְחַטֵּא עַל אָבִיו וְהוּא עוֹשֶׂה לוֹ רְצוֹנוֹ. ר' בֶּרֶכְיָה ר' אַבָּא בַּר כַּהֲנָא ר' זְעוּרָה בְּשֵׁם רַב יְהוּדָה, וְאִית דְּאָמְרִין לַהּ בְּשֵׁם רַב חִסְדָּא, וְאִית דְּאָמְרִין

לַהּ בְּשֵׁם רַב מַתָּנָה, (איוב כב) ׳וְתִגְזַר אוֹמֶר וְיָקֻם לָךְ׳. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ׳לָךְ׳? אֶלָּא אֲפִילוּ הוּא אָמַר הָכֵין וְאַתְּ אָמַר הָכֵין, דִּידָךְ קָיְמָא וְדִידִי לָא קָיְמָא. (שם) ׳וְעַל דְּרָכַיִךְ נָגַהּ אוֹר׳, אָמַר ר׳ חִייָה בַּר בָּא, זוֹ יְרִידַת גְּשָׁמִים (שם לז) ׳אַף בְּרִי יַטְרִיחַ עָב יָפִיץ עֲנַן אוֹרוֹ׳.

(שם כב) ׳כִּי תְשַׁפִּילוּ וַתֹּאמֶר גֵּוֶה׳.

[דף י״ז ע״א]

אֲנִי אָמַרְתִּי לְחַשְׁפִּילָן וְאַתְּ אָמַרְתְּ לְגָאוֹתָן, דִּידָךְ קָיְמָא וְדִידִי לָא קָיְמָא. ׳וְשַׁח עֵינַיִם יוֹשִׁיעַ׳, אֲנִי אָמַרְתִּי לְשַׁחוֹת עֵינֵיהֶן בָּרָעָה, וְאַתְּ אָמַרְתְּ לְהוֹשִׁיעָן, דִּידָךְ קָיְמָא וְדִידִי לָא קָיְמָא. אֲנִי אָמַרְתִּי (שם) ׳יְמַלֵּט אִי נָקִי׳, וְאַתְּ אָמַרְתְּ וְמַלֵּט אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נָקִי, דִּידָךְ קָיְמָא וְדִידִי לָא קָיְמָא. מַהוּ (שם) ׳וְנִמְלַט בְּבוֹר כַּפֶּיךָ׳? בְּבְרִירוּת כַּפֶּיךָ, בְּזְכוּת מִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁהָיוּ בְיָדֶךָ מֵרֵאשִׁיתֶךָ.

עָלֶיךָ חַכָּתוּב אוֹמֵר (משלי כג) ׳יִשְׂמַח אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ׳. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ׳יוֹלַדְתֶּךָ׳? ר׳ מָנָא אָמַר אוּמָּתֶךָ. ר׳ יוֹסֵה בִּי ר׳ בוֹן אָמַר שְׁעָתֶךָ. וְרַבָּנָן אָמְרֵי כְּשֵׁם שֶׁהוּא מְקַלְּלָהּ בְּכִפְלַיִים, כָּךְ הוּא מְשַׁמְּחָהּ בְּכִפְלַיִים. וּמִנַּיִן שֶׁהוּא מְקַלְּלָהּ בְּכִפְלַיִים, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יז) ׳כַּעַס לְאָבִיו בֵּן כְּסִיל וּמָרַּת לְיוֹלַדְתּוֹ׳. (שם י) ׳בֵּן חָכָם יְשַׂמַּח אָב, וּבֵן כְּסִיל תּוּגַת אִמּוֹ׳, מַהוּ ׳תּוּגַת אִמּוֹ׳? אָמַר ר׳ לוּדָה לִישָׁן גִּימַטְרִיוֹן הוּא, אַפְרָא בְּעַיְנֵי אִמֵּיהּ. וּמִנַּיִן שֶׁהוּא מְשַׂמְּחָהּ בְּכִפְלַיִים? ׳יִשְׂמַח אָבִיךָ וְאִמֶּךָ וְתָגֵל יוֹלַדְתֶּךָ׳:

הלכה יא מתני׳ הָיוּ מִתְעַנִּין, וְיָרְדוּ לָהֶן גְּשָׁמִים קוֹדֶם לְהָנֵץ הַחַמָּה – לֹא יַשְׁלִימוּ. אַחַר הָנֵץ הַחַמָּה – יַשְׁלִימוּ. ר׳ אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר קוֹדֶם לַחֲצוֹת – לֹא יַשְׁלִימוּ, לְאַחַר חֲצוֹת – יַשְׁלִימוּ. מַעֲשֶׂה שֶׁנִּזְרוּ תַּעֲנִית בְּלוּד וְיָרְדוּ לָהֶן גְּשָׁמִים קוֹדֶם לַחֲצוֹת, אָמַר לָהֶן ר׳ טַרְפוֹן צְאוּ וְאִכְלוּ וּשְׁתוּ וַעֲשׂוּ יוֹם טוֹב. וְיָצְאוּ וְאָכְלוּ וְשָׁתוּ וְעָשׂוּ יוֹם טוֹב, וּבָאוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם וְקָרְאוּ הַלֵּל הַגָּדוֹל:

גמרא הָיוּ מִתְעַנִּין, וְיָרְדוּ לָהֶן גְּשָׁמִים קוֹדֶם לְהָנֵץ הַחַמָּה – לֹא יַשְׁלִימוּ. שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סה) ׳וְהָיָה טֶרֶם יִקְרָאוּ וַאֲנִי אֶעֱנֶה׳: לְאַחַר הָנֵץ הַחַמָּה – יַשְׁלִימוּ (שם) ׳עוֹד הֵם מְדַבְּרִים וַאֲנִי אֶשְׁמָע׳. אוֹ חֲלָמ? אָמַר ר׳ תַּנְחוּמָא וְתָנֵי בֵּן, אֵין עֲנִייָה אֶלָּא סְמוּךְ לִקְרִיאָה. וְאֵין קְרִיאָה אֶלָּא סְמוּךְ לַעֲנִייָה.

בְּיוֹמוֹי דְּר׳ יוּדָן נְזִירִין תַּעֲנִית וּנְחַת מִיטְרָא. בְּרוּמְשָׁא סְלַק ר׳ מָנָא לְגַבֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ בְּגִין דַּאֲנָא צָחֵי, מַהוּ דְּנִישְׁתֵּי? אֲמַר לֵיהּ אוֹרִיךְ שֻׁמָּא יְמָלְכוּ לְהַשְׁלִים.

ר' אַחָא ר' אַבָּהוּ בְּשֵׁם ר' יוֹסֵי בַּר חֲנִינָה, אָסוּר לְהִתְעַנּוֹת עַד שֵׁשׁ שָׁעוֹת בְּשַׁבָּת. אָמַר ר' יוֹסֵי בִּי ר' בּוֹן, מַתְנִיתָא אָמְרָה כֵּן, קוֹדֶם לַחֲצוֹת – לֹא יַשְׁלִימוּ, עַד כַּדּוּן צַפְרָא. לְאַחַר חֲצוֹת – יַשְׁלִימוּ, כְּבָר עָבַר רוּבּוֹ שֶׁל יוֹם בִּקְדוּשָּׁה.

רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּיי כַּד הֲוָה בָּעֵי יֵיחוֹת מִיטְרָא, הֲוָה אָמַר לְסָפְרֵיהּ קוּם לֵךְ קוּמֵי הֵיכְלָא, בְּגִין דְּרַבִּי בָּעֵי מְסַפְּרָא וְלֵית בְּחַיֵּילֵיהּ מִצְטַעֵר, מִיָּד הֲוָה מִטְרָא נָחִית. רַב אַדָּא בַּר אַחָוָה כַּד הֲוָה בָּעֵי יֵיחוֹת מִיטְרָא הֲוָה שָׁלַח מְסָאנֵיהּ, כַּד הֲוָה שָׁלַח תְּרֵיהוֹן הֲוָה עָלְמָא טָיֵיף.

מַפְּלְתָּא חֲוָויִין תַּמָּן, וַהֲוָה רַב מֵיתַב חַד מִן תַּלְמִידֵיהּ בְּבֵיתָא עַד דַּהֲוֹון מְפַנִּין בַּיְתָא, וְכֵיוָן דַּהֲוָה נָפֵק מִן בַּיְתָא, הֲוָה בַּיְתָא רָבַע. וְאִית דְּאָמְרִין רַב אַדָּא בַּר אַחָוָה הֲוָה. שָׁלְחוּ חֲכָמִים וְאָמְרוּ לוֹ, מַה מַּעֲשִׂים טוֹבִים יֵשׁ בְּיָדֶךָ? אָמַר לָהֶן, מִימַיי לֹא קִדְּמַנִי אָדָם לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְלֹא הִנַּחְתִּי אָדָם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וְיָצָאתִי לִי, וְלֹא הָלַכְתִּי אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלֹא תוֹרָה, וְלֹא הִזְכַּרְתִּי דִּבְרֵי תוֹרָה בְּמָקוֹם מְטוּנָּף.

[דף י"ז ע"ב]

וְלֹא הִצַּעְתִּי וְיָשַׁנְתִּי שֵׁינַת קֶבַע, וְלֹא צָעַדְתִּי בֵּין הַחֲבֵירִים, וְלֹא כִינִּיתִי שֵׁם לַחֲבֵירִי, וְלֹא שָׂמַחְתִּי בְּתַקָּלַת חֲבֵירִי, וְלֹא בָאת קְלָלַת חֲבֵירִי עַל מִיטָּתִי, וְלֹא הִילַכְתִּי בַּשּׁוּק אֵצֶל מִי שֶׁהוּא חַיָּיב לִי. מִימַי לֹא הִקְפַּדְתִּי בְּתוֹךְ בֵּיתִי, לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (תהלים יא) 'אֶתְהַלֵּךְ בְּתֹם לְבָבִי בְּקֶרֶב בֵּיתִי'.

אֵי זוֹ הִיא הַלֵּל הַגְּדוֹלָה? ר' פְּרָנָךְ בְּשֵׁם ר' חֲנִינָה (שם קלו) 'הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ, הוֹדוּ לַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ'. אָמַר ר' יוֹחָנָן וּבִלְבַד (שם קלה) שֶׁעוֹמְדִים בְּבֵית ה'. וְלָמָּה בְּאֵילֵּין תַּרְתֵּין פָּרָשָׁתָא? ר' זְעֵירָא רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, מִפְּנֵי שֶׁיְּרִידַת גְּשָׁמִים כְּלוּלָה בָהֶן. עַל דַּעְתֵּיהּ דְּר' יוֹחָנָן נִיחָא, דִּכְתִיב (שם) 'מַעֲלֶה נְשִׂיאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ'. וּכְר' חֲנִינָה מָה? בְּגִין דִּכְתִיב (שם קלו) 'נוֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ'.

ר' בָּא וְר' סִימוֹן תְּרֵיהוֹן אָמְרִין הָדָא דְּיַדָּן, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר הָדָא דְּיַדָּן, בַּר קַפָּרָא אָמַר הָדָא דְּיַדָּן. בַּר קַפָּרָא כְּדַעְתֵּיהּ, דְּתְנֵינַן תַּמָּן מְיָמֶיהָ שֶׁל כַּת הַשְּׁלִישִׁית לֹא הִגִּיעָה לְאָהֲבָתִי כִּי יִשְׁמַע ה', מִפְּנֵי שֶׁעַמָּהּ מְמוֹעָטִין. תָּנֵי בַּר קַפָּרָא זוֹ הִיא הַלֵּל הַגְּדוֹלָה.

חַד בַּר אַבָּיֵי עָבַר קוּמֵי תֵּיבוּתָא, אָמַר לוֹן עֲנוֹן בָּתְרַיי מָה דַּאֲנָא אָמַר. הָדָא אָמְרָה לֵית הָדָא דְּיַדָּן. אָמַר ר' מָנָא הָדָא דְּיַדָּן, נִיסָּא הֲוָה רַב, בְּגִין כֵּן אָמַר לוֹן עֲנוֹן בָּתְרַיי מָה דַּאֲנָא אָמַר:

הַדָּרָן עָלָךְ פֶּרֶק סֵדֶר תַּעֲנִיּוֹת הָאֵלּוּ

הלכה א מתני' בְּשְׁלֹשָׁה פְּרָקִים הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן אַרְבָּעָה פְּעָמִים בַּיּוֹם, בַּשַּׁחֲרִית וּבְמוּסָף וּבְמִנְחָה וּבִנְעִילַת שְׁעָרִים, בַּתַּעֲנִיּוֹת וּבַמַּעֲמָדוֹת וּבְיוֹם הַכִּיפּוּרִים׃

גמרא אַתְּ שָׁמַע מִינָּהּ תְּלָת. אַתְּ שָׁמַע מִינָּהּ שֶׁמּוֹתְעַנִּין בַּמַּעֲמָדוֹת, וְשֶׁמִּתְפַּלְּלִים אַרְבַּע, וְאֵין נְשִׂיאַת כַּפַּיִם בַּלַּיְלָה אֶלָּא בַּיּוֹם. וְיִשָּׂא אֶת כַּפָּיו וְאַל יִתְפַּלֵּל? מָצָאנוּ תְּפִילָּה בְּלֹא נְשִׂיאַת כַּפַּיִם, וְלֹא מָצָאנוּ נְשִׂיאַת כַּפַּיִם בְּלֹא תְּפִילָּה.

תָּנֵי, זוֹ דִּבְרֵי ר' מֵאִיר. ר' זְעֵירָה בְּשֵׁם ר' יוֹחָנָן, בְּעֵירוּבִין וּבְתַעֲנִית צִיבּוּר נָהֲגוּ הַכֹּל כְּרַבִּי מֵאִיר. ר' יַעֲקֹב בַּר אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן,

[דף י"ח ע"א]

אַף בִּמְגִילַּת אֶסְתֵּר נָהֲגוּ הַכֹּל כְּר' מֵאִיר.

רַבִּי זְעֵירָה ר' חִייָה ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בְּשֵׁם בַּר פְּדָיָה, מִפְּנֵי מַה סָמְכוּ הַכָּתוּב פָּרָשַׁת נָזִיר לְנְשִׂיאַת כַּפַּיִם? לְלַמֶּדְךָ בְּשֵׁם שֶׁהַנָּזִיר אָסוּר בְּיַיִן, כָּךְ נְשִׂיאַת כַּפַּיִם אֲסוּרָה בְּיַיִן. אִי מַה הַנָּזִיר אָסוּר בְּחַרְצַנִּים וּבְזוּגִין, אַף נְשִׂיאַת כַּפַּיִם אֲסוּרָה בְּחַרְצַנִּים וּבְזוּגִין!

ר' יוֹנָה אָמַר, אִיתְפַּלְגוּן יוֹשׁוּעַ בַּר גְּזוּרָה וְר' זְעֵירָה. חַד יָלַף לַהּ מִן הַנָּזִיר, וְחַד יָלַף לַהּ מִן הַשֵּׁירוּת. וְלָא יָדְעִין מַאן יָלַף לַהּ מִן הַנָּזִיר, וּמַאן יָלַף לַהּ מִן הַשֵּׁירוּת. מַאן דְּיָלַף מִן הַנָּזִיר, אִי מַה הַנָּזִיר אָסוּר בְּחַרְצַנִּים וּבְזוּגִים אַף נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם אָסוּר בְּחַרְצַנִּים וּבְזוּגִין. וּמַאן דְּיָלִיף לַהּ מִן הַשֵּׁירוּת, אִי מַה הַשֵּׁירוּת אָסוּר בְּבַעֲלֵי מוּמִין אַף נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם אָסוּר בְּבַעֲלֵי מוּמִין, וְהָא תָּנֵי אִם הָיָה דָּשׁ בְּעֵירוֹ מוּתָּר. כְּהָדָא, ר' נַפְתָּלִי הָעוֹת אָצְבְּעוֹתַיהוּ עָקוּמָה. אֲתָא שְׁאַל לְר' מָנָא, אָמַר לֵיהּ מִכֵּיוָן שֶׁאַתָּה דָּשׁ בְּעִירְךָ מוּתָּר.

רַב חוּנָּה מַעֲבַר זַלְזְקָן. וְהָא תָּנֵי, אִם הָיָה דָּשׁ בְּעִירוֹ מוּתָּר! אָמַר ר' מָנָא, רִיגְלָא הָעוֹת, בְּגִין שֶׁלֹּא יְהוּ אוֹמְרִין, רָאִינוּ קָטָן נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו. אָמַר ר' יוֹסָה, זֹאת אוֹמֶרֶת שֶׁאָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בַּכֹּהֲנִים בְּשָׁעָה שֶׁהֵן מְבָרְכִין. אָמַר ר' חַגַּיי, בְּלוּם אָמְרוּ אֵין מִסְתַּכְּלִין, לֹא מִפְּנֵי הֶחָסִיד דַּעַת?! מֹשֶׁה! דַּאֲנָא מִסְתַּכְּלְנָא וְלָא מַסְפְּקָה דַּעְתִּי.

מִנַּיִן לִנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם? (במדבר ו) 'כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'. עַד כָּאן בַּשַּׁחֲרִית. בַּמּוּסָף? (ויקרא ט) 'וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם'. הַמִּקְרָא הַזֶּה מְסוֹרָם הוּא, וַהֲלֹא לֹא צָרִיךְ לוֹמַר אֶלָּא (שם) 'וַיֵּרֶד מֵעֲשׂוֹת

הַחַטָּאת וְהָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים, וְאַחַר כָּךְ ׳וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת יָדָיו׳ וְגוֹ׳. אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁבִּירִידָתוֹ לַמִּזְבֵּחַ הָיָה נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו וּמְבָרֵךְ אֶת הָעָם.

(שם) ׳וַיְבָרְכֵם׳, בַּעֲמִידָה. יָכוֹל שֶׁלֹּא בַעֲמִידָה? תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים כא) ׳כִּי בָם בָּחַר ה׳ אֱלֹהֶיךָ לְשָׁרְתוֹ וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ׳, מַקִּישׁ בְּרָכָה לְשִׁירוּת. מַה שִּׁירוּת בַּעֲמִידָה, אַף בְּרָכָה בַּעֲמִידָה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דברי הימים ב ל) ׳וַיָּקוּמוּ הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וַיְבָרְכוּ אֶת הָעָם׳ וְגוֹ׳. בְּדוֹרוֹ שֶׁל חִזְקִיָּה שֶׁהָיוּ יְגִיעִים בַּתּוֹרָה הַפָּתוּב מְדַבֵּר, אֲבָל בְּדוֹרוֹת אֲחֵרִים שֶׁהָיוּ עוֹבְדִים עֲבוֹדָה זָרָה מַהוּ אוֹמֵר (ישעיה א) ׳וּבְפָרִשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם׳. ׳וַיְבָרְכֵם׳, בְּרָכָה סְתוּמָה, אֲבָל לֹא שָׁמַעְנוּ אֵי זוֹ הִיא, עַד שֶׁבָּא הַכָּתוּב וּפֵירְשָׁהּ (במדבר ו) ׳יְבָרֶכְךָ ה׳ וְיִשְׁמְרֶךָ, יָאֵר ה׳ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ, יִשָּׂא ה׳ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם׳.

וּמְנַיִין לִנְעִילָה? אָמַר ר׳ לֵוִי (ישעיה א) ׳גַּם כִּי תַרְבּוּ תְפִלָּה אֵינֶנִּי שׁוֹמֵעַ׳, מִיכָּן שֶׁכָּל הַמַּרְבֶּה בִּתְפִלָּה נַעֲנֶה. מְחַלְפָה שִׁיטָתֵיהּ דְּר׳ לֵוִי! תַּמָּן אָמַר ר׳ אַבָּא בְּרֵיהּ דְּר׳ פָּפִּי, ר׳ יְהוֹשֻׁעַ דְּסִיכְנִי בְּשֵׁם ר׳ לֵוִי (משלי יד) ׳בְּכָל עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתָר וּדְבַר שְׂפָתַיִם אַךְ לְמַחְסוֹר׳. חֲנָה עַל יְדֵי שֶׁרִיבְּתָה בִּתְפִלָּתָהּ, קִיצְּרָה בְיָמָיו שֶׁל שְׁמוּאֵל. שֶׁאָמְרָה (שמואל א א) ׳וְיָשַׁב שָׁם עַד עוֹלָם׳,

[דף י״ח ע״ב]

וַהֲלֹא אֵין עוֹלָם שֶׁל לֵוִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים שָׁנָה, דִּכְתִיב (במדבר ח) ׳וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא הָעֲבוֹדָה׳. וְחַיֵּי דִילּוֹן חֲמִשִּׁין וְתַרְתֵּיי? אָמַר ר׳ יוֹסֵי בִּי ר׳ בוֹן, וּשְׁתַּיִם שֶׁגִּמְלַתּוּ. וְכָא הוּא אָמַר הָכֵין! בָּאן בְּיָחִיד בָּאן בְּצִיבּוּר.

ר׳ חִיָּיה בְּשֵׁם ר׳ יוֹחָנָן ר׳ שִׁמְעוֹן בֶּן חַלַפּוּתָה בְּשֵׁם ר׳ מֵאִיר, ׳וְהָיָה כִּי הִרְבְּתָה לְהִתְפַּלֵּל׳. מִיכָּן שֶׁכָּל הַמַּרְבֶּה לְהִתְפַּלֵּל נַעֲנָה.

עַד אֵימָתַי הִיא נְעִילָה? רַבָּנָן דְּקֵיסָרִין אָמְרִין, אִיתְפַּלְגוּן רַב וְר׳ יוֹחָנָן. רַב אָמַר בִּנְעִילַת שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם, ר׳ יוֹחָנָן אָמַר בִּנְעִילַת שַׁעֲרֵי הֵיכָל. אָמַר ר׳ יוּדָן עַנְתּוֹנְדְּרָיָא, מַתְנִיתָא מְסַיְּיעָא לְרַבִּי יוֹחָנָן. בְּשִׁלְשָׁה פְּרָקִים הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶם אַרְבָּעָה פְּעָמִים בַּיּוֹם, בַּשַּׁחֲרִית, בַּמּוּסָף, בַּמִּנְחָה, בִּנְעִילַת שְׁעָרִים. אִית לָךְ מֵימַר נְעִילַת שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם בַּיּוֹם?!

אֲחוֹהָ דְּאֵימֵיהּ דְּרַב אַדָּא, חֲוָה צָיֵיר גּוּלְתֵיהּ דְּרַב בְּצוֹמָא רַבָּא. אָמַר לֵיהּ, כַּד תֵּיתֵי שֵׁימְשָׁא בְּרֵישׁ דִּיקְלֵי, אַתְּ יָהֵב לִי גּוּלְתִּי דְּנִיצַּלֵּי נְעִילַת שְׁעָרִים. מְחַלְפָה שִׁיטָתֵיהּ דְּרַב! תַּמָּן הוּא אָמַר בִּנְעִילַת שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם, וְכָא הוּא אָמַר בִּנְעִילַת שַׁעֲרֵי הֵיכָל! אָמַר ר׳ מַתַּנְיָה, עַל יְדֵי דַּחֲוָה מַאֲרִיךְ בְּצִלּוֹתֵיהּ סַגִּין, חֲוָה מַגִּיעַ סָמוּךְ לִנְעִילַת שַׁעֲרֵי שָׁמַיִם.

נְעִילָה מַהוּ שֶׁתִּפְטוֹר אֶת שֶׁל עֶרֶב? ר' בָּא רַב חוּנָה בְּשֵׁם רַב, נְעִילָה פּוֹטֶרֶת שֶׁל עֶרֶב. אָמַר ר' בָּא לְרַב חוּנָה וְאֵיכָן הוּא מַזְכִּיר שֶׁל אַבְדָּלָה? אָמַר ר' יוֹנָה לְר' בָּא וְהֵיאַךְ יְהוּ שָׁבַע פּוֹטְרוֹת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה? אָמַר לֵיהּ וְלָא כְבָר אִיתְתַּבַת? אָמַר לֵיהּ וּבְגִין דְּאִיתְתַּבַת תִּתְבַּטֵל?! אָמַר ר' יוֹסָה מַה דְּקָשֵׁי ר' בָּא קָשֵׁי יָאוּת. מַה דְּקָשֵׁי ר' יוֹנָה לָא קָשֵׁי יָאוּת. קַל הֵיקִילוּ עָלָיו מִפְּנֵי תַּעֲנִיתוֹ שֶׁיְּהוּ שָׁבַע פּוֹטְרוֹת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה.

ר' בָּא בַּר מָמָל אָמַר לְחַבְרַיָּיא, מָרַיי, מִן כּוּלְכּוֹן שְׁמַעְתִּית שֶׁאֵין נְעִילָה פּוֹטֶרֶת שֶׁל עֶרֶב. ר' סִימוֹן בְּשֵׁם ר' לֵוִי, אֵין נְעִילָה פּוֹטֶרֶת שֶׁל עֶרֶב. אָמַר ר' יוֹסֵי בִּי ר' בּוֹן וְתָנֵי ר' חִייָה בֵּן, בְּכָל יוֹם אָדָם מִתְפַּלֵּל שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה, בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וּבְמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּיפּוּרִים וּבְמוֹצָאֵי תַּעֲנִית צִיבּוּר.

ר' יִצְחָק בַּר נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, יוֹם הַכִּיפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נְעִילָה בַּשַּׁבָּת, מַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת בִּנְעִילָה. ר' סִימוֹן בְּשֵׁם ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שַׁבָּת שֶׁחָלָה לִהְיוֹת בַּחֲנוּכָּה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מוּסָף בַּחֲנוּכָּה, מַזְכִּיר שֶׁל חֲנוּכָּה בַּמּוּסָף. אוֹסְפִין עָלֶיהָ רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּתַעֲנִית, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נְעִילָה בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, מַזְכִּיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ בִּנְעִילָה.

רֹאשׁ חֹדֶשׁ וְתַעֲנִית, אֵיכָן הוּא מַזְכִּיר שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ? ר' זְעוּרָה אָמַר בְּהוֹדָיָיה, ר' בָּא בַּר מָמָל אָמַר בַּעֲבוֹדָה, ר' אֲבוּנָה אוֹמְרִים בִּרְכָה רְבִיעִית. אָמַר ר' בָּא, מַה מָצִינוּ בְּכָל מָקוֹם אוֹמְרִים בִּרְכָה רְבִיעִית, אַף כָּאן בִּרְכָה רְבִיעִית.

[דף י"ט ע"א]

וּנְפַק עוֹבָדָא כְּהָדָא דְּר' בָּא.

בַּמֶּה קוֹרִין? ר' יוֹסֵי אוֹמֵר, קוֹרִין בִּרְכוֹת וּקְלָלוֹת. אָמַר לוֹן ר' מָנָא, בְּגִין מוֹדָעְתּוּן דִּי תַּעֲנִיתָא? רְבִיעִין עַל מְעֵיהוֹן, וְלָא יָדְעִין דִּי תַּעֲנִיתָא?! אָמַר לֵיהּ, לְהוֹדִיעֲךָ שֶׁקּוֹרִין בִּרְכוֹת וּקְלָלוֹת.

ר' יוּדָן קַפּוּדְקָיָיא אָמַר קוּמֵי ר' יוֹסָה בְּשֵׁם ר' יוּדָה בַּר פַּזִּי, קוֹרִין בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. קָם רַבִּי יוֹסָה עִם ר' יוּדָה בַּר פַּפִּי, אָמַר לֵיהּ אַתָּה שָׁמַעְתָּ מִן אֲבוּךְ הָדָא מִילְּתָא? אָמַר לֵיהּ, אַבָּא לֹא אָמַר כֵּן אֶלָּא בְּעַנְיֵנִי טָב, עַל יְדֵי דְּאִינּוּן יָדְעִין דְּהוּא רֵישׁ יַרְחָא קוֹרִין בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּשְׁאָר כָּל הַמְּקוֹמוֹת קוֹרִין בִּרְכוֹת וּקְלָלוֹת.

יִרְמְיָה סָפְרָא שְׁאֵיל לְרַב יִרְמְיָה, רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת בַּמֶּה קוֹרִין? אָמַר לֵיהּ קוֹרִין בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ. אָמַר ר' חֶלְבּוֹ קוּמֵי ר' אִימִי, מַתְנִיתָא אָמְרָה כֵּן, לַכֹּל מַפְסִיקִין, לְרֹאשֵׁי חֳדָשִׁים לַחֲנוּכָּה וּלְפוּרִים.

תּוֹסֶפְתָּא

מַסֶּכֶת בִּרָכוֹת פֶּרֶק שִׁשִּׁי

א. בִּרְכַּת הַזִּמּוּן[1] מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים ח, י): **וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ** - זוֹ בִּרְכַּת הַזִּמּוּן. **וּבֵרַכְתָּ אֶת ה׳ אֱלֹהֶיךָ** - זוֹ בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה. **עַל הָאָרֶץ** - זוֹ בִּרְכַּת הָאָרֶץ. **הַטּוֹבָה** - זוֹ יְרוּשָׁלַיִם, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דְּבָרִים ג, כה): "הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה". **אֲשֶׁר נָתַן לָךְ** - זֶה הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב:

ב. וּמִנַּיִן שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאַתָּה מְבָרֵךְ לְאַחֲרָיו, כָּךְ אַתָּה מְבָרֵךְ לְפָנָיו? תַּלְמוּד לוֹמַר (דְּבָרִים ח, י): "אֲשֶׁר נָתַן לָךְ" - מֻשְׁעֶה שֶׁנָּתַן לְךָ. וּמִנַּיִן שֶׁאַף עַל הֶהָרִים וְעַל הַגְּבָעוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַל הָאָרֶץ". וּמִנַּיִן שֶׁאַף עַל הַתּוֹרָה וְעַל הַמִּצְוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: אֲשֶׁר נָתַן **לָךְ**, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (שְׁמוֹת כד, יב): "וְאֶתְּנָה **לְךָ** אֶת לוּחוֹת הָאֶבֶן":

ג. רַבִּי אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאַתָּה מְבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה, כָּךְ אַתָּה מְבָרֵךְ עַל הָרָעָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: **"אֲשֶׁר נָתַן ה׳ אֱלֹהֶיךָ". אֲשֶׁר נָתַן לָךְ** - דַּיְנָךְ, בְּכָל דִּין שֶׁדָּנְךָ, בֵּין בְּמִדַּת הַטּוֹב בֵּין בְּמִדַּת הַפֻּרְעָנוּת:

ד. הָרוֹאֶה עֲבוֹדָה זָרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר: 'בָּרוּךְ אֲרֶךְ אַפַּיִם'. מָקוֹם שֶׁנֶּעְקָרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדָה זָרָה, אוֹמֵר: 'בָּרוּךְ שֶׁעָקַר עֲבוֹדָה זָרָה מֵאַרְצֵנוּ, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה׳ שֶׁתְּעַקֵּר עֲבוֹדָה זָרָה בְּכָל מְקוֹמוֹת יִשְׂרָאֵל וְתָשִׁיב לֵב עוֹבְדֶיהָ לְעָבְדֶךָ'. וּבְחוּצָה לָאָרֶץ - אֵין צָרִיךְ לוֹמַר כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁרַבָּה נָכְרִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף בְּחוּצָה לָאָרֶץ - צָרִיךְ לוֹמַר כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁעֲתִידִין לְהִתְגַּיֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר (צְפַנְיָה ג, ט): "אָז אֶהְפֹּךְ" וְגוֹ':

ה. הָרוֹאֶה אוֹכְלוֹסִין - אוֹמֵר: 'בָּרוּךְ חֲכַם הָרָזִים', שֶׁאֵין פְּרִצוּפוֹתֵיהֶן דּוֹמִין זֶה לָזֶה וְאֵין דַּעְתָּם שָׁווֹת זֶה לָזֶה. בֶּן זוֹמָא רָאָה אוֹכְלוֹסִין בְּהַר הַבַּיִת, אָמַר: 'בָּרוּךְ חֲכַם הָרָזִים, וּבָרוּךְ שֶׁבָּרָא כָּל אֵלּוּ לְשַׁמְּשֵׁנִי'.

[1] נֹסַח אַחֵר: 'הַמָּזוֹן'.

הַשָּׁלֵם

כַּמָּה יָגַע אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְלֹא טָעַם מְלוּגְמָא אַחַת, עַד שֶׁחָרַשׁ, וְזָרַע, וְקָצַר, וְעִמֵּר, וְדָשׁ, וְזָרָה, וּבֵרַר, וְטָחַן, וְהִרְקִיד, וְלָשׁ, וְאָפָה, וְאַחַר כָּךְ אָכַל. וַאֲנִי, עוֹמֵד שַׁחֲרִית וּמוֹצָא כָּל אֵלּוּ לְפָנַי. כַּמָּה יָגַע אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְלֹא לָבַשׁ חָלוּק אֶחָד, עַד שֶׁגָּזַז, וְלִבֵּן, וְנִפֵּץ, וְצָבַע, וְטָוָה, וְאָרַג, וְתָפַר, וְאַחַר כָּךְ לָבַשׁ. וַאֲנִי, עוֹמֵד שַׁחֲרִית וּמוֹצֵא כָּל אֵלּוּ לְפָנַי. כַּמָּה אֻמָּנִיּוֹת שׁוֹקְדוֹת וּמַשְׁכִּימוֹת. וַאֲנִי, עוֹמֵד שַׁחֲרִית וּמוֹצֵא כָּל אֵלּוּ לְפָנַי. וְכֵן הָיָה בֶּן זוֹמָא אוֹמֵר: אוֹרֵחַ טוֹב מַה הוּא אוֹמֵר? זָכוּר בַּעַל הַבַּיִת לְטוֹב, כַּמָּה מֵינֵי יֵינוֹת הֵבִיא לְפָנֵינוּ, כַּמָּה מֵינֵי גְּלוּסְקָאוֹת הֵבִיא לְפָנֵינוּ, כַּמָּה מֵינֵי חֲשׁוּבוֹת הֵבִיא לְפָנֵינוּ, כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה - לֹא עָשָׂה אֶלָּא בִּשְׁבִילִי. אוֹרֵחַ רַע מַה הוּא אוֹמֵר? וְכִי מַה אָכַלְתִּי, לֹא פַּת אַחַת אָכַלְתִּי? וְלֹא חֲתִיכָה אַחַת אָכַלְתִּי? לֹא כּוֹס אֶחָד שָׁתִיתִי? כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה - לֹא עָשָׂה אֶלָּא בִּשְׁבִיל אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו. עַל אוֹרֵחַ טוֹב מַהוּ אוֹמֵר? - "זָכוֹר כִּי תַשְׁגִּיא פָּעֳלוֹ אֲשֶׁר שֹׁרְרוּ אֲנָשִׁים" (אִיּוֹב לו, כד):

ו. הָרוֹאֶה אֶת הַכּוּשִׁי[2], וְאֶת הַגִּיחוֹר[3], וְאֶת הַלִּוְיָקָן[4], וְאֶת הַקִּפְחַ[5], וְאֶת הַנַּנְפָּס[6], וְאֶת הַדַּרְנִיקוֹס[7] - אוֹמֵר: 'בָּרוּךְ מְשַׁנֶּה הַבְּרִיּוֹת'. אֶת הַחִגֻּר, וְאֶת הַקִּטֵּעַ, וְאֶת הַסּוּמָא, וּמִכִּי

[2] שָׁחוֹר בְּיוֹתֵר.

[3] אָדֹם בְּיוֹתֵר.

[4] לָבָן בְּיוֹתֵר.

[5] בִּטְנוֹ עָבָה, וּמִתּוֹךְ עָבְיוֹ נִרְאֵית קוֹמָתוֹ מְקֻפַּחַת; וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים אָרוֹךְ הַרְבֵּה וּפַרְצוּפוֹ שָׁמוּט וּבוֹלֵט דְּמְכוֹעֵר הַרְבֵּה.

[6] נָמוֹךְ בְּיוֹתֵר.

[7] פִּיו עָקֹם.

תּוֹסֶפְתָּא

שְׁחִין, וְאֶת פְּתוּיֵי רֹאשׁ[8], וְאֶת הַבַּהֲקָנִין[9] – אוֹמֵר: ׳בָּרוּךְ דַּיָּן הָאֱמֶת׳:

ז. רָאָה בְּנֵי אָדָם נָאִין, וְאִילָנוֹת נָאִין – אוֹמֵר: ׳בָּרוּךְ שֶׁכָּרָא בְּרִיּוֹת נָאוֹת׳:

ח. הֵרְאָה אֶת הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן, אוֹמֵר: ׳נֶאֱמָן בִּבְרִיתוֹ בָּרוּךְ זוֹכֵר הַבְּרִית׳:

ט. הָיָה הוֹלֵךְ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, אוֹמֵר: ׳בָּרוּךְ יוֹדֵעַ מִסְפַּר כֻּלְּכֶם, הוּא יוֹדֵעַ, הוּא עָתִיד לָדוּן, הוּא עָתִיד לְהָקִימְכֶם, בָּרוּךְ מְחַיֶּה מֵתִים בְּמַאֲמָרוֹ׳:

י. אֶת הַחַמָּה וְאֶת הַלְּבָנָה וְאֶת הַכּוֹכָבִים וְאֶת הַמַּזָּלוֹת כְּסִדְרָן, אוֹמֵר: ׳בָּרוּךְ עוֹשֵׂה בְרֵאשִׁית׳. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַמְבָרֵךְ עַל הַחַמָּה – זוֹ דֶּרֶךְ אַחֶרֶת. וְכֵן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָרוֹאֶה אֶת הַיָּם תָּדִיר וְנִשְׁתַּהֶא בּוֹ דְּבָר[10] – צָרִיךְ לְבָרֵךְ:

יא. הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: חֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דְּבָרִים ו, ה): ״וְאָהַבְתָּ אֵת ה׳ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ״ וְגוֹ׳ – בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ בְּיֵצֶר טוֹב וּבְיֵצֶר הָרָע. ״בְּכָל נַפְשְׁךָ״ – אֲפִלּוּ נוֹטֵל אֶת נַפְשֶׁךָ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תְּהִלִּים מד, כג): ״עָלֶיךָ הֹרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם״. דָּבָר אַחֵר: ״בְּכָל נַפְשְׁךָ״ – בְּכָל נֶפֶשׁ וְנֶפֶשׁ שֶׁבָּרָא בְּךָ, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים קיט, קנה): ״תְּחִי נַפְשִׁי וּתְהַלְלֶךָּ״, וְאוֹמֵר (תְּהִלִּים לה, י): ״כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה״. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: תֵּן נַפְשְׁךָ עַל מִצְוָתָיו:

יב. יֵשׁ דְּבָרִים שֶׁהֵן תְּפִלּוֹת שָׁוְא. כֵּיצַד? כּוֹנֵס מֵאָה כּוֹרִין – וְאוֹמֵר: ׳יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּהְיוּ מָאתַיִם׳. כּוֹנֵס מֵאָה חָבִיּוֹת – וְאוֹמֵר: ׳יְהִי רָצוֹן שֶׁיִּהְיוּ מָאתַיִם׳ – הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא. אֲבָל מִתְפַּלֵּל הוּא שֶׁתִּכָּנֵס בָּהֶן בְּרָכָה, וְלֹא שֶׁתִּכָּנֵס בָּהֶן מְאֵרָה:

הַשָּׁלֵם

יג. דּוֹסְתַּאי בְּרַבִּי יַנַּאי אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּיִצְחָק (בְּרֵאשִׁית כו, כד): ״וּבֵרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת זַרְעֲךָ״. דָּרַשׁ יִצְחָק: הוֹאִיל וְאֵין בְּרָכָה שׁוֹרָה אֶלָּא בְּמַעֲשֶׂה יָדָיו, עָמַד וְזָרַע, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית כו, יב): ״וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִיא וַיִּמְצָא״ בַּשָּׁנָה הַהִיא מֵאָה שְׁעָרִים״ וְגוֹ׳. דָּבָר אַחֵר: ״מֵאָה שְׁעָרִים״ – שֶׁשְּׁעָרוּהוּ, וְנִמְצָא מֵאָה פְּעָמִים כְּמוֹ שֶׁשְּׁעָרוּהוּ. [מֵאָה מִנְיָן, מֵאָה שְׁעָרִים – מֵאָה דְּגָנִים. וּמֵאָה דְּגָנִים שֶׁשְּׁעָרוּם – מֵאָה פְּעָמִים. וְנִמְצָא עַל אַחַת מֵאָה בַּמֶּה שֶׁשְּׁעָרוּ]:

יד. הָעוֹשֶׂה כָּל הַמְּצוֹת צָרִיךְ לְבָרֵךְ. הָעוֹשֶׂה סֻכָּה לְעַצְמוֹ, אוֹמֵר: ׳בָּרוּךְ שֶׁהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה׳. נִכְנַס לֵישֵׁב בָּהּ, אוֹמֵר: ׳בָּרוּךְ לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה׳. וּמִשֶּׁבֵּרֵךְ עָלֶיהָ יוֹם רִאשׁוֹן – שׁוּב לֹא יְבָרֵךְ:

טו. הָעוֹשֶׂה לוּלָב לְעַצְמוֹ, אוֹמֵר: ׳בָּרוּךְ שֶׁהִגִּיעָנוּ לַזְּמַן הַזֶּה׳. וּכְשֶׁהוּא נוֹטְלוֹ, אוֹמֵר: ׳עַל נְטִילַת לוּלָב׳, וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו כָּל שִׁבְעָה. הָעוֹשֶׂה צִיצִית לְעַצְמוֹ, אוֹמֵר: ׳בָּרוּךְ שֶׁהִגִּיעָנוּ׳. וּכְשֶׁהוּא מִתְעַטֵּף, אוֹמֵר: ׳לְהִתְעַטֵּף בַּצִּיצִית׳. הָעוֹשֶׂה תְּפִלִּין לְעַצְמוֹ, אוֹמֵר: ׳בָּרוּךְ שֶׁהִגִּיעָנוּ׳. וּכְשֶׁהוּא מַנִּיחָן, אוֹמֵר: ׳אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין׳. מֵאֵימָתַי מַנִּיחָן? בְּשַׁחֲרִית. לֹא הִנִּיחָן בְּשַׁחֲרִית – מַנִּיחָן כָּל הַיּוֹם:

טז. הַשּׁוֹחֵט, צָרִיךְ בְּרָכָה לְעַצְמוֹ: ׳בָּרוּךְ עַל הַשְּׁחִיטָה׳. הַמְכַסֶּה דָּם, צָרִיךְ בְּרָכָה לְעַצְמוֹ: ׳עַל כִּסּוּי הַדָּם׳:

יז. הַמָּל, צָרִיךְ בְּרָכָה לְעַצְמוֹ: ׳עַל הַמִּילָה׳. אֲבִי הַבֵּן – צָרִיךְ בְּרָכָה לְעַצְמוֹ: ׳בָּרוּךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַכְנִיסוֹ בִּבְרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ׳. וְהָעוֹמְדִין אוֹמְרִים: ׳כְּשֵׁם שֶׁנִּכְנַס לַבְּרִית כֵּן יִכָּנֵס לְתוֹרָה לְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים טוֹבִים׳. הַמְבָרֵךְ אוֹמֵר: ׳אֲשֶׁר קִדֵּשׁ יְדִיד מִבֶּטֶן, וְחֹק בִּשְׂאֵרוֹ שָׂם, וְצֶאֱצָאָיו חָתַם בְּאוֹת בְּרִית קֹדֶשׁ, עַל כֵּן בִּשְׂכַר זֹאת אֵל חַי חֶלְקֵנוּ צוּרֵנוּ, צַוֵּה לְהַצִּיל

---

[8] שְׁעָרוֹ דְּבוּק בְּיַחַד. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים רַחֲבֵי רֹאשׁ.

[9] בַּעֲלֵי בֶּהָרוֹת לְבָנוֹת בְּפָנֵיהֶם.

[10] שָׁעָבְרוּ שְׁלוֹשִׁים יוֹם וְלֹא רָאָהוּ.

תוֹסֶפְתָּא

יְדִידוּת שֶׁאֵרַנוּ מִשַּׁחַת לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר שָׂם בִּבְשָׂרֵנוּ, בָּרוּךְ כּוֹרֵת הַבְּרִית׳:

יח. הַמָּל אֶת הַגֵּרִים, אוֹמֵר: ׳בָּרוּךְ עַל הַמִּילָה׳. הַמְבָרֵךְ, אוֹמֵר: ׳אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לָמוּל אֶת הַגֵּרִים לְהַטִּיף מֵהֶן דַּם בְּרִית, שֶׁאִלְמָלֵא דַּם בְּרִית לֹא נִתְקַיְּמִים שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה לג, כה): אִם לֹא בְּרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה וְגוֹ׳, בָּרוּךְ כּוֹרֵת הַבְּרִית׳. הַמָּל אֶת הָעֲבָדִים, אוֹמֵר: ׳בָּרוּךְ עַל הַמִּילָה׳. הַמְבָרֵךְ אוֹמֵר: ׳בָּרוּךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לָמוּל אֶת הָעֲבָדִים, וּלְהַטִּיף מֵהֶן דַּם בְּרִית׳ וְכוּ׳:

יט. הָיָה הוֹלֵךְ לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת, אוֹמֵר: ׳בָּרוּךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ לְהַפְרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר׳. מֵאֵימָתַי מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן? מִשְּׁעָה שֶׁמַּפְרִישָׁן:

כ. עֲשָׂרָה שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין עֶשֶׂר מִצְוֹת - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ. הָיוּ עוֹשִׂין כֻּלָּן מִצְוָה אַחַת - אֶחָד מְבָרֵךְ לְכֻלָּן. יָחִיד שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה עֶשֶׂר מִצְוֹת - מְבָרֵךְ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. הָיָה עוֹשֶׂה מִצְוָה כָּל הַיּוֹם - אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלָּא אַחַת. הָיָה מַפְסִיק וְעוֹשֶׂה, מַפְסִיק וְעוֹשֶׂה - צָרִיךְ לְבָרֵךְ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת:

כא. הַנִּכְנָס לַכְּרָךְ - מִתְפַּלֵּל שְׁתַּיִם, אַחַת בִּכְנִיסָתוֹ וְאַחַת בִּיצִיאָתוֹ. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: אַרְבַּע, שְׁתַּיִם בִּכְנִיסָתוֹ וּשְׁתַּיִם בִּיצִיאָתוֹ. בִּכְנִיסָתוֹ מַהוּ אוֹמֵר? - ׳יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהַי שֶׁאֶכָּנֵס בְּשָׁלוֹם׳. נִכְנַס בְּשָׁלוֹם, אוֹמֵר: ׳מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהַי שֶׁהִכְנַסְתָּנִי בְּשָׁלוֹם, כֵּן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁתּוֹצִיאֵנִי לְשָׁלוֹם׳. יָצָא לְשָׁלוֹם, אוֹמֵר: ׳מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהַי שֶׁהוֹצֵאתָנִי לְשָׁלוֹם, כְּךָ יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁאַגִּיעַ לְמִקּוֹמִי לְשָׁלוֹם׳:

כב. הַנִּכְנָס לְבֵית הַמֶּרְחָץ, מִתְפַּלֵּל שְׁתַּיִם, אַחַת בִּכְנִיסָתוֹ וְאַחַת בִּיצִיאָתוֹ. בִּכְנִיסָתוֹ מַהוּ אוֹמֵר? ׳יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהַי שֶׁתַּכְנִיסֵנִי לְשָׁלוֹם וְתוֹצִיאֵנִי לְשָׁלוֹם, וְאַל

הַשָּׁלֵם

יֵאָרַע בִּי דָּבָר קַלְקָלָה, וְאִם יֵאָרַע בִּי דָּבָר קַלְקָלָה, יְהֵא מִיתָתִי כַּפָּרָתִי עָלַי. וְהַצִּילֵנִי מִזֶּה וּמִכֵּיוֹצֵא בָּזֶה לֶעָתִיד לָבוֹא׳. יָצָא לְשָׁלוֹם, אוֹמֵר: ׳מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהַי שֶׁיָּצָאתִי לְשָׁלוֹם, כֵּן יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה׳ אֱלֹהַי שֶׁאַגִּיעַ לְבֵיתִי לְשָׁלוֹם׳:

כג. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּכָל יוֹם: ׳בָּרוּךְ שֶׁלֹּא עָשַׂנִי גּוֹי׳. ׳בָּרוּךְ שֶׁלֹּא עָשַׂנִי אִשָּׁה׳. ׳בָּרוּךְ שֶׁלֹּא עָשַׂנִי בּוּר׳. גּוֹי, שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה מ, יז): ״כָּל הַגּוֹיִם כְּאַיִן נֶגְדּוֹ״. אִשָּׁה - אֵין אִשָּׁה חַיֶּבֶת בְּמִצְוֹת. בּוּר - שֶׁאֵין בּוּר יָרֵא חֵטְא, וְלֹא עַם הָאָרֶץ חָסִיד. מָשָׁל לָמָּה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁאָמַר לְעַבְדּוֹ לְבַשֵּׁל לוֹ תַּבְשִׁיל, הוּא לֹא בִּשֵּׁל לוֹ תַּבְשִׁיל מִימָיו, סוֹף שֶׁמַּקְדִּיחַ אֶת הַתַּבְשִׁיל וּמְקַנִּיט אֶת רַבּוֹ. לְחָפוֹת לוֹ חָלוּק, וְהוּא לֹא חִפַּת לוֹ חָלוּק מִימָיו, סוֹף שֶׁמְּלַכְלֵךְ אֶת הֶחָלוּק וּמַקְנִיט אֶת רַבּוֹ:

כד. לֹא יִכָּנֵס אָדָם בְּהַר הַבַּיִת - לֹא בְּמִנְעָלוֹ וְלֹא בְּסַנְדָּלוֹ, וְלֹא בַּאֲבַק שֶׁעַל גַּבֵּי רַגְלָיו, וּבְמָעוֹת הַצְּרוּרִים לוֹ בְּסִדְינוֹ, וּבַאֲפֻנְדָּתוֹ הַחֲגוֹרָה לוֹ מִבַּחוּץ, שֶׁנֶּאֱמַר (קֹהֶלֶת ד, יז): ״שְׁמוֹר רַגְלְךָ כַּאֲשֶׁר תֵּלֵךְ אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים״:

כה. וְלֹא יַעֲשֶׂה קַפְּנְדַּרְיָא וּרְקִיקָה מִקַּל וָחֹמֶר, וּמַה מִּנְעָל שֶׁאֵין בּוֹ דֶּרֶךְ בְּזָיוֹן - אָמְרָה תּוֹרָה כָּךְ, רְקִיקָה שֶׁהוּא דֶּרֶךְ בְּזָיוֹן - עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (אֶסְתֵּר ד, ב): ״כִּי אֵין לָבֹא אֶל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ שָׂק״. בֹּא וּרְאֵה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה קַלִּין וַחֲמוּרִין בַּדָּבָר, אִם לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם אֵין עוֹשִׂין כֵּן, לֹא כָּל שֶׁכֵּן לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא:

כו. הַפּוֹתֵחַ בְּיוּ״ד וְהֵ״א, וְחוֹתֵם בְּיוּ״ד וְהֵ״א - הֲרֵי זֶה חָכָם. בְּאָלֶ״ף לָמֶ״ד, וְחוֹתֵם בְּיוּ״ד וְהֵ״א - הֲרֵי זֶה בֵּינוֹנִי. בְּאָלֶ״ף לָמֶ״ד, וְחוֹתֵם בְּאָלֶ״ף לָמֶ״ד - הֲרֵי זֶה בּוּר. בְּיוּ״ד וְהֵ״א, וְחוֹתֵם בְּאָלֶ״ף לָמֶ״ד - הֲרֵי זוֹ דֶּרֶךְ אַחֶרֶת:

תּוֹסֶפְתָּא

כז. כָּל חוֹתְמֵי הַבְּרָכוֹת שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ - הָיוּ אוֹמְרִים: ׳עַד הָעוֹלָם׳. מִשֶּׁקִּלְקְלוּ הַמִּינִים וְאָמְרוּ אֵין עוֹלָם אֶלָּא אֶחָד - הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים: ׳מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם׳. וּמוֹדִיעִין: שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה בִּפְנֵי הָעוֹלָם הַבָּא - כִּפְרוֹזְדוֹר לִפְנֵי הַחֶדֶר:

כח. אֵין עוֹנִין אָמֵן בַּמִּקְדָּשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (נְחֶמְיָה ט, ה): "קוּמוּ בָּרְכוּ אֶת ה׳ אֱלֹהֵיכֶם מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם, וִיבָרְכוּ שֵׁם כְּבוֹדֶךָ, וּמְרוֹמַם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה". מִנַּיִן עַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּמְרוֹמַם עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה" - ׳עַל כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה - תֵּן לוֹ תְּהִלָּה׳:

כט. בְּרִאשׁוֹנָה הָיְתָה תּוֹרָה מְשְׁתַּכַּחַת מִיִּשְׂרָאֵל, וּזְקֵנִים הֶחְזִירוּ אוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (רוּת ב, ד): "וְהִנֵּה בֹעַז בָּא מִבֵּית לֶחֶם וַיֹּאמֶר לַקּוֹצְרִים ה׳ עִמָּכֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְבָרֶכְךָ ה׳". וְאוֹמֵר (שׁוֹפְטִים ו, יב): "ה׳ עִמְּךָ גִּבּוֹר הֶחָיִל":

ל. הִלֵּל הַזָּקֵן אוֹמֵר: בִּשְׁעַת מִכְנִיסִין - פַּזֵּר. בִּשְׁעַת מְפַזְּרִין - כַּנֵּס. בְּעֵת שֶׁאַתָּה רוֹאֶה תּוֹרָה חֲבִיבָה עַל יִשְׂרָאֵל וְהַכֹּל שְׁמֵחִין בָּהּ - הֱוֵי אַתְּ מְפַזֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי יא, כד): "יֵשׁ מְפַזֵּר וְנוֹסֶף עוֹד". וּבְשָׁעָה שֶׁאַתָּה רוֹאֶה תּוֹרָה שְׁכוּחָה מִיִּשְׂרָאֵל וְאֵין הַכֹּל מַשְׁגִּיחִין בָּהּ - הֱוֵי אַתְּ מְכַנֵּס, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים קיט, קכו): "עֵת לַעֲשׂוֹת לַה׳ הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ":

לא. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין לְךָ אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה מֵאָה מִצְוֹת בְּכָל יוֹם. קוֹרֵא שְׁמַע - מְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ. אוֹכֵל אֶת פִּתּוֹ - מְבָרֵךְ לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ. מִתְפַּלֵּל שָׁלֹשׁ פְּעָמִים שֶׁל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה. וְעוֹשֶׂה שְׁאָר מִצְוֹת - מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן. וְכֵן הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵין לְךָ אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאֵין שֶׁבַע מִצְוֹת מַקִּיפוֹת אוֹתוֹ. תְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ וּתְפִלִּין בִּזְרוֹעוֹ. מְזוּזָה בְּפִתְחוֹ. אַרְבַּע צִיצִיּוֹת מַקִּיפוֹת אוֹתוֹ. וַעֲלֵיהֶן אָמַר דָּוִד (תְּהִלִּים קיט, קסד): "שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלַּלְתִּיךָ". נִכְנַס לַמֶּרְחָץ - מִילָּה בִּכְשָׂרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים ח, א): "לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית מִזְמוֹר לְדָוִד".

הַשָּׁלֵם

וְאוֹמֵר (תְּהִלִּים לד, ח): "חֹנֶה מַלְאַךְ ה׳ סָבִיב לִירֵאָיו וַיְחַלְּצֵם":

מַסֶּכֶת פֵּאָה פֶּרֶק רִאשׁוֹן

א. אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר: הַפֵּאָה, וְהַבִּכּוּרִים, וְהָרָאָיוֹן, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וְתַלְמוּד תּוֹרָה. פֵּאָה - יֵשׁ לָהּ שִׁעוּר מִלְמַטָּה וְאֵין לָהּ שִׁעוּר מִלְמַעְלָה. הָעוֹשֶׂה כָּל שֶׁדְּהוּ פֵּאָה - אֵינָהּ פֵּאָה:

ב. אֵלּוּ הַדְּבָרִים נִפְרָעִין מִן הָאָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא: עַל עֲבוֹדָה זָרָה, וְעַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת, וְעַל שְׁפִיכַת דָּמִים. וְעַל לָשׁוֹן הָרַע - כְּנֶגֶד כֻּלָּם:

ג. זְכוּת - יֵשׁ לָהּ קֶרֶן וְיֵשׁ לָהּ פֵּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה ג, י): אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב כִּי פְּרִי מַעַלְלֵיהֶם יֹאכֵלוּ. עֲבֵרָה - יֵשׁ לָהּ קֶרֶן וְאֵין לָהּ פֵּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (שָׁם שָׁם יא): "אוֹי לָרָשָׁע רָע כִּי גְמוּל יָדָיו יֵעָשֶׂה לוֹ". וּמַה אֲנִי מְקַיֵּם (מִשְׁלֵי א, לא): "וְיֹאכְלוּ מִפְּרִי דַרְכָּם"? אֶלָּא: עֲבֵרָה שֶׁעוֹשָׂה פֵּרוֹת - יֵשׁ לָהּ פֵּרוֹת, וְשֶׁאֵינָהּ עוֹשָׂה פֵּרוֹת - אֵין לָהּ פֵּרוֹת:

ד. מַחְשָׁבָה טוֹבָה - הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (מַלְאָכִי ג, טז): "אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה׳ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב ה׳ וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי ה׳ וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ". מַחְשָׁבָה רָעָה - אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים סו, יח): "אָוֶן אִם רָאִיתִי בְלִבִּי לֹא יִשְׁמַע ה׳". וּמַה אֲנִי מְקַיֵּם (יִרְמְיָה ו, יט): "הִנֵּה אָנֹכִי מֵבִיא רָעָה פְּרִי מַחְשְׁבוֹתָם"? אֶלָּא: מַחְשָׁבָה שֶׁעוֹשָׂה פֵּרוֹת - הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה. וְשֶׁאֵינָהּ עוֹשָׂה פֵּרוֹת - אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצָרֵף לְמַעֲשֶׂה:

ה. נוֹתֵן אָדָם פֵּאָה בְּתְחִלַּת הַשָּׂדֶה, וּבָאֶמְצַע, וּבַסּוֹף. וְאִם נָתַן בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בָּאֶמְצַע בֵּין בַּסּוֹף - יָצָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אִם נָתַן בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בָּאֶמְצַע בֵּין בַּסּוֹף - הֲרֵי זוֹ פֵּאָה, וְצָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן בַּסּוֹף כַּשָּׁעוּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם שִׁיֵּר לוֹ קֶלַח אֶחָד - סוֹמֵךְ עָלָיו וְנוֹתֵן מִשּׁוּם פֵּאָה, וְאִם

תּוֹסֶפְתָּא

לָאו - אֵינוֹ נוֹתֵן בְּסוֹף אֶלָּא מִשּׁוּם הֶפְקֵר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁנָּתַן אֶת הַפֵּאָה וּמְבַקֵּשׁ לְהוֹסִיף:

ו. לֹא נָתַן מִן הַקָּמָה - נוֹתֵן מִן הָעֳמָרִים. לֹא נָתַן מִן הָעֳמָרִים - נוֹתֵן מִן הַגְּדִישׁ. לֹא נָתַן מִן הַגְּדִישׁ - נוֹתֵן מִן הַכְּרִי. עַד שֶׁלֹּא מֵרַח. וְאִם מֵרַח - מְעַשֵּׂר וְנוֹתֵן:

ז. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מִפְּנֵי אַרְבָּעָה דְּבָרִים אָמְרָה תּוֹרָה: ׳לֹא יִתֵּן אָדָם פֵּאָה אֶלָּא בְּסוֹף שָׂדֵהוּ׳. מִפְּנֵי גֶּזֶל עֲנִיִּים. וּמִפְּנֵי בְּטוּל עֲנִיִּים. וּמִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן. מִפְּנֵי הָרַמָּאִים. מִפְּנֵי גֶּזֶל עֲנִיִּים כֵּיצַד? שֶׁלֹּא יִרְאֶה שָׂעָה שֶׁאֵין שָׁם אָדָם וְיֹאמַר לִקְרוֹבוֹ עָנִי לְטוֹל פֵּאָה. מִפְּנֵי בְּטוּל עֲנִיִּים כֵּיצַד? שֶׁלֹּא יְהוּ עֲנִיִּים יוֹשְׁבִין וּמְשַׁמְּרִין כָּל הַיּוֹם וְאוֹמְרִים: ״עַכְשָׁו נוֹתֵן פֵּאָה״... אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁנּוֹתֵן בַּסּוֹף, הוֹלֵךְ וְעוֹשֶׂה מְלַאכְתּוֹ, בָּא וְנוֹטְלָהּ בָּאַחֲרוֹנָה. מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן כֵּיצַד? שֶׁלֹּא יְהוּ עֲנִיִּים יוֹשְׁבִין וְשֶׁבִּין אוֹמְרִין: ״רְאוּ שֶׁפִּלּוֹנִי קָצַר שָׂדֵהוּ וְלֹא נָתַן מִמֶּנָּה פֵּאָה״. וּמִפְּנֵי מָה? שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה (וַיִּקְרָא יט, ט): ״לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ״. מִפְּנֵי הָרַמָּאִין, כֵּיצַד? שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: ״כְּבָר נָתַנּוּ״! דָּבָר אַחֵר: - שֶׁלֹּא יַנִּיחַ אֶת הַיָּפֶה וְיִתֵּן הָרַע:

ח. הַיָּרָק, אַף עַל פִּי שֶׁלִּקְּטָתוֹ כְּאַחַת - אֵין מַכְנִיסוֹ לְקִיּוּם. הַתְּאֵנִים, אַף עַל פִּי שֶׁמַּכְנִיסָן לְקִיּוּם - אֵין לְקִיטָתָן כְּאַחַת:

ט. רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: רְטִיבוּת תְּמָרָה - פְּטוּרִין מִן הַפֵּאָה, שֶׁאֵין רֹאשׁוֹן מַמְתִּין לָאַחֲרוֹן. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר: הַסְּפִיפִין חַיָּבִין בַּחַלָּה. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: אַף בְּנוֹת שׁוּחַ:

י. אֵלּוּ מַפְסִיקִין לַפֵּאָה: הַנַּחַל, וְהַשְּׁלוּלִית, וְדֶרֶךְ הַיָּחִיד, וְדֶרֶךְ הָרַבִּים, וּשְׁבִיל הַיָּחִיד, וּשְׁבִיל הָרַבִּים הַקָּבוּעַ בִּימוֹת הַחַמָּה וּבִימוֹת הַגְּשָׁמִים. הַבּוֹר, וְהַגִּיר, וְהַזֶּרַע אַחַר, וְקוֹצֵר לַשַּׁחַת שְׁלֹשָׁה תְּלָמִים שֶׁל פָּתִיחַ, וְאַמַּת הַמַּיִם שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַקְצֵר כְּאַחַת. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אִם עוֹמֵד בְּאֶמְצַע

הַשָּׁלֵם

וְאֵינוֹ קוֹצֵר מִכָּאן וּמִכָּאן - מַפְסִיק, וְאִם לָאו - אֵינוֹ מַפְסִיק. אֶכְלָהּ חָגָב, אֲכָלָהּ גּוֹבַאי, קֵרְסְמוּהָ נְמָלִים, וּשְׁבָרַתְהָ הָרוּחַ אוֹ בְּהֵמָה - הַכֹּל מוֹדִים: שֶׁאִם חָרַשׁ - מַפְסִיק, וְאִם לָאו - אֵינוֹ מַפְסִיק:

יא. קָצַר חֶצְיָהּ וּמָכַר אֶת הַקָּצִיר, קָצַר חֶצְיָהּ וְהֶקְדִּישׁ אֶת הַקָּצִיר - נוֹתֵן מִן הַמְּשֻׁיָּר עַל הַכֹּל:

יב. מַדְרֵגוֹת שֶׁגָּבְהָן עֲשָׂרָה טְפָחִים - נוֹתֵן פֵּאָה מִכָּל אַחַת וְאַחַת. וְאִם הָיוּ רָאשֵׁי שׁוּרוֹת מְעָרְבִין - נוֹתְנִין פֵּאָה מֵאַחַת עַל הַכֹּל:

יג. הַמְּאָרֵג[11] - חַיָּב בְּתִחְלָתוֹ, חַיָּב בְּסוֹפוֹ. הָיוּ לוֹ אַרְבַּע וְחָמֵשׁ גְּפָנִים - בּוֹצְרָן וּמַכְנִיסָן. נָתַן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ - פָּטוּר מִן הַפֶּרֶט וּמִן הַשִּׁכְחָה וּמִן הַפֵּאָה, וְחַיָּב בָּעוֹלְלוֹת. וְאִם שִׁיֵּר - נוֹתֵן מִן הַמְּשֻׁיָּר עַל מַה שֶּׁשִּׁיֵּר. הַמּוֹדֵל[12] - נוֹתֵן מִן הַמְּשֻׁיָּר עַל מַה שֶּׁשִּׁיֵּר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹדֵל בַּשּׁוּק, אֲבָל בְּמוֹדֵל בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - נוֹתֵן מִן הַמְּשֻׁיָּר עַל הַכֹּל:

יד. הָיָה מְקַטֵּף וּמַכְנִיס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֲפִלּוּ כָּל שָׂדֵהוּ - פָּטוּר מִן הַלֶּקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, וְחַיָּב בַּמַּעֲשֵׂרוֹת:

טו. הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לְבָנָיו, וְהִנִּיחַ לְאִשְׁתּוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא - אִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁקִּבְּלָה עָלֶיהָ לְשֵׁם כְּתֻבָּתָהּ, אֲבָל לֹא קִבְּלָה עָלֶיהָ לְשֵׁם כְּתֻבָּתָהּ - מַה שֶּׁנָּתַן נָתַן, וְגוֹבָה כְּתֻבָּתָהּ מִשְּׁאָר נְכָסִין:

טז. הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לְעַבְדּוֹ - יָצָא בֶּן חוֹרִין. שִׁיֵּר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא - לֹא יָצָא בֶּן חוֹרִין.

---

[11] שֶׁמַּשְׁמִיט בְּצָלִים מִתּוֹךְ בְּצָלִים.

[12] הַשּׁוֹלֵף. כַּאֲשֶׁר הַיֶּרְקוֹת רְצוּפִים נוֹטֵל וְשׁוֹלֵף מֵהֶם מִבְּנֹתַיִם כְּדֵי שֶׁהַנִּשְׁאָרִים יִצְמְחוּ בְּרֶוַח וְיִתְעַבּוּ וְיֵעָשׂוּ גַּפִּים.

תּוֹסֶפְתָּא

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הָאוֹמֵר: ׳כָּל נְכָסַי נְתוּנִין לְפְלוֹנִי עַבְדִּי חוּץ מֵאֶחָד רִבּוֹא שֶׁבָּהֶן׳ - לֹא אָמַר כְּלוּם. ׳חוּץ מֵעִיר פְּלוֹנִית, חוּץ מִשָּׂדֶה פְּלוֹנִית׳, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם אֶלָּא אוֹתָהּ שָׂדֶה וְאוֹתָהּ הָעִיר - זָכָה עֶבֶד זֶה בַּנְּכָסִים וְקָנָה עַצְמוֹ בֶּן חוֹרִין. וּכְשֶׁנֶּאֶמְרוּ דְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי יוֹסֵי, אָמַר (משלי כד, כו): ״שִׂפְתַיִם יִשָּׁק מֵשִׁיב דְּבָרִים נְכֹחִים״:

מַסֶּכֶת פֵּאָה פֶּרֶק שֵׁנִי

א. נָטַל מִקְצָת פֵּאָה וְזָרַק עַל הַשְּׁאָר - אֵין לוֹ בָּהּ כְּלוּם. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְנוֹטְלִין הֵימֶנּוּ זוֹ וְזוֹ:

ב. בַּעַל הַבַּיִת שָׁנָתַן פֵּאָה לָעֲנִיִּים, וּבָא עָנִי אֶחָד וְנָטַלָּהּ מֵאֲחוֹרֵיהֶן - הֲרֵי זֶה זָכָה. שְׁנֵי עֲנִיִּים שֶׁהָיוּ מְכַתְּשִׁין עַל הָעֲמוּד, וּבָא עָנִי אֶחָד וּנְטָלוֹ מֵאֲחוֹרֵיהֶן - הֲרֵי זֶה זָכָה, שֶׁאֵין עָנִי זוֹכֶה בְּלֶקֶט, בְּשִׁכְחָה, וּבִפְאָה, וּבַסֶּלַע שֶׁל מְצִיאָה - עַד שֶׁתִּפֹּל לְתוֹךְ יָדוֹ:

ג. פּוֹעֲלִין שֶׁהָיוּ קוֹצְרִין בְּתוֹךְ קוּפּוֹתֵיהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ מַעֲבִירִין אוֹתָן:

ד. לֹא יִטּוֹל בַּעַל הַבַּיִת לֶקֶט מִן הָעֲנִיִּים עַל מְנָת לְלַקֵּט מִן הָעֲמָרִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שַׁחֲרִית - בַּעַל הַבַּיִת צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר: ׳כָּל מַה שֶּׁילְקְטוּ הָעֲנִיִּים מִן הָעֲמָרִים - הֲרֵי זֶה הֶפְקֵר׳. רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר: לְעִתּוֹתֵי עֲרָב, אוֹמֵר: ׳כָּל מַה שֶּׁלְּקְטוּ הָעֲנִיִּים מִן הָעֲמָרִים - הֲרֵי זֶה הֶפְקֵר׳. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ הֶפְקֵר, וְאֵין אָנוּ אַחֲרֵאִין לְרַמָּאִין:

ה. בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהִנִּיחַ פֵּאָה מִצַּד זֶה, וּבָאוּ עֲנִיִּים וְנָטְלוּ מִצַּד אַחֵר - זֶה וָזֶה פֵּאָה.

ו. פּוֹעֲלִין שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת - אֵינָן רַשָּׁאִין לִגְמֹר אֶת כָּל הַשָּׂדֶה, אֶלָּא מְשַׁיְּרִין כְּדֵי פֵּאָה. וְאֵינָהּ פֵּאָה עַד שֶׁיְּפָרְשֶׁנָּה בַּעַל הַבַּיִת לְשֵׁם פֵּאָה:

ז. עָנִי שֶׁרָאָה כְּדֵי פֵּאָה, בֵּין בַּתְּבוּאָה בֵּין בָּאִילָן - אֵינוֹ רַשַּׁאי לִיגַּע בָּהּ, וַאֲסוּרָה מִשּׁוּם גָּזֵל, עַד שֶׁתְּוַדַּע לוֹ שֶׁהִיא פֵּאָה:

הַשָּׁלֵם

ח. נָכְרִי שֶׁמָּכַר קָמָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל לְקֻצֵּר - חַיָּב בְּפֵאָה. יִשְׂרָאֵל שֶׁמָּכַר קָמָתוֹ לְנָכְרִי - פָּטוּר מִן הַפֵּאָה:

ט. יִשְׂרָאֵל וְנָכְרִי שֶׁהָיוּ שְׁתָפִין בַּקֶּמָה, חֶלְקוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל - חַיָּב. וְחֶלְקוֹ שֶׁל נָכְרִי - פָּטוּר. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: יִשְׂרָאֵל וְנָכְרִי שֶׁהָיוּ שְׁתָפִין בַּקֶּמָה - פָּטוּר מִן הַפֵּאָה. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהַנָּכְרִי מְמַחֶה. אֲבָל אֵין הַנָּכְרִי מְמַחֶה - חַיָּב בַּפֵּאָה:

י. גֵּר שֶׁמֵּת וּבִזְבְּזוּ יִשְׂרָאֵל אֶת נְכָסָיו, הַמַּחֲזִיק בְּמִחְבָּר לַקַּרְקַע - חַיָּב בַּכֹּל. בְּתָלוּשׁ מִן הַקַּרְקַע - פָּטוּר מִן הַכֹּל. הֶחֱזִיק בַּקֶּמָה - חַיָּב בְּלֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, וּפָטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת:

יא. הַלֶּקֶט וְהַשִּׁכְחָה וְהַפֵּאָה שֶׁל נָכְרִי - חַיָּב בְּמַעֲשְׂרוֹת. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁהַנָּכְרִי מְמַחֶה. אֲבָל אֵין הַנָּכְרִי מְמַחֶה, הֶפְקֵר נָכְרִי - הֶפְקֵר, וּפָטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת:

יב. בַּעַל הַבַּיִת שֶׁנָּתַן פֵּאָה לָעֲנִיִּים - אֵין רַשַּׁאי שֶׁיֹּאמַר לָהֶן: ׳טְלוּ זֶרַע וּתְנוּ פִּשְׁתָּן׳ - ׳טְלוּ תְּמָרִים וּתְנוּ מְכֻבֶּדוֹת׳. נִשְׂרוּ וְאַחַר כָּךְ הִפְרִישָׁן - אֵינוֹ חַיָּב מִשּׁוּם פֵּאָה אֶלָּא זֶרַע בִּלְבַד:

יג. אַרְבַּע מַתָּנוֹת בַּכֶּרֶם: פֶּרֶט, שִׁכְחָה, וּפֵאָה, וְעוֹלֶלֶת. שָׁלֹשׁ בַּתְּבוּאָה: לֶקֶט, שִׁכְחָה, וּפֵאָה. שְׁתַּיִם בָּאִילָן: שִׁכְחָה, וּפֵאָה. כָּל אֵלּוּ - אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם טוֹבָה. וַאֲפִלּוּ עָנִי שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל - מוֹצִיאִין אֶת שֶׁלּוֹ מִיָּדוֹ. וּשְׁאָר מַתָּנוֹת כְּהוּנָּה, כְּגוֹן: הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה - יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם טוֹבָה, וְנִתָּנִין לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה:

יד. אֵין מוֹצִיאִין לֹא מֹשֶׁל כֹּהֵן לְכֹהֵן, וְלֹא מֹשֶׁל לֵוִי לְלֵוִי:

טו. אֵיזֶהוּ לֶקֶט? זֶה הַנּוֹשֵׁר בִּשְׁעַת הַקָּצִיר וּבִשְׁעַת הַתְּלִישָׁה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֵין לֶקֶט אֶלָּא הַנּוֹשֵׁר בִּשְׁעַת הַקְּצִירָה בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט, ט): ״וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט״:

תּוֹסֶפְתָּא

טז. שְׁבֹלֶת שֶׁבַּקָּמָה - הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. שֶׁבַּקָּצִיר - הֲרֵי הִיא שֶׁל עֲנִיִּים. חֲצָיָהּ בַּקָּמָה וְחֲצָיָהּ בַּקָּצִיר - נוֹטֵל וּמַשְׁלִיכָהּ לְאַחֲרָיו, שֶׁסְּפֵק לֶקֶט - לֶקֶט:

יז. חוֹרֵי נְמָלִים - אֲסוּרִין מִשּׁוּם גְּזֵל. וְאִם הִפְקִירָן בַּעַל הַבַּיִת - מֻתָּרִין מִשּׁוּם גְּזֵל. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אִם הָיוּ פְּקֻדּוֹן - אֲסוּרִין מִשּׁוּם גְּזֵל:

יח. בַּעַל הַבַּיִת שֶׁנָּתַן כְּרִיכָה לֶעָנִי לְמַלֹּאוֹת לוֹ מַיִם - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, וְחַיָּב בַּמַּעֲשְׂרוֹת:

יט. עֲנִיִּים הַמְחַזְּרִין בֵּין הַגְּרָנוֹת - מְעַשְּׂרִין וְנוֹתְנִין לָהֶם. הַצְּנוּעִים - מוֹצִיאִין בְּיָדָם מָעוֹת בִּדְבָרִים הַנֶּאֱכָלִים, וְנוֹתְנִים דָּבָר מוּעָט בִּדְבָרִים הַנֶּאֱכָלִים, כְּדֵי שֶׁיֹּאכְלוּ עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעַ לָעִיר. וּשְׁאָר כָּל מַתְּנוֹת עֲנִיִּים שֶׁבַּשָּׂדוֹת, שֶׁאֵין הֶעָנִי מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת.

כ. מֵאֵימָתַי אֵין שׁוֹרְפִין קָשִׁין שֶׁבַּשָּׂדוֹת? בְּשְׁדֵה הָאִילָן - עַד עֲצֶרֶת. בְּשְׁדֵה הַלָּבָן - עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. בְּשְׁדֵה בֵּית הַשַּׁלְחִין - מִיָּד; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּשְׁדֵה לָבָן - עַד הָעֲצֶרֶת. בְּשְׁדֵה אִילָן - עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה, מִפְּנֵי גֶּזֶל אָדָם וּבְהֵמָה. בְּשְׁדֵה בֵּית הַשַּׁלְחִין - מִתּוֹךְ מִיָּד:

כא. הַמַּרְבִּיץ אֶת שָׂדֵהוּ עַד שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ עֲנִיִּים לְתוֹכוֹ, אִם הָיָה הֶזֵּקוֹ מְרֻבֶּה עַל שֶׁל עֲנִיִּים - מֻתָּר. וְאִם הֶזֵּק עֲנִיִּים מְרֻבֶּה עַל שֶׁלּוֹ - אָסוּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - מְלַקֵּט וּמַנִּיחַ עַל גַּבֵּי הַגֶּדֶר, וְהֶעָנִי בָּא וְנוֹטֵל אֶת שֶׁלּוֹ:

כב. הַשִּׁבֳּלִין שֶׁבַּקַּשִּׁין וְשֶׁבַּשָּׂדוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: בְּזוֹ נָהֲגוּ בַּעֲלֵי בָּתִּים עַיִן יָפָה:

הַשָּׁלֵם

מַסֶּכֶת פֵּאָה פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לִקְצֹר - יִלְקֹט בְּנוֹ אַחֲרָיו. הָאֲרִיסִין[13], וְהַחֲכִירִין[14], וְהַמּוֹכֵר קֶמְתּוֹ לִקְצֹר - לֹא יִלְקֹט בְּנוֹ אַחֲרָיו. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - יִלְקֹט בְּנוֹ אַחֲרָיו. הָיוּ שָׁם עֲנִיִּים שֶׁאֵין רְאוּיִן, אִם יָכוֹל בַּעַל הַבַּיִת לְמָחוֹת בְּיָדָם - מְמַחֶה, וְאִם לָאו - מַנִּיחָן מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם:

ב. אֵין שׁוֹכְרִין פּוֹעֲלֵי נָכְרִים, לְפִי שֶׁאֵינָן בְּקִיאִין בְּלֶקֶט:

ג. אֵין נוֹתְנִין מַעֲשֵׂר עָנִי לַעֲנֵיֵּי נָכְרִים. אֲבָל נוֹתְנִין לָהֶן חֲלִין מְתֻקָּנִין לְשֵׁם טוּבָה:

ד. בַּעַל הַבַּיִת שֶׁהָיָה עוֹמֵד בָּעִיר, וְאָמַר: ״יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהַפּוֹעֲלִין שׁוֹכְחִים אֶת הָעֹמֶר בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי״, וּשְׁכָחוּהוּ - הֲרֵי זוֹ שִׁכְחָה. הָיָה עוֹמֵד בַּשָּׂדֶה, וְאָמַר: ״יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהַפּוֹעֲלִים שׁוֹכְחִים אֶת הָעֹמֶר בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי״, וּשְׁכָחוּהוּ - אֵין זֶה שִׁכְחָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר, מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: אֲפִלּוּ אֲחֵרִים עוֹבְרִין בַּדֶּרֶךְ, וְרָאוּ אֶת הָעֹמֶר שֶׁשְּׁכָחוּהוּ פּוֹעֲלִין - אֵינוֹ שִׁכְחָה עַד שֶׁיִּשְׁכָּחוּהוּ כָּל אָדָם:

ה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָעוֹשֶׂה כָּל שָׂדֵהוּ עֹמְרִין לְעֹמֶר בָּהֶן לְגָדִישׁ וְלַחֲרָרָה - מוֹדִים בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל: שֶׁאִם הִפְקִיר לְאָדָם וְלֹא לִבְהֵמָה, לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא לְנָכְרִים - שֵׁזֶה הֶפְקֵר:

ו. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: שָׁאַלְתִּי אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: עַל אֵלּוּ עֻמָּרִים נֶחְלְקוּ בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל? אָמַר לִי: הַתּוֹרָה הַזֹּאת! עַל אֵלּוּ: הָעֹמֶר הַסָּמוּךְ לַגָּפָה וְלַגָּדִישׁ, לַבֶּקֶר וְלַכֵּלִים, וּשְׁכָחוֹ. וּכְשֶׁשָּׁבְאתִי, שָׁאַלְתִּי אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְאָמַר לִי: מוֹדִים בְּאֵלּוּ שֶׁהֵן שִׁכְחָה. וְעַל מָה נֶחְלְקוּ? עַל הָעֹמֶר שֶׁהֶחֱזִיקוּ בּוֹ לְהוֹלִיכוֹ לָעִיר, וּנְתָנוֹ בְּצַד גָּפָה

---

[13] שֶׁנּוֹטֵל שְׁלִישׁ בַּקָּצִיר.

[14] בְּכָךְ וְכָךְ כּוֹרִין וְאֵין לוֹ חֵלֶק, רַק בַּקָּצִיר.

תּוֹסֶפְתָּא

אוֹ בְּצַד גָּדֵר - שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵינָהּ שְׂכִירָה, מִפְּנֵי שֶׁזָּכָה בּוֹ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: שְׂכִירָה. וּכְשֶׁבָּאתִי וְהִרְצֵיתִי הַדְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: אָמַר לִי: אִלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁנֶּאֶמְרוּ לְמֹשֶׁה מִסִּינַי:

ז. הָעִמֶּר שֶׁהֶחְזִיקוּ לְהוֹלִיכוֹ לָעִיר, וּנְתָנוֹ עַל גַּבֵּי חֲבֵרוֹ, וְשָׂכַח שְׁנֵיהֶם, הַתַּחְתּוֹן - שְׂכִירָה, וְהָעֶלְיוֹן - אֵינוֹ שְׂכִירָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׁנֵיהֶם - אֵין שְׂכִירָה. הַתַּחְתּוֹן, מִפְּנֵי שֶׁמְּכַסֶּה. וְהָעֶלְיוֹן, מִפְּנֵי שֶׁזָּכָה בּוֹ:

ח. שָׂדֶה שֶׁעוֹמֶרְיָהּ מְעֹרָבִין, וְעִמֶּר וְשָׂכַח אֶחָד מֵהֶם - אֵין שְׂכִירָה, עַד שֶׁיְּעַמֵּר אֶת כָּל סְבִיבוֹ:

ט. הָעִמֶּר שֶׁכְּנָגְדּוֹ מוֹכִיחַ, כֵּיצַד? מִי שֶׁהָיוּ לוֹ עֶשֶׂר שׁוּרוֹת שֶׁל עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה עֲמָרִים, וְעִמֶּר אֶחָד מֵהֶם לַצָּפוֹן וְלַדָּרוֹם, וְשָׂכַח - אֵין שְׂכִירָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּדּוֹן כְּמִזְרָח וּכְמַעֲרָב:

י. שְׁתֵּי כְּרִיכוֹת הַמַּבְדִּילוֹת זוֹ מִזּוֹ - שְׂכִירָה. שָׁלֹשׁ - אֵין שְׂכִירָה. שְׁנֵי עֲמָרִין הַמַּבְדִּלִין זֶה מִזֶּה - שְׂכִירָה. שְׁלֹשָׁה - אֵין שְׂכִירָה. שְׁתֵּי גְּפָנִים הַמַּבְדִּלוֹת זוֹ מִזּוֹ - שְׂכִירָה. שָׁלֹשׁ - אֵין שְׂכִירָה. שְׁנֵי גַּרְגְּרִין - פֶּרֶט. שְׁלֹשָׁה - אֵינָן פֶּרֶט. שְׁתֵּי שְׁבָלִים הַמַּבְדִּלוֹת כְּדַרְכָּן - לֶקֶט. שָׁלֹשׁ - אֵינָן לֶקֶט; אִלּוּ דִּבְרֵי בֵּית הִלֵּל. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: חֲנִינָא בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כָּל שֶׁבָּאת רְשׁוּת עָנִי בָּאֶמְצַע, כְּגוֹן הַתְּבוּאָה וְהַכֶּרֶם - אֵין מִצְטָרְפִין. וְכָל שֶׁלֹּא בָּאת רְשׁוּת עָנִי לָאֶמְצַע, כְּגוֹן פֵּרוֹת הָאִילָן - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין.

יא. אֵימָתַי אָמְרוּ: ׳קָמָה מַצֶּלֶת אֶת הָעֹמֶר׳? בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִטְּלָה מִבֵּינוֹתַיִם. הָא אִם נִטְּלָה מִבֵּינוֹתַיִם - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ מַצֶּלֶת. קָמַת חֲבֵרוֹ - מַצֶּלֶת עַל שֶׁלּוֹ. שֶׁל חִטִּין - עַל שֶׁל שְׂעוֹרִין. שֶׁל נָכְרִי - עַל שֶׁל יִשְׂרָאֵל; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין מַצֶּלֶת אֶלָּא עַל שֶׁלּוֹ, וּמִמֵּין עַל מִינוֹ. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁהַקָּמָה מַצֶּלֶת אֶת הָעֹמֶר - כָּךְ הָעֹמֶר מַצִּיל אֶת הַקָּמָה. וְדִין הוּא, וּמַה אִם

הַשָּׁלֵם

קָמָה שֶׁיְּפָה כֹּחַ עָנִי בָּהּ - הֲרֵי הִיא מַצֶּלֶת אֶת הָעֹמֶר, עֹמֶר שֶׁהוּרַע כֹּחַ עָנִי בּוֹ - אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּצִּיל אֶת הַקָּמָה? אָמַר לוֹ רַבִּי: מַה אִם קָמָה שֶׁיְּפָה כֹּחַ עָנִי - נִצֶּלֶת, הָעֹמֶר שֶׁהוּרַע כֹּחַ עָנִי - אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּנָּצֵל?

יב. יָפֶה כֹּחַ עָנִי בַּקָּמָה יֶתֶר מִבָּעֹמֶר, וּבָעֹמֶר יֶתֶר מִבַּקָּמָה. שֶׁהַקָּמָה - יֵשׁ בָּהּ לָקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּעֹמֶר. וּבָעֹמֶר יוֹתֵר מִבַּקָּמָה, הַקָּמָה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת סָאתַיִם - אֵינוֹ שִׁכְחָה. וּבָעֹמֶר - שִׁכְחָה: רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כָּל שֶׁבָּאת רְשׁוּת עָנִי בָּאֶמְצַע, כְּגוֹן הַתְּבוּאָה וְהַכֶּרֶם - אֵין מִצְטָרְפִין. וְכָל שֶׁלֹּא בָּאת רְשׁוּת עָנִי לָאֶמְצַע, כְּגוֹן פֵּרוֹת הָאִילָן - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין.

יג. הַחוֹתֵךְ כְּרִיכוֹת וְעָתִיד לְעַמְּרָן, וְכֵן אֲגוּדֵי הַשּׁוּם וְהַבְּצָלִין - אֵין לָהֶם שִׁכְחָה. הַמְעַמֵּר מִפְּנֵי הַדַּלְקָה, וּמִפְּנֵי אֲמַת הַמַּיִם - אֵין לָהֶם שִׁכְחָה, מִפְּנֵי שֶׁעוֹמֵד לְאַבְּדָן. מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁשָּׁכַח עֹמֶר בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, וְאָמַר לִבְנוֹ: צֵא וְהַקְרֵב עָלַי פַּר לְעוֹלָה וּפַר לִשְׁלָמִים. אָמַר לוֹ: אַבָּא! מָה רָאִיתָ לִשְׁמֹחַ בְּשִׂמְחַת מִצְוָה זוֹ יוֹתֵר מִכָּל מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה? אָמַר לוֹ: כָּל מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה - נָתַן לָנוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדַעְתֵּנוּ, זוֹ - שֶׁלֹּא לְדַעְתֵּנוּ. שֶׁאִלּוּ לֹא הָיָה בָּרָצוֹן לִפְנֵי הַמָּקוֹם - לֹא בָּאת מִצְוָה זוֹ לְיָדֵינוּ. אֶלָּא הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים כד, יט): ״כִּי תִקְצֹר״ וְגוֹ׳ - קָבַע לוֹ הַכָּתוּב בְּרָכָה. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, מַה אָדָם שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לִזְכּוֹת וְזָכָה - עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. הַמִּתְכַּוֵּן לִזְכּוֹת וְזָכָה - עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כֵּיוֹצֵא בּוֹ (ויקרא ה, יז-יח): ״וְאִם נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְעָשְׂתָה וְגוֹ׳ וְהֵבִיא אַיִל תָּמִים״ וְגוֹ׳. וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר, מַה אִם מִי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לַחֲטֹא, וְחָטָא - מְעַלִּין עָלָיו כְּאִלּוּ חָטָא. הַמִּתְכַּוֵּן לַחֲטֹא, וְחָטָא - עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה:

יד. כָּל זֵית שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם בַּשָּׂדֶה כַּזַּיִת נִטְּפָה בִּשְׁעָתוֹ וּשְׂכִירָה - אֵינוֹ שִׁכְחָה. בַּמֶּה דְּבָרִים

תּוֹסֶפְתָּא

אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁלֹּא הִתְחִיל בּוֹ, אֲבָל אִם הִתְחִיל בּוֹ וּשְׁכָחוֹ - הֲרֵי זֶה שִׁכְחָה, עַד שֶׁיְּהֵא בּוֹ סָאתַיִם:

טו. זַיִת שֶׁהוּא עוֹמֵד בֵּין שָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל שְׁנֵי מַלְבְּנִין, וּשְׁכָחוֹ - אֵין שִׁכְחָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁאֵין מַכִּירוֹ, אֲבָל בִּזְמַן שֶׁמַּכִּירוֹ - רָץ אַחֲרָיו וְנוֹטְלוֹ אֲפִלּוּ עַד מֵאָה:

טז. הַמַּפְקִיר אֶת כַּרְמוֹ, עֲשִׂירִים - נוֹטְלִין אֶת הָאֲשְׁכּוֹלוֹת, וַעֲנִיִּים - נוֹטְלִין אֶת הָאֲשְׁכּוֹלוֹת וְאֶת הָעוֹלֵלוֹת. אֵיזֶהוּ עוֹלֵלוֹת? כָּל שֶׁאֵין בָּהּ לֹא כָּתֵף וְלֹא נָטֵף. יֵשׁ לָהּ כָּתֵף וְאֵין לָהּ נָטֵף, נָטֵף וְאֵין לָהּ כָּתֵף - הֲרֵי הִיא שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. וְאִם לָאו - הֲרֵי הִיא שֶׁל עֲנִיִּים. אֵיזֶהוּ כָּתֵף? פִּסְיגִין הַמְחֻבָּרִים בַּשִּׁדְרָה, זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ. נָטֵף? הָעֲנָבִים הַמְחֻבָּרוֹת בַּשִּׁדְרָה וְיוֹרְדוֹת:

יז. נָכְרִי שֶׁמָּכַר כַּרְמוֹ לְיִשְׂרָאֵל לְבָצֵר - חַיָּב בָּעוֹלֵלוֹת. וְיִשְׂרָאֵל שֶׁמָּכַר כַּרְמוֹ לְנָכְרִי לְבָצֵר - פָּטוּר מִן הָעוֹלֵלוֹת:

יח. יִשְׂרָאֵל וְנָכְרִי שֶׁהָיוּ שֻׁתָּפִין בְּכֶרֶם, חָלְקוּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל - חַיָּב, וְשֶׁל נָכְרִי - פָּטוּר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: יִשְׂרָאֵל וְנָכְרִי שֶׁהָיוּ שֻׁתָּפִין בַּכֶּרֶם - פָּטוּר מִן הָעוֹלֵלוֹת:

יט. הַמַּקְדִּישׁ אֶת כַּרְמוֹ - לֹא הִקְדִּישׁ אֶת הָעוֹלֵלוֹת, שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ:

כ. בֶּן לֵוִי שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ עֲנָבִים וְהָיוּ בָּהֶן עוֹלֵלוֹת - אֵין חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא שֶׁל עֲנִיִּים הֵן:

כא. הַנּוֹטֵעַ כֶּרֶם לַהֶקְדֵּשׁ - פָּטוּר מִן הַפֶּרֶט, וּמִן הָעוֹלֵלוֹת, מִן הָעֲרֵלָה, וּמִן הָרִבָעִי. וְחַיָּב בַּשְּׁבִיעִית. הַמַּקְדִּישׁ אֶת כַּרְמוֹ - לֹא הִקְדִּישׁ אֶת הָעוֹלֵלוֹת, שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. מֵאֵימָתַי אָדָם רַשַּׁאי לְבָצֵר כַּרְמוֹ בַּשְּׁבִיעִית? מִשֶּׁיִּוָּדַע הַפֶּרִי, שֶׁכְּבָר נִתְחַיֵּב הַכֶּרֶם בְּגִדּוּלֵי עוֹלֵלוֹת:

הַשָּׁלֵם

כב. אֵיזֶהוּ שִׁכְחָה בַּעֲרִיסִין גְּדוֹלִים[15]? כָּל שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְפַשֵּׁט אֶת יָדוֹ וְלִטָּלָה. בַּעֲרִיסִין קְטַנִּים - כְּשֶׁיַּעֲבֹר הֵימֶנּוּ. בְּדָלִית וּבַדֶּקֶל - מִשֶּׁיֵּרֵד מִמֶּנּוּ. וּשְׁאָר כָּל הָאִילָן - מִשֶּׁיִּפְנֶה וְיֵלֵךְ לוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁלֹּא הִתְחִיל בּוֹ, אֲבָל אִם הִתְחִיל בּוֹ וּשְׁכָחוֹ - אֵין שִׁכְחָה עַד שֶׁיִּבְצֹר אֶת כָּל סְבִיבָיו:

מַסֶּכֶת פֵּאָה פֶּרֶק רְבִיעִי

א. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מָקוֹם שֶׁדּוֹרְכִין אֶת הָעוֹלֵלוֹת - נֶאֱמָן עָנִי לוֹמַר: 'יַיִן זֶה שֶׁל עוֹלֵלוֹת הוּא'. נֶאֱמָן לוֹמַר: 'לֶקֶט זֶה - לַקַּטְתִּיו אֲנִי וְאָחִי, אֲנִי וּקְרוֹבִי'. אֲבָל אֵין נֶאֱמָן לוֹמַר: 'מִפְּלוֹנִי נָכְרִי לָקַחְתִּי'; 'מֵאִישׁ פְּלוֹנִי כּוּתִי לָקַחְתִּי'. עֲנֵיֵּי כּוּתִים - כַּעֲנֵיֵּי יִשְׂרָאֵל. אֲבָל עֲנֵיֵּי נָכְרִים - אֵין מַאֲמִינִים לָהֶם בְּכָל דָּבָר:

ב. אֵין פּוֹחֲתִין לָעָנִי בִּשְׁנַת מַעֲשֵׂר עָנִי, מֵחֲצִי קַב חִטִּין אוֹ קַב שְׁעוֹרִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? עַל הַגֹּרֶן, אֲבָל בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - נוֹתֵן לוֹ כָּל שֶׁהוּא, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וּשְׁאָר מַתָּנוֹת כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה - נוֹתֵן כָּל שֶׁהוּא וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. רָצָה, מַצִּיל מֻחֱצָה וְנוֹתֵן מֻחֱצָה. אַבָּא יוֹסֵי בֶּן דּוֹסְתַּאי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר: רָצָה, נוֹתֵן לִפְנֵיהֶם שְׁלִישׁ, וּמַנִּיחַ שְׁתֵּי יָדוֹת לִקְרוֹבָיו:

ג. כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם שֶׁהָיוּ עוֹמְדִין עַל הַגֹּרֶן, וּבָאוּ כֹּהֲנִים אֲחֵרִים וְעָמְדוּ - אֵינָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָן. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: נֶהֱגוּ כֹּהֲנִים עַיִן יָפָה, שֶׁלֹּא לְהוֹצִיא אֶת אֲחֵיהֶם רֵיקָנִין. אֲבָל מְקַמְּצִין וְנוֹתְנִין לָהֶם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אִם בָּאוּ עַד שֶׁלֹּא תַּחְזֹר חֲלִילָה - עוֹמְדִין עַל הָעָקֵב[16], וְנוֹטְלִין:

---

[15] כֶּרֶם גְּבוֹהַּ וּמַנָּח עַל גַּבֵּי עֲצִים.

[16] בְּסוֹף הָרִאשׁוֹנִים - בְּסוֹף הַשּׁוּרָה, וּכְשֶׁבַּעַל הַבַּיִת מְחַלֵּק וּבָא לְסוֹף הַשּׁוּרָה - מְחַלֵּק גַּם לָהֶם.

תּוֹסֶפְתָּא

ד. נָשִׁים וַעֲבָדִים, אֵין חוֹלְקִין לָהֶם עַל הַגֹּרֶן. אֲבָל נוֹתְנִין לָהֶם מַתָּנוֹת כְּהוּנָּה וּלְוִיָּה לְשֵׁם טוֹבָה:

ה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁהַתְּרוּמָה חֲזָקָה לְכְהוּנָּה בְּחֻלּוּק גְּרָנוֹת - כָּךְ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן חֲזָקָה לַלְוִיִּם בְּחֻלּוּק גְּרָנוֹת. הַחוֹלֵק בְּבֵית דִּין - אֵין לוֹ חֲזָקָה לַכְּהֻנָּה:

ו. שְׁתֵּי חֲזָקוֹת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, וְחֻלּוּק גְּרָנוֹת. וּבְסוּרְיָא, וְעַד מָקוֹם שֶׁשִּׁלּוּחֵי רָאשֵׁי חֲדָשִׁים מַגִּיעִים - נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם, אֲבָל לֹא חֻלּוּק גְּרָנוֹת. וּבָבֶל - כְּסוּרְיָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף בְּאַלֶכְסַנְדְּרְיָא בָּרִאשׁוֹנָה, כְּשֶׁהָיָה שָׁם בֵּית דִּין:

ז. חֹמֶר בְּקָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ שֶׁאֵין בְּקָדְשֵׁי גְבוּל, וּבְקָדְשֵׁי הַגְּבוּל שֶׁאֵין בְּקָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ. קָדְשֵׁי הַגְּבוּל - קְטַנִּים חוֹלְקִין בָּהֶן, וּטְמֵאִין חוֹלְקִין בָּהֶן, וְחוֹלְקִין אוֹתָן בְּטֻמְאָה, וְחוֹלְקִין מָנֶה כְּנֶגֶד מָנֶה. קָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ - חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתָן לְטַפֵּל בָּהֶן, וּלְהָבִיאָן לְבֵית הַבְּחִירָה. קָדְשֵׁי הַגְּבוּל - נִתָּנִין לְכָל חָבֵר. קָדְשֵׁי מִקְדָּשׁ - נוֹתֵן לְאַנְשֵׁי הַמִּשְׁמָר בִּלְבַד:

ח. אֵין פּוֹחֲתִין לָעָנִי הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - מִכִּכָּר בְּפוּנְדְּיוֹן מֵאַרְבַּע סְאִין בְּסֶלַע. לָן - נוֹתְנִין לוֹ פַּרְנָסַת לֵינָה, שֶׁמֶן וְקִטְנִית. שָׁבַת - נוֹתְנִין לוֹ מָזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת, שֶׁמֶן וְקִטְנִית, דָּג וְיֵרָק. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ, אֲבָל בִּזְמַן שֶׁמַּכִּירִין אוֹתוֹ - אַף מְכַסִּין אוֹתוֹ. הָיָה מְסַבֵּב עַל הַפְּתָחִים - אֵין נִזְקָקִין לוֹ לְכָל דָּבָר:

ט. תַּמְחוּי - כָּל הַיּוֹם. קֻפָּה - מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת. תַּמְחוּי - לְכָל אָדָם. קֻפָּה - לְאַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר. אִם שָׁהָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם - הֲרֵי הוּא כְּאַנְשֵׁי הָעִיר. לַקֻּפָּה וְלַתַּמְחוּי - שִׁלְשָׁה חֲדָשִׁים, וְלַכְּסוּת - שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים. וְלַקְּבוּרָה - תִּשְׁעָה חֳדָשִׁים. וּלְפַסֵּי הָעִיר[17] - שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ:

י. עָנִי שֶׁנָּתַן פְּרוּטָה לַקֻּפָּה, וּפְרוּטָה לַתַּמְחוּי - מְקַבְּלִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ. אִם לֹא נָתַן - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן. נָתְנוּ לוֹ חֲדָשִׁים וְהֶחְזִיר לָהֶן שְׁחָקִים[18] - מְקַבְּלִין אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ. אִם לֹא נָתַן - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן. הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי מֵילַת[19] - נוֹתְנִין לוֹ כְּלֵי מֵילַת. מִטָּה - נוֹתְנִין לוֹ מִטָּה. עִסָּה - נוֹתְנִין לוֹ עִסָּה. פַּת - נוֹתְנִין לוֹ פַּת. לְהַאֲכִילוֹ בְּתוֹךְ פִּיו - מַאֲכִילִין לוֹ בְּתוֹךְ פִּיו, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים טו, ח): "דֵּי מַחְסֹרוֹ אֲשֶׁר יֶחְסַר לוֹ" - אֲפִלּוּ עֶבֶד אֲפִלּוּ סוּס. "לוֹ" - זוֹ אִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית ב, יח): "אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ". מַעֲשֶׂה בְּהִלֵּל הַזָּקֵן, שֶׁנָּתַן לְעָנִי בֶּן טוֹבִים סוּס שֶׁהָיָה מִתְעַמֵּל בּוֹ, וְעֶבֶד שֶׁהָיָה מְשַׁמְּשׁוֹ. שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּאַנְשֵׁי הַגְּלִיל, שֶׁהָיוּ מַעֲלִין לְזָקֵן אֶחָד לִיטְרָא אֶחָד בְּשָׂר צְפוּרֵי בְּכָל יוֹם:

יא. הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי זָהָב - מוֹכְרָן וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי כֶּסֶף. בִּכְלֵי כֶּסֶף - מוֹכְרָן וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי נְחֹשֶׁת. בִּכְלֵי נְחֹשֶׁת - מוֹכְרָן וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בִּכְלֵי זְכוּכִית. אָמְרוּ: מִשְׁפָּחַת בֵּית נְבַלְטָא הָיְתָה בִּירוּשָׁלַיִם, וְהָיְתָה מִתְיַחֶסֶת עַל בְּנֵי אַרְנָן הַיְבוּסִי, הֶעֱלוּ לָהֶם חֲכָמִים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שִׁקְלֵי זָהָב, וְלֹא רָצוּ לְהוֹצִיאָן חוּץ מִירוּשָׁלַיִם:

יב. הָאוֹמֵר: אֵינִי מִתְפַּרְנֵס אֶלָּא מֵאֲחֵרִים - שׁוֹקְדִין עָלָיו וּמְפַרְנְסִין אוֹתוֹ, וְנוֹתְנִין לוֹ לְשׁוּם מִלְוָה, וְחוֹזְרִין וְנוֹתְנִין לוֹ לְשׁוּם מַתָּנָה; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר:

הַשָּׁלֵם

---

[17] קַרְשֵׁי הָעִיר לְחַזֵּק אֶת שַׁעֲרֵי הָעִיר.

[18] בְּלוּיִים.

[19] בִּגְדֵי מֶשִׁי.

תּוֹסֶפְתָּא

אוֹמְרִין לוֹ: ׳הָבֵא מַשְׁכּוֹן׳, כְּדֵי לְגוֹס אֶת דַּעְתּוֹ[20]:

יג. הָיָה אוֹמֵר: אֵינִי מִתְפָּרְנֵס מִשֶּׁל עַצְמִי - שׁוֹקְדִין עָלָיו וּמְפָרְנְסִין אוֹתוֹ, וְנוֹתְנִין לוֹ לְשֵׁם מַתָּנָה, וְחוֹזְרִין וְגוֹבְיִן מִמֶּנּוּ לְשׁוּם מִלְוֶה; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אוֹמְרִים לוֹ: ׳הָבֵא מַשְׁכּוֹן׳, כְּדֵי לְגוֹס אֶת דַּעְתּוֹ:

יד. הַמְסַמֵּא אֶת עֵינוֹ, וְהַמְצַבֶּה אֶת כְּרֵסוֹ, וְהַמְעַבֶּה אֶת שׁוֹקָיו - אֵין נִפְטָר מִן הָעוֹלָם עַד שֶׁיֵּהֵא לוֹ כֵּן:

טו. גִּבְאֵי צְדָקָה, אֵין רַשָּׁאִין לְפָרֵשׁ זֶה מִזֶּה. אֲפִלּוּ נָתַן לוֹ חֲבֵרוֹ מָעוֹת שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, אֲפִלּוּ מָצָא מָעוֹת בַּדֶּרֶךְ - אֵינוֹ רַשַּׁאי לִיטְלָן, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּמִדְבַּר לב, כב): ״וְהְיִיתֶם נְקִיִּים מֵה׳ וּמִיִּשְׂרָאֵל״. אֶבֶל פּוֹרְשִׁים זֶה מִזֶּה לְתוֹךְ חָצֵר אוֹ לְתוֹךְ חֲנוּת, וְגוֹבְיִן:

טז. מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, אֵין פּוֹרְעִין מִמֶּנּוּ מִלְוֶה וְחוֹב, וְאֵין מְשַׁלְּמִין מִמֶּנּוּ אֶת הַגְּמוּלִים[21], וְאֵין פּוֹדִין בּוֹ שְׁבוּיִם, וְאֵין עוֹשִׂין בּוֹ שׁוּשְׁבִינוּת, וְאֵין נוֹתְנִין מִמֶּנּוּ דָּבָר לִצְדָקָה. אֲבָל מְשַׁלְּחִין מִמֶּנּוּ דָּבָר שֶׁל גְּמִילוּת חֲסָדִים, וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעַ, וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ לַחֲבֵר-עִיר בְּטוּבָה:

יז. אָמַר לִתֵּן, וְנָתַן - נוֹתְנִין לוֹ שֶׁכַר אֲמִירָה וּשְׂכַר מַעֲשֶׂה. אָמַר לִתֵּן וְלֹא הִסְפִּיק בְּיָדוֹ לִתֵּן - נוֹתְנִין לוֹ שְׂכַר אֲמִירָה כִּשְׂכַר מַעֲשֶׂה. לֹא אָמַר לִתֵּן, אֲבָל אָמַר לַאֲחֵרִים: ׳תְּנוּ׳ - נוֹתְנִין לוֹ שָׂכָר עַל כָּךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים טו, י): ״כִּי בִּגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה יְבָרֶכְךָ ה׳ אֱלֹהֶיךָ״ וְגוֹ׳. לֹא אָמַר לַאֲחֵרִים: ׳תְּנוּ׳, אֲבָל מֵנִיחַ לוֹ

[20] כְּדֵי שֶׁיְּרַגִּישׁ טוֹב, כִּי יַחְשֹׁב שֶׁזּוֹ רַק הַלְוָאָה וְהָרְאָיָה שֶׁלּוֹקְחִים מִמֶּנּוּ מַשְׁכּוֹן וְעַל יְדֵי זֶה לֹא יִתְבַּיֵּשׁ מִלְּקַחַת.

[21] שֶׁאֵינוֹ חוֹב גָּמוּר, רַק רוֹצֶה לִגְמֹל חֶסֶד לְמִי שֶׁגָּמַל עִמּוֹ חֶסֶד.

הַשָּׁלֵם

בְּדָבָרִים טוֹבִים[22], מִנַּיִן שֶׁנּוֹתְנִים לוֹ שָׂכָר עַל כָּךְ? שֶׁנֶּאֱמַר: ״כִּי בִּגְלַל הַדָּבָר הַזֶּה״ וְגוֹ׳:

ד,יח מַעֲשֶׂה בְּמוֹנְבַז הַמֶּלֶךְ, שֶׁעָמַד וּבִזְבֵּז אֶת כָּל אוֹצְרוֹתָיו בִּשְׁנֵי בַצָּרוֹת. אָמְרוּ לוֹ אֶחָיו: אֲבוֹתֶיךָ גָּנְזוּ אוֹצָרוֹת וְהוֹסִיפוּ עַל שֶׁל אֲבוֹתָם, וְאַתָּה עָמַדְתָּ וּבִזְבַּזְתָּ אֶת כָּל אוֹצְרוֹתֶיךָ שֶׁלְּךָ וְשֶׁל אֲבוֹתֶיךָ! אָמַר לָהֶם: אֲבוֹתַי גָּנְזוּ אוֹצָרוֹת לְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים פה, יב): ״אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח״ וְגוֹ׳. אֲבוֹתַי גָּנְזוּ אוֹצָרוֹת בְּמָקוֹם שֶׁהַיָּד שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, וַאֲנִי גָּנַזְתִּי אוֹצָרוֹת בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הַיָּד שׁוֹלֶטֶת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים פט, טו): ״צֶדֶק וּמִשְׁפָּט מְכוֹן כִּסְאֶךָ״ וְגוֹ׳. אֲבוֹתַי גָּנְזוּ אוֹצָרוֹת שֶׁאֵין עוֹשִׂין פֵּרוֹת, וַאֲנִי גָּנַזְתִּי אוֹצָרוֹת שֶׁעוֹשִׂין פֵּרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה ג, י): ״אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב כִּי פְרִי״ וְגוֹ׳. אֲבוֹתַי גָּנְזוּ אוֹצָרוֹת שֶׁל מָמוֹן, וַאֲנִי גָּנַזְתִּי אוֹצָרוֹת שֶׁל נְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי יא, ל): ״פְּרִי צַדִּיק עֵץ חַיִּים וְלֹקֵחַ נְפָשׁוֹת חָכָם״. אֲבוֹתַי גָּנְזוּ אוֹצָרוֹת לַאֲחֵרִים, וַאֲנִי גָּנַזְתִּי לְעַצְמִי, שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים כד, יג): ״וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי ה׳ אֱלֹהֶיךָ״. אֲבוֹתַי גָּנְזוּ אוֹצָרוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה, וַאֲנִי גָּנַזְתִּי לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה נח, ח): ״וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ״. צְדָקָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים - שְׁקוּלִין כְּנֶגֶד כָּל מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה. אֶלָּא שֶׁהַצְּדָקָה - בַּחַיִּים, וּגְמִילוּת חֲסָדִים - בַּחַיִּים וּבַמֵּתִים. צְדָקָה - בָּעֲנִיִּים. גְּמִילוּת חֲסָדִים - בַּעֲנִיִּים וּבָעֲשִׁירִים. צְדָקָה - בְּמָמוֹנוֹ. גְּמִילוּת חֲסָדִים - בְּמָמוֹנוֹ וּבְגוּפוֹ:

יט. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: מִנַּיִן שֶׁכָּל הַמַּעֲלִים אֶת עֵינָיו מִן הַצְּדָקָה כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה? שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים טו, ט): ״הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר עִם לְבָבְךָ בְּלִיַּעַל לֵאמֹר״. וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (דְּבָרִים יג, יד): ״יָצְאוּ אֲנָשִׁים בְּנֵי בְלִיַּעַל מִקִּרְבֶּךָ״, מַה ׳בְּלִיַּעַל׳ הָאָמוּר לְהַלָּן - עֲבוֹדָה זָרָה. אַף ׳בְּלִיַּעַל׳ הָאָמוּר כָּאן - עֲבוֹדָה זָרָה:

[22] מְפַיְּס לָעָנִי.

תּוֹסֶפְתָּא

כ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר יוֹסֵי: מִנַּיִן שֶׁהַצַּדָּקָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים שָׁלוֹם גָּדוֹל וּפְרַקְלִיט גָּדוֹל בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם? שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה טז, ה): "כֹּה אָמַר ה' אַל תָּבֹא בֵּית מַרְזֵחַ" וְגוֹ'. חֶסֶד - זוֹ גְּמִילוּת חֲסָדִים, וְרַחֲמִים - זוֹ צְדָקָה. מְלַמֵּד: שֶׁהַצְּדָקָה וּגְמִילוּת חֲסָדִים שָׁלוֹם וּפְרַקְלִיט גָּדוֹל בֵּין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם:

מַסֶּכֶת דְּמַאי פֶּרֶק רִאשׁוֹן

א. הַקַּלִּין שֶׁבַּדְּמַאי: הַשִּׁיתִּין, וְהָרִימִּין וְהָעֲזָרְדִין, חֻזְקָתָם בְּכָל מָקוֹם - פְּטוּרִין. וְאִם הָיוּ מְשֻׁתָּמְרִין - חַיָּבִין. אִם כְּחָס עַל שָׂדֵהוּ - פְּטוּרָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: שִׁיתִּין שֶׁבַּצִּיפּוֹת - חַיָּבוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְשֻׁתָּמְרוֹת. רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: הַנּוֹבְלוֹת הַנִּמְכָּרוֹת עִם הַתְּמָרוֹת - חַיָּבוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד שֶׁלֹּא יַטִּילוּ שְׂאוֹר - פְּטוּרוֹת. מִשֶּׁיַּטִּילוּ שְׂאוֹר - חַיָּבוֹת:

ב. בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה חִמֵּץ שֶׁבִּיהוּדָה - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁחֻזְקָתוֹ מִן הַתֵּימָד. עַכְשָׁו שֶׁחֻזְקָתוֹ מִן הַיַּיִן - חַיָּב:

ג. הַבַּכּוּרוֹת[23], וְהַסְּיָפוֹת[24], בַּגִּנָּה - חַיָּבוֹת. בַּבַּקְעָה - פְּטוּרוֹת. אִלּוּ הֵן הַבַּכּוּרוֹת - עַד שֶׁלֹּא יוֹשִׁיבוּ שׁוּמָא. הַסְּיָפוֹת - מִשֶּׁיְקַפְּלוּ הַמּוּקָצָעוֹת[25]. רַבִּי אֶלְעַאי אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: הַבַּכּוּרוֹת - לְעוֹלָם חַיָּבוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְשֻׁתָּמְרוֹת:

ד. כְּזַיִת עֲצָמָהּ - פְּטוּרָה מִן הַדְּמַאי. חֻזְקַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - חַיָּב עַד שֶׁיְּוַדַּע שֶׁהוּא פָּטוּר. חֻזְקַת חוּצָה לָאָרֶץ - פָּטוּר, עַד שֶׁיְּוַדַּע לְךָ שֶׁהוּא חַיָּב. חֻזְקַת בַּעֲלֵי בָּתִּים יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּסוּרְיָא - אֵין מַפְרִישִׁין עֲלֵיהֶן דְּמַאי. וְאִם בְּיָדוּעַ שֶׁרֹב הַפֵּרוֹת שֶׁלָּהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין:

ה. אָמַר: 'שֶׁלִּי הֵן' - חַיָּב לְעַשֵּׂר. 'מְעֻשָּׂרִין הֵן' - נֶאֱמָן, שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר. הָיָה מוֹכֵר פֵּרוֹת בִּשְׁנַת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְאָמַר: 'שֶׁל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי הֵן' - נֶאֱמָן. הָיָה מַעֲשֵׂר עָנִי - נֶאֱמָן. הָיָה מְעֻשָּׂר פֵּרוֹת בִּשְׁנַת מַעֲשֵׂר עָנִי, וְאָמַר: 'מַעֲשֵׂר שֵׁנִי זֶה' - אֵין נֶאֱמָן, 'מַעֲשֵׂר עָנִי' - נֶאֱמָן. הָיָה מוֹכֵר פֵּרוֹת בִּשְׁנַת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וְאָמַר: מַעֲשֵׂר עָנִי - נֶאֱמָן, שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר:

ו. הָיָה מוֹכֵר פֵּרוֹת בַּשְּׁבִיעִית, וְאָמַר: 'שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית הֵן'! - חַיָּב בְּמַעֲשֵׂר וְחַיָּב בְּבִעוּר. הָיָה מוֹכֵר פֵּרוֹת בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, וְאָמַר: 'שֶׁל שְׁבִיעִית הֵן' - חַיָּב בְּמַעֲשֵׂר וְחַיָּב בְּבִעוּר. הָיָה מוֹכֵר בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, וְאָמַר: 'שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית הֵן' - חַיָּב בְּמַעֲשֵׂר, וּפָטוּר מִן הַבִּעוּר. זֶה הַכְּלָל: כָּל דָּבָר שֶׁשְּׁתִיקָתוֹ פָּטוּר - נֶאֱמָן, בֵּין לְהַחְמִיר בֵּין לְהָקֵל. כָּל דָּבָר שֶׁשְּׁתִיקָתוֹ חַיָּב - נֶאֱמָן לְהַחְמִיר וְלֹא לְהָקֵל:

ז. פֵּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁרַבּוּ עַל פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין. פֵּרוֹת חוּצָה לָאָרֶץ שֶׁרַבּוּ עַל פֵּרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אַף דְּבָרִים הַתְּדִירִין, כְּגוֹן הָאֱגוֹזִים וְדוּרְמַסְקָנִיּוֹת וּפִסְלְקָאוֹת - פְּטוּרִין, וּשְׁאָר כָּל הַדְּבָרִים - חַיָּבִין. אָמַר רַבִּי: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר - בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ, וְדִבְרֵי חֲכָמִים - בְּדָבָר הַקָּבוּעַ:

ח. הַלּוֹקֵחַ מִן הַחַמָּרֶת[26] בְּצוֹר, וּמִן הַמּוֹגִירוֹת[27] בְּצִידוֹן - חַיָּב. מִן הַמּוֹגִירוֹת בְּצוֹר, וּמִן הַחַמָּרֶת בְּצִידוֹן - פָּטוּר. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַלּוֹקֵחַ מִן הַמּוֹגִירוֹת בְּצוֹר, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִן הַחַמָּרֶת - חַיָּב, אֲפִלּוּ מְחַמֵּר אֶחָד. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: חַמָּרֶת

הַשָּׁלֵם

---

[23] הַפֵּרוֹת שֶׁמְּמַהֲרִים לְהִתְבַּשֵּׁל.

[24] הַפֵּרוֹת שֶׁמִּתְבַּשְּׁלִים רַק בַּסּוֹף.

[25] מַה שֶּׁמְּמוֹתְרִים קוֹצֵי הַפֵּרוֹת בִּכְלִי הַנִּקְרָא כָּבָּה, בְּלִי שׁוֹמֵר.

[26] חַמָּרִים שֶׁבָּאִים עִם הַתְּבוּאָה מִמָּקוֹם אַחֵר.

[27] אוֹצָרוֹת.

תּוֹסֶפְתָּא

הֵיוֹרֶדֶת לְכָזִיב – חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁחֻזְקָתוֹ מִן הַגָּלִיל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הֲרֵי הִיא בְּחֻזְקַת פְּטוּרָה, עַד שֶׁתְּוַדַּע לְךָ מֵהֵיכָן הִיא:

ט. הַלּוֹקֵחַ מִן הַסְּפִינָה בְּיָפוֹ, וּמִן הַסְּפִינָה בְּקֶסָרִי – חַיָּב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כִּפַּת הַיְשׁוּב, וְכִפַּת אַנְטִיפָּרָס, וְשׁוּק שֶׁל פַּטְרוֹס – בָּראשׁוֹנָה הָיוּ דֻּמַאי, מִפְּנֵי שֶׁחֻזְקָתָן מֵהַר הַמֶּלֶךְ. עַכְשָׁו רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: כָּל עֲיָרוֹת הַכּוּתִים שֶׁעַל יַד הַדֶּרֶךְ, כְּגוֹן הַתְּבוּאָה וְהַקִּטְנִיּוֹת שֶׁלָּהֶן – דֻּמַאי, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִשְׁתַּמְּשִׁין בִּיהוּדָה. וּשְׁאָר כָּל פֵּירוֹתֵיהֶן – וַדַּאי:

י. אוֹצָר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְנָכְרִים מַטִּילִין לְתוֹכוֹ, אִם רֹב נָכְרִים – וַדַּאי, וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל – דֻּמַאי, מֻחֲצָה עַל מֻחֲצָה – וַדַּאי; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֲפִלּוּ כֻּלָּם נָכְרִים, וְיִשְׂרָאֵל אֶחָד מַטִּיל לְתוֹכוֹ – דֻּמַאי. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאוֹצָר שֶׁל יָחִיד. אֲבָל בְּאוֹצָר שֶׁל מְלָכִים – הוֹלְכִים אַחַר הָרֹב. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאוֹצָר שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְנָכְרִים. אֲבָל אוֹצַר יִשְׂרָאֵל וְכוּתִים – הוֹלְכִים אַחַר הָרֹב. אָמַר לוֹ: ׳אַתָּה הוֹרֵיתָ לָנוּ עַל אוֹצְרוֹת שֶׁל יְבָנֶה שֶׁלְּפָנֵי מִלְחָמָה שֶׁהִיא דֻּמַאי׳, וְרַבָּן כּוּתִים. אֲבָל אוֹצַר שֶׁמַּטְמִן בּוֹ מְחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ, כְּגוֹן אוֹצְרוֹת שֶׁל דִּינָר – חַיָּב לְפִי חֶשְׁבּוֹן. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קְבִיסָאי: כָּל יְמֵי הָיִיתִי קוֹרֵא מִקְרָא הַזֶּה (בְּמִדְבַּר יט, יט): ״וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל הַטָּמֵא״, וְלֹא מָצָא יָדָיו אֶלָּא בְּאוֹצָר שֶׁל יַבְנֶה בִּלְבַד. וּמֵאוֹצָרָהּ שֶׁל יַבְנֶה לָמַדְתִּי: שֶׁטָּהוֹר אֶחָד מִזֶּה אֲפִלּוּ עַל מֵאָה טְמֵאִים:

יא. הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת לַאֲכִילָה, וְנִמְלַךְ לְמָכְרָן – לֹא יִמְכְּרֵנּוּ לְנָכְרִי, וְלֹא יַאֲכִילֵם לִבְהֵמַת אֲחֵרִים, וְלֹא לִבְהֵמַת עַצְמוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה כֵּיוֹצֵא בּוֹ. מִי שֶׁנָּפְלוּ לוֹ פֵּרוֹת בִּירוּשָׁה, אוֹ שֶׁנִּתְּנוּ בְּמַתָּנָה – לֹא יִמְכְּרֵם לְנָכְרִי, וְלֹא יַאֲכִילֵם לִבְהֵמַת אֲחֵרִים, וְלֹא לִבְהֵמַת עַצְמוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂר:

הַשָּׁלֵם

יב. לוֹקְחִין שָׂדֶה זְרוּעָה מִן הַנָּכְרִי, בֵּין מְשֻׁצְמֶמֶת, וּבֵין עַד שֶׁלֹּא צִמְּחָה. וְכֵן מִישְׂרָאֵל בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. לוֹקְחִין זֶרַע, אֶחָד דָּבָר שֶׁזְּרוּעוֹ כֻּלָּה, וְאֶחָד דָּבָר שֶׁאֵין זְרוּעוֹ כֻּלָּה.

יג. אֵין זוֹרְעִין אֶת הַטֶּבֶל, וְאֵין מְחַפִּין אֶת הַטֶּבֶל, וְאֵין עוֹשִׂין עִם הַנָּכְרִי בְּטֶבֶל. יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁכַח וְזָרַע אֶת הַטֶּבֶל, עַד שֶׁלֹּא צִמְּחָה – יִלָּקֵט, וְאִם צִמְּחָה – אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ, שֶׁכְּבָר אֲבָדָהּ. הַלּוֹקֵחַ לַבְּהֵמָה לַחַיָּה וּלְעוֹפוֹת – פָּטוּר מִן הַדְּמַאי:

יד. לֹא יִקָּשֵׁר אָדָם יִשְׂרָאֵל בְּהֶמְתּוֹ אֵצֶל בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל נָכְרִי. שֶׁאִם הָלְכָה בְּהֶמְתּוֹ מֵאֵלֶיהָ – אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהַחְזִירָהּ:

טו. מַשְׁכִּיר יִשְׂרָאֵל בְּהֶמְתּוֹ לְנָכְרִי, וּפוֹסֵק עָלֶיהָ עַל מְנָת שֶׁהַנָּכְרִי זָנָהּ. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ: ׳כְּךָ וְכָךְ שְׁעוֹרִין תְּהֵא מַטִּיל לִפָּנֶיהָ׳ – ׳כָּךְ וְכָךְ עָמִיר תְּהֵא מַטִּיל לִפָּנֶיהָ׳:

טז. נָכְרִי שֶׁאָמַר לְיִשְׂרָאֵל: ׳תֵּן שֶׁמֶן עַל גַּב מַכְתִּי׳, בַּדַּאי – אָסוּר, וּבִדְמַאי – מֻתָּר. נָפַל עַל גַּבֵּי בְּשָׂרוֹ – מְשַׁפְשְׁפוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ:

יז. נָכְרִי שֶׁנָּתַן שֶׁמֶן עַל גַּבֵּי טַבְלָא שֶׁל שַׁיִשׁ לְהִתְעַגֵּל עָלֶיהָ, מְשֻׁעְמָד – מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל לֵישֵׁב אַחֲרָיו:

יח. הַלּוֹקֵחַ יַיִן לִתֵּן לְתוֹךְ הַמּוֹרְיָס, וְיַיִן לַעֲשׂוֹתוֹ אִילַנְתּוֹת, וְכַרְשִׁינִין לַעֲשׂוֹתָן טְחִינִין – חַיָּב בְּדֻמַּאי, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּוַדַּאי. הֵן עַצְמָן – פְּטוּרִין מִן הַדְּמַאי. הַלּוֹקֵחַ יַיִן וְשֶׁמֶן לִתֵּן עַל גַּבֵּי חַטָּטִין, וְכַרְשִׁינִין לַעֲשׂוֹתָן טְחִינִין – חַיָּב בְּדֻמַּאי. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר פּוֹטֵר. וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הַלּוֹקֵחַ כַּרְשִׁינִין לַעֲשׂוֹתָן טְחִינִין – פָּטוּר מִן הַדְּמַאי. הַלּוֹקֵחַ יַיִן לִתֵּן לְהַקִּילוֹר, וְקֶמַח לַעֲשׂוֹתוֹ מְלוּגְמָא וּרְטִיָּה – פָּטוּר מִן הַדְּמַאי, וְחַיָּב בַּוַּדַּאי. וְהֵן עַצְמָן – פְּטוּרִין מִן הַוַּדַּאי:

יט. הַלּוֹקֵחַ קֶמַח לְעוּרוֹת - פָּטוּר מִן הַדְּמַאי, וְחַיָּב בַּדְּאי. וְשֶׁל וַדַּאי - נוֹתֵן לְתוֹכוֹ עוּרוֹת אֲחֵרִים:

כ. שֶׁמֶן עָרֵב - בֵּית שַׁמַּאי מְחַיְּבִין, וּבֵית הִלֵּל פּוֹטְרִין. אָמַר רַבִּי נָתָן: לֹא הָיוּ בֵּית הִלֵּל פּוֹטְרִין אֶלָּא בְּשֶׁל פַּלְיָטוֹן בִּלְבַד. אֲחֵרִים אוֹמְרִים מְשׁוּם רַבִּי נָתָן: מְחַיְּבִין הָיוּ בֵּית הִלֵּל בְּשֶׁמֶן וָרֵד. תַּשְׁלוּמֵי תְרוּמָה, וְחֻמְשָׁהּ, וְחֻמֶשׁ חֻמְשָׁהּ, מוֹתָר הָעֹמֶר, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְלֶחֶם הַפָּנִים, וּשְׁיָרֵי מְנָחוֹת, וְתוֹסֶפֶת הַבְּכוּרִים, וּפָטוּר מִן הַדְּמַאי. חַלַּת עַם הָאָרֶץ - רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: בֵּית שַׁמַּאי מְחַיְּבִין, וּבֵית הִלֵּל פּוֹטְרִין. וְכֵלָּן שֶׁקָּרָא שֵׁם לְמַעֲשַׂר שֶׁנִּי עֲלֵיהֶן - מַה שֶּׁעָשָׂה - עָשׂוּי:

כא. קֻפַּת הַמֶּרְחָץ - פְּטוּרָה מִן הַוַּדַּאי, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִן הַדְּמַאי. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף אֵינוֹ מְטַמֵּא טֻמְאַת אֹכֶל:

כב. שֶׁמֶן שֶׁהַגַּרְדִּי סָךְ בְּאֶצְבְּעוֹתָיו - חַיָּב. שֶׁהַסּוֹרֵק נוֹתֵן לַצֶּמֶר - פָּטוּר מִן הַדְּמַאי. לְפִיכָךְ שֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית - נוֹתְנִין מִמֶּנּוּ לְגַרְדִּי, וְאֵין נוֹתְנִין מִמֶּנּוּ לְסוֹרֵק:

מַסֶּכֶת דְּמַאי פֶּרֶק שֵׁנִי

א. אֹרֶז שֶׁבְּחוֹלַת אַנְטוֹכְיָא, בְּמִקּוֹמוֹ - מֻתָּר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֹרֶז שֶׁבְּחוֹלַת אַנְטוֹכְיָא - מֻתָּר הוּא עַד *בּוּרוֹ*[28]:

ב. הַמְקַבֵּל עָלָיו אַרְבָּעָה דְּבָרִים מְקַבְּלִין אוֹתוֹ לִהְיוֹת חָבֵר. שֶׁלֹּא לְמְכּוֹר לְעַם הָאָרֶץ. שֶׁלֹּא לִתֵּן תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת לְעַם הָאָרֶץ. וְשֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה טָהֳרוֹת אֵצֶל עַם הָאָרֶץ. וְשֶׁיְּהֵא אוֹכֵל חֻלִּין בְּטָהֳרָה:

ג. הַמְקַבֵּל עָלָיו לִהְיוֹת נֶאֱמָן - מֵעִשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא אוֹכֵל, וְאֶת שֶׁהוּא מוֹכֵר, וְאֶת שֶׁהוּא לוֹקֵחַ, וְאֵין מִתְאָרֵחַ אֵצֶל עַם הָאָרֶץ; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: הַמִּתְאָרֵחַ אֵצֶל עַם הָאָרֶץ - נֶאֱמָן. אָמַר לָהֶם רַבִּי מֵאִיר: עַל עַצְמוֹ - אֵינוֹ נֶאֱמָן, יְהֵא נֶאֱמָן עַל שֶׁל אֲחֵרִים? ! אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מִימֵיהֶן שֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים, לֹא נִמְנְעוּ מִלְּהְיוֹת אוֹכְלִין זֶה אֵצֶל זֶה, וְאַף עַל פִּי כֵן, פֵּרוֹתֵיהֶן שֶׁבְּתוֹךְ בָּתֵּיהֶן - מְתֻקָּנִין:

ד. עַם הָאָרֶץ שֶׁקִּבֵּל עָלָיו כָּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת, וְנֶחְשָׁד עַל דָּבָר אֶחָד - נֶחְשָׁד עַל כֻּלָּן; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין חְשׁוּד אֶלָּא עַל אוֹתוֹ דָּבָר בִּלְבַד:

ה. גֵּר שֶׁקִּבֵּל עָלָיו כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה, וְנֶחְשָׁד עַל דָּבָר אֶחָד, אֲפִלּוּ עַל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ - הֲרֵי הוּא כְּיִשְׂרָאֵל מוּמָר:

ו. עַם הָאָרֶץ שֶׁקִּבֵּל עָלָיו כָּל דִּבְרֵי חֲבֵרוּת חוּץ מִדָּבָר אֶחָד - אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. גֵּר שֶׁקִּבֵּל עָלָיו כָּל דִּבְרֵי תּוֹרָה חוּץ מִדָּבָר אֶחָד - אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִלּוּ דָּבָר קָטָן מִדִּקְדּוּקֵי סוֹפְרִים:

ז. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כֹּהֵן שֶׁקִּבֵּל עָלָיו כָּל עֲבוֹדַת כְּהוּנָּה חוּץ מִדָּבָר אֶחָד - אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. בֶּן לֵוִי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו כָּל עֲבוֹדַת לֵוִיָּה חוּץ מִדָּבָר אֶחָד - אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (וַיִּקְרָא ז, לג): "הַמַּקְרִיב אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים" וְגוֹ', אֵין לִי אֶלָּא זְרִיקַת דַּם וְהֶקְטֵר חֲלָבִים. מִנַּיִן לִיצִיקוֹת וּבְלִילוֹת, פְּתִיתוֹת וּמְלִיחוֹת, תְּנוּפוֹת וְהַגָּשׁוֹת, הַקָּמִיצוֹת וְהַקְּטָרוֹת, הַמְּלִיקוֹת וְהַקָּבָלוֹת וְהַזָּאוֹת, וְהַשְּׁקָאַת סוֹטָה, וַעֲרֵפַת עֶגְלָה, וְטָהֳרַת מְצוֹרָע, וּנְשִׂיאוּת כַּפַּיִם מִבְּפָנִים וּמִבַּחוּץ? תַּלְמוּד לוֹמַר (שָׁם): "בְּנֵי אַהֲרֹן" - כָּל עֲבוֹדָה שֶׁהִיא בִּבְנֵי אַהֲרֹן. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: יָכוֹל אֵין דּוֹחִין אוֹתָן אֶלָּא מִמַּתְּנוֹת מִקְדָּשׁ בִּלְבַד, מִנַּיִן אַף מִמַּתְּנוֹת גְּבוּלִין? תַּלְמוּד לוֹמַר (דְּבָרִים יח, ד): "רֵאשִׁית דְּגָנְךָ תִּירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ" וְגוֹ'. מִפְּנֵי מָה? (שָׁם יח, ה): "כִּי בוֹ בָּחַר ה'" - כָּל הַמְקַבֵּל עָלָיו שֵׁרוּת - יֵשׁ לוֹ בַּמַּתָּנוֹת. כָּל שֶׁאֵין מְקַבֵּל עָלָיו שֵׁרוּת - אֵין לוֹ בַּמַּתָּנוֹת. בִּזְמַן שֶׁהַכֹּהֲנִים עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, מַה נֶּאֱמַר בָּהֶם? (וַיִּקְרָא ו, י): "חֻלְקָם נָתַתִּי אוֹתָהּ מֵאִשָּׁי" - מִשֶּׁלָּהֶן הֵן

---

[28] שָׁם מָקוֹם

תּוֹסֶפְתָּא

נוֹטְלִין וְאֵין נוֹטְלִין מְשֻׁלִּי. וּבִזְמַן שֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מַה נֶּאֱמַר בָּהֶם? (מַלְאָכִי א, י): ״מִי גַם בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם״ וְגוֹ׳:

ח. בֶּן לֵוִי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו כָּל עֲבוֹדַת לֵוִי חוּץ מִדָּבָר אֶחָד – אֵין מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. וְכֵלָּן שֶׁחָזְרוּ בָּהֶן – אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָן עוֹלְמִית; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חָזְרוּ בְּפַרְהֶסְיָא – מְקַבְּלִין אוֹתָן. בְּמַטְמוֹנוֹת – אֵין מְקַבְּלִין אוֹתָן. רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמְרִים: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – מְקַבְּלִין אוֹתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה ג, יד): ״שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים״ וְגוֹ׳:

ט. הַבָּא לְקַבֵּל עָלָיו, אִם הָיָה נוֹהֵג מִתְּחִלָּה בְּצִינְעָא – מְקַבְּלִין אוֹתוֹ וְאַחַר כָּךְ מְלַמְּדִין, וְאִם לָאו – מְלַמְּדִין אוֹתוֹ וְאַחַר כָּךְ מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ – מְקַבְּלִין אוֹתוֹ וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ וְהוֹלְכִין וּמְקַבְּלִין לַכְּנָפַיִם[29], וְאַחַר כָּךְ מְקַבְּלִין לְטָהֳרוֹת. אָם אָמַר: ׳אֵינִי מְקַבֵּל עָלַי אֶלָּא לַכְּנָפַיִם בִּלְבַד׳ – מְקַבְּלִין אוֹתוֹ. קִבֵּל עָלָיו לְטָהֳרוֹת וְלֹא קִבֵּל עָלָיו לַכְּנָפַיִם – אַף עַל הַטָּהֳרוֹת אֵינוֹ נֶאֱמָן. עַד מָתַי מְקַבְּלִין? בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: לְמִשְׁקִין – שְׁלֹשִׁים יוֹם, לְכִסּוּת – שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: זֶה וָזֶה – לְשִׁלְשִׁים יוֹם:

י. הַבָּא לְקַבֵּל עָלָיו, אֲפִלּוּ תַלְמִיד חָכָם – צָרִיךְ לְקַבֵּל עָלָיו. אֲבָל חָכָם הַיּוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה – אֵין צָרִיךְ לְקַבֵּל עָלָיו, שֶׁכְּבָר קִבֵּל עָלָיו מִשָּׁעָה שֶׁיָּשַׁב. אֲבָא שָׁאוּל אוֹמֵר: אַף תַּלְמִיד חָכָם – אֵין צָרִיךְ לְקַבֵּל עָלָיו. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אַף אֲחֵרִים מְקַבְּלִין בְּפָנָיו. הַבָּא לְקַבֵּל עָלָיו דִּבְרֵי חֲבֵרוּת – צָרִיךְ לְקַבֵּל בִּפְנֵי שִׁלְשָׁה חֲבֵרִים, שֶׁאֵין דּוֹמֶה חָבֵר שֶׁקִּבֵּל לְבֶן חָבֵר שֶׁקִּבֵּל. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵינוֹ דּוֹמֶה חָבֵר שֶׁקִּבֵּל לְבֶן חָבֵר שֶׁקִּבֵּל:

יא. בֶּן חָבֵר שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ אֵצֶל אֲבִי אִמּוֹ עַם הָאָרֶץ – אֵין אָבִיו חוֹשֵׁשׁ שֶׁמָּא מַאֲכִילוֹ דְּבָרִים טְמֵאִים. מְשֶׁיִּוָּדַע שֶׁמַּאֲכִילוֹ בְּטָמְאָה – טָמֵא, וּבְגָדָיו – טְמֵאִים מִדְּרָס:

יב. בַּת עַם הָאָרֶץ שֶׁנִּשֵּׂאת לְחָבֵר, אִשֶּׁת עַם הָאָרֶץ שֶׁנִּשֵּׂאת לְחָבֵר, עַבְדּוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ שֶׁנִּמְכַּר לְחָבֵר – צְרִיכִין לְקַבֵּל עֲלֵיהֶן בַּתְּחִלָּה. בַּת חָבֵר שֶׁנִּשֵּׂאת לְעַם הָאָרֶץ, אִשֶּׁת חָבֵר שֶׁנִּשֵּׂאת לְעַם הָאָרֶץ, עַבְדּוֹ שֶׁל חָבֵר שֶׁנִּמְכַּר לְעַם הָאָרֶץ – הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקָתָן עַד שֶׁיֵּחָשְׁדוּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְיְעֶזֶר אוֹמֵר: צְרִיכִין לְקַבֵּל עֲלֵיהֶן בַּתְּחִלָּה. וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁנִּשֵּׂאת לְחָבֵר – וְהָיְתָה קוֹמַעַת עַל יָדוֹ תְּפִלִּין. נִשֵּׂאת לְמוֹכֵס – וְהָיְתָה קוֹשֶׁרֶת עַל יָדוֹ קְשׁוּרִין. בְּנוֹ שֶׁל חָבֵר שֶׁהָיָה לְמוּד[30] אֵצֶל עַם הָאָרֶץ, עַבְדּוֹ שֶׁל חָבֵר שֶׁהָיָה לְמוּד אֵצֶל עַם הָאָרֶץ – הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקָתָן עַד שֶׁיֵּחָשְׁדוּ. בְּנוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ שֶׁלָּמוּד אֵצֶל חָבֵר, עַבְדּוֹ שֶׁל עַם הָאָרֶץ שֶׁהָיָה לְמוּד אֵצֶל חָבֵר, כָּל זְמַן שֶׁהֵן אֶצְלוֹ – הֲרֵי הֵן כְּחָבֵר. יָצְאוּ מֵאֶצְלוֹ – הֲרֵי הֵן כְּעַם הָאָרֶץ:

יג. לֹא יֹאמַר אָדָם חָבֵר לְעַם הָאָרֶץ: ׳הוֹלֵךְ כְּכַר זוֹ וְתֵן לְפִלּוֹנִי חָבֵר׳; שֶׁאֵין מְשַׁלְּחִין טָהֳרוֹת בְּיַד עַם הָאָרֶץ. חָבֵר שֶׁאָמַר לוֹ עַם הָאָרֶץ: ׳הוֹלֵךְ כְּכַר זוֹ וְהוֹלֵךְ לְפִלּוֹנִי עַם הָאָרֶץ׳ – לֹא יִתֵּן לוֹ, שֶׁאֵין מוֹסְרִין טָהֳרוֹת לְעַם הָאָרֶץ:

יד. עַם הָאָרֶץ שֶׁאָמַר לְחָבֵר: ׳תֵּן לִי כְּכַר זֶה וְאוֹכְלֶנּוּ׳ – ׳יַיִן זֶה וְאֶשְׁתֶּנּוּ׳ – לֹא יִתֵּן לוֹ, שֶׁאֵין מַאֲכִילִין טָהֳרוֹת לְעַם הָאָרֶץ.

הָיָה נָדוּר מִן הַכִּכָּר, וְאָמַר לוֹ: ׳תֵּן לִי וְאוֹכְלֶנּוּ׳. אֲבַטִּיחַ שֶׁנִּקַּר, וְאָמַר לוֹ: ׳תֵּן לִי וְאוֹכְלֶנּוּ׳. יַיִן וְנִתְגַּלָּה, וְאָמַר לוֹ: ׳תֵּן לִי וְאֶשְׁתֶּנּוּ׳ – לֹא יִתֵּן, שֶׁאֵין מַאֲכִילִין אֶת הָאָדָם דָּבָר הָאָסוּר לוֹ.

כַּיּוֹצֵא בּוֹ, לֹא יוֹשִׁיט יִשְׂרָאֵל אֵבֶר מִן הַחַי לִבְנֵי נֹחַ, וְלֹא כּוֹס יַיִן לְנָזִיר, שֶׁאֵין מַאֲכִילִין

[29] לְטוֹל יָדִים קֹדֶם אֲכִילָה.

[30] רָגִיל.

תּוֹסֶפְתָּא

הַשָּׁלֵם

אֶת הָאָדָם דָּבָר הָאָסוּר לוֹ. וְעַל כֻּלָּן - אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, וְאֵין מְזַמְּנִין עֲלֵיהֶן, וְאֵין עוֹנִין אַחֲרֵיהֶן ׳אָמֵן׳:

טו. נִשְׁאָלִין לְעַם הָאָרֶץ עַל טָהֳרוֹתָיו. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ: ׳צֵא אֱכוֹל׳, ׳צֵא שְׁרֹף׳. אֶלָּא אוֹמְרִים לוֹ: ׳אִם כָּזֶה שָׁאַלְתָּ - טָמֵא, וְאִם כָּזֶה שָׁאַלְתָּ - טָהוֹר׳:

שופטים פרק ג

[היה חסר בחוברת של שבוע שעבר של יום שב"ק כ"ט מרחשון]

א וְאֵלֶּה הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִנִּיחַ יְהוָה לְנַסּוֹת בָּם אֶת־
יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל־אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אֵת כָּל־מִלְחֲמוֹת
כְּנָעַן: **ב** רַק לְמַעַן דַּעַת דֹּרוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לְלַמְּדָם מִלְחָמָה רַק אֲשֶׁר־לְפָנִים לֹא
יְדָעוּם: **ג** חֲמֵשֶׁת | סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים וְכָל־הַכְּנַעֲנִי
וְהַצִּידֹנִי וְהַחִוִּי יֹשֵׁב הַר הַלְּבָנוֹן מֵהַר בַּעַל חֶרְמוֹן
עַד לְבוֹא חֲמָת: **ד** וַיִּהְיוּ לְנַסּוֹת בָּם אֶת־יִשְׂרָאֵל
לָדַעַת הֲיִשְׁמְעוּ אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֲשֶׁר־צִוָּה אֶת־
אֲבוֹתָם בְּיַד־מֹשֶׁה: **ה** וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָשְׁבוּ בְּקֶרֶב
הַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי
וְהַיְבוּסִי: **ו** וַיִּקְחוּ אֶת־בְּנוֹתֵיהֶם לָהֶם לְנָשִׁים
וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם נָתְנוּ לִבְנֵיהֶם וַיַּעַבְדוּ אֶת־
אֱלֹהֵיהֶם: {פ}
ז וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה
וַיִּשְׁכְּחוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיַּעַבְדוּ אֶת־הַבְּעָלִים
וְאֶת־הָאֲשֵׁרוֹת: **ח** וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל
וַיִּמְכְּרֵם בְּיַד כּוּשַׁן רִשְׁעָתַיִם מֶלֶךְ אֲרָם נַהֲרָיִם
וַיַּעַבְדוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־כּוּשַׁן רִשְׁעָתַיִם שְׁמֹנֶה
שָׁנִים: **ט** וַיִּזְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה וַיָּקֶם יְהוָה
מוֹשִׁיעַ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיּוֹשִׁיעֵם אֶת עָתְנִיאֵל בֶּן־קְנַז
אֲחִי כָלֵב הַקָּטֹן מִמֶּנּוּ: **י** וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ־יְהוָה
וַיִּשְׁפֹּט אֶת־יִשְׂרָאֵל וַיֵּצֵא לַמִּלְחָמָה וַיִּתֵּן יְהוָה
בְּיָדוֹ אֶת־כּוּשַׁן רִשְׁעָתַיִם מֶלֶךְ אֲרָם וַתָּע�ז יָדוֹ עַל
כּוּשַׁן רִשְׁעָתָיִם: **יא** וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה
וַיָּמָת עָתְנִיאֵל בֶּן־קְנַז: {פ}
יב וַיֹּסִפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה
וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־עֶגְלוֹן מֶלֶךְ־מוֹאָב עַל־יִשְׂרָאֵל עַל
כִּי־עָשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: **יג** וַיֶּאֱסֹף אֵלָיו
אֶת־בְּנֵי עַמּוֹן וַעֲמָלֵק וַיֵּלֶךְ וַיַּךְ אֶת־יִשְׂרָאֵל וַיִּירְשׁוּ
אֶת־עִיר הַתְּמָרִים: **יד** וַיַּעַבְדוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
עֶגְלוֹן מֶלֶךְ־מוֹאָב שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה: **טו** וַיִּזְעֲקוּ
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה וַיָּקֶם יְהוָה לָהֶם מוֹשִׁיעַ
אֶת־אֵהוּד בֶּן־גֵּרָא בֶּן־הַיְמִינִי אִישׁ אִטֵּר יַד־יְמִינוֹ
וַיִּשְׁלְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּיָדוֹ מִנְחָה לְעֶגְלוֹן מֶלֶךְ
מוֹאָב: **טז** וַיַּעַשׂ לוֹ אֵהוּד חֶרֶב וְלָהּ שְׁנֵי פִיּוֹת
גֹּמֶד אָרְכָּהּ וַיַּחְגֹּר אוֹתָהּ מִתַּחַת לְמַדָּיו עַל יֶרֶךְ
יְמִינוֹ: **יז** וַיַּקְרֵב אֶת־הַמִּנְחָה לְעֶגְלוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב
וְעֶגְלוֹן אִישׁ בָּרִיא מְאֹד: **יח** וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלָּה
לְהַקְרִיב אֶת־הַמִּנְחָה וַיְשַׁלַּח אֶת־הָעָם נֹשְׂאֵי
הַמִּנְחָה: **יט** וְהוּא שָׁב מִן־הַפְּסִילִים אֲשֶׁר אֶת־
הַגִּלְגָּל וַיֹּאמֶר דְּבַר־סֵתֶר לִי אֵלֶיךָ הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר
הָס וַיֵּצְאוּ מֵעָלָיו כָּל־הָעֹמְדִים עָלָיו: **כ** וְאֵהוּד |
בָּא אֵלָיו וְהוּא־יֹשֵׁב בַּעֲלִיַּת הַמְקֵרָה אֲשֶׁר־לוֹ
לְבַדּוֹ וַיֹּאמֶר אֵהוּד דְּבַר־אֱלֹהִים לִי אֵלֶיךָ וַיָּקָם
מֵעַל הַכִּסֵּא: **כא** וַיִּשְׁלַח אֵהוּד אֶת־יַד שְׂמֹאלוֹ
וַיִּקַּח אֶת־הַחֶרֶב מֵעַל יֶרֶךְ יְמִינוֹ וַיִּתְקָעֶהָ
בְּבִטְנוֹ: **כב** וַיָּבֹא גַּם־הַנִּצָּב אַחַר הַלַּהַב וַיִּסְגֹּר
הַחֵלֶב בְּעַד הַלַּהַב כִּי לֹא שָׁלַף הַחֶרֶב מִבִּטְנוֹ
וַיֵּצֵא הַפַּרְשְׁדֹנָה: **כג** וַיֵּצֵא אֵהוּד הַמִּסְדְּרוֹנָה
וַיִּסְגֹּר דַּלְתוֹת הָעֲלִיָּה בַּעֲדוֹ וְנָעָל: **כד** וְהוּא יָצָא
וַעֲבָדָיו בָּאוּ וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה דַּלְתוֹת הָעֲלִיָּה נְעוּלוֹת
וַיֹּאמְרוּ אַךְ מֵסִיךְ הוּא אֶת־רַגְלָיו בַּחֲדַר
הַמְקֵרָה: **כה** וַיָּחִילוּ עַד־בּוֹשׁ וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ פֹתֵחַ
דַּלְתוֹת הָעֲלִיָּה וַיִּקְחוּ אֶת־הַמַּפְתֵּחַ וַיִּפְתָּחוּ וְהִנֵּה
אֲדֹנֵיהֶם נֹפֵל אַרְצָה מֵת: **כו** וְאֵהוּד נִמְלַט עַד
הִתְמַהְמְהָם וְהוּא עָבַר אֶת־הַפְּסִילִים וַיִּמָּלֵט

הַשְּׁעִירָתָה: **כז** וַיְהִי בְּבוֹאוֹ וַיִּתְקַע בַּשּׁוֹפָר בְּהַר
אֶפְרַיִם וַיֵּרְדוּ עִמּוֹ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָהָר וְהוּא
לִפְנֵיהֶם: **כח** וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רִדְפוּ אַחֲרַי כִּי־נָתַן
יְהוָה אֶת־אֹיְבֵיכֶם אֶת־מוֹאָב בְּיֶדְכֶם וַיֵּרְדוּ
אַחֲרָיו וַיִּלְכְּדוּ אֶת־מַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן לְמוֹאָב וְלֹא־
נָתְנוּ אִישׁ לַעֲבֹר: **כט** וַיַּכּוּ אֶת־מוֹאָב בָּעֵת הַהִיא
כַּעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ כָּל־שָׁמֶן וְכָל־אִישׁ חָיִל וְלֹא
נִמְלַט אִישׁ: **ל** וַתִּכָּנַע מוֹאָב בַּיּוֹם הַהוּא תַּחַת יַד
יִשְׂרָאֵל וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ שְׁמוֹנִים שָׁנָה: {פ}
לא וְאַחֲרָיו הָיָה שַׁמְגַּר בֶּן־עֲנָת וַיַּךְ אֶת־פְּלִשְׁתִּים
שֵׁשׁ־מֵאוֹת אִישׁ בְּמַלְמַד הַבָּקָר וַיּוֹשַׁע גַּם־הוּא
אֶת־יִשְׂרָאֵל: {פ}

שופטים פרק ד

א וַיֹּסִפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה
וְאֵהוּד מֵת: **ב** וַיִּמְכְּרֵם יְהוָה בְּיַד יָבִין מֶלֶךְ־כְּנַעַן
אֲשֶׁר מָלַךְ בְּחָצוֹר וְשַׂר־צְבָאוֹ סִיסְרָא וְהוּא יוֹשֵׁב
בַּחֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם: **ג** וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה
כִּי תְשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב־בַּרְזֶל לוֹ וְהוּא לָחַץ אֶת־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בְּחָזְקָה עֶשְׂרִים שָׁנָה: {פ}
ד וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת הִיא
שֹׁפְטָה אֶת־יִשְׂרָאֵל בָּעֵת הַהִיא: **ה** וְהִיא יוֹשֶׁבֶת
תַּחַת־תֹּמֶר דְּבוֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית־אֵל בְּהַר
אֶפְרַיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לַמִּשְׁפָּט: **ו** וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם
מִקֶּדֶשׁ נַפְתָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא צִוָּה | יְהוָה
אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לֵךְ וּמָשַׁכְתָּ בְהַר תָּבוֹר וְלָקַחְתָּ
עִמְּךָ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נַפְתָּלִי וּמִבְּנֵי
זְבֻלוּן: **ז** וּמָשַׁכְתִּי אֵלֶיךָ אֶל־נַחַל קִישׁוֹן אֶת־
סִיסְרָא שַׂר־צְבָא יָבִין וְאֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־הֲמוֹנוֹ
וּנְתַתִּיהוּ בְּיָדֶךָ: **ח** וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרָק אִם־תֵּלְכִי
עִמִּי וְהָלָכְתִּי וְאִם־לֹא תֵלְכִי עִמִּי לֹא
אֵלֵךְ: **ט** וַתֹּאמֶר הָלֹךְ אֵלֵךְ עִמָּךְ אֶפֶס כִּי לֹא
תִהְיֶה תִּפְאַרְתְּךָ עַל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אַתָּה הוֹלֵךְ כִּי
בְיַד־אִשָּׁה יִמְכֹּר יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וַתָּקָם דְּבוֹרָה
וַתֵּלֶךְ עִם־בָּרָק קֶדְשָׁה: **י** וַיִּזְעֵק בָּרָק אֶת־זְבוּלֻן
וְאֶת־נַפְתָּלִי קֶדְשָׁה וַיַּעַל בְּרַגְלָיו עֲשֶׂרֶת אַלְפֵי
אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ דְּבוֹרָה: **יא** וְחֶבֶר הַקֵּינִי נִפְרָד
מִקַּיִן מִבְּנֵי חֹבָב חֹתֵן מֹשֶׁה וַיֵּט אָהֳלוֹ עַד־אֵילוֹן
בצענים (בְּצַעֲנַנִּים) אֲשֶׁר אֶת־קֶדֶשׁ: **יב** וַיַּגִּדוּ
לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָּרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם הַר־
תָּבוֹר: **יג** וַיַּזְעֵק סִיסְרָא אֶת־כָּל־רִכְבּוֹ תְּשַׁע
מֵאוֹת רֶכֶב בַּרְזֶל וְאֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ
מֵחֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל־נַחַל קִישׁוֹן: **יד** וַתֹּאמֶר דְּבֹרָה
אֶל־בָּרָק קוּם כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֶת־
סִיסְרָא בְּיָדֶךָ הֲלֹא יְהוָה יָצָא לְפָנֶיךָ וַיֵּרֶד בָּרָק
מֵהַר תָּבוֹר וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו: **טו** וַיָּהָם
יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וְאֶת־כָּל־הָרֶכֶב וְאֶת־כָּל־
הַמַּחֲנֶה לְפִי־חֶרֶב לִפְנֵי בָרָק וַיֵּרֶד סִיסְרָא מֵעַל
הַמֶּרְכָּבָה וַיָּנָס בְּרַגְלָיו: **טז** וּבָרָק רָדַף אַחֲרֵי
הָרֶכֶב וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה עַד חֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל־
מַחֲנֵה סִיסְרָא לְפִי־חֶרֶב לֹא נִשְׁאַר עַד־
אֶחָד: **יז** וְסִיסְרָא נָס בְּרַגְלָיו אֶל־אֹהֶל יָעֵל אֵשֶׁת
חֶבֶר הַקֵּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין יָבִין מֶלֶךְ־חָצוֹר וּבֵין בֵּית
חֶבֶר הַקֵּינִי: **יח** וַתֵּצֵא יָעֵל לִקְרַאת סִיסְרָא
וַתֹּאמֶר אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנִי סוּרָה אֵלַי אַל־תִּירָא
וַיָּסַר אֵלֶיהָ הָאֹהֱלָה וַתְּכַסֵּהוּ בַּשְּׂמִיכָה: **יט** וַיֹּאמֶר
אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם כִּי צָמֵאתִי וַתִּפְתַּח
אֶת־נְאוד הֶחָלָב וַתַּשְׁקֵהוּ וַתְּכַסֵּהוּ: **כ** וַיֹּאמֶר
אֵלֶיהָ עֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וְהָיָה אִם־אִישׁ יָבֹא

וּשְׁאֵלֵךְ וְאָמַר הֵיֵשׁ־פֹּה אִישׁ וְאָמַרְתְּ
אָיִן: **כא** וְתִקַּח יָעֵל אֵשֶׁת־חֶבֶר אֶת־יְתַד הָאֹהֶל
וַתָּשֶׂם אֶת־הַמַּקֶּבֶת בְּיָדָהּ וַתָּבוֹא אֵלָיו בַּלָּאט
וַתִּתְקַע אֶת־הַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ וַתִּצְנַח בָּאָרֶץ וְהוּא־
נִרְדָּם וַיָּעַף וַיָּמֹת: **כב** וְהִנֵּה בָרָק רֹדֵף אֶת־
סִיסְרָא וַתֵּצֵא יָעֵל לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר לוֹ לֵךְ וְאַרְאֶךָּ
אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מְבַקֵּשׁ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וְהִנֵּה
סִיסְרָא נֹפֵל מֵת וְהַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ: **כג** וַיַּכְנַע אֱלֹהִים
בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן לִפְנֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: **כד** וַתֵּלֶךְ יַד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָלוֹךְ וְקָשָׁה עַל
יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֶת יָבִין מֶלֶךְ־
כְּנָעַן: {ש}

שופטים פרק ה

א וַתָּשַׁר דְּבוֹרָה וּבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם {ס} בַּיּוֹם
הַהוּא {ר}
לֵאמֹר: {ס} **ב** בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל {ס}
בְּהִתְנַדֵּב {ר}
עָם בָּרְכוּ יְהוָה: {ס} **ג** שִׁמְעוּ מְלָכִים הַאֲזִינוּ {ר}
רוֹזְנִים {ס} אָנֹכִי לַיהוָה אָנֹכִי אָשִׁירָה {ס} אֲזַמֵּר
{ר}
לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: {ס} **ד** יְהוָה בְּצֵאתְךָ {ר}
מִשֵּׂעִיר {ס} בְּצַעְדְּךָ מִשְּׂדֵה אֱדוֹם {ס} אֶרֶץ {ר}
רָעָשָׁה גַּם־שָׁמַיִם נָטָפוּ {ס} גַּם־עָבִים נָטְפוּ {ר}
מָיִם: {ס} **ה** הָרִים נָזְלוּ מִפְּנֵי יְהוָה {ס} זֶה {ר}
סִינַי מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: {ס} **ו** בִּימֵי שַׁמְגַּר
בֶּן־ {ר}
עֲנָת {ס} בִּימֵי יָעֵל חָדְלוּ אֳרָחוֹת {ס} וְהֹלְכֵי {ר}
נְתִיבוֹת יֵלְכּוּ אֳרָחוֹת עֲקַלְקַלּוֹת: {ס} **ז** חָדְלוּ
פְרָזוֹן בְּיִשְׂרָאֵל {ר}
חָדָלּוּ {ס} עַד שַׁקַּמְתִּי דְּבוֹרָה שַׁקַּמְתִּי אֵם
בְּיִשְׂרָאֵל: {ס} **ח** יִבְחַר {ר}
אֱלֹהִים חֲדָשִׁים אָז לָחֶם שְׁעָרִים {ס} מָגֵן אִם־
יֵרָאֶה {ר}
וָרֹמַח {ס} בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל: {ס} **ט** לִבִּי
{ר}
לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל {ס} הַמִּתְנַדְּבִים בָּעָם בָּרְכוּ {ר}
יְהוָה: {ס} **י** רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת צְחֹרוֹת {ס} יֹשְׁבֵי {ר}
עַל־מִדִּין וְהֹלְכֵי עַל־דֶּרֶךְ שִׂיחוּ: {ס} **יא** מִקּוֹל
מְחַצְּצִים בֵּין {ר}
מַשְׁאֲבִים {ס} שָׁם יִתְּנוּ צִדְקוֹת יְהוָה {ס} צִדְקֹת
{ר}
פִּרְזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל {ס} אָז יָרְדוּ לַשְּׁעָרִים עַם־ {ר}
יְהוָה: {ס} **יב** עוּרִי עוּרִי דְּבוֹרָה {ס} עוּרִי {ר}
עוּרִי דַּבְּרִי־שִׁיר {ס} קוּם בָּרָק וּשְׁבֶה שֶׁבְיְךָ בֶּן־
{ר}
אֲבִינֹעַם: {ס} **יג** אָז יָרַד שָׂרִיד לְאַדִּירִים עָם {ס}
יְהוָה {ר}
יָרַד־לִי בַּגִּבּוֹרִים: {ס} **יד** מִנִּי אֶפְרַיִם שָׁרְשָׁם {ר}
בַּעֲמָלֵק {ס} אַחֲרֶיךָ בִנְיָמִין בַּעֲמֻמֶּיךָ {ס} מִנִּי {ר}
מָכִיר יָרְדוּ מְחֹקְקִים {ס} וּמִזְבּוּל�un מֹשְׁכִים בְּשֵׁבֶט
{ר}
סֹפֵר: {ס} **טו** וְשָׂרַי בְּיִשָּׂשכָר עִם־דְּבֹרָה {ס}
וְיִשָּׂשכָר {ר}
כֵּן בָּרָק בָּעֵמֶק שֻׁלַּח בְּרַגְלָיו {ס} בִּפְלַגּוֹת רְאוּבֵן
גְּדֹלִים חִקְקֵי־ {ר}
לֵב: {ס} **טז** לָמָּה יָשַׁבְתָּ בֵּין הַמִּשְׁפְּתַיִם {ס}
לִשְׁמֹעַ {ר}
שְׁרֵקוֹת עֲדָרִים {ס} לִפְלַגּוֹת רְאוּבֵן גְּדוֹלִים
חִקְרֵי־ {ר}

לֵב: {ס} **יז** גִּלְעָד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שָׁכֵן {ס} וְדָן {ר}
לָמָּה יָגוּר אֳנִיּוֹת {ס} אָשֵׁר יָשַׁב לְחוֹף {ר}
יַמִּים {ס} וְעַל מִפְרָצָיו יִשְׁכּוֹן: {ס} **יח** זְבֻלוּן {ר}
עַם חֵרֵף נַפְשׁוֹ לָמוּת {ס} וְנַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי {ר}
שָׂדֶה: {ס} **יט** בָּאוּ מְלָכִים נִלְחָמוּ {ס} אָז {ר}
נִלְחֲמוּ מַלְכֵי כְנַעַן {ס} בְּתַעְנַךְ עַל־מֵי {ר}
מְגִדּוֹ {ס} בֶּצַע כֶּסֶף לֹא לָקָחוּ: {ס} **כ** מִן־ {ר}
שָׁמַיִם נִלְחֲמוּ {ס} הַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם נִלְחֲמוּ
עִם־ {ר}
סִיסְרָא: {ס} **כא** נַחַל קִישׁוֹן גְּרָפָם {ס} נַחַל {ר}
קְדוּמִים נַחַל קִישׁוֹן {ס} תִּדְרְכִי נַפְשִׁי {ר}
עֹז: {ס} **כב** אָז הָלְמוּ עִקְבֵי־סוּס {ס} מְדַהֲרוֹת
{ר}
דַּהֲרוֹת אַבִּירָיו: {ס} **כג** אֹרוּ מֵרוֹז אָמַר מַלְאַךְ
יְהוָה אֹרוּ אָרוֹר {ר}
יְשְׁבֶיהָ {ס} כִּי לֹא־בָאוּ לְעֶזְרַת יְהוָה {ס} לְעֶזְרַת
{ר}
יְהוָה בַּגִּבּוֹרִים: {ס} **כד** תְּבֹרַךְ מִנָּשִׁים יָעֵל אֵשֶׁת
חֶבֶר {ר}
הַקֵּינִי {ס} מִנָּשִׁים בָּאֹהֶל תְּבֹרָךְ: {ס} **כה** מַיִם
{ר}
שָׁאַל חָלָב נָתָנָה {ס} בְּסֵפֶל אַדִּירִים הִקְרִיבָה
{ר}
חֶמְאָה: {ס} **כו** יָדָהּ לַיָּתֵד תִּשְׁלַחְנָה {ס} וִימִינָהּ
{ר}
לְהַלְמוּת עֲמֵלִים {ס} וְהָלְמָה סִיסְרָא מָחֲקָה {ר}
רֹאשׁוֹ {ס} וּמָחֲצָה וְחָלְפָה רַקָּתוֹ: {ס} **כז** בֵּין {ר}
רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל שָׁכָב {ס} בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע {ר}
נָפָל {ס} בַּאֲשֶׁר כָּרַע שָׁם נָפַל שָׁדוּד:
{ס} **כח** בְּעַד {ר}
הַחַלּוֹן נִשְׁקְפָה וַתְּיַבֵּב אֵם סִיסְרָא בְּעַד הָאֲשְׁנָב
{ס} מַדּוּעַ בֹּשֵׁשׁ רִכְבּוֹ {ר}
לָבוֹא {ס} מַדּוּעַ אֶחֱרוּ פַּעֲמֵי מַרְכְּבוֹתָיו:
{ס} **כט** חַכְמוֹת {ר}
שָׂרוֹתֶיהָ תַּעֲנֶינָּה {ס} אַף־הִיא תָּשִׁיב אֲמָרֶיהָ {ר}
לָהּ: {ס} **ל** הֲלֹא יִמְצְאוּ יְחַלְּקוּ שָׁלָל {ס} רַחַם {ר}
רַחֲמָתַיִם לְרֹאשׁ גֶּבֶר {ס} שְׁלַל צְבָעִים {ר}
לְסִיסְרָא {ס} שְׁלַל צְבָעִים רִקְמָה {ס} צֶבַע {ר}
רִקְמָתַיִם לְצַוְּארֵי שָׁלָל: {ס} **לא** כֵּן יֹאבְדוּ כָל־
אוֹיְבֶיךָ יְהוָה {ר}
וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ {ס} וַתִּשְׁקֹט
הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה: {ר}{ש}

שופטים פרק ו

א וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיִּתְּנֵם
יְהוָה בְּיַד־מִדְיָן שֶׁבַע שָׁנִים: **ב** וַתָּעָז יַד־מִדְיָן עַל־
יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי מִדְיָן עָשׂוּ לָהֶם | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־
הַמְּנָהָרוֹת אֲשֶׁר בֶּהָרִים וְאֶת־הַמְּעָרוֹת וְאֶת־
הַמְּצָדוֹת: **ג** וְהָיָה אִם־זָרַע יִשְׂרָאֵל וְעָלָה מִדְיָן
וַעֲמָלֵק וּבְנֵי־קֶדֶם וְעָלוּ עָלָיו: **ד** וַיַּחֲנוּ עֲלֵיהֶם
וַיַּשְׁחִיתוּ אֶת־יְבוּל הָאָרֶץ עַד־בּוֹאֲךָ עַזָּה וְלֹא־
יַשְׁאִירוּ מָחְיָה בְּיִשְׂרָאֵל וְשֶׂה וָשׁוֹר וַחֲמוֹר: **ה** כִּי־
הֵם וּמִקְנֵיהֶם יַעֲלוּ וְאָהֳלֵיהֶם יבאו (וּבָאוּ) כְּדֵי־
אַרְבֶּה לָרֹב וְלָהֶם וְלִגְמַלֵּיהֶם אֵין מִסְפָּר וַיָּבֹאוּ
בָאָרֶץ לְשַׁחֲתָהּ: **ו** וַיִּדַּל יִשְׂרָאֵל מְאֹד מִפְּנֵי מִדְיָן
וַיִּזְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה: {פ}
ז וַיְהִי כִּי־זָעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה עַל אodות
מִדְיָן: **ח** וַיִּשְׁלַח יְהוָה אִישׁ נָבִיא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה | אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי

הֶעֱלֵיתִי אֶתְכֶם מִמִּצְרַיִם וָאֹצִיא אֶתְכֶם מִבֵּית
עֲבָדִים: **ט** וָאֲצַל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד כָּל־
לֹחֲצֵיכֶם וָאֲגָרֶשׁ אוֹתָם מִפְּנֵיכֶם וָאֶתְּנָה לָכֶם אֶת־
אַרְצָם: **י** וָאֹמְרָה לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לֹא
תִירְאוּ אֶת־אֱלֹהֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר אַתֶּם יוֹשְׁבִים
בְּאַרְצָם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלִי: {פ}
יא וַיָּבֹא מַלְאַךְ יְהוָה וַיֵּשֶׁב תַּחַת הָאֵלָה אֲשֶׁר
בְּעָפְרָה אֲשֶׁר לְיוֹאָשׁ אֲבִי הָעֶזְרִי וּגְדְעוֹן בְּנוֹ חֹבֵט
חִטִּים בַּגַּת לְהָנִיס מִפְּנֵי מִדְיָן: **יב** וַיֵּרָא אֵלָיו
מַלְאַךְ יְהוָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה עִמְּךָ גִּבּוֹר
הֶחָיִל: **יג** וַיֹּאמֶר אֵלָיו גִּדְעוֹן בִּי אֲדֹנָי וְיֵשׁ יְהוָה
עִמָּנוּ וְלָמָּה מְצָאַתְנוּ כָּל־זֹאת וְאַיֵּה כָּל־נִפְלְאֹתָיו
אֲשֶׁר סִפְּרוּ־לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ לֵאמֹר הֲלֹא מִמִּצְרַיִם
הֶעֱלָנוּ יְהוָה וְעַתָּה נְטָשָׁנוּ יְהוָה וַיִּתְּנֵנוּ בְּכַף־
מִדְיָן: **יד** וַיִּפֶן אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר לֵךְ בְּכֹחֲךָ זֶה
וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכַּף מִדְיָן הֲלֹא
שְׁלַחְתִּיךָ: **טו** וַיֹּאמֶר אֵלָיו בִּי אֲדֹנָי בַּמֶּה אוֹשִׁיעַ
אֶת־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה אַלְפִּי הַדַּל בִּמְנַשֶּׁה וְאָנֹכִי
הַצָּעִיר בְּבֵית אָבִי: **טז** וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה כִּי אֶהְיֶה
עִמָּךְ וְהִכִּיתָ אֶת־מִדְיָן כְּאִישׁ אֶחָד: **יז** וַיֹּאמֶר
אֵלָיו אִם־נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְעָשִׂיתָ לִי אוֹת
שָׁאַתָּה מְדַבֵּר עִמִּי: **יח** אַל־נָא תָמֵשׁ מִזֶּה עַד־
בֹּאִי אֵלֶיךָ וְהֹצֵאתִי אֶת־מִנְחָתִי וְהִנַּחְתִּי לְפָנֶיךָ
וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֵשֵׁב עַד שׁוּבֶךָ: **יט** וְגִדְעוֹן בָּא וַיַּעַשׂ
גְּדִי־עִזִּים וְאֵיפַת־קֶמַח מַצּוֹת הַבָּשָׂר שָׂם בַּסַּל
וְהַמָּרָק שָׂם בַּפָּרוּר וַיּוֹצֵא אֵלָיו אֶל־תַּחַת הָאֵלָה
וַיַּגֶּשׁ: {פ}
כ וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים קַח אֶת־הַבָּשָׂר
וְאֶת־הַמַּצּוֹת וְהַנַּח אֶל־הַסֶּלַע הַלָּז וְאֶת־הַמָּרָק
שְׁפֹךְ וַיַּעַשׂ כֵּן: **כא** וַיִּשְׁלַח מַלְאַךְ יְהוָה אֶת־קְצֵה

הַמִּשְׁעֶנֶת אֲשֶׁר בְּיָדוֹ וַיִּגַּע בַּבָּשָׂר וּבַמַּצּוֹת וַתַּעַל
הָאֵשׁ מִן־הַצּוּר וַתֹּאכַל אֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־הַמַּצּוֹת
וּמַלְאַךְ יְהוָה הָלַךְ מֵעֵינָיו: **כב** וַיַּרְא גִּדְעוֹן כִּי־
מַלְאַךְ יְהוָה הוּא וַיֹּאמֶר גִּדְעוֹן אֲהָהּ אֲדֹנָי יְהוִה
כִּי־עַל־כֵּן רָאִיתִי מַלְאַךְ יְהוָה פָּנִים אֶל־
פָּנִים: **כג** וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה שָׁלוֹם לְךָ אַל־תִּירָא לֹא
תָמוּת: **כד** וַיִּבֶן שָׁם גִּדְעוֹן מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא־
לוֹ יְהוָה שָׁלוֹם עַד הַיּוֹם הַזֶּה עוֹדֶנּוּ בְּעָפְרַת אֲבִי
הָעֶזְרִי: {ס} **כה** וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה
קַח אֶת־פַּר־הַשּׁוֹר אֲשֶׁר לְאָבִיךָ וּפַר הַשֵּׁנִי שֶׁבַע
שָׁנִים וְהָרַסְתָּ אֶת־מִזְבַּח הַבַּעַל אֲשֶׁר לְאָבִיךָ
וְאֶת־הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר־עָלָיו תִּכְרֹת: **כו** וּבָנִיתָ מִזְבֵּחַ
לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל רֹאשׁ הַמָּעוֹז הַזֶּה בַּמַּעֲרָכָה
וְלָקַחְתָּ אֶת־הַפָּר הַשֵּׁנִי וְהַעֲלִיתָ עוֹלָה בְּעֲצֵי
הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר תִּכְרֹת: **כז** וַיִּקַּח גִּדְעוֹן עֲשָׂרָה
אֲנָשִׁים מֵעֲבָדָיו וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר יָרֵא אֶת־בֵּית אָבִיו וְאֶת־אַנְשֵׁי הָעִיר
מֵעֲשׂוֹת יוֹמָם וַיַּעַשׂ לָיְלָה: **כח** וַיַּשְׁכִּימוּ אַנְשֵׁי
הָעִיר בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה נֻתַּץ מִזְבַּח הַבַּעַל וְהָאֲשֵׁרָה
אֲשֶׁר־עָלָיו כְּרֻתָה וְאֵת הַפָּר הַשֵּׁנִי הָעֲלָה עַל־
הַמִּזְבֵּחַ הַבָּנוּי: **כט** וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ מִי
עָשָׂה הַדָּבָר הַזֶּה וַיִּדְרְשׁוּ וַיְבַקְשׁוּ וַיֹּאמְרוּ גִּדְעוֹן
בֶּן־יוֹאָשׁ עָשָׂה הַדָּבָר הַזֶּה: **ל** וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי הָעִיר
אֶל־יוֹאָשׁ הוֹצֵא אֶת־בִּנְךָ וְיָמֻת כִּי נָתַץ אֶת־מִזְבַּח
הַבַּעַל וְכִי כָרַת הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר־עָלָיו: **לא** וַיֹּאמֶר
יוֹאָשׁ לְכָל אֲשֶׁר־עָמְדוּ עָלָיו הַאַתֶּם | תְּרִיבוּן
לַבַּעַל אִם־אַתֶּם תּוֹשִׁיעוּן אוֹתוֹ אֲשֶׁר יָרִיב לוֹ
יוּמַת עַד־הַבֹּקֶר אִם־אֱלֹהִים הוּא יָרֵב לוֹ כִּי נָתַץ
אֶת־מִזְבְּחוֹ: **לב** וַיִּקְרָא־לוֹ בַיּוֹם־הַהוּא יְרֻבַּעַל
לֵאמֹר יָרֵב בּוֹ הַבַּעַל כִּי נָתַץ אֶת־מִזְבְּחוֹ:

{ס} **לג** וְכָל־מִדְיָן וְעַמָּלֵק וּבְנֵי־קֶדֶם נֶאֶסְפוּ יַחְדָּו
וַיַּעַבְרוּ וַיַּחֲנוּ בְּעֵמֶק יִזְרְעֶאל: **לד** וְרוּחַ יְהוָה
לָבְשָׁה אֶת־גִּדְעוֹן וַיִּתְקַע בַּשּׁוֹפָר וַיִּזָּעֵק אֲבִיעֶזֶר
אַחֲרָיו: **לה** וּמַלְאָכִים שָׁלַח בְּכָל־מְנַשֶּׁה וַיִּזָּעֵק
גַּם־הוּא אַחֲרָיו וּמַלְאָכִים שָׁלַח בְּאָשֵׁר וּבִזְבֻלוּן
וּבְנַפְתָּלִי וַיַּעֲלוּ לִקְרָאתָם: **לו** וַיֹּאמֶר גִּדְעוֹן אֶל־
הָאֱלֹהִים אִם־יֶשְׁךָ מוֹשִׁיעַ בְּיָדִי אֶת־יִשְׂרָאֵל
כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: **לז** הִנֵּה אָנֹכִי מַצִּיג אֶת־גִּזַּת
הַצֶּמֶר בַּגֹּרֶן אִם טַל יִהְיֶה עַל־הַגִּזָּה לְבַדָּהּ וְעַל־
כָּל־הָאָרֶץ חֹרֶב וְיָדַעְתִּי כִּי־תוֹשִׁיעַ בְּיָדִי אֶת־
יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: **לח** וַיְהִי־כֵן וַיַּשְׁכֵּם
מִמָּחֳרָת וַיָּזַר אֶת־הַגִּזָּה וַיִּמְצ טַל מִן־הַגִּזָּה מָלֹא
הַסֵּפֶל מָיִם: **לט** וַיֹּאמֶר גִּדְעוֹן אֶל־הָאֱלֹהִים אַל־
יֶחַר אַפְּךָ בִּי וַאֲדַבְּרָה אַךְ הַפָּעַם אֲנַסֶּה נָּא־רַק־
הַפַּעַם בַּגִּזָּה יְהִי־נָא חָרֶב אֶל־הַגִּזָּה לְבַדָּהּ וְעַל־
כָּל־הָאָרֶץ יְהִי־טָל: **מ** וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים כֵּן בַּלַּיְלָה
הַהוּא וַיְהִי־חָרֶב אֶל־הַגִּזָּה לְבַדָּהּ וְעַל־כָּל־הָאָרֶץ
הָיָה טָל: {פ}

שופטים פרק ז

א וַיַּשְׁכֵּם יְרֻבַּעַל הוּא גִדְעוֹן וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ
וַיִּחֲנוּ עַל־עֵין חֲרֹד וּמַחֲנֵה מִדְיָן הָיָה־לוֹ מִצָּפוֹן
מִגִּבְעַת הַמּוֹרֶה בָּעֵמֶק: {ס} **ב** וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
גִּדְעוֹן רַב הָעָם אֲשֶׁר אִתְּךָ מִתִּתִּי אֶת־מִדְיָן בְּיָדָם
פֶּן־יִתְפָּאֵר עָלַי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יָדִי הוֹשִׁיעָה
לִי: **ג** וְעַתָּה קְרָא נָא בְּאָזְנֵי הָעָם לֵאמֹר מִי־יָרֵא
וְחָרֵד יָשֹׁב וְיִצְפֹּר מֵהַר הַגִּלְעָד וַיָּשָׁב מִן־הָעָם
עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם אֶלֶף וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים נִשְׁאָרוּ:
{ס} **ד** וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־גִּדְעוֹן עוֹד הָעָם רָב הוֹרֶד
אוֹתָם אֶל־הַמַּיִם וְאֶצְרְפֵנוּ לְךָ שָׁם וְהָיָה אֲשֶׁר
אֹמַר אֵלֶיךָ זֶה | יֵלֵךְ אִתְּךָ הוּא יֵלֵךְ אִתְּךָ וְכֹל
אֲשֶׁר־אֹמַר אֵלֶיךָ זֶה לֹא־יֵלֵךְ עִמָּךְ הוּא לֹא
יֵלֵךְ: **ה** וַיּוֹרֶד אֶת־הָעָם אֶל־הַמָּיִם וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־גִּדְעוֹן כֹּל אֲשֶׁר־יָלֹק בִּלְשׁוֹנוֹ מִן־הַמַּיִם כַּאֲשֶׁר
יָלֵק הַכֶּלֶב תַּצִּיג אוֹתוֹ לְבָד וְכֹל אֲשֶׁר־יִכְרַע עַל־
בִּרְכָּיו לִשְׁתּוֹת: **ו** וַיְהִי מִסְפַּר הַמְלַקְקִים בְּיָדָם
אֶל־פִּיהֶם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אִישׁ וְכֹל יֶתֶר הָעָם כָּרְעוּ
עַל־בִּרְכֵיהֶם לִשְׁתּוֹת מָיִם: {ס} **ז** וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־גִּדְעוֹן בִּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָאִישׁ הַמְלַקְקִים אוֹשִׁיעַ
אֶתְכֶם וְנָתַתִּי אֶת־מִדְיָן בְּיָדֶךָ וְכָל־הָעָם יֵלְכוּ אִישׁ
לִמְקֹמוֹ: **ח** וַיִּקְחוּ אֶת־צֵדָה הָעָם בְּיָדָם וְאֵת
שׁוֹפְרֹתֵיהֶם וְאֶת כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל שִׁלַּח אִישׁ
לְאָהָלָיו וּבִשְׁלֹשׁ־מֵאוֹת הָאִישׁ הֶחֱזִיק וּמַחֲנֵה
מִדְיָן הָיָה לוֹ מִתַּחַת בָּעֵמֶק: {פ}
ט וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה קוּם רֵד
בַּמַּחֲנֶה כִּי נְתַתִּיו בְּיָדֶךָ: **י** וְאִם־יָרֵא אַתָּה לָרֶדֶת
רֵד אַתָּה וּפֻרָה נַעַרְךָ אֶל־הַמַּחֲנֶה: **יא** וְשָׁמַעְתָּ
מַה־יְדַבֵּרוּ וְאַחַר תֶּחֱזַקְנָה יָדֶיךָ וְיָרַדְתָּ בַּמַּחֲנֶה
וַיֵּרֶד הוּא וּפֻרָה נַעֲרוֹ אֶל־קְצֵה הַחֲמֻשִּׁים אֲשֶׁר
בַּמַּחֲנֶה: **יב** וּמִדְיָן וַעֲמָלֵק וְכָל־בְּנֵי־קֶדֶם נֹפְלִים
בָּעֵמֶק כָּאַרְבֶּה לָרֹב וְלִגְמַלֵּיהֶם אֵין מִסְפָּר כַּחוֹל
שֶׂעַל־שְׂפַת הַיָּם לָרֹב: **יג** וַיָּבֹא גִדְעוֹן וְהִנֵּה־אִישׁ
מְסַפֵּר לְרֵעֵהוּ חֲלוֹם וַיֹּאמֶר הִנֵּה חֲלוֹם חָלַמְתִּי
וְהִנֵּה צְלִיל לֶחֶם שְׂעֹרִים מִתְהַפֵּךְ בְּמַחֲנֵה מִדְיָן
וַיָּבֹא עַד־הָאֹהֶל וַיַּכֵּהוּ וַיִּפֹּל וַיַּהַפְכֵהוּ לְמַעְלָה
וְנָפַל הָאֹהֶל: **יד** וַיַּעַן רֵעֵהוּ וַיֹּאמֶר אֵין זֹאת בִּלְתִּי
אִם־חֶרֶב גִּדְעוֹן בֶּן־יוֹאָשׁ אִישׁ יִשְׂרָאֵל נָתַן
הָאֱלֹהִים בְּיָדוֹ אֶת־מִדְיָן וְאֶת־כָּל־הַמַּחֲנֶה: {פ}
טו וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ גִּדְעוֹן אֶת־מִסְפַּר הַחֲלוֹם וְאֶת־
שִׁבְרוֹ וַיִּשְׁתָּחוּ וַיָּשָׁב אֶל־מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר

קוּמוּ כִּי־נָתַן יְהוָה בְּיֶדְכֶם אֶת־מַחֲנֵה
מִדְיָן: **טז** וַיַּחַץ אֶת־שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת הָאִישׁ שְׁלֹשָׁה
רָאשִׁים וַיִּתֵּן שׁוֹפָרוֹת בְּיַד־כֻּלָּם וְכַדֵּים רֵיקִים
וְלַפִּדִים בְּתוֹךְ הַכַּדִּים: **יז** וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מִמֶּנִּי
תִרְאוּ וְכֵן תַּעֲשׂוּ וְהִנֵּה אָנֹכִי בָּא בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה
וְהָיָה כַּאֲשֶׁר־אֶעֱשֶׂה כֵּן תַּעֲשׂוּן: **יח** וְתָקַעְתִּי
בַּשּׁוֹפָר אֲנֹכִי וְכָל־אֲשֶׁר אִתִּי וּתְקַעְתֶּם בַּשּׁוֹפָרוֹת
גַּם־אַתֶּם סְבִיבוֹת כָּל־הַמַּחֲנֶה וַאֲמַרְתֶּם לַיהוָה
וּלְגִדְעוֹן: {פ}
יט וַיָּבֹא גִדְעוֹן וּמֵאָה־אִישׁ אֲשֶׁר־אִתּוֹ בִּקְצֵה
הַמַּחֲנֶה רֹאשׁ הָאַשְׁמֹרֶת הַתִּיכוֹנָה אַךְ הֵקִם
הֵקִימוּ אֶת־הַשֹּׁמְרִים וַיִּתְקְעוּ בַּשּׁוֹפָרוֹת וְנָפוֹץ
הַכַּדִּים אֲשֶׁר בְּיָדָם: **כ** וַיִּתְקְעוּ שְׁלֹשֶׁת הָרָאשִׁים
בַּשּׁוֹפָרוֹת וַיְשַׁבְּרוּ הַכַּדִּים וַיַּחֲזִיקוּ בִיַד־שְׂמֹאולָם
בַּלַּפִּדִים וּבְיַד־יְמִינָם הַשּׁוֹפָרוֹת לִתְקוֹעַ וַיִּקְרְאוּ
חֶרֶב לַיהוָה וּלְגִדְעוֹן: **כא** וַיַּעַמְדוּ אִישׁ תַּחְתָּיו
סָבִיב לַמַּחֲנֶה וַיָּרָץ כָּל־הַמַּחֲנֶה וַיָּרִיעוּ ויניסו
(וַיָּנוּסוּ): **כב** וַיִּתְקְעוּ שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת הַשּׁוֹפָרוֹת
וַיָּשֶׂם יְהוָה אֶת חֶרֶב אִישׁ בְּרֵעֵהוּ וּבְכָל־הַמַּחֲנֶה
וַיָּנָס הַמַּחֲנֶה עַד־בֵּית הַשִּׁטָּה צְרֵרָתָה עַד שְׂפַת־
אָבֵל מְחוֹלָה עַל־טַבָּת: **כג** וַיִּצָּעֵק אִישׁ־יִשְׂרָאֵל
מִנַּפְתָּלִי וּמִן־אָשֵׁר וּמִן־כָּל־מְנַשֶּׁה וַיִּרְדְּפוּ אַחֲרֵי
מִדְיָן: **כד** וּמַלְאָכִים שָׁלַח גִּדְעוֹן בְּכָל־הַר אֶפְרַיִם
לֵאמֹר רְדוּ לִקְרַאת מִדְיָן וְלִכְדוּ לָהֶם אֶת־הַמַּיִם
עַד בֵּית בָּרָה וְאֶת־הַיַּרְדֵּן וַיִּצָּעֵק כָּל־אִישׁ אֶפְרַיִם
וַיִּלְכְּדוּ אֶת־הַמַּיִם עַד בֵּית בָּרָה וְאֶת־
הַיַּרְדֵּן: **כה** וַיִּלְכְּדוּ שְׁנֵי־שָׂרֵי מִדְיָן אֶת־עֹרֵב וְאֶת־
זְאֵב וַיַּהַרְגוּ אֶת־עוֹרֵב בְּצוּר־עוֹרֵב וְאֶת־זְאֵב
הָרְגוּ בְיֶקֶב־זְאֵב וַיִּרְדְּפוּ אֶל־מִדְיָן וְרֹאשׁ־עֹרֵב
וְזְאֵב הֵבִיאוּ אֶל־גִּדְעוֹן מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן:

שופטים פרק ח

א וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אִישׁ אֶפְרַיִם מָה־הַדָּבָר הַזֶּה
עָשִׂיתָ לָּנוּ לְבִלְתִּי קְרֹאתֹ לָנוּ כִּי הָלַכְתָּ לְהִלָּחֶם
בְּמִדְיָן וַיְרִיבוּן אִתּוֹ בְּחָזְקָה: **ב** וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
מֶה־עָשִׂיתִי עַתָּה כָּכֶם הֲלֹא טוֹב עוֹלְלוֹת אֶפְרַיִם
מִבְצִיר אֲבִיעֶזֶר: **ג** בְּיֶדְכֶם נָתַן אֱלֹהִים אֶת־שָׂרֵי
מִדְיָן אֶת־עֹרֵב וְאֶת־זְאֵב וּמַה־יָּכֹלְתִּי עֲשׂוֹת כָּכֶם
אָז רָפְתָה רוּחָם מֵעָלָיו בְּדַבְּרוֹ הַדָּבָר
הַזֶּה: **ד** וַיָּבֹא גִדְעוֹן הַיַּרְדֵּנָה עֹבֵר הוּא וּשְׁלֹשׁ־
מֵאוֹת הָאִישׁ אֲשֶׁר אִתּוֹ עֲיֵפִים וְרֹדְפִים: **ה** וַיֹּאמֶר
לְאַנְשֵׁי סֻכּוֹת תְּנוּ־נָא כִּכְּרוֹת לֶחֶם לָעָם אֲשֶׁר
בְּרַגְלָי כִּי־עֲיֵפִים הֵם וְאָנֹכִי רֹדֵף אַחֲרֵי זֶבַח
וְצַלְמֻנָּע מַלְכֵי מִדְיָן: **ו** וַיֹּאמְרוּ שָׂרֵי סֻכּוֹת הֲכַף
זֶבַח וְצַלְמֻנָּע עַתָּה בְיָדֶךָ כִּי־נִתֵּן לְצִבְאֲךָ
לָחֶם: **ז** וַיֹּאמֶר גִּדְעוֹן לָכֵן בְּתֵת יְהוָה אֶת־זֶבַח
וְאֶת־צַלְמֻנָּע בְּיָדִי וְדַשְׁתִּי אֶת־בְּשַׂרְכֶם אֶת־קוֹצֵי
הַמִּדְבָּר וְאֶת־הַבְּרָקָנִים: **ח** וַיַּעַל מִשָּׁם פְּנוּאֵל
וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כָּזֹאת וַיַּעֲנוּ אוֹתוֹ אַנְשֵׁי פְנוּאֵל
כַּאֲשֶׁר עָנוּ אַנְשֵׁי סֻכּוֹת: **ט** וַיֹּאמֶר גַּם־לְאַנְשֵׁי
פְנוּאֵל לֵאמֹר בְּשׁוּבִי בְשָׁלוֹם אֶתֹּץ אֶת־הַמִּגְדָּל
הַזֶּה: {פ}
י וְזֶבַח וְצַלְמֻנָּע בְּקַרְקֹר וּמַחֲנֵיהֶם עִמָּם כְּחֲמֶשֶׁת
עָשָׂר אֶלֶף כֹּל הַנִּוֹתָרִים מִכֹּל מַחֲנֵה בְנֵי־קֶדֶם
וְהַנֹּפְלִים מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אִישׁ שֹׁלֵף
חָרֶב: **יא** וַיַּעַל גִּדְעוֹן דֶּרֶךְ הַשְּׁכוּנֵי בָאֳהָלִים
מִקֶּדֶם לְנֹבַח וְיָגְבְּהָה וַיַּךְ אֶת־הַמַּחֲנֶה וְהַמַּחֲנֶה
הָיָה בֶּטַח: **יב** וַיָּנָסוּ זֶבַח וְצַלְמֻנָּע וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵיהֶם
וַיִּלְכֹּד אֶת־שְׁנֵי | מַלְכֵי מִדְיָן אֶת־זֶבַח וְאֶת־
צַלְמֻנָּע וְכָל־הַמַּחֲנֶה הֶחֱרִיד: **יג** וַיָּשָׁב גִּדְעוֹן בֶּן־

יוֹאָשׁ מִן־הַמִּלְחָמָה מִלְמַעֲלָה הֶחָרֵס: **יד** וַיִּלְכָּד־
נַעַר מֵאַנְשֵׁי סֻכּוֹת וַיִּשְׁאָלֵהוּ וַיִּכְתֹּב אֵלָיו אֶת־שָׂרֵי
סֻכּוֹת וְאֶת־זִקְנֶיהָ שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה אִישׁ: **טו** וַיָּבֹא
אֶל־אַנְשֵׁי סֻכּוֹת וַיֹּאמֶר הִנֵּה זֶבַח וְצַלְמֹנָע אֲשֶׁר
חֵרַפְתֶּם אוֹתִי לֵאמֹר הֲכַף זֶבַח וְצַלְמֹנָע עַתָּה
בְיָדֶךָ כִּי נִתֵּן לַאֲנָשֶׁיךָ הַיְעֵפִים לָחֶם: **טז** וַיִּקַּח
אֶת־זִקְנֵי הָעִיר וְאֶת־קוֹצֵי הַמִּדְבָּר וְאֶת־הַבַּרְקָנִים
וַיַּדַע בָּהֶם אֶת אַנְשֵׁי סֻכּוֹת: **יז** וְאֶת־מִגְדַּל פְּנוּאֵל
נָתָץ וַיַּהֲרֹג אֶת־אַנְשֵׁי הָעִיר: **יח** וַיֹּאמֶר אֶל־זֶבַח
וְאֶל־צַלְמֻנָּע אֵיפֹה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הַרַגְתֶּם בְּתָבוֹר
וַיֹּאמְרוּ כָּמוֹךָ כְמוֹהֶם אֶחָד כְּתֹאַר בְּנֵי
הַמֶּלֶךְ: **יט** וַיֹּאמֶר אַחַי בְּנֵי־אִמִּי הֵם חַי־יְהוָה לוּ
הַחֲיִתֶם אוֹתָם לֹא הָרַגְתִּי אֶתְכֶם: **כ** וַיֹּאמֶר לְיֶתֶר
בְּכוֹרוֹ קוּם הָרֹג אוֹתָם וְלֹא־שָׁלַף הַנַּעַר חַרְבּוֹ כִּי
יָרֵא כִּי עוֹדֶנּוּ נָעַר: **כא** וַיֹּאמֶר זֶבַח וְצַלְמֻנָּע קוּם
אַתָּה וּפְגַע־בָּנוּ כִּי כָאִישׁ גְּבוּרָתוֹ וַיָּקָם גִּדְעוֹן
וַיַּהֲרֹג אֶת־זֶבַח וְאֶת־צַלְמֻנָּע וַיִּקַּח אֶת־הַשַּׂהֲרֹנִים
אֲשֶׁר בְּצַוְּארֵי גְמַלֵּיהֶם: {פ}
כב וַיֹּאמְרוּ אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־גִּדְעוֹן מְשָׁל־בָּנוּ גַּם־
אַתָּה גַּם־בִּנְךָ גַּם בֶּן־בִּנֶּךָ כִּי הוֹשַׁעְתָּנוּ מִיַּד
מִדְיָן: **כג** וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם גִּדְעוֹן לֹא־אֶמְשֹׁל אֲנִי
בָּכֶם וְלֹא־יִמְשֹׁל בְּנִי בָּכֶם יְהוָה יִמְשֹׁל
בָּכֶם: **כד** וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם גִּדְעוֹן אֶשְׁאֲלָה מִכֶּם
שְׁאֵלָה וּתְנוּ־לִי אִישׁ נֶזֶם שְׁלָלוֹ כִּי־נִזְמֵי זָהָב לָהֶם
כִּי יִשְׁמְעֵאלִים הֵם: **כה** וַיֹּאמְרוּ נָתוֹן נִתֵּן וַיִּפְרְשׂוּ
אֶת־הַשִּׂמְלָה וַיַּשְׁלִיכוּ שָׁמָּה אִישׁ נֶזֶם
שְׁלָלוֹ: **כו** וַיְהִי מִשְׁקַל נִזְמֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר שָׁאָל
אֶלֶף וּשְׁבַע־מֵאוֹת זָהָב לְבַד מִן־הַשַּׂהֲרֹנִים
וְהַנְּטִיפוֹת וּבִגְדֵי הָאַרְגָּמָן שֶׁעַל מַלְכֵי מִדְיָן וּלְבַד
מִן־הָעֲנָקוֹת אֲשֶׁר בְּצַוְּארֵי גְמַלֵּיהֶם: **כז** וַיַּעַשׂ
אוֹתוֹ גִדְעוֹן לְאֵפוֹד וַיַּצֵּג אוֹתָו בְּעִירוֹ בְּעָפְרָה וַיִּזְנוּ
כָל־יִשְׂרָאֵל אַחֲרָיו שָׁם וַיְהִי לְגִדְעוֹן וּלְבֵיתוֹ
לְמוֹקֵשׁ: **כח** וַיִּכָּנַע מִדְיָן לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא
יָסְפוּ לָשֵׂאת רֹאשָׁם וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים
שָׁנָה בִּימֵי גִדְעוֹן: {פ}
כט וַיֵּלֶךְ יְרֻבַּעַל בֶּן־יוֹאָשׁ וַיֵּשֶׁב בְּבֵיתוֹ: **ל** וּלְגִדְעוֹן
הָיוּ שִׁבְעִים בָּנִים יֹצְאֵי יֶרֶךְ כִּי־נָשִׁים רַבּוֹת הָיוּ
לוֹ: **לא** וּפִילַגְשׁוֹ אֲשֶׁר בִּשְׁכֶם יָלְדָה־לוֹ גַם־הִיא
בֵּן וַיָּשֶׂם אֶת־שְׁמוֹ אֲבִימֶלֶךְ: **לב** וַיָּמָת גִּדְעוֹן בֶּן־
יוֹאָשׁ בְּשֵׂיבָה טוֹבָה וַיִּקָּבֵר בְּקֶבֶר יוֹאָשׁ אָבִיו
בְּעָפְרָה אֲבִי הָעֶזְרִי: {פ}
לג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר מֵת גִּדְעוֹן וַיָּשׁוּבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּזְנוּ
אַחֲרֵי הַבְּעָלִים וַיָּשִׂימוּ לָהֶם בַּעַל בְּרִית
לֵאלֹהִים: **לד** וְלֹא זָכְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם הַמַּצִּיל אוֹתָם מִיַּד כָּל־אֹיְבֵיהֶם
מִסָּבִיב: **לה** וְלֹא־עָשׂוּ חֶסֶד עִם־בֵּית יְרֻבַּעַל
גִּדְעוֹן כְּכָל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה עִם־יִשְׂרָאֵל: {פ}

שופטים פרק ט

א וַיֵּלֶךְ אֲבִימֶלֶךְ בֶּן־יְרֻבַּעַל שְׁכֶמָה אֶל־אֲחֵי אִמּוֹ
וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם וְאֶל־כָּל־מִשְׁפַּחַת בֵּית־אֲבִי אִמּוֹ
לֵאמֹר: **ב** דַּבְּרוּ־נָא בְּאָזְנֵי כָל־בַּעֲלֵי שְׁכֶם מַה־
טּוֹב לָכֶם הַמֹּשֵׁל בָּכֶם שִׁבְעִים אִישׁ כָּל בְּנֵי
יְרֻבַּעַל אִם־מֹשֵׁל בָּכֶם אִישׁ אֶחָד וּזְכַרְתֶּם כִּי־
עַצְמְכֶם וּבְשַׂרְכֶם אָנִי: **ג** וַיְדַבְּרוּ אֲחֵי־אִמּוֹ עָלָיו
בְּאָזְנֵי כָל־בַּעֲלֵי שְׁכֶם אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּט
לִבָּם אַחֲרֵי אֲבִימֶלֶךְ כִּי אָמְרוּ אָחִינוּ
הוּא: **ד** וַיִּתְּנוּ־לוֹ שִׁבְעִים כֶּסֶף מִבֵּית בַּעַל בְּרִית
וַיִּשְׂכֹּר בָּהֶם אֲבִימֶלֶךְ אֲנָשִׁים רֵיקִים וּפַחֲזִים
וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו: **ה** וַיָּבֹא בֵית־אָבִיו עָפְרָתָה וַיַּהַרְגוּ

אֶת־אֶחָיו בְּנֵי־יְרֻבַּעַל שִׁבְעִים אִישׁ עַל־אֶבֶן אֶחָת
וַיִּוָּתֵר יוֹתָם בֶּן־יְרֻבַּעַל הַקָּטֹן כִּי נֶחְבָּא:
{ס} **ו** וַיֵּאָסְפוּ כָּל־בַּעֲלֵי שְׁכֶם וְכָל־בֵּית מִלּוֹא
וַיֵּלְכוּ וַיַּמְלִיכוּ אֶת־אֲבִימֶלֶךְ לְמֶלֶךְ עִם־אֵלוֹן מֵצֵב
אֲשֶׁר בִּשְׁכֶם: **ז** וַיַּגִּדוּ לְיוֹתָם וַיֵּלֶךְ וַיַּעֲמֹד בְּרֹאשׁ
הַר־גְּרִזִים וַיִּשָּׂא קוֹלוֹ וַיִּקְרָא וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְעוּ
אֵלַי בַּעֲלֵי שְׁכֶם וְיִשְׁמַע אֲלֵיכֶם אֱלֹהִים: **ח** הָלוֹךְ
הָלְכוּ הָעֵצִים לִמְשֹׁחַ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ וַיֹּאמְרוּ לַזַּיִת
מלוכה (מָלְכָה) עָלֵינוּ: **ט** וַיֹּאמֶר לָהֶם הַזַּיִת
הֶחָדַלְתִּי אֶת־דִּשְׁנִי אֲשֶׁר־בִּי יְכַבְּדוּ אֱלֹהִים
וַאֲנָשִׁים וְהָלַכְתִּי לָנוּעַ עַל־הָעֵצִים: **י** וַיֹּאמְרוּ
הָעֵצִים לַתְּאֵנָה לְכִי־אַתְּ מָלְכִי עָלֵינוּ: **יא** וַתֹּאמֶר
לָהֶם הַתְּאֵנָה הֶחָדַלְתִּי אֶת־מָתְקִי וְאֶת־תְּנוּבָתִי
הַטּוֹבָה וְהָלַכְתִּי לָנוּעַ עַל־הָעֵצִים: **יב** וַיֹּאמְרוּ
הָעֵצִים לַגֶּפֶן לְכִי־אַתְּ מלוכי (מָלְכִי)
עָלֵינוּ: **יג** וַתֹּאמֶר לָהֶם הַגֶּפֶן הֶחָדַלְתִּי אֶת־
תִּירוֹשִׁי הַמְשַׂמֵּחַ אֱלֹהִים וַאֲנָשִׁים וְהָלַכְתִּי לָנוּעַ
עַל־הָעֵצִים: **יד** וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעֵצִים אֶל־הָאָטָד לֵךְ
אַתָּה מְלָךְ־עָלֵינוּ: **טו** וַיֹּאמֶר הָאָטָד אֶל־הָעֵצִים
אִם בֶּאֱמֶת אַתֶּם מְשִׁחִים אֹתִי לְמֶלֶךְ עֲלֵיכֶם בֹּאוּ
חֲסוּ בְצִלִּי וְאִם־אַיִן תֵּצֵא אֵשׁ מִן־הָאָטָד וְתֹאכַל
אֶת־אַרְזֵי הַלְּבָנוֹן: **טז** וְעַתָּה אִם־בֶּאֱמֶת וּבְתָמִים
עֲשִׂיתֶם וַתַּמְלִיכוּ אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וְאִם־טוֹבָה
עֲשִׂיתֶם עִם־יְרֻבַּעַל וְעִם־בֵּיתוֹ וְאִם־כִּגְמוּל יָדָיו
עֲשִׂיתֶם לוֹ: **יז** אֲשֶׁר־נִלְחַם אָבִי עֲלֵיכֶם וַיַּשְׁלֵךְ
אֶת־נַפְשׁוֹ מִנֶּגֶד וַיַּצֵּל אֶתְכֶם מִיַּד מִדְיָן: **יח** וְאַתֶּם
קַמְתֶּם עַל־בֵּית אָבִי הַיּוֹם וַתַּהַרְגוּ אֶת־בָּנָיו
שִׁבְעִים אִישׁ עַל־אֶבֶן אֶחָת וַתַּמְלִיכוּ אֶת־
אֲבִימֶלֶךְ בֶּן־אֲמָתוֹ עַל־בַּעֲלֵי שְׁכֶם כִּי אֲחִיכֶם
הוּא: **יט** וְאִם־בֶּאֱמֶת וּבְתָמִים עֲשִׂיתֶם עִם־
יְרֻבַּעַל וְעִם־בֵּיתוֹ הַיּוֹם הַזֶּה שִׂמְחוּ בַּאֲבִימֶלֶךְ
וְיִשְׂמַח גַּם־הוּא בָּכֶם: **כ** וְאִם־אַיִן תֵּצֵא אֵשׁ
מֵאֲבִימֶלֶךְ וְתֹאכַל אֶת־בַּעֲלֵי שְׁכֶם וְאֶת־בֵּית
מִלּוֹא וְתֵצֵא אֵשׁ מִבַּעֲלֵי שְׁכֶם וּמִבֵּית מִלּוֹא
וְתֹאכַל אֶת־אֲבִימֶלֶךְ: **כא** וַיָּנָס יוֹתָם וַיִּבְרַח וַיֵּלֶךְ
בְּאֵרָה וַיֵּשֶׁב שָׁם מִפְּנֵי אֲבִימֶלֶךְ אָחִיו: {פ}
כב וַיָּשַׂר אֲבִימֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל שָׁלֹשׁ
שָׁנִים: **כג** וַיִּשְׁלַח אֱלֹהִים רוּחַ רָעָה בֵּין אֲבִימֶלֶךְ
וּבֵין בַּעֲלֵי שְׁכֶם וַיִּבְגְּדוּ בַעֲלֵי־שְׁכֶם
בַּאֲבִימֶלֶךְ: **כד** לָבֹא חֲמַס שִׁבְעִים בְּנֵי־יְרֻבַּעַל
וְדָמָם לָשׂוּם עַל־אֲבִימֶלֶךְ אֲחִיהֶם אֲשֶׁר הָרַג
אוֹתָם וְעַל בַּעֲלֵי שְׁכֶם אֲשֶׁר־חִזְּקוּ אֶת־יָדָיו לַהֲרֹג
אֶת־אֶחָיו: **כה** וַיָּשִׂימוּ לוֹ בַּעֲלֵי שְׁכֶם מְאָרְבִים עַל
רָאשֵׁי הֶהָרִים וַיִּגְזְלוּ אֵת כָּל־אֲשֶׁר־יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם
בַּדָּרֶךְ וַיֻּגַּד לַאֲבִימֶלֶךְ: {פ}
כו וַיָּבֹא גַּעַל בֶּן־עֶבֶד וְאֶחָיו וַיַּעַבְרוּ בִּשְׁכֶם
וַיִּבְטְחוּ־בוֹ בַּעֲלֵי שְׁכֶם: **כז** וַיֵּצְאוּ הַשָּׂדֶה וַיִּבְצְרוּ
אֶת־כַּרְמֵיהֶם וַיִּדְרְכוּ וַיַּעֲשׂוּ הִלּוּלִים וַיָּבֹאוּ בֵּית
אֱלֹהֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיְקַלְלוּ אֶת־
אֲבִימֶלֶךְ: **כח** וַיֹּאמֶר | גַּעַל בֶּן־עֶבֶד מִי־אֲבִימֶלֶךְ
וּמִי־שְׁכֶם כִּי נַעַבְדֶנּוּ הֲלֹא בֶן־יְרֻבַּעַל וּזְבֻל פְּקִידָו
עִבְדוּ אֶת־אַנְשֵׁי חֲמוֹר אֲבִי שְׁכֶם וּמַדּוּעַ נַעַבְדֶנּוּ
אֲנָחְנוּ: **כט** וּמִי יִתֵּן אֶת־הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְאָסִירָה
אֶת־אֲבִימֶלֶךְ וַיֹּאמֶר לַאֲבִימֶלֶךְ רַבֶּה צְבָאֶךָ
וָצֵאָה: **ל** וַיִּשְׁמַע זְבֻל שַׂר־הָעִיר אֶת־דִּבְרֵי גַּעַל
בֶּן־עֶבֶד וַיִּחַר אַפּוֹ: **לא** וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־
אֲבִימֶלֶךְ בְּתָרְמָה לֵאמֹר הִנֵּה גַּעַל בֶּן־עֶבֶד וְאָחָיו
בָּאִים שְׁכֶמָה וְהִנָּם צָרִים אֶת־הָעִיר
עָלֶיךָ: **לב** וְעַתָּה קוּם לַיְלָה אַתָּה וְהָעָם אֲשֶׁר־
אִתָּךְ וֶאֱרֹב בַּשָּׂדֶה: **לג** וְהָיָה בַבֹּקֶר כִּזְרֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ

תַּשְׁכִּים וּפָשַׁטְתָּ עַל־הָעִיר וְהִנֵּה־הוּא וְהָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ יֹצְאִים אֵלֶיךָ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר תִּמְצָא יָדֶךָ: **לד** וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ לָיְלָה וַיֶּאֶרְבוּ עַל־שְׁכֶם אַרְבָּעָה רָאשִׁים: **לה** וַיֵּצֵא גַּעַל בֶּן־עֶבֶד וַיַּעֲמֹד פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וְהָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ מִן־הַמַּאְרָב: **לו** וַיַּרְא־גַּעַל אֶת־הָעָם וַיֹּאמֶר אֶל־זְבֻל הִנֵּה־עָם יוֹרֵד מֵרָאשֵׁי הֶהָרִים וַיֹּאמֶר אֵלָיו זְבֻל אֶת צֵל הֶהָרִים אַתָּה רֹאֶה כֶּאֱנָשִׁים: **לז** וַיֹּסֶף עוֹד גַּעַל לְדַבֵּר וַיֹּאמֶר הִנֵּה־עָם יוֹרְדִים מֵעִם טַבּוּר הָאָרֶץ וְרֹאשׁ־אֶחָד בָּא מִדֶּרֶךְ אֵלוֹן מְעוֹנְנִים: **לח** וַיֹּאמֶר אֵלָיו זְבֻל אַיֵּה אֵפוֹא פִּיךָ אֲשֶׁר תֹּאמַר מִי אֲבִימֶלֶךְ כִּי נַעַבְדֶנּוּ הֲלֹא זֶה הָעָם אֲשֶׁר מָאַסְתָּה בּוֹ צֵא־נָא עַתָּה וְהִלָּחֶם בּוֹ: **לט** וַיֵּצֵא גַּעַל לִפְנֵי בַּעֲלֵי שְׁכֶם וַיִּלָּחֶם בַּאֲבִימֶלֶךְ: **מ** וַיִּרְדְּפֵהוּ אֲבִימֶלֶךְ וַיָּנָס מִפָּנָיו וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים רַבִּים עַד־פֶּתַח הַשָּׁעַר: **מא** וַיֵּשֶׁב אֲבִימֶלֶךְ בָּארוּמָה וַיְגָרֶשׁ זְבֻל אֶת־גַּעַל וְאֶת־אֶחָיו מִשֶּׁבֶת בִּשְׁכֶם: {ס} **מב** וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיֵּצֵא הָעָם הַשָּׂדֶה וַיַּגִּדוּ לַאֲבִימֶלֶךְ: **מג** וַיִּקַּח אֶת־הָעָם וַיֶּחֱצֵם לִשְׁלֹשָׁה רָאשִׁים וַיֶּאֱרֹב בַּשָּׂדֶה וַיַּרְא וְהִנֵּה הָעָם יֹצֵא מִן־הָעִיר וַיָּקָם עֲלֵיהֶם וַיַּכֵּם: **מד** וַאֲבִימֶלֶךְ וְהָרָאשִׁים אֲשֶׁר עִמּוֹ פָּשְׁטוּ וַיַּעַמְדוּ פֶּתַח שַׁעַר הָעִיר וּשְׁנֵי הָרָאשִׁים פָּשְׁטוּ עַל־כָּל־אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה וַיַּכּוּם: **מה** וַאֲבִימֶלֶךְ נִלְחָם בָּעִיר כָּל הַיּוֹם הַהוּא וַיִּלְכֹּד אֶת־הָעִיר וְאֶת־הָעָם אֲשֶׁר־בָּהּ הָרָג וַיִּתֹּץ אֶת־הָעִיר וַיִּזְרָעֶהָ מֶלַח: {פ}

מו וַיִּשְׁמְעוּ כָּל־בַּעֲלֵי מִגְדַּל־שְׁכֶם וַיָּבֹאוּ אֶל־צְרִיַח בֵּית אֵל בְּרִית: **מז** וַיֻּגַּד לַאֲבִימֶלֶךְ כִּי הִתְקַבְּצוּ כָּל־בַּעֲלֵי מִגְדַּל־שְׁכֶם: **מח** וַיַּעַל אֲבִימֶלֶךְ הַר־צַלְמוֹן הוּא וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ אֶת־הַקַּרְדֻּמוֹת בְּיָדוֹ וַיִּכְרֹת שׂוֹכַת עֵצִים וַיִּשָּׂאֶהָ וַיָּשֶׂם עַל־שִׁכְמוֹ וַיֹּאמֶר אֶל־הָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ מָה רְאִיתֶם עָשִׂיתִי מַהֲרוּ עֲשׂוּ כָמוֹנִי: **מט** וַיִּכְרְתוּ גַּם־כָּל־הָעָם אִישׁ שׂוֹכָה וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֲבִימֶלֶךְ וַיָּשִׂימוּ עַל־הַצְּרִיחַ וַיַּצִּיתוּ עֲלֵיהֶם אֶת־הַצְּרִיחַ בָּאֵשׁ וַיָּמֻתוּ גַּם כָּל־אַנְשֵׁי מִגְדַּל־שְׁכֶם כְּאֶלֶף אִישׁ וְאִשָּׁה: {פ}

נ וַיֵּלֶךְ אֲבִימֶלֶךְ אֶל־תֵּבֶץ וַיִּחַן בְּתֵבֶץ וַיִּלְכְּדָהּ: **נא** וּמִגְדַּל־עֹז הָיָה בְתוֹךְ־הָעִיר וַיָּנֻסוּ שָׁמָּה כָּל־הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים וְכֹל בַּעֲלֵי הָעִיר וַיִּסְגְּרוּ בַּעֲדָם וַיַּעֲלוּ עַל־גַּג הַמִּגְדָּל: **נב** וַיָּבֹא אֲבִימֶלֶךְ עַד־הַמִּגְדָּל וַיִּלָּחֶם בּוֹ וַיִּגַּשׁ עַד־פֶּתַח הַמִּגְדָּל לְשָׂרְפוֹ בָאֵשׁ: **נג** וַתַּשְׁלֵךְ אִשָּׁה אַחַת פֶּלַח רֶכֶב עַל־רֹאשׁ אֲבִימֶלֶךְ וַתָּר�ץ אֶת־גֻּלְגֻּלְתּוֹ: **נד** וַיִּקְרָא מְהֵרָה אֶל־הַנַּעַר | נֹשֵׂא כֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ שְׁלָף חַרְבְּךָ וּמוֹתְתֵנִי פֶּן־יֹאמְרוּ לִי אִשָּׁה הֲרָגָתְהוּ וַיִּדְקְרֵהוּ נַעֲרוֹ וַיָּמֹת: **נה** וַיִּרְאוּ אִישׁ־יִשְׂרָאֵל כִּי מֵת אֲבִימֶלֶךְ וַיֵּלְכוּ אִישׁ לִמְקֹמוֹ: **נו** וַיָּשֶׁב אֱלֹהִים אֵת רָעַת אֲבִימֶלֶךְ אֲשֶׁר עָשָׂה לְאָבִיו לַהֲרֹג אֶת־שִׁבְעִים אֶחָיו: **נז** וְאֵת כָּל־רָעַת אַנְשֵׁי שְׁכֶם הֵשִׁיב אֱלֹהִים בְּרֹאשָׁם וַתָּבֹא אֲלֵיהֶם קִלְלַת יוֹתָם בֶּן־יְרֻבָּעַל: {פ}

חוברות לימוד הבי"ת
והמשניות זהר הודפס
לזכות

שיראל בת

רות מרים תחי'

הקב"ה ישלח לה המלאך
רפאל שיעמוד לימינה ויהיה
לה לידה קלה בזכות כל
התנאים והאמוראים אכי"ר

לוח מוהרא"ש

לפי אופק יבנאל עיר ברסלב - עיר השמחה

פרשת ויצא

יום **ראשון** 1	נ	**לימוד יומי:** **בבלי:** בבא בתרא קנ"ט **ירושלמי:** תענית י"ב **תוספתא:** ברכות ו **נ"ך:** שופטים ד **משניות:** כתובות ד **זהר:** חלק א עמ' שסה-שסו	**א' דראש חודש כסליו** **עלות השחר** (72 דק') ... 5:05 | **סו"ז תפילה** ..... 9:46 **נץ החמה** ..... 6:22 | **חצות היום** ..... 11:27 **סו"ז קר"ש - מג"א** ... 8:07 | **שקיעה** ..... 4:31 **סו"ז קר"ש - גר"א** .... 8:55 | **צה"כ לשיטת ר"ת** .. 5:44
יום **שני** 2	א	**לימוד יומי:** **בבלי:** בבא בתרא ק"ס **ירושלמי:** תענית י"ג **תוספתא:** פאה א **נ"ך:** שופטים ה **משניות:** כתובות ה **זהר:** חלק א עמ' שסז-שסח	**ב' דראש חודש כסליו** **עלות השחר** (72 דק') ... 5:06 | **סו"ז תפילה** ..... 9:46 **נץ החמה** ..... 6:23 | **חצות היום** ..... 11:28 **סו"ז קר"ש - מג"א** ... 8:07 | **שקיעה** ..... 4:31 **סו"ז קר"ש - גר"א** .... 8:55 | **צה"כ לשיטת ר"ת** .. 5:44
יום **שלישי** 3	ב	**לימוד יומי:** **בבלי:** בבא בתרא קס"א **ירושלמי:** תענית י"ד **תוספתא:** פאה ב **נ"ך:** שופטים ו **משניות:** כתובות ו **זהר:** חלק א עמ' שסט-שע	**עלות השחר** (72 דק') ... 5:07 | **סו"ז תפילה** ..... 9:47 **נץ החמה** ..... 6:24 | **חצות היום** ..... 11:28 **סו"ז קר"ש - מג"א** ... 8:08 | **שקיעה** ..... 4:31 **סו"ז קר"ש - גר"א** .... 8:56 | **צה"כ לשיטת ר"ת** .. 5:44
יום **רביעי** 4	ג	**לימוד יומי:** **בבלי:** בבא בתרא קס"ב **ירושלמי:** תענית ט"ו **תוספתא:** פאה ג **נ"ך:** שופטים ז **משניות:** כתובות ז **זהר:** חלק א עמ' שעא-שעב	**עלות השחר** (72 דק') ... 5:07 | **סו"ז תפילה** ..... 9:47 **נץ החמה** ..... 6:25 | **חצות היום** ..... 11:28 **סו"ז קר"ש - מג"א** ... 8:09 | **שקיעה** ..... 4:31 **סו"ז קר"ש - גר"א** .... 8:57 | **צה"כ לשיטת ר"ת** .. 5:44
יום **חמישי** 5	ד	**לימוד יומי:** **בבלי:** בבא בתרא קס"ג **ירושלמי:** תענית ט"ז **תוספתא:** פאה ד **נ"ך:** שופטים ח **משניות:** כתובות ח **זהר:** חלק א עמ' שעג-שעד	**עלות השחר** (72 דק') ... 5:08 | **סו"ז תפילה** ..... 9:48 **נץ החמה** ..... 6:26 | **חצות היום** ..... 11:29 **סו"ז קר"ש - מג"א** ... 8:09 | **שקיעה** ..... 4:31 **סו"ז קר"ש - גר"א** .... 8:57 | **צה"כ לשיטת ר"ת** .. 5:44
יום **שישי** 6	ה	**לימוד יומי:** **בבלי:** בבא בתרא קס"ד **ירושלמי:** תענית י"ז **תוספתא:** דמאי א **נ"ך:** שופטים ט **משניות:** כתובות ט **זהר:** חלק א עמ' שעה-שעו	**עלות השחר** (72 דק') ... 5:09 | **סו"ז תפילה** ..... 9:48 **נץ החמה** ..... 6:26 | **חצות היום** ..... 11:29 **סו"ז קר"ש - מג"א** ... 8:10 | **שקיעה** ..... 4:31 **סו"ז קר"ש - גר"א** .... 8:58 | **צה"כ לשיטת ר"ת** .. 5:4 **הדלקת נרות** (40 דק'): 3:51 (20 דק'): 4:11
שב"ק 7	ו	**לימוד יומי:** **בבלי:** בבא בתרא קס"ה **ירושלמי:** תענית י"ח **תוספתא:** דמאי ב **נ"ך:** שופטים י **משניות:** כתובות י **זהר:** חלק א עמ' שעז-שעח	**שבת קודש פרשת ויצא** **עלות השחר** (72 דק') ... 5:09 | **סו"ז תפילה** ..... 9:49 **נץ החמה** ..... 6:27 | **חצות היום** ..... 11:30 **סו"ז קר"ש - מג"א** ... 8:10 | **שקיעה** ..... 4:31 **סו"ז קר"ש - גר"א** .... 8:58 | **צה"כ לשיטת ר"ת** .. 5:44 **מוצש"ק לשיטת ר"ת: 5:44**

אָדָם שֶׁזּוֹכֶה לִהְיוֹת בָּטֵל וּמְבֻטָּל אֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְיוֹדֵעַ וָעֵד אֲשֶׁר אֵין לוֹ אֶלָּא רַק אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הוּא יַצְלִיחַ מְאֹד – הֵן בְּגַשְׁמִי וְהֵן בְּרוּחָנִי !

(משיחותיו של מו"ר הרה"צ שליט"א)